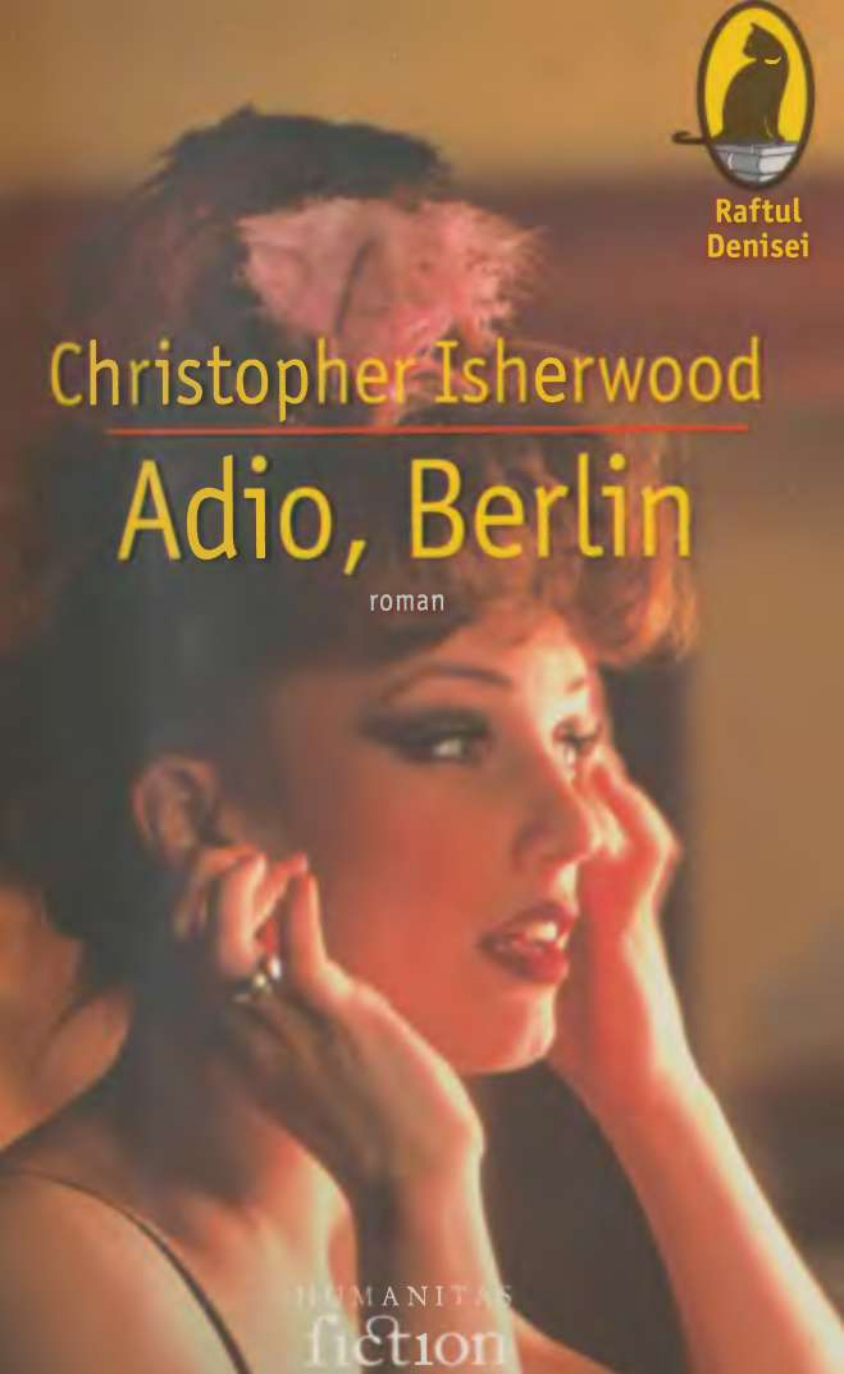
Raftul
Denisei
Christopher Isherwood
Adio, Berlin
roman
HUMANITAS
fiction

CHRISTOPHER ISHERWOOD

Adio, Berlin

Traducere din engleză și note de
ILEANA RAUS

HUMANITAS
fiction

Lui John și Beatrix Lehmann

Cele șase povestiri cuprinse în acest volum formează în linii mari o singură narațiune. Ele sunt unicele fragmente rămase din ceea ce inițial fusese conceput ca un imens roman compus din episoade separate despre Berlinul perioadei prehitleriste și pe care aveam de gând să-l intitulez Pierduții. *Cu toate acestea am renunțat la vechiul titlu: mi se părea cam pretențios pentru această scurtă suită discontinuă de jurnale și crochiuri.*

Cititorii romanului Domnul Norris schimbă trenul (*publicat în Statele Unite sub titlul* Ultimele vești despre domnul Norris) *vor observa poate că unele pasaje și situații de acolo se suprapun sau se contrazic cu unele amănunte prezente aici – de exemplu, Sally Bowles se va fi întâlnit cu domnul Norris pe scările domnișoarei Schroeder; iar Christopher Isherwood se va fi întors cu siguranță într-o seară acasă pentru a-l găsi pe William Bradshaw dormind în patul său. Explicația este simplă: aventurile domnului Norris făceau parte și ele cândva din romanul* Pierduții.

Întrucât mi-am oferit propriul nume „eu"-ului acestei narațiuni, cititorii nu trebuie să se simtă în nici un caz îndemnați a considera aceste pagini ca strict autobiografice, sau personajele ca fiind portrete calomnios de exacte ale unor persoane în viață. „Christopher Isherwood" este dublura convenabilă a unui ventriloc, atât și nimic mai mult.

Primul Jurnal berlinez, Familia Nowak *și* Familia Landauer *au apărut deja în revista* New Writing *a lui John Lehmann. Dintre acestea,* Jurnal berlinez *și* Familia Nowak, *precum și al doilea* Jurnal berlinez *au apărut în seria „New Writing" la editura Penguin.* Sally Bowles *a fost inițial publicată ca volum separat de către Hogarth Press.*

C. I.

Jurnal berlinez
(toamna 1930)

De la fereastra mea se vede jos, departe, strada solemnă și masivă. Magazine la demisol, în care lămpile ard toată ziua, pitite în umbra fațadelor apăsătoare cu balcoane masive la fiecare etaj, frontoane din ghips murdar cu încrețituri de pergament ori semne heraldice oculte. Tot cartierul arată așa: stradă de stradă casele se înșiruie ca niște seifuri precar-monumentale, înțesate cu obiecte de preț coclite și mobile de mâna a doua ale unei clase mijlocii falite.

Eu sunt un aparat de fotografiat cu căpăcelul scos, înregistrând pasiv, fără a gândi. Îi înregistrez pe bărbatul care se bărbierește în fața ferestrei de vizavi și pe femeia în chimono care se spală singură pe cap. Cândva toate acestea vor trebui developate, înregistrate atent, fixate.

La orele opt seara porțile de la intrare se zăvorăsc. Copiii iau cina. Magazinele se închid. Becul electric este aprins deasupra soneriei de noapte a micului hotel din colț, unde camerele se închiriază cu ora. Și curând începe fluieratul. Tinerii își cheamă iubitele. Stând jos, pe trotuar, în frig, fluieră către ferestrele luminate ale camerelor calde, unde patul este deja așternut pentru somn. Fluieră să fie primiți și ei înăuntru. Semnalele lor răsună în tunelul adânc și gol al străzii, lascive, intime, triste. Din cauza acestui fluierat nu-mi place să stau serile acasă. El îmi reamintește că mă aflu într-un oraș străin, departe

de casă și singur. Uneori hotărăsc să nici nu-l mai ascult, îmi iau o carte din raft și-ncerc să citesc. Dar câte o chemare sună atât de pătrunzător, atât de insistent, atât de disperat umană, încât în cele din urmă tot trebuie să mă scol și să privesc printre fâșiile transperantului afară, ca să fiu sigur că nu e – deși știu foarte bine că n-are cum să fie – pentru mine.

Mirosul acela extraordinar din cameră de câte ori funcționa soba, iar geamul stătea închis... un miros nu tocmai neplăcut, un amestec de tămâie și chifle uscate. Soba era înaltă, din cahle, colorată năstrușnic și semăna cu un altar. Chiuveta aducea în schimb cu un sanctuar al goților. Tot gotic era și dulapul din cameră, cu vitralii sculptate ca de catedrală: Bismarck stătea față în față cu regele Prusiei pe sticla colorată. Cel mai bun scaun din cameră putea servi drept jilț episcopal. În colț, trei simulacre de halebarde medievale (de la vreo trupă de teatru în turneu?) au fost legate laolaltă pentru a da naștere unui cuier. Din când în când domnișoara Schroeder deșurubează vârfurile halebardelor pentru a le lustrui. Acestea sunt destul de grele și de ascuțite ca să omoare un om.

Totul în camera mea arată așa: inutil de solid, anormal de greu și periculos de ascuțit. Aici, la masa de scris, mă înconjoară o falangă de obiecte ascuțite – un sfeșnic cu două brațe sub forma a doi șerpi încolăciți, o scrumieră din care se ridică un cap de crocodil, un *coupe-papier* copiat după un stilet florentin, un delfin de alamă ținând în vârful cozii un ceas mic și stricat. Ce se întâmplă oare cu acest gen de obiecte? Cum ar putea fi ele distruse vreodată? Probabil vor rămâne intacte timp de mii și mii de ani: lumea le va admira în muzee. Sau poate vor fi topite și transformate în arme la un nou război. În fiecare dimineață, domnișoara Schroeder le aranjează cu multă grijă în anumite poziții invariabile: iar ele stau

și-și ocupă locurile precum tot atâtea afirmații categorice ale opiniilor ei despre capital și societate, despre religie și sexe.

Toată ziua se învârte prin apartamentul ei mare și mohorât. Corpolentă, dar sprintenă, umblă legănându-se dintr-o cameră într-alta, încălțată în pâslari și îmbrăcată într-un capot înflorat cusut cu multă ingeniozitate, astfel încât nici un colțișor de combinezon sau corsaj să nu iasă la iveală, vânturându-și cârpa de praf, trăgând cu ochiul și vârându-și nasul ei scurt și ascuțit în șifonierele și geamantanele chiriașilor ei. Are niște ochi căprui inteligenți, scormonitori, și un păr șaten buclat de care este foarte mândră. Ca vârstă, i-aș da vreo cincizeci și cinci de ani.

Demult, înainte de război și de marea inflație fusese relativ înstărită. Mergea vara în vacanță la Marea Baltică și avea o servitoare care-i făcea menajul. De treizeci de ani încoace stă în actuala ei locuință și ia chiriași în gazdă. La început a făcut-o fiindcă-i plăcea să aibă companie.

— „Lina, îmi spuneau prietenii mei, ce ți-a venit ție, dragă, să faci una ca asta? Cum poți tu suporta să ții niște oameni străini în camerele tale, ca să îți strice mobila, mai ales când ai destui bani ca să trăiești independentă?" Iar eu le răspundeam mereu la fel. „Chiriașii *mei* nu-s niște chiriași oarecare, așa le spuneam. Ei sunt oaspeții mei."

— Pe vremea aceea, Herr Issyvoo, îmi puteam permite să fiu foarte pretențioasă cu persoanele care voiau să locuiască aici. Îmi alegeam numai crema. Îi luam doar dacă aveau relații înalte și educația cuvenită – adică, ce mai, din lumea bună, ca dumneavoastră, Herr Issyvoo. Odată am avut un baron, un căpitan de cavalerie și un profesor. Îmi aduceau adesea cadouri – câte o sticlă de coniac sau o cutie de bomboane ori niște flori. Și, de câte ori vreunul din ei pleca în vacanță, îmi trimitea și

mie o ilustrată – din Londra, poate, sau din Paris, din Baden-Baden. Ce ilustrate frumoase primeam...

Iar acum domnișoara Schroeder n-are nici măcar o cameră a ei și e nevoită să doarmă în salon, pe un divan mic, desfundat, în spatele unui paravan. La fel ca în multe locuințe berlineze vechi, salonul nostru leagă partea din față a casei cu cea din spate. Chiriașii care locuiesc în față trebuie să treacă prin salon ca să ajungă la baie, astfel că domnișoara Schroeder e adesea deranjată în timpul nopții.

— Dar adorm imediat la loc. Nu-i nici o tragedie. Sunt mult prea obosită oricum.

Tot menajul îl face acuma singură și-i ocupată aproape toată ziua.

— Doar să-mi fi spus mie cineva, cu douăzeci de ani în urmă, să-mi frec eu însămi podeaua, că-i și ardeam o palmă de să mă țină minte. Păi, mi-amintesc de vremea când mai degrabă mi-aș fi tăiat mâna dreaptă decât să scot eu mobila din camera asta... Iar acum, spune domnișoara Schroeder ilustrându-și vorba prin gesturi, vai de capul meu! O fac la fel de firesc ca și cum mi-aș turna o ceașcă de ceai!

Îi place foarte mult să-mi arate diferitele semne și pete lăsate de chiriașii ei care au stat înainte în camera mea:

— Da, Herr Issyvoo, pe fiecare dintre ei mi-l aduc aminte cu câte un amănunt... Uitați aici, pe carpetă – nici nu mai știu de câte ori am dat-o la curățat și tot nu vrea să iasă –, aici obișnuia să verse domnul Noeske după petrecerea de ziua lui. Mă-ntreb ce Dumnezeu mânca de se păta covorul în halul ăsta. Venise, știți, la Berlin la studii. Părinții lui trăiau la Brandenburg – o familie, vă asigur, de prima calitate! Și ce de bani aveau! Herr Papa al lui era chirurg și bineînțeles că voia ca băiatul să-i calce pe urme... Un tânăr nemaipomenit! „Herr Noeske, îl sfătuiam eu, iertați-mă că vă spun, dar, zău, ar trebui

să munciți și dumneavoastră mai mult – cu capul pe care-l aveți! Gândiți-vă numai la Herr Papa și Frau Mama ai dumneavoastră; nu e frumos să le irosiți în felul ăsta bunătate de avere. Mai cinstit ar fi să aruncați banii direct în Spree. Cel puțin ar face pleosc!" Eram ca o mamă cu el. Mereu, când ajungea la ananghie – pentru că era foarte nesăbuit –, venea ață la mine: „Schroederschen, așa-mi spunea, te rog să nu te înfurii pe mine, dar am jucat azi-noapte iarăși cărți și am pierdut toată alocația pe luna asta. Nici nu știu cum să-i mai spun lui tata..." Și mă privea așa cu ochii ăia mari ai lui, că-mi și dădeam seama ce vrea de la mine, escrocul! Dar n-aveam inima să-l refuz. Așa că mă așezam la masă și-i scriam o scrisoare lui Frau Mama, rugând-o să-l mai ierte și de data asta și să-i trimită ceva bani. Și-i trimitea întotdeauna... Eu, ca femeie, știam, bineînțeles, cum să apelez la sentimentul ei de mamă, deși n-am avut niciodată un copil al meu... De ce zâmbiți, Herr Issyvoo? Da, da! Se mai întâmplă buclucuri, să știți!

— Iar aici domnul căpitan de cavalerie stropea mereu cu cafea tapetul. Stătea acolo, pe canapea, cu logodnica dumnealui. „Domnule căpitan, îi spuneam, vă rog foarte mult să vă beți cafeaua la masă. Și, vă rog să nu mi-o luați în nume de rău, dar aveți destul timp pentru restul pe urmă..." Însă el – nimic, numai și numai pe canapea. Și, bineînțeles, când începeau să i se aprindă călcâiele, bâldâbâc cești de cafea... Dar ce bărbat bine! Frau Mama și sora dumnealui veneau pe la noi în vizită uneori. Le plăcea să vină la Berlin. „Domnișoară Schroeder, îmi spuneau ele, nici nu vă dați seama ce noroc aveți că trăiți aici, în miezul evenimentelor. Noi suntem doar niște biete rude de la țară – nici nu știți cât vă invidiem! Și-acum, hai, spuneți-ne repede ultimele bârfe de la Curte!" Bineînțeles, glumeau. Aveau o căsuță, o

dulceață, nu alta, nu departe de Halberstadt, în Munții Harz. Îmi arătau poze cu ea. Parcă era un vis!

— Vedeți petele astea de cerneală pe covor? Aici își scutura stiloul Herr Professor Koch. Deși de-o sută de ori i-am atras atenția. Până la urmă am ajuns să aștern pe jos coli mari de sugativă, în jurul scaunului dumnealui. Țineam foarte mult la el. Când îi coseam cămașa sau când îi cârpeam ciorapii, îmi mulțumea cu lacrimi în ochi. Dar îi plăceau și glumele, ce-i drept. Uneori se întâmpla, când mă auzea venind, să stingă lumina și să se ascundă după ușă; iar apoi răgea ca leul și mă speria. Parcă era un copil...

Domnișoara Schroeder o poate ține așa timp de ore și ore întregi, fără să se repete. Când o ascult vorbind așa, după o vreme mă simt cuprins de o ciudată stare depresivă. Și-ncep să mă simt profund nefericit. Unde i-or fi oare toți chiriașii acum? Unde-o să fiu eu însumi în următorii zece ani? În nici un caz aici. Câte mări și câte țări va trebui să străbat până a ajunge în acea zi; cât de departe voi avea de mers pe jos, călare, cu mașina, cu trotineta, cu aeroplanul, cu pachebotul, cu trenul, cu liftul, cu scara rulantă, cu tramvaiul? Câți bani îmi vor trebui pentru această uriașă călătorie? Câtă mâncare va trebui să consum treptat și în silă pe drumul meu? Câte perechi de pantofi voi toci? Câte mii de țigări voi avea de fumat? Câte cești de ceai voi avea de băut și câte pahare de bere? Ce perspectivă groaznic de searbădă... Și totuși – într-o zi murim... Deodată un spasm de teamă îmi cuprinde stomacul și trebuie să mă scuz și să alerg la toaletă.

Auzind că am studiat cândva medicina, îmi mărturisește că-i tare tristă din cauza mărimii pieptului ei. Suferă de palpitații și-i sigură că ele se datorează efortului la care îi este supusă inima. Nu știe dacă să se opereze

sau nu. Unele cunoștințe o sfătuiesc că da, altele dimpotrivă:

— Of, of, să cari mereu atâta greutate după tine! Și când mă gândesc, Herr Issyvoo, că am fost cândva la fel de subțire cum sunteți dumneavoastră acum!

—Îmi închipui că aveați o mulțime de admiratori, domnișoară Schroeder.

Da, avusese zeci. Dar numai un singur prieten. Era însurat și trăia despărțit de soție, care nu voia să-i acorde divorțul.

— Am fost împreună unsprezece ani. Pe urmă el a murit de pneumonie. Câteodată, nopțile, mă trezesc când e frig și mi-aș dori să fie din nou lângă mine. Parcă nici nu te-ncălzești cu adevărat când dormi de unul singur.

În acest apartament sunt încă patru chiriași. Alături de mine, în camera cea mare de la stradă, stă domnișoara Kost. În camera de vizavi, cu vedere spre curtea de serviciu, stă domnișoara Mayr. În spate, de cealaltă parte a salonului, stă Bobby. Iar dincolo de camera lui Bobby, deasupra băii, în capul scărilor, e o mansardă mică, pe care, din cine știe ce motiv ocult, domnișoara Schroeder a botezat-o „pavilionul suedez". Pe aceasta i-o închiriază, cu douăzeci de mărci pe lună, unui comis-voiajor suedez, care lipsește toată ziua de acasă, precum și cea mai mare parte a nopții. Mă întâlnesc din când în când cu el duminicile dimineața la bucătărie, unde, îmbrăcat în pantaloni și vestă, se-nvârte în căutare de chibrituri.

Bobby e barman la un local pe nume Troika, din extremitatea vestică a Berlinului. Cum îl cheamă de fapt nu știu. Și-a luat numele Bobby fiindcă prenumele englezești sunt foarte la modă acum în *demi-monde*-ul[1] berlinez. Arată palid, preocupat, se îmbracă elegant și

1 Lumea moravurilor ușoare (fr.).

are un păr negru moale și rar. După-amiezile, când se trezește, se plimbă prin apartament doar în cămașă, purtând un fileu pe cap.

Domnișoara Schroeder și Bobby sunt foarte apropiați. El o gâdilă și o plesnește peste fund; ea îl lovește în cap cu tigaia sau cu cârpa de vase. Prima oară când i-am surprins hârjonindu-se astfel au fost destul de încurcați. Acum nici nu se mai sinchisesc de prezența mea.

Domnișoara Kost e o fată blondă și îmbujorată, cu ochi mari albaștri și cam tâmpi. Când ne-ntâlnim, amândoi în halate, unul venind și altul mergând spre baie, îmi evită sfioasă privirile. E durdulie, dar nu are o siluetă prea atractivă.

Într-o zi am întrebat-o pe domnișoara Schroeder ce profesiune avea domnișoara Kost.

— Profesiune? Ha, ha, ha, asta-i bună! Ați nimerit-o! A, da, are o profesiune frumoasă. Așa...

Și, cu aerul că face un lucru foarte comic, a început să meargă legănându-se ca o rață prin bucătărie, ținând delicat cârpa de praf între degetul mare și arătător. La ușă s-a învârtit triumfătoare, fluturând cârpa de praf ca și cum ar fi fost o eșarfă de mătase și și-a sărutat singură mâna în bătaie de joc:

— *Ja, ja*, Herr Issyvoo, așa se face!

— Nu prea înțeleg, domnișoară Schroeder. Adică e dansatoare pe sârmă?

— He, he, he! Asta chiar că-i bună, Herr Issyvoo! Aveți dreptate! Așa e! Își câștigă pâinea umblând pe sârmă. Ați nimerit-o cum nu se poate mai bine!

La scurtă vreme, într-o seară, am întâlnit-o pe domnișoara Kost pe scări, însoțită de un japonez. Domnișoara Schroeder mi-a explicat mai târziu că e unul din cei mai buni clienți ai femeii. O întrebase odată pe aceasta ce anume făcea cu el când nu stăteau în pat, căci japonezul nu prea știa germana.

— A, da, spusese domnișoara Kost, mai ascultăm amândoi gramofonul, știți, și ne-ndopăm cu bomboane de ciocolată și apoi murim de râs. Teribil ce-i place să râdă...

Domnișoara Schroeder ține sincer la domnișoara Kost și n-are nici cea mai mică obiecție morală față de îndeletnicirea ei; cu toate acestea, când se supără fiindcă domnișoara Kost a rupt robinetul de la samovar sau când a omis să facă destule cruci pentru telefoanele ei pe blocnotesul din salon, îmi exclamă invariabil:

— La urma urmelor, la ce te poți aștepta de la o femeie de teapa ei, o prostituată ordinară? Păi, știți dumneavoastră, Herr Issyvoo, ce-a fost femeia asta înainte? Servitoare, asta a fost. Așa a ajuns în termeni intimi cu stăpânul casei și într-o zi, bineînțeles, s-a trezit că e într-o anumită poziție... Iar când această mică neplăcere a fost și ea înlăturată, a trebuit, firește, să-și pună coada pe spinare și să plece...

Domnișoara Mayr e cântăreață de iodlere la music-hall – una dintre cele mai bune din toată Germania, cum ține să mă asigure solemn domnișoara Schroeder. De plăcut nu-i prea place chiriașa ei, dar îi știe foarte tare de frică; și pe bună dreptate. Domnișoara Mayr are un maxilar ca de buldog, niște brațe imense și un păr aspru, cânepiu. Vorbește un dialect bavarez cu o emfază agresivă. Când este acasă, stă ca un cal de luptă în fața mesei din salon, ajutând-o pe domnișoara Schroeder să-și dea în cărți. Amândouă se pricep la chiromanție și nici una din ele n-ar accepta să-nceapă ziua fără să consulte semnele. Cel mai important în momentul de față pentru amândouă este să afle când va căpăta domnișoara Mayr următorul ei angajament. Întrebarea o preocupă pe domnișoara Schroeder aproape la fel de mult ca pe interesată, căci domnișoara Mayr îi datorează chirie din urmă.

Pe Motzstrasse, în colț, când e vreme bună, se așază un om jerpelit și cu ochii holbați lângă o cabină portabilă de pânză. Pe pereții cabinei sunt prinse cu ace de gămălie diagrame astrologice și scrisori autografe de recomandare de la clienți satisfăcuți. Domnișoara Schroeder se duce să-l consulte ori de câte ori își permite să cheltuiască o marcă – taxa lui. De fapt, omulețul ocupă un loc major în existența ei. Atitudinea sa față de el e un amestec de drăgălășenie și amenințare. Dacă lucrurile bune pe care i le promite se vor adeveri, o să-l îmbrățișeze, spune ea, o să-l invite la masă, o să-i cumpere un ceas de aur; dacă nu, o să-l strângă de gât, o să-i rupă urechile, o să-l denunțe la poliție că-i șarlatan. Printre alte profeții ale sale, astrologul i-a prezis că va câștiga o sumă de bani la Loteria Prusacă de Stat. Până acum însă – nici un succes. În schimb, discută întruna ce va face ea cu banii câștigați. Nouă tuturor ne va face cadouri, bineînțeles. Mie-mi va lua o pălărie, fiindcă domnișoara Schroeder socoate necuviincios ca un bărbat cu educația mea să umble cu capul descoperit.

Când nu e ocupată cu datul în cărți, domnișoara Mayr bea ceai și îi ține prelegeri domnișoarei Schroeder despre triumfurile ei teatrale de odinioară:

— Și-atunci directorul mi-a spus: „Fritzi, Dumnezeu mi te-a scos în cale! Vedeta spectacolului s-a îmbolnăvit. Diseară pleci la Copenhaga". Și, pe deasupra, nici nu voia să conceapă un refuz. „Fritzi, îmi spunea el (mereu îmi spunea așa), Fritzi, doar nu vrei să părăsești un prieten vechi la ananghie, nu?" Așa că m-am dus... Domnișoara Mayr soarbe din ceai asaltată de amintiri: Adorabil bărbat. Și-așa de bine crescut. Zâmbește: Familiar... Însă știa mereu să păstreze o limită.

Domnișoara Schroeder aprobă energic din cap, sorbindu-i și savurându-i fiecare cuvânt:

— Mi-nchipui că unii dintre directorii ăştia de trupe trebuie să fie nişte măgari. Dar mai luaţi cârnat, domnişoară Mayr.

— Mulţumesc, domnişoară Schroeder, doar o bucăţică. Da, unii din ei sunt... nici nu-ţi vine să crezi ce sunt în stare să facă! Dar eu ştiam mereu să mă feresc. Chiar şi atunci când nu eram decât un fulg de fată...

Muşchii braţelor cărnoase şi dezgolite ale domnişoarei Mayr se văluresc neapetisant sub piele. Împunge cu bărbia voluntar în faţă:

— Eu, domnişoară Schroeder, sunt bavareză; şi-o bavareză nu uită niciodată o insultă.

Intrând ieri în salon, le-am găsit pe domnişoara Schroeder şi domnişoara Mayr culcate pe burtă, cu urechea lipită de covor. Din când în când schimbau rânjete de încântare şi se ciupeau în joacă una pe alta, cu exclamaţii simultane: „Şşş-şşş!"

— Auzi! şoptea domnişoara Schroeder, îi sparge toată mobila!

— O-nvineţeşte! exclama domnişoara Mayr cuprinsă de extaz.

— Ascultă numai! Zdrang!

— Şşş! Şşş!

— Şşş!

Domnişoara Schroeder nu-şi mai încăpea în piele de bucurie. Când am întrebat-o ce se întâmplă, s-a ridicat, în picioare, a venit spre mine legănându-se şi, cuprinzându-mă de talie, a început să valseze cu mine prin cameră, spunându-mi întruna:

— Herr Issyvoo! Herr Issyvoo! Herr Issyvoo! până ce şi-a pierdut răsuflarea.

— Dar ce-i? Ce s-a-ntâmplat? am întrebat-o iar.

— Şşş! ne porunci de jos domnişoara Mayr. Şşş! Au început din nou.

În apartamentul de sub noi locuiește o anume doamnă Glanterneck, o evreică din Galiția, motiv suficient pentru ca domnișoara Mayr să fie dușmanca ei personală; căci, nu mai este nevoie să spun, domnișoara Mayr e o nazistă înfocată. Dar, în afară de acest fapt, se pare că doamna Glanterneck și domnișoara Mayr avuseseră odată un schimb de replici pe scări în legătură cu iodlerele domnișoarei Mayr. Poate din cauză că nu este ariană, doamna Glanterneck a declarat că preferă mai degrabă mieunatul pisicilor, insultând-o astfel nu numai pe domnișoara Mayr, ci pe toate femeile bavareze, ba mai mult chiar, pe toate femeile germane; iar domnișoara Mayr își făcuse o plăcută misiune din a le răzbuna.

Cu vreo două săptămâni în urmă, se aflase printre vecine că doamna Glanterneck, care e în vârstă de șaizeci de ani și urâtă ca muma pădurii, a dat un anunț matrimonial în ziar. Mai mult decât atât, apăruse chiar și un candidat: un măcelar văduv din Halle. O văzuse pe doamna Glanterneck și, cu toate acestea, era dispus s-o ia de nevastă. Aici a găsit domnișoara Mayr teren prielnic pentru răzbunarea ei. Prin tot felul de investigații ocolite, a reușit să afle adresa măcelarului și i-a trimis o anonimă. Știa el că doamna Glanterneck *a*) avea gândaci în apartament, *b*) fusese arestată pentru escrocherie și eliberată pe motiv de alienare mintală, *c*) își închiria dormitorul în scopuri imorale și *d*) se culca apoi în pat fără a schimba așternutul? Acum măcelarul venise să-i arate doamnei Glanterneck cele aflate din scrisoare. Vocile lor se auzeau distinct: mugetul prusacului înfuriat și țipetele stridente ale evreicei. Din când în când mai răsuna și bufnetul câte unui pumn izbit în lemn, sau, uneori, vacarmul de sticlă spartă. Hărmălaia a durat vreo oră.

Azi-dimineață am aflat că vecinii s-au plâns portăresei de acest scandal și că doamna Glanterneck avea un ochi învinețit. De căsătorie nici pomeneală.

Locuitorii de pe stradă mă cunosc deja din vedere. La băcănie, oamenii nu mai întorc mirați capul când mi-aud vocea cu accent englezesc cerând o livră de unt. La colțul străzii, pe întuneric, cele trei prostituate nu-mi mai șoptesc răgușit: „*Komm, Süsser*!"[1] când trec.

Cele trei prostituate sunt toate trecute bine de cincizeci de ani, dar nu încearcă să-și mascheze vârsta. Nici măcar nu se rujează sau nu se pudrează bătător la ochi. Poartă toate blănuri vechi și cam uzate, fuste lungi și pălării venerabile. I-am scăpat despre ele o vorbă lui Bobby, care mi-a explicat că există un interes constant și răspândit pentru acest gen de femeie confortabilă. Mulți bărbați de vârsta mijlocie le preferă fetelor tinere. Ba chiar îi atrag și pe adolescenți. Un băiat, mă lămurește Bobby, e adesea timid cu o fată de vârsta lui, în schimb n-are nici o reticență în fața unei femei destul de bătrâne ca să-i poată fi mamă. Asemenea majorității barmanilor, Bobby e un mare expert în chestiunile sexuale.

Mai deunăzi am trecut să-l văd în orele lui de program. Era încă foarte devreme, numai vreo nouă seara, când am intrat la Troika. Localul era cu mult mai mare și mai impunător decât mă așteptasem. Portarul plin de fireturi ca un arhiduce mi-a privit creștetul gol cu multă suspiciune, până ce am vorbit englezește. O garderobieră elegantă a insistat să-mi ia pardesiul, care de fapt ascunde mai multe pete urâte de pe pantalonii mei ca niște burlane. Un piccolo, așezat pe tejghea, nu s-a mai ridicat ca să-mi deschidă ușa spre sala interioară. Spre ușurarea mea, Bobby era la postul său, în spatele barului albastru-argintiu. M-am îndreptat spre el ca spre un vechi prieten. M-a salutat în modul cel mai amabil:

— Bună seara, domnule Isherwood. Mă bucur să vă văd aici.

---

1 Vino, scumpule! (germ.)

Am comandat o bere și m-am așezat pe un scaun la colțul barului. Cu spatele rezemat de zid, puteam studia întreg localul.

— Și cum merg treburile? am întrebat.

Figura preocupată și pudrată de om nocturn a lui Bobby deveni dintr-odată gravă. Își aplecă spre mine capul cu o seriozitate confidențial-măgulitoare:

— Nu prea bine, domnule Isherwood. Cu clienții pe care-i avem în ziua de azi... nici nu vă vine să credeți dacă vă spun. Păi, acum un an nu i-am fi primit nici măcar la ușă. Comandă câte o bere și pe urmă își închipuie că au dreptul să stea aici toată seara numai cu atât.

Bobby vorbea cu multă amărăciune în glas. Eu am început să mă simt stânjenit.

— Ce bei? l-am întrebat, terminându-mi berea cu înghițituri mari, apoi am adăugat, ca să nu persiste nici o neînțelegere: Eu aș bea un whisky cu sifon.

Bobby a spus că și el ar bea.

Localul era aproape gol. I-am studiat atent pe cei câțiva clienți, încercând să-i văd cu ochii deziluzionați ai lui Bobby. Trei fete frumoase și bine îmbrăcate ședeau la bar: cea mai apropiată de mine era deosebit de elegantă și avea un aer destul de cosmopolit. Dar, în timpul unei pauze în conversație, am prins frânturi din dialogul ei cu celălalt barman. Vorbea în cel mai autentic și lătăreț dialect berlinez. Arăta obosită și plictisită; colțurile gurii îi atârnau în jos. Un tânăr s-a apropiat de ea și a intrat în vorbă; era un băiat frumos și lat, în umeri, într-o haină de smoching bine croită; putea fi și un licean englez din ultimele clase, aflat în vacanță.

— *Nee, nee*, l-am auzit spunând. *Bei mir nicht!*[1]

După care a zâmbit și a făcut un gest scurt și obscen al străzilor.

---

1 Nu, nu. Cu mine nu ține asta! (germ.)

Într-un colț ședea un piccolo, care discuta cu bătrânul paznic de la toalete, îmbrăcat într-o tunică albastră. Băiețelul spuse ceva, râse și căscă deodată cu multă poftă. Cei trei instrumentiști de pe estradă stăteau de vorbă între ei, nevrând, evident, să înceapă fără un auditoriu care să merite osteneala. La una din mese am crezut că disting un client autentic, un bărbat îndesat, care purta mustață. După o clipă însă i-am surprins privirea, mi-a făcut o mică reverență și mi-am dat seama că trebuie să fie proprietarul.

Deodată ușa s-a deschis. Au intrat doi bărbați cu două femei. Femeile erau mai în vârstă, aveau picioare groase, părul scurt și rochii de seară scumpe. Bărbații erau letargici, palizi, probabil olandezi. Aici, fără îndoială, erau bani zdraveni la mijloc. Proprietarul, băiatul cu țigările și omul de la toalete s-au ridicat simultan în picioare. Paznicul a dispărut la toaletele lui. Proprietarul i-a scrâșnit ceva pe un ton înfuriat băiatului de la țigări și acesta a dispărut la rândul lui. Apoi, aplecat din talie și zâmbitor, s-a apropiat de masa nou-veniților, dând mâna cu cei doi bărbați. Piccoloul a reapărut cu tava sa de țigări, urmat de un chelner ce aducea grăbit lista de vinuri. Între timp, orchestra de trei oameni și atacase repertoriul. Fetele de la bar s-au răsucit pe scaunele lor, zâmbind a ispită, dar nu foarte direct. Trei gigolo au avansat spre ele ca spre niște străine absolute, s-au înclinat ceremonios și au întrebat, pe un ton amabil, dacă voiau să le acorde plăcerea unui dans. Afectat, discret zâmbitor și legănându-se din mijloc precum o tulpină de floare, piccoloul traversă localul cu tava sa de țigări: „*Zigarren! Zigaretten!*"[1] Vocea îi era batjocoritoare și limpede ca a unui actor. Pe același ton, dar și mai tare, și mai batjocoritor, și mai vesel, ca să putem auzi cu toții, chelnerul îi comandă lui Bobby:

1 Trabucuri, țigări! (germ.)

— Un Heidsieck Monopol!

Pătrunși de o gravitate absurdă și îndatoritoare, dansatorii își executau figurile complicate, mărturisind prin fiecare mișcare o conștiință acută a rolului pe care-l jucau. Iar saxofonistul, lăsându-și instrumentul să atârne liber de panglica de la gât, avansa spre marginea estradei, cântând într-un mic megafon:

Sie werden lachen,
Ich lieb
Meine eigene Frau...[1]

Cânta cu o privire complice, incluzându-ne pe toți în conspirația lui, încărcându-și vocea de echivocuri și dându-și ochii peste cap într-o pantomimă epileptică a bucuriei totale. Suav, onctuos, întinerit cu cinci ani, Bobby îi întinse sticla peste bar. Între timp cei doi bărbați puhavi discutau între ei, probabil despre afaceri, fără să arunce nici măcar o privire spre viața de noapte pe care o treziseră din amorțeală, în vreme ce femeile lor stăteau tăcute, ignorate, nedumerite, prost dispuse și foarte, foarte plictisite.

Prima mea elevă, domnișoara Hippi Bernstein, locuiește în Grünewald, într-o casă construită aproape în întregime din sticlă. Majoritatea familiilor berlineze bogate locuiesc în acest cartier. E greu de înțeles de ce. Vilele lor, în toate stilurile consacrate ale urâțeniei costisitoare, de la nebunia excentrică a rococoului până la cutiile din oțel și sticlă, cu acoperișul plat, în stil cubist, se înghesuie în această pădure de pini deasă și plină de umezeală. Puțini proprietari își pot permite să aibă grădini mai mari, căci terenul este fabulos de scump: singura lor vedere este spre curtea din spate a vecinului, fiecare protejată

1 O să râdeți, / Eu o iubesc / Pe soția mea... (germ.).

de câte un gard de sârmă ghimpată și de un câine-lup fioros. Groaza de spărgători și de revoluție i-a redus pe acești nefericiți la o adevărată stare de asediu. N-au acces nici la singurătate, nici la lumina soarelui. Toată zona este pur și simplu un ghetou al milionarilor.

Când am sunat la poarta grădinii, un tânăr servitor a ieșit cu o cheie din casă, urmat de un câine-lup care mârâia amenințător.

— Cât timp sunt eu aici, n-o să vă muște, m-a asigurat servitorul zâmbind.

Holul familiei Bernstein are uși cu ghinturi de fier și un ceas fixat în perete cu bolțuri. Lămpile sunt moderniste, concepute să arate ca niște manometre sau cadrane de centrală telefonică. Însă mobilierul nu se asortează deloc cu casa și cu accesoriile ei. Decorul pare al unei hidrocentrale pe care tehnicienii au încercat să o facă mai confortabilă mobilând-o cu scaune și mese dintr-o pensiune cam vetustă, dar altfel întru totul respectabilă. Pe zidurile austere de metal atârnă peisaje foarte lăcuite din secolul al XIX-lea, încadrate în rame aurii masive. Domnul Bernstein își comandase vila, probabil, într-un moment de nesăbuință, vreunui arhitect celebru de avangardă și apoi, fiind îngrozit de rezultat, încercase să acopere cât mai mult din ea cu obiecte din patrimoniul familiei.

Domnișoara Hippi e o fată nostimă și grasă, de vreo nouăsprezece ani, cu un păr castaniu lucios, dinți sănătoși și ochi mari căprui. Are un râs leneș, voios, mulțumit de sine și un bust mai mult decât dezvoltat. Vorbește destul de bine, deși cu un ușor accent american, o limbă engleză de nivel școlar, spre deplina ei satisfacție. Când am încercat, modest, să-i sugerez un plan după care să ne orientăm lecțiile, m-a întrerupt mereu oferindu-mi bomboane de ciocolată, țigări sau cafea:

— Scuzați-mă un minut, nu sunt niște fructe, a zâmbit ea ridicând receptorul telefonului interior: Anna, te rog, adu niște portocale.

Când a apărut servitoarea cu portocalele, am fost nevoit, în ciuda protestelor mele, să mănânc o masă în toată regula, cu farfurie, cuțit și furculiță, ceea ce a distrus până și ultima aparență de relație profesor–elev pe care încercasem s-o stabilesc. Mă simțeam ca un polițist oprit la masă în bucătărie de o bucătăreasă seducătoare. Domnișoara Hippi stătea și mă privea, cu zâmbetul ei binevoitor și leneș:

— Spuneți-mi, vă rog, de ce veneați în Germania?

E curioasă în ce mă privește, dar numai în felul în care o viețică își vâră placidă capul printre gratiile unei porți, deși nu vrea neapărat s-o deschidă. I-am spus ce mi se părea foarte interesant în Germania:

— Situația economică și politică, am început eu să improvizez pe un ton de autoritate profesorală, e mai interesantă în Germania decât în oricare altă țară europeană. Cu excepția Rusiei, am adăugat apoi, ca să încerc marea cu degetul.

Însă domnișoara Hippi n-a reacționat în nici un fel, ci doar a zâmbit cu amabilitate:

— Eu cred că va fi plicticos pentru dumneavoastră aici. Dumneavoastră nu aveți mulți prieteni la Berlin, așa?

— Așa-i. N-am mulți.

Mărturisirea mea a părut să o mulțumească și s-o distreze în același timp:

— Nu cunoașteți niște fete drăguțe?

Din nou bâzâi soneria telefonului. Zâmbind leneșă, ridică receptorul, fără a lăsa însă impresia că ascultă glasul subțire ce se auzea din el. Reușeam să disting destul de bine vocea reală a doamnei Bernstein, mama lui Hippi, care vorbea din camera alăturată.

— Ți-ai lăsat aici cartea *cea roșie*? repetă în bătaie de joc domnișoara Hippi, zâmbind spre mine, ca și cum ar fi fost o glumă la care puteam lua parte și eu: Nu, eu n-o văd. Trebuie să fie jos, în birou. Sună-l pe tata. Da, lucrează jos. (Și, pe mutește, îmi oferi încă o portocală. Am dat politicos din cap că nu. Zâmbete de o parte și de alta.) Mămico, ce-i de mâncare azi la prânz? Da? Serios? Atunci e splendid!

A pus jos receptorul și a reluat chestionarea:

— Nu cunoașteți nici vreo fată drăguță?

— *Nici o* fată... am corectat-o eu evaziv, dar domnișoara Hippi tăcea, așteptând un răspuns la întrebarea ei. Ba da, una, a trebuit să adaug până la urmă, gândindu-mă la domnișoara Kost.

— Numai una? ridică ea din sprâncene cu un gest de surpriză comică. Și, spuneți-mi, vă rog, găsiți fetele germane diferite ca fetele englezești?

Am roșit.

— Găsiți fetele germane... am început eu s-o corectez, dar m-am oprit subit dându-mi seama în ultima clipă că nu mai eram nici eu sută la sută sigur cum se spune corect: *diferit de* sau *diferit față de*?

— Găsiți fetele germane diferite ca fetele englezești? repetă ea cu o insistență plină de zâmbete.

Am roșit mai tare ca niciodată.

— Da. Foarte diferite, am răspuns eu îndrăzneț.

— Cum sunt ele diferite?

Slavă Domnului, în acel moment a sunat din nou telefonul. De data aceasta era cineva de la bucătărie, care voia s-o anunțe că prânzul se va servi cu o oră mai devreme ca de obicei, pentru că domnul Bernstein mergea după-amiază în oraș.

— Îmi pare atât de rău, spuse domnișoara Hippi sculându-se în picioare, dar pentru astăzi noi trebuie să

terminăm. Și ne vom vedea iarăși vineri? Atunci la revedere, domnule Isherwood. Și vă mulțumesc foarte mult.

S-a scotocit prin poșetă și mi-a întins un plic, pe care l-am îndesat stângaci în buzunar și nu l-am deschis decât când am ajuns departe de casa familiei Bernstein. Înăuntru era o monedă de cinci mărci. Am aruncat-o în sus, n-am reușit s-o prind, dar apoi am găsit-o după cinci minute îngropată în nisip și am alergat tot drumul până la stația de tramvai cântând și dând cu piciorul în pietrele de pe șosea. Mă simțeam nespus de vesel și de vinovat, ca și cum aș fi încercat o mică hoție și aș fi reușit.

Ar fi o adevărată pierdere de vreme să te prefaci că vrei s-o înveți ceva pe domnișoara Hippi. Dacă nu știe vreun cuvânt, îl folosește în germană. Dacă mă apuc s-o corectez, ea îl repetă tot în germană. În ceea ce mă privește, sunt categoric bucuros că am o elevă atât de comodă, a cărei unică teamă e doar ca mama ei să nu afle ce slabe progrese face odorul. Ceea ce pare foarte improbabil. Căci, de îndată ce s-au hotărât să aibă încredere în tine, majoritatea celor bogați se lasă trași pe sfoară aproape nelimitat. Singura problemă reală pentru meditatorul particular este să fie acceptat pe ușa din față.

Cât despre Hippi, ea pare să se bucure de vizitele mele. Din ce mi-a povestit mai deunăzi, am înțeles că se laudă colegelor ei de școală cu faptul că are un profesor de engleză autentic. Ne înțelegem de minune amândoi. Eu sunt mituit cu fructe ca să n-o obosesc prea tare; iar ea le spune părinților ei că sunt cel mai bun profesor particular pe care l-a avut vreodată. Și la ore pălăvrăgim împreună în limba germană despre subiecte care o interesează pe ea, întrerupți, la fiecare trei sau patru minute, de rolul pe care Hippi îl joacă în comedia schimbului de mesaje complet anodine între membrii familiei sale prin intermediul telefonului interior.

Hippi nu-și face nici o grijă pentru viitor. Ca toată lumea la Berlin, se referă încontinuu la situația politică, dar foarte succint, cu un soi de melancolie convențională, ca atunci când se vorbește despre religie. Totul este absolut ireal pentru ea. Vrea să urmeze universitatea, să călătorească mult, să se distreze bine, iar după aceea, desigur, să se mărite. Are deja o mulțime de prieteni băieți. Ne petrecem mult timp discutând despre ei. Unul are o mașină grozavă. Altul – aeroplan. Altul a avut șapte dueluri. Altul a descoperit o șmecherie prin care se pot scoate din uz felinarele de pe stradă aplicându-le un șut puternic într-un anume loc. Într-o noapte, venind de la un ceai dansant, Hippi și el au stins în felul acesta toate luminile din cartier.

Azi prânzul s-a servit mai devreme la familia Bernstein, astfel încât am fost invitat și eu, în loc să mai ținem „lecția" fixată. Toată familia era prezentă în păr: doamna Bernstein, solidă și tăcută, domnul Bernstein, scund, nervos și viclean; mai era și o soră mai mică, o elevă de doisprezece ani, care plesnea de grasă. Aceasta înfuleca mâncarea, neafectată de glumele și avertismentele lui Hippi că s-ar putea să crape. Par toți să țină mult unii la alții, în felul lor aparte, atent și sufocant. Am avut parte chiar și de un mic conflict domestic, pentru că domnul Bernstein nu voia ca soția lui să ia după masă mașina la cumpărături. În ultimele zile fuseseră o mulțime de manifestații naziste în oraș.

— Poți să mergi și cu tramvaiul, spunea domnul Bernstein. Eu nu-s de acord să risc să arunce vreunul cu pietre în mașina mea cea frumoasă.

— Și-atunci să arunce cu pietre în mine? întrebă doamna Bernstein bine dispusă.

— Ah, ce importanță are? Dacă o să arunce cu pietre în tine, o să-ți cumpăr un plasture pentru cap. Și n-o să

mă coste decât cinci *Groschen.* Pe când, dacă dau cu pietre în mașina mea, o să mă coste poate cinci sute de mărci.

Și astfel discuția s-a tranșat. Apoi domnul Bernstein și-a îndreptat atenția către mine:

— Nu poți să te plângi că ești rău tratat în casa asta, tinere, eh? Nu numai că-ți servim o masă bună, ci te mai și plătim ca s-o mănânci!

Am observat, după expresia feței lui Hippi, că gluma mersese prea departe, chiar și pentru noțiunea de umor ce se cultiva în familia ei; așa că am râs și am replicat:

— Ce-ar fi să-mi plătiți câte o marcă în plus pentru fiecare înghițitură pe care o iau?

Ideea mea l-a înveselit pe domnul Bernstein; avu însă grijă să-mi arate că înțelesese el prea bine că doar nu vorbisem serios.

Săptămâna trecută apartamentul nostru a fost scena unui scandal teribil.

Acesta a început când domnișoara Kost s-a prezentat la domnișoara Schroeder și-a anunțat-o că din camera ei se furaseră cincizeci de mărci. Era extrem de tulburată, mai ales că, a explicat ea, aceștia erau banii pe care-i pusese deoparte anume pentru chirie și nota de telefon. Bancnota respectivă se afla într-un sertar de la bufet, chiar lângă ușă, în camera domnișoarei Kost.

Domnișoara Schroeder i-a sugerat pe loc, nu fără îndreptățire, că banii îi furase probabil vreunul dintre clienți. Domnișoara Kost a replicat că așa ceva era imposibil, fiindcă nici unul dintre aceștia n-o vizitase în ultimele trei zile. Mai mult decât atât, a adăugat ea, *prietenii ei* rămâneau în afară de orice dubiu. Aceștia erau niște domni bogați, pentru care o bancnotă păduchioasă de cincizeci de mărci era o simplă bagatelă. Ceea ce a supărat-o foarte rău pe domnișoara Schroeder.

— Bănuiesc că vrea să insinueze că *unul dintre noi* i-a luat banii aceia! Auzi la ea neobrăzare! Păi, vă rog să mă credeți, Herr Issyvoo, că-mi venea s-o fac fărâme!

— Da, domnișoară Schroeder. Sunt sigur că așa vă venea să faceți.

Domnișoara Schroeder a ajuns apoi la teoria că banii, de fapt, nici nu fuseseră furați și că totul nu era decât o șmecherie a domnișoarei Kost pentru a scăpa de plata chiriei. I-a sugerat ideea și domnișoarei Kost, care, desigur, s-a înfuriat. A spus că, în orice caz, ea va face rost de bani în câteva zile; ceea ce s-a și întâmplat. După care a anunțat că eliberează camera la sfârșitul lunii.

Între timp, am descoperit, în mod absolut întâmplător, că domnișoara Kost era în combinație cu Bobby. Venind acasă într-o seară, am observat că nu era nici o lumină în camera domnișoarei Kost, lucru ușor de constatat de altfel, căci ușa ei are un geam cu sticlă givrată, pentru iluminarea vestibulului. Mai târziu, pe când stăteam culcat în pat și citeam, am auzit deschizându-se ușa domnișoarei Kost, iar după aceea niște râsete și șoaptele lui Bobby. După mult scârțâit de parchet și chicoteală înfundată, Bobby a ieșit tiptil din apartament, închizând în urma sa ușa cât mai încet cu putință. După o clipă a intrat din nou, cu foarte mult zgomot și a trecut direct în holul cel mare, unde l-am auzit urându-i noapte bună domnișoarei Schroeder.

Dacă aceasta nu știe ce se petrece de fapt, în cel mai rău caz bănuiește ceva. Ceea ce explică și furia sa împotriva domnișoarei Kost: căci adevărul e că este extrem de geloasă și am avut parte cu toții de incidente din cele mai grotești și mai stânjenitoare. Într-o dimineață, pe când voiam să merg la baie, am găsit-o ocupată de domnișoara Kost. Domnișoara Schroeder s-a repezit la ușă înainte s-o pot eu opri și i-a ordonat domnișoarei Kost să iasă neîntârziat afară, iar când aceasta, firește, nu a dat

curs poruncii primite, domnișoara Schroeder a început, în ciuda protestelor mele, să bată insistent cu pumnii în ușă.

— Să ieși afară din baia mea! urla ea ca ieșită din minți. Să ieși afară în clipa asta, sau chem poliția să te scoată cu forța.

După care a izbucnit în lacrimi. Plânsul i-a provocat curând palpitații. Bobby a trebuit s-o care pe canapea, gâfâind și oftând. În timp ce stăteam cu toții în jurul ei, destul de neajutorați, domnișoara Mayr a apărut în pragul ușii cu o figură ca de călău și i s-a adresat cu un glas teribil domnișoarei Kost:

— Zi bogdaproste, fetițo, că n-ai omorât-o, s-o ai pe conștiință acum!

Apoi și-a asumat inițiativa, ne-a trimis pe toți la treburile noastre, iar pe mine până la băcan să cumpăr un flacon de valeriană. Când m-am întors, ședea alături de canapea, mângâind mâna domnișoarei Schroeder și murmurând cu o intonație plină de tragism:

— Săraca de tine, Lina... Ce ți-au făcut, fetiță?

Sally Bowles

Într-o după-amiază, pe la începutul lui octombrie, am fost invitat acasă la Fritz Wendel să bem o cafea neagră împreună. Fritz te invita mereu la o „cafea neagră", cu accent pe „neagră". Era foarte mândru de cafeaua lui. Se spunea că ar fi cea mai tare cafea din Berlin.

Fritz era îmbrăcat în ținuta sa obișnuită de vizite la cafea – un pulover marinăresc alb și foarte gros și pantaloni de flanelă albastru-deschis. M-a primit cu un zâmbet de încântare pe buzele sale pline:

— 'lut, Chris!

— Salut, Fritz. Ce mai faci?

— Bine.

S-a aplecat peste filtrul de cafea, iar părul moale și negru i s-a desprins din pieptănătura rigidă, câteva bucle îmbibate de parfum căzându-i peste ochi.

— Nu vrea porcăria asta și pace, a adăugat el.

— Cum merg treburile? l-am întrebat.

— E ceva de groază, a rânjit Fritz cu toată gura. Fie închei o nouă afacere luna viitoare, ori mă fac gigolo.

— *Fie-fie* sau *ori-ori*, l-am corectat eu în virtutea obișnuinței profesionale.

— În clipa asta vorbesc o engleză de baltă, își tărăgăna Fritz cuvintele, cu vădită mulțumire de sine. Sally chiar e de părere că nu mi-ar strica să iau câteva lecții cu ea.

— Cine-i Sally?

— O, am și uitat că tu n-o cunoști. Sunt un tâmpit. Până la urmă trece și ea pe-aici, în după-amiaza asta.

— E drăguță?

Fritz își dădu peste cap ochii săi negri de șterngar, oferindu-mi o țigară muiată cu rom din tabachera lui de metal.

— *Ne-mai*-pomenită! își tărăgănă el iar silabele. Până la urmă îmi vine să cred că-s nebun după ea.

— Dar cine e? Cu ce se ocupă?

— E englezoaică, actriță; cântă la cabaretul Lady Windermere – tipa-i o adevărată bombă, te rog să mă crezi.

— Nu pare o însușire prea tipică pentru o engleżoaică, după părerea mea.

— Până la urmă are și ceva sânge franțuzesc în vine. Maică-sa era franțuzoiacă.

După câteva minute a sosit și Sally.

— Am întârziat teribil, Fritz dragă?

— Doar o jumătate de oră, spuse Fritz lungind vocalele și radiind de o plăcere posesivă. Dă-mi voie să ți-l prezint pe domnul Isherwood – domnișoara Bowles. Domnul Isherwood e cunoscut mai degrabă sub numele de Chris.

— Aiurea, am replicat eu. Cred că Fritz e singura persoană care mi-a spus Chris până acuma.

Sally râse. Era îmbrăcată în mătase neagră, cu o capă scurtă pe umeri și o tocă de paj zvârlită degajat pe o tâmplă.

— Te superi dacă dau un telefon de la tine, dulceață?

— Nici o problemă. Dă liniștită. (Fritz mă privi stăruitor.) Haidem dincolo, Chris. Vreau să-ți arăt ceva.

Era vizibil nerăbdător să-mi afle primele impresii despre noua lui cucerire, Sally.

— Vai, pentru Dumnezeu, nu mă lăsați singură cu individul ăsta! exclamă ea. La cât e de pătimaș, e-n stare să mă seducă prin telefon.

În timp ce forma numărul, am observat că unghiile îi erau ojate în verde ca smaraldul, o culoare nefericit aleasă, căci atrăgea atenția asupra mâinilor ei, foarte pătate de la fumat și la fel de murdare ca ale unui copil. Era îndeajuns de brunetă pentru a fi sora lui Fritz. Chipul îi era lung și subțire și pudrat cu atâta alb, încât părea o față de mort. Avea ochi foarte mari, căprui, care n-ar fi stricat să fie mai negri, spre a se asorta cu părul și cu creionul folosit la sprâncene.

— Ealuuu, gânguri ea, pungindu-și buzele vopsite în roșu-aprins, ca și cum ar fi avut de gând să sărute pâlnia receptorului. *Ist dass Du mein Liebling?*[1] Și deschise gura schițând un surâs dulceag, stupid. Fritz și cu mine o priveam ca la teatru. *Was wollen wir machen morgen abend? Oh, wie wunderbar... Nein, nein, ich werde bleiben heute abend zu Hause. Ja, ja, ich werde wirklich bleiben zu Hause... Auf Wiedersehen, mein Liebling...*[2]

A pus receptorul în furcă și s-a întors spre noi triumfătoare.

— Ăsta e tipul cu care m-am culcat azi-noapte, ne informă ea. Face dragoste minunat. E un geniu fără rival în afaceri și pe deasupra mai e și putred de bogat... Se apropie și se așează lângă Fritz pe canapea, cufundându-se între perne cu un oftat: Am să te rog să-mi dai niște cafea, iubitule. Sunt pur și simplu moartă de sete.

Curând am ajuns la subiectul preferat al lui Fritz: îl pronunța *Iobire.*

— În medie, spunea el, am câte o mare legătură sentimentală cam la doi ani.

---

1 Tu ești iubitule? (germ.)

2 Ce facem mâine-seară? O, ce minunat... Nu, nu, astă-seară am să rămân acasă. Da, da, serios că am să rămân acasă... La revedere, iubitule... (germ.).

— Și cât timp a trecut de la ultima mare legătură? întrebă Sally.

— Exact un an și unsprezece luni, îi aruncă Fritz cea mai strengărească privire cu putință.

— Ce minunat! își încreți ea nasul și ne oferi un mic râs cristalin, ca de scenă. Hai, *te rooog*, spune-mi – ultima cum era?

O asemenea întrebare desigur că l-a împins pe Fritz pe panta unei autobiografii complete. Am aflat povestea seducerii lui la Paris, amănunte ale unui flirt de vacanță în Las Palmas, despre cele patru mari idile newyorkeze, despre o dezamăgire la Chicago și o cucerire făcută la Boston; apoi din nou la Paris pentru o mică recreere, un episod minunat la Viena, la Londra pentru consolare și, în final, Berlinul.

— Vezi tu, Fritz dragă, îi spuse Sally strângând din nas spre mine, *eu* cred că necazul cu tine e că n-ai găsit încă femeia potrivită.

— S-ar putea să ai dreptate, rosti Fritz foarte pătruns de idee. Ochii săi negri deveniră sentimentali și lăcrimoși: S-ar putea să-mi caut încă idealul...

— Dar o să dai peste el într-o zi, sunt absolut sigură că o să dai.

Și Sally mă incluse și pe mine, cu o privire, în jocul ei de-a râsul pe seama lui Fritz.

— Așa zici tu? îi zâmbi el satisfăcut, aruncându-i ocheade scânteietoare.

— *Dumneata* nu crezi? făcu apel și la mine Sally.

— Eu n-aș putea spune precis, m-am eschivat eu. Pentru că n-am fost niciodată în stare să descopăr ce ideal are Fritz.

Cine știe din ce motiv, cuvintele mele au părut a-l mulțumi pe Fritz, drept care le-a și luat pe loc ca pe un fel de atestare:

— Și doar Chris mă cunoaște destul de bine, a intervenit el. Dacă nici Chris nu mă cunoaște, atunci nu mă cunoaște nimeni.

Apoi s-a făcut ora când Sally trebuia să plece.

— Aveam întâlnire cu un tip la Hotel Adlon la cinci, ne-a explicat ea. Și uite că deja s-a făcut ora șase! Nu-i nimic, lasă-l să aștepte, porcul. Vrea să devin amanta lui, dar i-am spus că a naibii să fiu dacă accept până nu-mi plătește toate datoriile mai întâi. De ce-or fi oare toți bărbații niște animale? Deschizând poșeta, își retușă în grabă sprâncenele și gura: O, apropo, Fritz iubitule, nu vrei tu să fii un înger și să mă-mprumuți cu zece mărci? N-am nici un chior ca să plătesc taxiul.

— Cum să nu?! Da' sigur.

Și Fritz băgă o mână în buzunar, plătind fără ezitare, ca un erou.

Sally se-ntoarse către mine:

— Auzi, nu vrei să treci odată pe la mine, să bem împreună un ceai? Dă-mi numărul tău de telefon. Te sun eu.

Cred că-și închipuie acum, mă gândeam eu în sinea mea, că sunt un tip cu bani. Atunci foarte bine, să-i fie învățătură de minte o dată pentru totdeauna. Mi-am scris numărul de telefon în mica ei agendă cu coperte de piele. Fritz a condus-o la ușă.

— Ei? Se întorsese năvalnic în cameră, închizând mulțumit ușa în urma lui. Ce părere ai de ea, Chris? Nu ți-am spus eu că e o tipă trăsnet?

— Ba mi-ai spus!

— Sunt tot mai nebun după ea cu fiecare dată când o văd. Scoțând un oftat lung de plăcere, își luă o țigară din tabacheră. Mai vrei niște cafea?

— Nu, mulțumesc foarte mult.

— Știi, Chris, am impresia că i-ai plăcut și tu.

— Hai, fugi de-aici!

— Serios că da. (Fritz părea satisfăcut.) Până la urmă cred că o să ne vedem cam des cu ea de-acum încolo.

Când m-am întors acasă, la domnișoara Schroeder eram atât de amețit, că a trebuit să stau întins vreo jumătate de oră în pat. Cafeaua neagră a lui Fritz era, ca întotdeauna, o adevărată otravă.

După câteva zile m-a luat și m-a dus s-o auzim pe Sally cum cântă.

Cabaretul Lady Windermere (care acum aud că nu mai există) era un bar „neformal", cu pretenții artistice, pe o stradă ce dădea în Tauentzienstrasse și pe care proprietarul său încerca în mod vădit să-l facă să semene cât mai mult cu un local din Montparnasse. Pereții erau acoperiți cu meniuri, caricaturi și fotografii de artiști semnate – („Lui Lady Windermere, singura și cea mai cea." „Lui Johnny, din toată inima."). Până și Evantaiul[1], de patru ori mai mare, atârna deasupra barului. Pe un podium din mijlocul sălii era un pian cu coadă.

Eram curios să văd prestația lui Sally. Mi-o imaginasem, nu știu nici eu de ce, puțin nervoasă, ca să constat că nu era deloc așa. Avea o voce surprinzător de profundă și răgușită. Însă cânta prost, inexpresiv, cu mâinile atârnându-i pe lângă corp – și totuși apariția îi era, în felul ei, un număr de efect din cauza prezenței sale aparte și a faptului că părea să nu dea doi bani pe părerea lumii despre ea. Cu brațele inerte, la voia întâmplării și cu un rânjet ce parcă spunea „îți place, bine – nu-ți place, să fii sănătos", cânta:

Acuma știu că mama
A vrut să-mi fie bine
Și să mă știe alături
De cineva ca tine.

1 Numele localului este inspirat de titlul comediei lui Oscar Wilde *Evantaiul lui Lady Windermere* (1892).

Aplauzele au fost vii. Pianistul, un tânăr chipeș, cu păr blond ondulat, s-a ridicat solemn de la pian și i-a sărutat mâna lui Sally. Ea a cântat apoi încă două cântece, unul în franceză, altul în germană, care însă n-au mai fost la fel de bine primite.

După aceste două melodii a urmat o lungă repriză de sărutat mâna și toată lumea s-a îndreptat spre bar. Sally părea să cunoască pe toată lumea din local. Tuturor li se adresa cu „tu" și „iubitule". Pentru o presupusă *demimondenă*, avea uimitor de puțin tact ori simț al afacerilor. Și-a pierdut, de exemplu, o mulțime de timp făcându-i avansuri insistente unui domn mai în vârstă, care în mod vizibil prefera o conversație cu barmanul. Mai târziu ne-am îmbătat destul de tare toți. Pe urmă Sally a trebuit să plece la o întâlnire, iar proprietarul a venit la masa noastră. El și Fritz au discutat despre aristocrația engleză. Fritz era în elementul lui. Iar eu am luat hotărârea, ca de atâtea alte ori până atunci, să nu mai frecventez genul acesta de localuri.

Apoi m-a sunat Sally, așa cum promisese, și m-a invitat la ceai.

Locuia departe pe Kurfürstendamm, tocmai la capătul mohorât al bulevardului, care ajungea la Halensee. Am fost condus într-o cameră mare, întunecoasă, doar pe jumătate mobilată, de o proprietăreasă grasă și neîngrijită, cu o falcă umflată și căzută, ca a unei broaște. Într-un colț erau o canapea desfundată și o pictură ștearsă înfățișând o bătălie din secolul al XVIII-lea, în care răniții, proptiți pe coate în atitudini demne, admirau salturile făcute de armăsarul lui Frederic cel Mare.

— O, bună, Chris iubitule! strigă Sally din prag. Ce drăguț din partea ta că ai venit! Mă simțeam teribil de singură. Am și plâns la pieptul lui Frau Karpf. *Nicht*

wahr, Frau Karpf?, ceru ea confirmarea proprietăresei ca. *Ich habe geweint auf Dein Brust.*[1]

Frau Karpf își săltă bustul, plescăind întocmai ca o broască.

— Ce vrei, Chris, ceai sau cafea? continuă Sally. Alege. Numai că eu nu ți-aș recomanda ceaiul de aici, pentru că nu știu ce pune Frau Karpf în el; cred că adună toate resturile de la bucătărie într-o oală mare și le fierbe împreună cu niște frunze de ceai.

— Atunci am să vreau cafea.

— *Frau Karpf, Liebling, willst Du sein ein Engel und bring zwei Tassen von Kaffee?*[2]

Germana lui Sally nu era numai incorectă, ci pur și simplu o invenție personală. Pronunța fiecare cuvânt într-un mod afectat și voit „străin". Puteai spune imediat că vorbește o limbă străină, fie și numai după expresia feței.

— Chris iubitule, ești drăguț să tragi perdelele?

M-am executat, deși era încă destulă lumină afară. Între timp Sally aprinsese lampa de masă. Când m-am întors de la fereastră, ea s-a ghemuit pe canapea grațioasă ca o pisică și, deschizându-și poșeta, a început să scotocească după o țigară. Dar nici n-a apucat bine să fie completă poza că a și sărit iar în picioare:

— Vrei un cocktail Prairie Oyster[3]? (A scos pe dată două pahare, ouă și o sticlă de sos de Worcester din dulapul de încălțăminte de sub chiuveta cea dislocată.) Eu practic trăiesc numai cu așa ceva. (Apoi, cu multă dexteritate, a spart ouăle în cele două pahare, a turnat pe deasupra

1 Nu-i așa, doamnă Karpf?... Am plâns la pieptul tău (germ.).

2 Doamnă Karpf, iubito, vrei să fii un înger și să aduci două cești de cafea? (germ.)

3 Stridie de prerie (engl.).

sos și a învârtit bine amestecul cu capătul unui stilou.) Cam asta e tot ce-mi pot permite.

Și s-a întors pe canapea, ghemuindu-se iar plină de gingășie.

Purta aceeași rochie neagră și azi, însă fără capă. În schimb, avea un guleraș și manșete albe, care dădeau o anumită impresie de castitate teatrală, ca și cum ar fi fost o călugăriță dintr-o operă cunoscută.

— De ce râzi, Chris? mă întrebă ea.

— Nu știu, am spus.

Dar nu mă puteam abține. Înfățișarea lui Sally avea ceva extrem de comic. Fără îndoială, era frumoasă, cu căpșorul ei negricios, cu ochii mari și nasul fin, arcuit – și totodată în mod atât de absurd conștientă de toate aceste trăsături ale ei. Stătea ghemuită cu o feminitate mulțumită de sine, ca o porumbiță, cu capul înclinat într-o poziție studiată și cu mâinile împreunate afectat.

— Spune-mi, Chris, porcule, de ce mai râzi acum?

— N-am nici cea mai vagă idee.

Atunci a început să râdă și ea:

— Eu cred că ești nebun, să știi!

— Și stai de mult aici? am întrebat-o aruncându-mi privirea prin camera întunecoasă.

— De când am venit la Berlin. Stai, să vedem – să tot fie vreo două luni.

Am întrebat-o ce anume o determinase să vină în Germania. Venise singură? Nu, cu o prietenă. Actriță. Mai mare ca Sally. Fata aceea mai fusese la Berlin înainte. Ea îi spusese lui Sally că aveau să capete aproape sigur amândouă de lucru la studiourile de film UFA. Sally a împrumutat zece lire de la un domn în vârstă foarte simpatic și a venit cu ea.

Nu le-a spus nimic părinților; i-a anunțat doar în momentul când au ajuns amândouă în Germania.

— Îmi pare rău că n-o cunoști pe Diana. Era cea mai teribilă profitoare pe care ți-o poți imagina. Reușea să facă rost de bărbați oriunde – n-avea nici o importanță dacă știa să le vorbească limba sau nu. Când eram cu ea, îmi venea să mor de râs. Pur și simplu o adoram.

Dar, după ce au petrecut trei săptămâni în Berlin fără să poată găsi o slujbă, Diana a pus mâna pe un bancher, care a luat-o cu el la Paris.

— Și te-a lăsat singură aici? Trebuie să-ți spun că mi se pare cam josnic din partea ei.

— De, știu și eu...? Fiecare trebuie să-și vadă de pielea lui. Cred că, în locul ei, la fel aș fi făcut și eu.

— Sunt gata să pun pariu că n-ai fi făcut la fel.

— Oricum, deocamdată sunt bine mersi. Întotdeauna mă descurc singură.

— Câți ani ai, Sally?

— Nouăsprezece.

— Dumnezeule mare! Credeam că ai vreo douăzeci și cinci!

— Da, știu. Toți cred așa.

Frau Karpf a intrat în cameră târșâindu-și picioarele, cu două cești de cafea pe o tăviță de metal coclit.

— *Oh, Frau Karpf, Liebling, wie wunderbar von Dich!*[1]

— Dar de ce stai în casa asta? am întrebat-o după ce a ieșit proprietăreasa. Sunt sigur că ai putea găsi o cameră mult mai bună.

— Da, știu.

— Și-atunci de ce nu cauți?

— O, nu știu nici eu. Probabil că din lene.

— Ce chirie plătești aici?

— Optzeci pe lună.

— Cu micul dejun inclus?

1 O, doamnă Karpf, iubito, ce minunat din partea ta (germ.).

— Nu... nu cred.

— Cum adică *nu crezi*? am exclamat eu cu severitate. Așa ceva trebuie știut precis.

— Da, e o prostie din partea mea, recunoscu ea moale. Dar, vezi tu, eu îi dau banii bătrânei atunci când îi am și eu. Așa că e cam greu de calculat totul foarte exact.

— Dar, pentru Dumnezeu, Sally, eu plătesc doar cincizeci de mărci pe lună pentru camera mea, cu micul dejun inclus, și e și mult mai frumoasă decât asta.

Sally dădu aprobator din cap, însă continuă pe un ton de scuză:

— Și mai e ceva, Christopher, iubitule. Vezi tu, nu prea știu ce s-ar face Frau Karpf dacă aș părăsi-o. Sunt sigură că n-ar mai găsi niciodată alt chiriaș. Pentru că nimeni n-ar fi în stare să-i suporte figura și mirosul și tot restul. De fapt, datorează și ea chiria pe trei luni. Dacă s-ar afla că nu are chiriași, ar fi dată afară imediat de proprietarul casei; iar dacă i s-ar face una ca asta, ea spune că s-ar sinucide.

— Și totuși, nu înțeleg de ce trebuie să te sacrifici tu pentru ea.

— De fapt, nu prea mă sacrific, îmi și face plăcere să stau aici, să știi. Eu și Frau Karpf ne înțelegem foarte bine. Cam așa am să fiu și eu peste treizeci de ani. O gazdă ceva mai respectabilă m-ar da probabil afară după o săptămână.

— Gazda mea nu te-ar da afară.

Sally zâmbi ușor, încrețindu-și nasul:

— Îți place cafeaua, iubitule?

— O prefer cafelei de la Fritz, am răspuns eu evaziv.

— Nu că-i un tip grozav Fritz? râse Sally. Eu îl ador. Ador felul cum spune: „Fir-ar să fie de viață".

— Ei, fir-ar să fie de viață, am încercat eu să-l imit pe Fritz.

Am râs amândoi. Sally și-a mai aprins o țigară: fuma încontinuu. Am observat ce bătrânicioase arătau mâinile ei la lumina lămpii. Aveau mișcări nervoase, vene proeminente și foarte subțiri – mâini de femeie de vârstă mijlocie. Unghiile ojate cu verde păreau să nu le aparțină în nici un caz; fuseseră fixate pe degete din întâmplare – ca niște gândaci lucioși, lungi și urâți.

— Ce e mai nostim însă, adăugă ea gânditoare, e că eu și cu Fritz nu ne-am culcat încă niciodată, știi? Făcu o pauză scurtă, apoi mă întrebă cu însuflețire: Credeai că ne-am culcat?

— Mă rog, da... cred că da.

— Ei, află că nu ne-am culcat. Nici măcar o singură dată... căscă ea. Și acum nici nu cred că o să ne mai culcăm vreodată.

Am fumat câteva minute în tăcere. Apoi Sally a început să-mi povestească despre familia ei. Era fiica unui proprietar de moară din Lancashire. Mama ei se numea Bowles ca domnișoară și avea ceva avere, așa că, la căsătoria ei cu domnul Jackson, mirii și-au alăturat și numele de familie.

— Tata e groaznic de snob, deși se preface că nu e. Pe mine de fapt mă cheamă Jackson-Bowles; dar bineînțeles că nu pot apărea pe scenă cu numele ăsta. Ar crede lumea că-s nebună.

— Dar parcă Fritz îmi spusese că mama ta era franțuzoaică.

— E, sigur că nu, răspunse Sally plictisită. Fritz e un idiot. Întotdeauna inventează fel de fel de lucruri.

Sally avea o soră, pe nume Betty.

— E o scumpete. O ador. Are șaptesprezece ani, dar e de o naivitate... Mama a crescut-o ca pe o doamnă. Cred că Betty ar muri dacă ar afla ce parașută sunt. Nu știe absolut nimic despre bărbați.

— Dar tu de ce nu ești o doamnă, Sally?

— Nu știu. Cred că semăn cu tata. Ți-ar plăcea tare mult de el. Nu-i pasă de nimeni și de nimic. Se pricepe la afaceri. Cam o dată pe lună se îmbată criță și îi oripilează pe prietenii simandicoși ai mamei. El a fost cu ideea să merg la Londra și să studiez actoria.

— Îmi închipui că ai abandonat școala de foarte tânără.

— Da. Nu-mi plăcea deloc. Am aranjat să fiu exmatriculată.

— Cum naiba ai reușit?

— I-am zis directoarei că sunt gravidă.

— Doamne, Sally, nu pot să cred!

— Pe bune! A ieșit un scandal teribil. Au adus un medic să mă examineze și i-au chemat pe părinții mei. Când s-au prins că nu e adevărat, au fost îngrozitor de dezamăgiți. Directoarea a zis că unei fete care e în stare de așa ceva nu i se poate permite să rămână la școală și să le corupă pe colegele ei. Așa că a ieșit ca mine. După aia, l-am bătut la cap pe tata până mi-a dat voie să plec la Londra.

Sally se stabilise la Londra, într-o pensiune, împreună cu alte fete care studiau și ele. Deși erau supravegheate, Sally reușise să-și petreacă nopțile prin apartamentele unor tineri.

— Primul bărbat care m-a sedus nu ar fi avut habar că eram virgină dacă nu i-aș fi spus eu după. Era un bărbat minunat. L-am iubit foarte mult. Era un geniu al rolurilor comice. Sunt sigură că o să ajungă celebru.

După o vreme, Sally a ajuns să facă figurație prin filme, și până la urmă a prins un rolișor la o companie teatrală în turneu. Apoi o întâlnise pe Diana.

— Și cât ai de gând să stai în Berlin?

— Habar n-am. Angajamentul la Lady Windermere mai ține o săptămână. Am făcut rost de numărul ăsta printr-un tip pe care l-am cunoscut la barul Eden. Dar acum el e la Viena. Ar trebui să-i sun din nou pe cei de

la UFA. Și mai e un evreu bătrân și nesuferit cu care mai ies câteodată; dar porcul ăla nu vrea decât să se culce cu mine. Bărbații din țara asta sunt groaznici. N-au nici un chior și se așteaptă să le cazi în plasă după ce-ți fac cadou o cutie de bomboane.

— Și ce-o să faci când o să-ți expire contractul ăsta?

— Păi, primesc o alocație de la ai mei. Dar nu știu cât o să mai am parte de ea. Mama m-a amenințat că o să-mi taie fondurile dacă nu mă întorc mai repede în Anglia... Bineînțeles, ei cred că am venit aici cu o prietenă. Dacă ar ști că sunt de capul meu, mama ar muri. Mă rog, o să văd eu cum să fac rost de bani. Nu vreau să iau de la părinți. Afacerea tatei merge foarte prost acum, din cauza crizei economice...

— Să știi, Sally, că, dacă o să fii vreodată la ananghie, mi-ar plăcea să-mi ceri ajutorul.

Sally râse.

— Ce drăguț din partea ta, Chris! Dar nu-mi place să trăiesc pe spinarea prietenilor.

— Dar Fritz nu ți-e prieten?

Întrebarea îmi scăpase de pe buze; Sally nici n-a clipit.

— Țin foarte mult la Fritz, desigur. Dar e plin de bani. Nu știu cum se face, dar, când oamenii au bani, parcă și sentimentele tale față de ei sunt altele – nu știu cum se întâmplă asta.

— De unde știi că nu sunt și eu plin de bani?

— Tu? izbucni Sally în râs. Păi mi-am dat seama din clipa când te-am văzut că-ți suflă vântul prin buzunare.

În după-amiaza când Sally a venit la mine la ceai, domnișoara Schroeder nu-și mai încăpea în piele de emoție. S-a îmbrăcat cu cea mai bună rochie a ei și chiar și-a ondulat și părul. Când s-a auzit soneria a deschis ușa cu o reverență:

— Herr Issyvoo, m-a anunțat ea, făcându-mi complice cu ochiul și vorbind cu voce foarte tare, a venit o doamnă să vă vadă.

Apoi le-am prezentat pe una alteia oficial. Domnișoara Schroeder făcea o adevărată risipă de politeți: tot timpul i se adresa lui Sally cu *„gnädiges Fräulein"* [1]. Sally, cu toca ei de paj pusă pe o ureche, râdea cu râsul ei cristalin și ședea plină de eleganță pe canapea. Domnișoara Schroeder se tot învârtea în jurul ei, copleșită de o admirație și de o uimire neprefăcute. Era evident că nu mai văzuse pe cineva ca Sally până atunci. Când ne-a adus ceaiul, în loc de obișnuitele felii de aluat palid și neapetisant, a apărut o farfurie de tarte cu dulceață, aranjate în formă de stea. Am remarcat de asemeni că domnișoara Schroeder ne-a pus și două șervețele mici de hârtie alături, perforate pe margini, ca să semene cu dantela. (Mai târziu, când am lăudat-o pentru toate aceste pregătiri în plus, mi-a mărturisit că întotdeauna folosea șervețelele când domnul căpitan de cavalerie primea vizita logodnicei lui la ceai. „O, da, Herr Issyvoo. Doar vă puteți lăsa liniștit în grija mea. Dacă nici eu nu știu ce-i place unei tinere doamne...")

— Te superi dacă mă întind pe canapeaua ta, iubitule? m-a întrebat Sally de îndată ce am rămas numai noi doi.

— Nu, sigur că nu.

Și-a scos toca de paj, și-a săltat pantofiorii de catifea pe canapea, și-a deschis poșeta și-a început să se pudreze:

— Sunt absolut moartă de oboseală. Azi-noapte n-am închis ochii deloc. Am un iubit nou, un tip minunat.

Eu am început să îi torn ceaiul. Sally mi-a aruncat o privire piezișă.

— Te șochez când vorbesc așa, Christopher?

— Câtuși de puțin.

---

1 Stimată domnișoară (germ.).

— Dar nu-ți place.

— Nu-i treaba mea.

Și i-am întins paharul de ceai.

— O, pentru Dumnezeu, exclamă Sally, nu-ncepe să te porți ca un englez! Ba e treaba ta ce gândești!

— Bine, atunci, dacă vrei să știi, află că mă cam plictisesc poveștile astea.

Replica mea a indispus-o mai mult decât avusesem intenția. Tonul ei se schimbă brusc. Îmi spuse cu răceală:

— Credeam că ai să-nțelegi. Apoi oftă: Dar am uitat că tu ești bărbat.

— Îmi pare rău, Sally. Asta-i situația: sunt bărbat... Dar te rog să nu fii supărată pe mine, fiindcă n-am vrut să spun decât atât: că, atunci când vorbești așa, o faci numai din cauza emoției. Din fire ești timidă cu străinii, cred; și atunci recurgi la vechiul truc de a-i obliga să te aprobe ori să te dezaprobe violent. Eu știu trucul ăsta, pentru că uneori îl încerc eu însumi... Dar n-aș vrea să faci lucrul ăsta și cu mine, fiindcă n-are nici un efect asupra mea, ba mai mult, mă face să mă simt foarte prost. Dacă te culci cu toți bărbații din Berlin și pe urmă vii să-mi povestești despre fiecare în parte, tot n-ai să mă poți convinge că ești „Dama cu camelii", pentru că, zău, sincer vorbind, să știi că nu ești.

— Nu... Probabil că nu sunt... (Vocea lui Sally era prudentă, neutră. Vedeam că începea să-i placă dialogul. Reușisem, cine știe cum, să o flatez.) Dar ce *sunt* eu, Christopher iubitule?

— Ești fiica domnului și a doamnei Jackson-Bowles.

Sally sorbi puțin din ceai:

— Da... Cred că-nțeleg ce vrei să spui... Și poate că ai dreptate... Atunci, după tine, ar trebui să nu mai am nici un iubit?

— Nu asta am vrut să spun. Ești liberă să ai câți vrei, atâta timp cât poți fi sigură că-ți face într-adevăr plăcere.

— Bineînțeles, rosti cu gravitate Sally, după un scurt moment de gândire, eu n-aș permite niciodată ca dragostea să impieteze asupra muncii mele. Munca înainte de toate... Însă nu-mi vine să cred că o femeie poate deveni o mare actriță fără să aibă o aventură... Se întrerupse brusc: Acum de ce mai râzi, Chris?

— Nu râd.

— Tot timpul râzi de mine. Ți-nchipui că sunt cea mai mare tâmpită?

— Nu, Sally. Nu cred că ești tâmpită. Dar adevărul e că *râdeam.* Adesea îmi vine să râd de oamenii la care țin. Și nu știu de ce.

— Înseamnă că ții și la mine, Christopher?

— Da, bineînțeles că țin la tine, Sally. Tu ce credeai?

— Dar nu-i așa că nu ești îndrăgostit de mine?

— Nu. Nu sunt îndrăgostit de tine.

— Atunci mă bucur tare mult. Am vrut să ții la mine încă din clipa în care ne-am cunoscut. Însă mă bucur că nu ești îndrăgostit de mine, fiindcă mi-ar fi imposibil să te iubesc – așa că, dacă erai îndrăgostit, se ducea totul dracului.

— În cazul ăsta e un mare noroc, nu-i așa?

— Da, foarte mare... Sally ezita. Și mai e ceva ce-aș vrea să-ți mărturisesc, iubitule... Deși nu sunt prea sigură că ai să înțelegi.

— Ține cont că nu sunt decât un bărbat, Sally.

Ea râse.

— De fapt e un fleac, o prostie, cât roata carului de mare. Dar n-aș dori în nici un caz să afli fără să-ți spun eu... Știi, mai deunăzi Fritz ți-a zis că mama mea ar fi franțuzoaică.

— Da, mi-amintesc.

— Și eu am spus că probabil e vreo invenție de-a lui. Ei bine, nu e... Vezi tu, el de la mine știe.

— Și ce ți-a venit să inventezi așa ceva?

Am început amândoi să râdem.

— Naiba știe, spuse Sally. Cred că am vrut să-l impresionez.

— Dar ce-i atât de impresionant să ai o mamă franțuzoaică?

— Uite-așa mă apucă pe mine uneori nebunia, Chris. Trebuie să ai răbdare cu mine.

— E în regulă, Sally. O să am răbdare.

— Și juri pe onoarea ta că n-ai să-i spui lui Fritz?

— Jur.

— Dacă te prind că-i spui cumva, porcule, exclamă Sally râzând și apucând *coupe-papier*-ul de pe masa de scris, află că vin și îți tai gâtul.

După plecarea ei, am întrebat-o pe domnișoara Schroeder ce părere are despre Sally. Gazda mea era pur și simplu extaziată:

— E frumoasă ca o cadră, Herr Issyvoo! Și de-o eleganță...! Ce mâini, ce picioare! Se vede că e din lumea bună... Știți, Herr Issyvoo, nu m-aș fi așteptat niciodată din partea dumneavoastră să vă găsiți așa o prietenă. Păreți un om atât de liniștit...

— Ei, știți dumneavoastră cum se-ntâmplă, domnișoară Schroeder. De multe ori ăia mai liniștiți sunt cei mai...

Dar ea izbucni într-un râs subțire și foarte strident, legănându-se înainte și înapoi pe picioarele ei cele scurte:

— Așa e, Herr Issyvoo! Aveți dreptate!

În ajunul Anului Nou, Sally s-a mutat la domnișoara Schroeder.

Totul se aranjase în ultima clipă. Pusă în gardă de avertismentele mele repetate, Sally o prinsese pe Frau Karpf cu o escrocherie grosolană și stângace. Astfel că și-a călcat pe inimă și a anunțat-o că pleacă. La noi urma

să primească fosta cameră a domnișoarei Kost. Domnișoara Schroeder era, fără îndoială, încântată.

Am servit toți cina de Anul Nou acasă; domnișoara Schroeder, domnișoara Mayr, Sally, Bobby, un coleg al lui de la Troika și eu. Seara a fost un adevărat triumf. Bobby, care îi reintrase în grații, flirta acum îndrăzneț cu domnișoara Schroeder. Domnișoara Mayr și Sally, discutând ca între două artiste, au analizat posibilitățile de angajare în teatrele de music-hall din Anglia. Sally a turnat câteva minciuni de-a dreptul năucitoare, pe care însă, în acea clipă, aproape că le credea și ea, despre apariițiile ei la Palladium și la London Colisseum. Domnișoara Mayr și-a dat în petic și ea povestind cum fusese purtată prin München într-o trăsură la care se înhămaseră singuri studenții entuziasmați. De aici încolo n-a mai durat mult până ce Sally a convins-o pe domnișoara Mayr să cânte *Sennerins Abschied von der Alm*[1], care, după vinul de Bordeaux și o sticlă de coniac foarte ieftin, se potrivea atât de bine la starea mea de spirit încât pe loc am și vărsat câteva lacrimi. Am cântat cu toții refrenele și acel *Juch-je* final, care-ți spărgea, timpanele. Apoi Sally a cântat *Sunt tristă ca un copil mic* cu atâta sentiment, încât colegul lui Bobby, simțindu-se direct vizat, a apucat-o de talie, trebuind să fie potolit de Bobby, care i-a reamintit solemn că era timpul să mergem fiecare la treburile noastre.

Eu și Sally am mers cu el la Troika, să ne-ntâlnim cu Fritz. Fritz era însoțit de Klaus Linke, tânărul pianist care o acompaniase pe Sally la Lady Windermere. Mai târziu eu am plecat singur cu Fritz, care părea cam abătut și nu voia să spună de ce. Niște fete luau poze din tablouri clasice în spatele unei perdele de voal. Apoi am

1 Păstorița își ia rămas-bun de la pășunea de munte (germ.).

nimerit într-o sală de dans cu telefon pe fiecare masă. Ne-am antrenat și noi în conversația curentă:

— Iertați-mă, doamnă, dar simt din vocea dumneavoastră că trebuie să fiți o blondă mititică și dulce foc, cu gene lungi și negre, adică exact genul meu. Cum am ghicit? A, ăsta-i secretul meu. Da, într-adevăr, sunt înalt, solid, brunet, lat în umeri, am o ținută de militar și o mustăcioară subțire-subțire... Cum, nu mă credeți? Atunci veniți să vă convingeți!

Perechile se legănau, fiecare își ținea mâinile pe șoldurile partenerului, urlându-și în față, șiroind de sudoare. O orchestră în costume bavareze chiuia, bea și transpira pe un podium. Întreg localul putea ca o menajerie. După aceea cred că am pornit singur pe străzi și am rătăcit ore în șir printr-o adevărată junglă de serpentine de hârtie. A doua zi, când m-am trezit, tot patul mi-era plin de ele.

Eram deja sculat de câtva timp și îmbrăcat când s-a întors și Sally acasă. A venit direct în camera mea; arăta obosită, dar mulțumită de sine.

— Bună, iubitule! Cât e ceasul?

— Aproape de ora prânzului.

— Ei taci! Serios? Atunci e minunat. Sunt pur și simplu moartă de foame. La micul dejun n-am mâncat nimic, am băut doar o ceașcă de cafea... Și s-a oprit, evident așteptând următoarea mea întrebare.

— Dar unde-ai fost? am întrebat-o.

— Vai, iubitule, făcu ea ochii mari cu o surpriză afectată, credeam că știi.

— Nu am nici cea mai vagă idee.

— Aiurea!

— Serios n-am, Sally!

— O, Christopher iubitule, cum poți să fii atât de mincinos? Când e și clar că tu ai pus la cale toată șusta. Cum

ai scăpat de Fritz – și ce supărat era! Klaus și cu mine mai, mai să murim de râs.

Cu toate acestea, nu era în apele ei. Pentru prima oară am văzut-o roșind.

— Ai o țigară, Chris?

I-am oferit o țigară și i-am aprins și chibritul. A suflat un nor mare de fum, apoi s-a îndreptat încet spre geam.

— Sunt moartă după el.

S-a întors, ușor încruntată, s-a dus până la canapea și s-a ghemuit cu grijă într-un colț, aranjându-și mâinile și picioarele mai comod.

— Sau cel puțin așa cred, mai adăugă.

Am tăcut discret o vreme și apoi am întrebat:

— Dar Klaus te iubește?

— Pur și simplu mă adoră.

Sally vorbea cu toată seriozitatea. A mai fumat o vreme în tăcere.

— Spunea că s-a îndrăgostit de mine încă de prima dată când m-a văzut la Lady Windermere. Dar, fiindcă lucram împreună, n-a îndrăznit să-mi spună o vorbă, de teamă să nu mă las de cântat... Zicea că, până nu m-a cunoscut pe mine, habar n-avea ce minunat putea fi corpul unei femei. În toată viața lui n-a avut decât vreo trei tipe.

Mi-am aprins și eu o țigară.

— Desigur, Chris, nu mă aștept să-nțelegi exact... E foarte greu de explicat.

— Sunt sigur că-i greu.

— Mă văd din nou cu el la ora patru.

Tonul lui Sally avea o notă vag sfidătoare în el.

— În cazul acesta ai face mai bine să te culci puțin. O s-o rog eu pe domnișoara Schroeder să-ți prăjească niște ouă în tigaie; sau le prăjesc chiar eu dacă ea e încă prea ametită. Tu bagă-te în pat. Le poți mânca și-acolo.

— Îți mulțumesc, Chris dragă. Ești un înger. (Căscă.) Ce naiba m-aș face eu fără tine nu știu.

După aceea Sally și Klaus au început să se vadă în fiecare zi. În general, se întâlneau la noi acasă; o dată chiar, el a rămas peste noapte. Domnișoara Schroeder n-a comentat prea mult cu mine, dar am văzut că faptul o șocase. Și nu pentru că nu-i plăcea de Klaus; dimpotrivă, i se părea un bărbat bine. Dar o privea pe Sally ca pe o proprietate a mea și o șoca să mă vadă cum stau deoparte atât de liniștit. Totuși sunt sigur că, dacă n-aș fi știut de această legătură și dacă Sally într-adevăr m-ar fi înșelat, domnișoara Schroeder ar fi luat parte cu mult deliciu la complotul din casa ei.

În acest timp, eu și Klaus ne cam evitam. Când se-ntâmpla să ne întâlnim pe scări, ne înclinam unul spre altul cu răceală, ca doi dușmani.

Pe la jumătatea lui ianuarie, Klaus a plecat în Anglia. Primise pe neașteptate o ofertă avantajoasă să lucreze la sincronizarea unei muzici de film. În după-amiaza când a trecut să-și ia rămas-bun, în casă domnea o adevărată atmosferă de spital, ca și cum Sally ar fi suferit o operație foarte riscantă. Domnișoara Schroeder și domnișoara Mayr stăteau în salon și dădeau în cărți. Rezultatul, m-a asigurat domnișoara Schroeder, nici nu putea fi mai bun de-atât. Optul de treflă ieșise de trei ori în combinații favorabile.

Toată ziua următoare Sally a stat în camera ei, ghemuită pe canapea, cu creion și hârtie în poală... Scria poezii. N-a vrut să mi le arate și mie. Fuma țigară după țigară, își făcea câte un Prairie Oyster și a refuzat să guste mai mult de câteva înghițituri din omleta domnișoarei Schroeder.

— Vrei o mâncare anume, Sally?

— Nu, mulțumesc, Chris dragă. Nu-mi trebuie să mănânc absolut nimic. Mă simt minunat, sunt aeriană, ca și cum aș fi devenit o sfântă, sau cam așa ceva. N-ai idee

ce sentiment măreț e... Dar ia o bomboană, dragă. Mi-a adus Klaus trei cutii. Dacă mai mănânc, mi se face greață.

— Mulțumesc.

— Nu cred că am să fiu vreodată soția lui. Ar însemna să ne distrugem amândoi cariera. Vezi tu, Christopher, când știu cât de mult mă adoră, n-ar fi deloc bine pentru el dacă m-ar avea toată ziua pe capul lui.

— Dar v-ați putea căsători când o să fiți amândoi celebri.

Sally cântări și această posibilitate:

— Nu... O căsătorie ar strica totul. Fiindcă am încerca întruna să trăim ca vechiul nostru eu, dacă înțelegi ce vreau să spun. Și de fapt noi am fi alți oameni... El are un primitivism atât de minunat în el: parcă-i un faun. Iar pe mine m-a făcut să mă simt minunat, ca o nimfă, sau cam așa ceva, departe de toți și de toate, în mijlocul pădurii.

Prima scrisoare a lui Klaus a venit foarte prompt. O așteptam toți cu îngrijorare; domnișoara Schroeder m-a trezit în zori, ca să îmi spună că a sosit. Poate îi era și teamă că va scăpa prilejul de a o citi ea însăși, așa că se baza pe mine să-i relatez conținutul scrisorii. Dacă așa stăteau lucrurile, temerile ei s-au dovedit nefondate. Sally nu numai că a arătat scrisoarea domnișoarei Schroeder, domnișoarei Mayr, lui Bobby și mie, dar a citit cu voce tare pasaje din ea și în fața nevestei portarului, care urcase să-și încaseze chiria.

Din prima clipă, mie scrisoarea mi-a lăsat un gust neplăcut. Era scrisă pe un ton egoist și cam superior. Lui Klaus nu-i plăcea Londra. Se simțea singur acolo. Mâncarea nu-i pria. Cei de la studio se purtau nepoliticos cu el. Îi părea rău că nu e și Sally cu el: i-ar fi fost de mare ajutor. Acum însă, dacă tot era în Anglia, voia măcar să profite la maximum de ocazie. Va munci din greu și va

câștiga bani; Sally să muncească și ea, fiindcă munca îi va menține moralul și o va feri de stările depresive. La sfârșitul scrisorii erau și câteva duioșii, destul de abil aduse din condei. Citindu-le, aveai impresia că mai fuseseră scrise de câteva ori înainte.

Cu toate acestea, Sally era în al nouălea cer. Îndemnul lui Klaus produse un asemenea efect asupra ei, încât pe loc sună mai multe companii cinematografice, o agenție teatrală și vreo jumătate de duzină dintre cunoștințele ei „de afaceri". Ce-i drept, nu s-a ales cu nimic concret; dar a rămas extrem de optimistă în următoarele douăzeci și patru de ore – până și visele îi fuseseră pline, mi-a povestit, doar de contracte și cecuri de mii de mărci.

— E un sentiment minunat, Chris. De-acuma știu că n-am să mă abat din drumul meu și că am să devin cea mai formidabilă actriță din lume.

La vreo săptămână după acest episod, intrând într-o dimineață în camera lui Sally, am găsit-o cu o scrisoare în mână. Caligrafia lui Klaus era de neconfundat.

— Bună dimineața, Chris iubitule.

— Bună dimineața, Sally.

— Cum ai dormit?

Tonul îi era neobișnuit de vesel și se vedea că are chef de vorbă.

— Mulțumesc, bine. Dar tu?

— Aproape bine... Scârboasă vreme, nu?

— Da.

M-am dus la fereastră să văd. Așa era.

Sally îmi zâmbi cu acel surâs pe care îl folosea pentru conversații:

— Știi ce figură mi-a făcut porcul ăsta nenorocit?

— Care porc?

N-aveam de gând să mă las acum prins în cursă.

— Of, Chris! Ce Dumnezeu, nu fi atât de opac!

— Îmi pare rău, Sally. Mă tem că sunt cam greu de cap în dimineața asta.

— În orice caz, eu nu-mi pot pierde timpul să-ți explic, iubitule. (Îmi întinse scrisoarea.) Poftim, te rog citește asta! Să vezi nerușinarea naibii! Citește-o cu voce tare. Vreau să aud cum sună.

„*Mein liebes, armes Kind*"[1], începea scrisoarea. Klaus i se adresa lui Sally cu „draga și iubita lui copilă" deoarece, îi explica el, se temea că lucrurile pe care voia să i le spună aveau s-o facă foarte nefericită. Și, cu toate acestea, trebuia să-i spună: trebuia s-o anunțe că luase o mare hotărâre. Să nu-și imagineze că-i fusese ușor; îi fusese peste măsură de greu și de dureros. Oricum, era convins că luase o hotărâre bună. Pe scurt, avea să se despartă de ea.

„Îmi dau seama acum, îi scria Klaus, că m-am purtat extrem de egoist cu tine. M-am gândit doar la plăcerea mea. Dar tot acum am înțeles și că aveam o influență proastă asupra ta. Fetița mea iubită, mă adorai prea tare. Dacă am continua să fim împreună, tu ai ajunge, într-o bună zi, lipsită de o voință și de o gândire a ta." Mai departe Klaus o sfătuia să trăiască doar pentru munca ei. „Munca e singurul lucru care contează, după cum m-am convins eu însumi." Era foarte preocupat ca Saily să nu sufere peste poate: „Fii tare, Sally, sărmana mea copilă dragă".

Chiar la sfârșitul scrisorii ieșea la iveală și motivul real:

„Acum câteva seri am fost invitat la o petrecere dată de Lady Klein, o figură de frunte a aristocrației engleze. Aici am cunoscut o tânără englezoaică foarte frumoasă și foarte inteligentă, domnișoara Gore-Eckersley. Se înrudește cu un lord englez, n-am reținut exact cum îl cheamă,

1 Draga, sărmana mea copilă (germ.).

dar tu probabil că știi la cine mă refer. De atunci m-am întâlnit cu ea încă de două ori și am purtat discuții minunate despre tot felul de lucruri interesante. Cred că încă n-am întâlnit o fată care să-mi înțeleagă spiritul atât de bine cum mi-l înțelege ea...."

— Uite, vezi, asta-i o noutate pentru mine, interveni Sally cu mult năduf, izbucnind într-un râs scurt și nervos. Niciodată n-am bănuit că băiatul ăsta avea și spirit.

În această clipă am fost întrerupți de domnișoara Schroeder care, mirosind că-i vorba de secrete, a venit s-o întrebe pe Sally dacă voia să facă baie. Le-am lăsat singure ca să profite din plin de prilejul ivit.

— Nici măcar nu pot fi supărată pe un prost ca el, mi-a spus mai târziu Sally, plimbându-se încoace și încolo prin cameră și trăgând cu furie din țigară. Îmi pare doar rău pentru el într-un mod aproape matern. Ce naiba o să se-ntâmple cu munca *lui* dacă s-o ține tot timpul de capul femeilor ălora nu pot să-mi imaginez.

Și a mai făcut un rond prin cameră.

— Cred că, dacă ar fi avut o legătură stabilă cu o altă femeie și mie nu mi-ar fi spus de ea decât după multă vreme, aș fi suferit mai tare. Dar fata asta! Păi cred că nici măcar n-a fost metresa lui.

— Evident că n-a fost, am acceptat eu pe dată ideea. Ascultă, nu vrei mai bine să bem un Prairie Oyster?

— Ce minunat ești, Chris! Întotdeauna te gândești exact la ce-i nevoie în clipa aia. Îmi pare rău că nu mă pot îndrăgosti de tine. Klaus ăsta nu valorează nici cât degetul tău cel mic.

— Știu.

— Auzi nerușinarea naibii, exclamă Sally sorbind din sosul de Worcester și lingându-și buzele, să spună că eu îl adoram!... Partea proastă e că așa era!

În acea seară, când am intrat în camera ei, am găsit-o din nou cu creion și hârtie în mână.

— I-am scris vreun milion de scrisori, dar le-am rupt pe toate.

— N-are nici un rost, Sally, să-ți mai pierzi timpul cu el. Haide mai bine la un film.

— Mare dreptate ai tu, Chris iubitule. Sally se șterse la ochi cu un colț al batistei: N-are rost să mă mai necăjesc, nu-i așa?

— Nici un pic.

— Află că de-abia acum am să *devin o* mare actriță, și am să-i arăt eu lui!

— Așa te vreau, Sally!

Ne-am dus la un mic cinematograf de pe Bülowstrasse, unde rula un film despre o fată care-și sacrifica o strălucită carieră teatrală pentru marea iubire, cămin și copii. Am râs atât de mult, încât am fost nevoiți să ieșim înainte de sfârșitul filmului.

— Zău, mă simt cu mult mai bine acum, îmi spuse Sally, când am ajuns în stradă.

— Mă bucur, să știi.

— Poate că, la urma urmelor, nici nu am fost vreodată îndrăgostită de el ca lumea... Tu ce zici?

— E destul de greu de spus.

— De multe ori mi s-a părut că sunt îndrăgostită de un bărbat, ca să-mi dau seama pe urmă că de fapt nu eram. Numai de data asta – în vocea lui Sally se distingea regretul – am fost *sigură*, zău... Iar acum parcă totul e dintr-odată confuz...

— Poate că nu ți-ai revenit încă de pe urma șocului, i-am sugerat eu.

Sally a îmbrățișat pe loc ideea.

— Așa e, cred că nu mi-am revenit!... Știi, Chris, tu înțelegi de minune femeile, mai bine ca oricare alt bărbat pe care l-am cunoscut în viața mea... Sunt sigură că

într-o zi o să scrii cel mai fantastic roman, care o să se vândă în milioane de exemplare.

— Mulțumesc pentru încredere, Sally.

— Chris, și tu ai încredere în mine?

— Sigur că da.

— Hai, nu, serios?

— Ei bine... Sunt absolut sigur că vei avea un succes nebun la ceva... numai că nu știu prea bine la ce anume... Vreau să spun că sunt atâtea lucruri pe care le-ai putea face, nu-i așa?, dacă ai încerca.

— Da, cred că sunt. (Și căzu pe gânduri.) Uneori, cel puțin, cam așa simt și eu... În schimb, alteori simt că nu sunt în stare de absolut nimic... Poftim, nu reușesc să fac un bărbat să-mi fie fidel nici măcar o lună de zile.

— Hai, Sally, să nu-ncepem iar cu asta!

— În regulă, Chris, să nu-ncepem. Mai bine să mergem să bem ceva.

În săptămânile următoare mi-am petrecut cea mai mare parte a timpului în compania lui Sally. Ghemuită pe canapeaua din camera ei mare și sărăcăcioasă, fuma, bea câte un Prairie Oyster și vorbea întruna despre viitor. Când era vreme frumoasă și n-aveam nici un elev la lecție, făceam câte o plimbare până în Wittenbergplatz, iar acolo ne așezam pe o bancă la soare, comentând pe seama oamenilor care treceau. Toată lumea se uita la Sally, cu bereta ei galben-canar și haina de blană jerpelită, ca pielea unui câine bătrân și răpciugos.

— Mă-ntreb, îi plăcea ei să repete, ce-ar spune dacă ar ști că vagabonzii ăștia doi, adică tu și cu mine, vor fi într-o zi cel mai grozav romancier și cea mai mare actriță din lume.

— Ar fi foarte surprinși.

— Cred că ne vom aduce aminte de vremurile astea când vom umbla în Mercedes-ul nostru personal și ne vom spune: în fond, n-am dus-o prea rău atunci!

— Nu am duce-o acum prea rău dacă am avea respectivul Mercedes!

Vorbeam încontinuu despre bogăție, renume, contracte fabuloase pentru Sally și tiraje record pentru romanele mele, pe care aveam să le scriu într-o zi.

— Eu cred, spunea Sally, că e fantastic să fii romancier. Ești teribil de visător și nepractic și nepriceput în afaceri și lumea-și închipuie că te poate trage pe sfoară cum vrea – și-atunci tu odată o să te-așezi la masă și o să scrii o carte despre ei, arătându-le cât sunt de porci și o să ai un succes nebun și o să câștigi bani de să-i întorci cu lopata.

— Necazul, cred, e că nu sunt destul de visător...

— ...numai de-aș putea pune mâna pe un om cu adevărat bogat, să-l fac amantul meu. Stai să vedem... N-aș dori mai mult de trei mii pe an, un apartament și o mașină civilizată. Aș face orice, chiar și în clipa asta, ca să devin bogată. Când ești bogată, îți poți permite să aștepți un contract mai bun; nu ești silită să accepți prima ofertă pe care-o primești... Bineînțeles, i-aș fi absolut fidelă bărbatului care m-ar întreține...

Sally comunica acest gen de lucruri cu toată gravitatea și era evident convinsă că vorbește serios. Avea o stare de spirit ciudată, era neliniștită și nervoasă. De multe ori se-nfuria fără un motiv anume. Vorbea mereu despre o nouă slujbă, dar nu depunea nici un efort ca să-și găsească vreuna. E drept că alocația de acasă nu îi fusese tăiată încă și trăiam foarte modest amândoi, căci Sally nu mai voia să ieșim serile în oraș sau să mai vadă pe cineva. O dată doar a venit Fritz, invitat la ceai. După ce am băut împreună ceaiul, i-am lăsat singuri pe amândoi

și m-am retras la mine, vrând să termin o scrisoare. Când am revenit, Fritz plecase, iar Sally era cu lacrimi în ochi.

— Așa mă *plictisește* omul ăsta! suspină ea. Îl urăsc! Îmi vine să-l omor.

Dar după câteva minute era din nou liniștită. Am început să mixez inevitabila Prairie Oyster. Sally fuma gânditoare ghemuită, pe canapea.

— S-ar putea, spuse, ea deodată, să am un copil.

— Doamne Dumnezeule! (Puțin mi-a lipsit să nu scap paharul din mână.) Crezi serios că s-ar putea una ca asta?

— Nu știu. La mine e foarte greu de spus: totul e atât de întâmplător... Mi-a fost de câteva ori și greață. O fi de la vreo mâncare...

— N-ar fi mai bine să te vadă un doctor?

— Da, cred că ar fi mai bine, căscă nepăsătoare Sally. Oricum, nu-i nici o grabă.

— Ba e o grabă foarte mare! Chiar mâine te duci la un doctor.

— Ascultă, Chris, tu cui îți imaginezi că poți să-i dai ordine aici? Îmi pare rău că am apucat să-ți spun.

Era din nou pe punctul de a izbucni în lacrimi.

— Lasă, e-n regulă... E-n regulă! am încercat eu să o calmez. Fă cum vrei tu. Nu-i treaba mea.

— Iartă-mă, dragă. N-am vrut să fiu chiar așa de brutală. Să vedem cum o să mă simt mâine-dimineață. Poate mă duc să mă vadă un doctor, la urma urmelor.

Dar, bineînțeles, nu s-a dus. A doua zi de dimineață părea să aibă un moral mai bun.

— Hai să ieșim astă-seară, Chris. Mi s-a făcut lehamite de camera asta. Poate vedem și noi cum mai arată viața.

— Ai mare dreptate, Sally? Și unde ai vrea să mergem?

— La Troika, să mai vorbim cu tâmpitul ăla de Bobby. Poate ne face cinste cu o băutură – nu poți să știi niciodată.

Bobby nu ne-a făcut cinste; dar ideea lui Sally s-a dovedit, de data aceasta, bună. Căci, stând la barul de la Troika, am intrat pentru prima oară în vorbă cu Clive.

Începând din acea clipă, am fost cu el aproape tot timpul; sau câte unul din noi pe rând, sau eram toți trei împreună. Și nici măcar o dată nu l-am văzut să fie complet treaz. Clive ne-a încredințat că bea o jumătate de sticlă de whisky înainte de micul dejun și nu aveam nici un motiv să-i pun la îndoială mărturisirea. Adesea începea să ne explice de ce bea el atât de mult – fiindcă era nefericit. Dar pentru ce era nefericit n-am reușit să aflăm niciodată, din cauză că Sally îl întrerupea mereu ca să spună că era timpul să plecăm, ori să-ncercăm la un alt local, ori să fumăm o țigară, ori să mai bem un pahar de whisky. Acum bea și ea aproape la fel de mult ca și Clive. Părea că nu apucă să se îmbete niciodată, dar uneori ochii îi arătau oribil, de parcă ar fi fiert în propriile orbite. Cu fiecare zi, stratul de machiaj de pe fața ei se îngroșa din ce în ce mai mult.

Clive era un bărbat masiv, frumos precum un senator roman și cu un ușor început de burtă. Avea acel aer trist și absent specific americanilor, care e întotdeauna atractiv, și cu atât mai atractiv la un om cu bani mulți ca el. Era un personaj discret, melancolic, puțin pierdut, animat de o dorință obscură de a se simți bine, dar neștiind cum să procedeze ca să se simtă bine. Părea că nu e niciodată sigur dacă îi place cu adevărat ceva, sau dacă ceea ce făceam noi însemna *cu adevărat* a te distra. Trebuia asigurat mereu. *Era* oare acesta produsul veritabil? Era acesta oare apogeul garantat al Distracției? Zău? Da, da, desigur – era minunat! Era grozav! Ha,

ha, ha! Râsul lui sonor de strengar se rostogolea jur-împrejur, răsuna, devenea oarecum forțat și murea brusc pe acea notă nedumerită și întrebătoare. Nu îndrăznea să facă un pas fără sprijinul nostru. Și totuși, deși apela mereu la noi, mi se părea că pot uneori desluși în vorbele lui ciudate scântei viclene de sarcasm. Oare ce gândea în realitate despre noi?

În fiecare dimineață, Clive trimitea o mașină închiriată să ne ia pe amândoi la hotelul unde-și avea el reședința. Șoferul aducea de fiecare dată un buchet de flori copleșitor, comandat la cea mai scumpă florărie de pe Unter den Linden. Într-o dimineață, având fixată o lecție cu un elev, am aranjat cu Sally să mă întâlnesc cu ei ceva mai târziu. Când am ajuns la hotel, am aflat că Sally și Clive plecaseră mai devreme cu avionul la Dresda. Printr-un bilet, Clive își cerea milioane de scuze și mă ruga să mănânc de prânz la restaurantul hotelului, singur, ca invitat al său. N-am vrut să dau curs invitației. Mă temeam de acea privire anume a șefului de sală. Pe înserate, când Clive și Sally s-au întors, el mi-adusese un cadou: un pachet cu șase cămăși de mătase....

— Ar fi vrut să-ți ia o tabacheră de aur, mi-a șoptit la ureche Sally, dar eu i-am spus că ți-ar prinde mai bine niște cămăși. Ale tale sunt într-un hal... Și, în plus, deocamdată e bine să-l luăm încet. N-avem nevoie să creadă despre noi că suntem niște profitori.

Am acceptat cu recunoștință cămășile de la Clive. Ce altceva puteam face? Clive ne corupsese pe amândoi complet. Se subînțelegea că avea să finanțeze lansarea lui Sally în cariera actoricească și vorbea adesea despre ea în maniera lui profund simpatică, de parcă ar fi fost o chestiune absolut minoră, care se putea rezolva fără probleme între niște prieteni. Dar nici nu atingea bine subiectul, că atenția lui părea s-o și ia razna – gândurile îi erau la fel de fugare ca ale unui copil. Câteodată vedeam

cum Sally făcea eforturi considerabile pentru a-și masca nervozitatea și nerăbdarea.

— Te rog, lasă-ne puțin acum, iubitule, îmi șoptea ea discret. Clive și cu mine avem de discutat afaceri.

Însă, oricât de mult tact folosea ea ca să-l aducă la subiect, nu reușea niciodată să ajungă până la capăt. Când mă întorceam, după o jumătate de oră, la ei, îl găseam pe Clive surâzând și sorbind din whisky, iar pe Sally zâmbind pentru a-și ascunde nervii întinși la culme.

— Îl ador, îmi spunea ea mereu, pe un ton serios, ori de câte ori rămâneam în doi. Încerca să se convingă de asta. Părea o dogmă a unei noi religii: Sally îl adoră pe Clive. A adora însă un milionar e o întreprindere foarte solemnă, și trăsăturile lui Sally începeau să adopte, tot mai des, expresia de extaz a unei călugărițe isterice. Și, într-adevăr, când fermecătorul Clive îi oferea, cu aerul său distrat, unui cerșetor de profesie câte o bancnotă de douăzeci de mărci, noi doi schimbam priviri pline de o groază sinceră și neprefăcută. Risipa atâtor bani ni se părea o întâmplare extraordinară, ca un soi de miracol.

A venit însă și o după-amiază când Clive părea mai treaz ca de obicei. Începuse să facă planuri de viitor. Peste câteva zile vom părăsi toți trei Berlinul, pentru totdeauna. Cu Orient-Expresul ne ducem la Atena. De acolo luăm avionul până-n Egipt. Apoi din Egipt la Marsilia. De la Marsilia, cu vaporul, spre America de Sud. Pe urmă Tahiti, Singapore, Japonia. Clive pronunța toate aceste nume pe un ton prozaic, de parcă ar fi fost simple gări pe linia către Wannsee: le văzuse pe toate. Știa totul. Plictiseala lui prozaică și firească a reușit treptat să dea consistență acestei conversații fără noimă. La urma urmelor, putea chiar s-o și facă. Am început să cred că avea de gând s-o facă într-adevăr. Doar cu un gest, la bogăția lui, putea da un curs fabulos întregii noastre existențe.

Ce se va întâmpla cu noi? Odată porniți, nu ne mai puteam întoarce. Dar nici nu-l puteam părăsi pe Clive. Firește că Sally se va mărita cu el. În ce mă privește, voi ocupa o funcție cam nedefinită: un fel de secretar particular, fără atribuții precise. Într-o strălucire de anticipație m-am văzut pe mine însumi, peste zece ani, într-un costum sport, cu pantofi alb-negri de piele, mai rotunjit în fălci și mai împlinit, dând peste cap un pahar de băutură în holul unui hotel din California.

— Veniți să aruncați un ochi la înmormântarea asta, ne spuse Clive.

— Ce înmormântare, dragă? întrebă Sally nerăbdătoare.

Era un nou gen de întrerupere.

— Ce, n-ați observat-o? râse Clive. E o înmormântare foarte elegantă. De o oră tot trece alaiul.

Am ieșit toți trei pe balconul camerei lui. Strada era plină de oameni. Îl înmormântau pe Hermann Müller[1]. Șiruri de funcționari palizi, cu chipuri severe, oficialități guvernamentale, secretari sindicali – toată parada monotonă și plicticoasă a social-democrației prusace – se scurgeau pe sub propriile stindarde spre arcele zvelte ale Porții Brandenburg, de pe care eșarfe lungi, negre, se legănau ușor în briza înserării.

— Oricum, ia ziceți, cine era tipul? întrebă Clive privind în jos. După mine, era vreun mahăr, ceva.

— Da' naiba știe, răspunse Sally căscând. Uite, Clive iubitule, ce asfințit magnific.

Aici avea dreptate. Noi n-aveam nimic în comun nici cu germanii care mărșăluiau pe stradă, nici eu mortul aflat

1 Politician german (1876-1931), social-democrat; ca ministru de Externe al Germaniei, a semnat în 1919 Tratatul de la Versailles. În 1939 și 1928-1930 a fost cancelar.

în sicriu, nici cu inscripțiile de pe stindarde. Peste câteva zile aveam să ne pierdem orice asemănare cu nouăzeci și nouă la sută din populația globului, cu acei oameni care-și câștigă existența muncind, care încheie asigurări pe viață, care sunt îngrijorați pentru viitorul copiilor lor. Poate că același lucru simțeau în Evul Mediu cei care credeau că și-au vândut sufletele diavolului. Era o senzație ciudată, amețitoare, deloc neplăcută; dar în același timp mă simțeam și puțin speriat. Da, îmi spuneam eu, acum am făcut pasul. De-acum înainte sunt pierdut.

A doua zi dimineață am sosit la hotel la ora obișnuită. Portarul ne-a măsurat din ochi, mi s-a părut mie, cu un aer destul de ciudat.

— Pe cine căutați, doamnă?

Întrebarea părea atât de deplasată, încât am izbucnit amândoi în râs.

— Ei, bineînțeles că pe domnul de la numărul 365, a răspuns Sally. Pe cine altcineva credeai? Nu ne recunoști după atâta vreme?

— Mă tem că e imposibil, doamnă. Domnul de la 365 a plecat azi-dimineață în zori.

— Cum a plecat? Vrei să spui că lipsește azi. Ciudat! Și la ce oră vine înapoi?

— N-a spus nimic de venit înapoi, doamnă. A plecat spre Budapesta.

În timp ce rămăsesem cu ochii holbați la el, un chelner a venit în goană cu un bilet.

„Dragă Sally și Chris", glăsuia biletul, „nu mai înghit orașul ăsta nenorocit, așa că am plecat. Sper să ne mai vedem vreodată, Clive.

(Astea sunt pentru cazul când am uitat ceva.)"

În plic erau trei bancnote de câte o sută de mărci. Aceste bancnote, împreună cu florile ofilite, cele patru

perechi de pantofi și două pălării ale lui Sally (cumpărate la Dresda) și cele șase cămăși ale mele erau tot câștigul nostru de pe urma prieteniei cu Clive. În prima clipă, Sally a fost extrem de furioasă. Apoi am început să râdem amândoi:

— Ei, Chris, mă tem că nu suntem buni nici de profitori, nu-i așa, iubitule?

Restul zilei ni l-am petrecut dezbătând dacă plecarea lui Clive era sau nu un truc premeditat. Eu mă simțeam înclinat să susțin că nu. Mi-l imaginam părăsind fiecare nou oraș și fiecare nou rând de cunoștințe cam în același mod ca și pe noi. În mare măsură, îl compătimeam.

Apoi ne-am întrebat ce urma să facem cu banii lui. Sally a hotărât să pună deoparte două sute cincizeci de mărci pentru niște haine noi; iar cincizeci de mărci erau bune de topit chiar în aceeași seară.

Însă topitul celor cincizeci de mărci n-a fost nici pe departe atât de distractiv pe cât ne imaginaserăm noi. Lui Sally îi era cam rău și nici nu s-a atins de cina copioasă pe care ne-am comandat-o. Am fost amândoi extrem de abătuți.

— Știi, Chris, încep să mă gândesc că pe mine bărbații or să mă părăsească mereu. Și, cu cât mă gândesc mai mult, cu atât îmi aduc aminte de mai mulți bărbați care m-au părăsit. Zău că e îngrozitor.

— Eu n-am să te părăsesc niciodată, Sally.

— Serios, iubitule?... Acum fără glumă, dar cred că sunt genul de „femeie ideală", dacă înțelegi ce vreau să spun. Sunt genul care îi smulge pe bărbați de lângă nevestele lor. În schimb nu reușesc să-l păstrez pe nici unul prea multă vreme alături de mine. Și asta din cauză că sunt tipul pe care orice bărbat își închipuie că-l dorește,

până ce a reușit să-l aibă, când își dă seama că nici nu-l dorea prea tare, de fapt.

— Eu zic: mai bine așa decât să fii rățușca cea urâtă cu inimă de aur, nu?

— Îmi vine să-mi dau pumni în cap când mă gândesc cât de prostește m-am purtat cu Clive. N-ar fi trebuit niciodată să-l sâcâi așa de tare cu banii. Cred că-și închipuia despre mine că-s doar o curvuliță oarecare, exact ca toate celelalte. Și zău că îl adoram – în felul meu... Dacă mă lua de nevastă, să știi că om făceam din el. În primul rând nu-l mai lăsam să bea.

— Chiar tu i-ai oferit un model exemplar.

Am râs amândoi.

— Măcar să mă fi părăsit lăsându-mi un cec ca lumea, porcul.

— Nu face nimic, dragă. Nu-i el nici primul, nici ultimul de pe lumea asta.

— Nu-mi pasă, spuse Sally. M-am plictisit de meseria asta. De-acum încolo în veci să nu mai aud de bărbați cu bani.

A doua zi dimineață, lui Sally îi era foarte rău. Am pus-o amândoi pe seama băuturii. A rămas toată dimineața în pat, iar când a vrut să se ridice a leșinat. Eu eram de părere s-o vadă imediat un medic, dar ea se opunea din răsputeri. Pe la ora ceaiului a leșinat din nou și arăta atât de prost, încât domnișoara Schroeder și eu am trimis după un medic fără s-o mai întrebăm.

Când a venit, medicul a stat multă vreme la ea. Eram în salonaș cu domnișoara Schroeder, așteptând să aflăm diagnosticul. Dar, spre marea noastră surprindere, acesta a ieșit brusc din apartament, în mare grabă, fără a se mai osteni să ne spună la revedere. M-am dus pe dată în camera lui Sally. Stătea în capul oaselor în pat, cu un zâmbet cam înghețat pe față:

— Ei bine, află, Christopher, dragul meu, că soarta mi-a jucat o festă de toată frumusețea.

— În ce fel?

Sally încercă să râdă:

— Doctorul zice că o să am un copil.

— Vai de mine!

— Nu fi așa de speriat, iubitule! E un lucru la care, să știi, eu mă așteptam mai mult sau mai puțin.

— E al lui Klaus, presupun.

— Al lui e.

— Și ce faci acum?

— Încerc să scap de el, bineînțeles.

Întinse mâna după o țigară. Eu am rămas privindu-mi prostește pantofii.

— Și n-ar vrea doctorul să...

— Nu, nu vrea. L-am întrebat direct. A fost teribil de șocat. I-am spus: „Omule, ce îți închipui dumneata că s-ar întâmpla cu acest copil nefericit dacă s-ar naște? Am eu figură de mamă bună pentru el?"

— Și ce ți-a răspuns?

— În ce-l privește, mi s-a părut că nu despre asta-i vorba. Singurul lucru care-l interesa e reputația lui medicală.

— Bine, atunci va trebui să căutăm pe cineva care să n-aibă reputație medicală, și gata.

— După părerea mea, spuse Sally, ar fi mai bine s-o întrebăm pe domnișoara Schroeder.

Așa că am consultat-o pe gazda noastră. Aceasta a primit bine vestea: era alarmată, ce-i drept, dar extrem de practică. Da, știa ea pe cineva. O prietenă a unei prietene avusese odată probleme. Doctorul era un om absolut calificat și foarte inteligent. Singurul necaz era că avea să fie cam scump.

— Slavă cerului, exclamă Sally, că n-am apucat să topim toți banii porcului de Clive!

— După părerea mea, Klaus ar trebui să...

— Ascultă, Chris. Îți spun o dată pentru totdeauna: dacă te prind că-i scrii lui Klaus despre povestea asta, n-am să te iert în vecii vecilor și n-am să mai vorbesc în viața mea cu tine.

— A, nu, fii liniștită... Sigur că n-o să-i scriu. Nu era decât o sugestie...

Doctorul însă nu mi-a plăcut. O tot mângâia și o ciupea pe Sally de braț și-i frământa mâna în mâna lui. Însă părea omul potrivit pentru ceea ce ne trebuia nouă. Sally urma să se interneze în clinica lui particulară de îndată ce se elibera un loc. Totul se făcea absolut oficial și pe față. Din câteva fraze bine ticluite, doctorașul cel spilcuit a risipit până și ultimul nor de sinistră ilegalitate. Starea sănătății, i-a explicat el, îi interzicea lui Sally să-și asume riscurile unei nașteri: îi va da el un certificat în acest sens. Nu mai e nevoie să spun că certificatul avea să coste o mulțime de bani. La fel șederea în clinică și operația în sine. Doctorul cerea două sute cincizeci de mărci, banii jos, înainte de a începe orice pregătire. Până la urmă ne-am tocmit cu el și am ieșit la două sute. Sally voia cele cincizeci de mărci rămase, după cum mi-a explicat ceva mai târziu, ca să își cumpere niște cămăși de noapte.

În sfârșit, venise primăvara. Cafenelele își scoteau mesele și umbrelele de soare afară, pe trotuare, iar prăvăliile de înghețată începeau să își deschidă porțile. Până la clinică am mers într-un taxi deschis. Datorită vremii frumoase, Sally era, pentru prima oară după săptămâni de zile, într-o stare de spirit mai bună. Însă domnișoara Schroeder, deși încerca să zâmbească stăpână pe sine, era totuși cu lacrimile în ochi.

— Sper că doctorul nu-i vreun evreu, s-a interesat severă domnișoara Mayr. Să nu dați voie vreunui împuțit

de evreu să se atingă de ea, mititica. Numai lucruri de felul ăsta le place să facă, animalele!

Sally avea o cameră drăguță, curată și veselă, cu balcon. Am trecut din nou s-o văd, mai pe seară. Cum stătea culcată în pat, nemachiată, arăta cu mulți ani mai tânără, aproape ca o fetiță.

— Bună, iubitule... După cum vezi, încă nu m-au omorât. Deși și-au dat toată silința... Nu că-i nostim aici?... Ce-aș da să mă vadă acum porcul ăla de Klaus... Uite, vezi, asta s-a întâmplat dacă nu i-am înțeles *spiritul*...

Avea puțină febră și râdea tot timpul. O soră a intrat o clipă, ca și cum ar fi căutat ceva, apoi a ieșit, imediat.

— Murea să vadă cum arăți, mi-a explicat Sally. I-am spus că tu ești tatăl. Nu te superi, nu-i așa, iubitule...

— Deloc. O iau ca pe un compliment.

— Știi, asta simplifică lucrurile. Altfel, dacă nu-i nimeni tatăl, li se pare și lor ciudat. Și nu mi-ar conveni să fiu privită acum de sus sau compătimită ca o biată fată trădată și părăsită de iubitul ei. N-ar fi o postură prea măgulitoare pentru mine, nu? Așa că i-am spus că ne iubim la nebunie, însă stăm îngrozitor de prost cu banii și nu ne putem permite să ne căsătorim, dar că visăm să fim celebri și bogați cândva și atunci să avem o familie cu zece copii, ca să compensăm pentru ăsta. Și sora a fost foarte mișcată, biata de ea. De fapt, a și plâns. Diseară, când e de gardă, o să-mi arate pozele cu iubitul *ei*. Nu că-i o dulce?

A doua zi domnișoara Schroeder și cu mine am mers împreună la clinică. Am găsit-o pe Sally în pat, cu pătura trasă până sub bărbie.

— O, bună! Nu stați jos? Cât o fi ceasul? Apoi s-a întors cu greutate pe o parte, frecându-se la ochi: De unde-s toate florile astea?

— Noi le-am adus.

— Ce fantastic din partea voastră! ne zâmbi Sally ușor absentă, îmi pare rău că sunt așa de amețită azi... Dar porcăria asta de cloroform... Din cauza lui îmi simt capul de-o tonă.

Am stat la ea doar câteva minute. Pe drumul spre casă, domnișoara Schroeder era teribil de tulburată:

— Mă credeți, Herr Issyvoo, că n-aș pune atât de tare la inimă suferința ei nici dacă ar fi propria mea fiică? Numai când o văd, săraca de ea, cum se chinuie, aș vrea să fiu în locul ei, întinsă acolo – asta aș vrea!

Însă a doua zi Sally se simțea iarăși mai bine. Ne-am dus cu toții s-o vizităm: domnișoara Schroeder, domnișoara Mayr, Bobby și Fritz. Bineînțeles că Fritz habar n-avea de cele ce se întâmplaseră. Îi spusesem că Sally era operată de un ulcer. Ca întotdeauna când cineva nu știe despre ce e vorba, a făcut tot felul de remarci neintenționate, dar foarte la obiect, despre berze, cărucioare și bebeluși în general; ba chiar a povestit o bârfă nouă-nouță despre o bine-cunoscută doamnă din lumea bună a Berlinului, despre care se spunea că suferise de curând o anumită operație ilegală. Eu și cu Sally ne-am evitat privirile.

În seara următoare, am vizitat-o pentru ultima oară la clinică. A doua zi dimineață se externa. Am găsit-o singură și am stat amândoi pe balcon. Părea refăcută și acum putea umbla prin cameră.

— I-am spus sorei-șefe că nu vreau să văd pe nimeni azi, afară de tine. (Sally căscă alene.) Vizitele astea mă fac să mă simt teribil de obosită.

— Dacă vrei, pot să plec.

— A, nu, îmi spuse ea fără prea mult chef. Dacă te duci și tu, vine precis vreo soră și începe să mă bată la cap; iar dacă n-am să fiu destul de veselă și vioaie cu ea,

or să spună că trebuie să mai rămân câteva zile în infernul ăsta, ceea ce n-aș mai putea suporta.

Privi morocănoasă afară, la strada cea liniștită.

— Vezi tu, Chris, într-un fel parcă îmi pare și rău că n-am păstrat copilul ăsta... Ar fi fost un lucru fantastic să-l am. În ultimele două zile începusem parcă să simt ce înseamnă să fii mamă. Știi că azi-noapte am stat aici multă vreme singură și am ținut o pernă în brațe, închipuindu-mi că e copilul meu? Ei bine, a fost cel mai fantastic sentiment de izolare completă de restul lumii pe care l-am avut. Mi-am imaginat cum el ar crește și eu aș munci pentru el și apoi cum, după ce l-aș culca serile, m-aș duce și m-aș culca cu bătrâni scârboși, ca să fac rost de bani pentru mâncarea și hăinuțele lui... N-ai decât să rânjești, Chris, până nu mai poți... Așa mi-am imaginat.

— Și-atunci de ce nu te măriți, Sally, să faci și tu un copil, ca toată lumea?

— Nu știu... Parcă simt că mi-am pierdut încrederea în bărbați. Nu mă mai interesează nici atâtica... Până și tu, Christopher, dacă ai ieși acum pe stradă și te-ar călca un autobuz... desigur că mi-ar părea într-un fel rău, dar până la urmă zău că nu mi-ar păsa nici un pic de tine.

— Mulțumesc mult de tot, Sally.

Am râs amândoi.

— Bineînțeles că n-am vorbit serios, iubitule – cel puțin nu m-am referit la tine. Nu trebuie să iei în serios tot ce spun eu când mă vezi în halul în care sunt, dar îmi trec tot felul de idei tâmpite prin cap. Când ai copii, te simți extrem de primitivă, ca o sălbăticiune sau cam așa ceva, care-și apără puiul. Necazul e doar că eu nu mai am nimic ce să mai apăr... Și cred că din cauza asta și sunt acum îngrozitor de urâcioasă cu toată lumea.

În parte și datorită rezultatului acestei convorbiri, m-am hotărât brusc, în aceeași seară, să contramandez

toate lecțiile pe care le aveam fixate, să plec din Berlin cât mai repede cu putință și să mă duc undeva pe malul Mării Baltice, ca să reîncep lucrul la cartea mea. De la Crăciun nu mai scrisesem un rând.

Când i-am împărtășit lui Sally ideea mea, mi s-a părut oarecum ușurată parcă. Aveam nevoie amândoi de o schimbare. Am discutat vag posibilitatea să vină și ea mai târziu, însă chiar de atunci mi-am dat seama că nu va veni. Planurile ei de viitor erau foarte incerte. Mai încolo poate mergea la Paris, ori în Alpi, ori în sudul Franței, spunea ea – dacă reușea să facă rost de bani.

— Dar probabil că o să rămân aici, a adăugat. Aș fi foarte fericită așa. Mi se pare că am început să mă deprind cu orașul ăsta.

M-am întors la Berlin pe la mijlocul lui iulie.

În tot acest interval n-am primit nici o veste din partea lui Sally, cu excepția a vreo cinci-șase cărți poștale, în timpul primei luni a absenței mele. N-am fost însă foarte surprins când am aflat că părăsise camera ei din apartamentul unde eram chiriași.

— Sigur, o înțeleg foarte bine că a plecat. Eu nu-i puteam oferi confortul pe care ea avea tot dreptul să-l pretindă; mai ales că nici n-avem apă curentă în camere. (Ochii sărmanei domnișoare Schroeder înotau în lacrimi când vorbea.) Și totuși a fost o mare dezamăgire pentru mine... Domnișoara Bowles s-a purtat foarte generos cu mine, nu mă pot plânge. A insistat să achite camera până la sfârșitul lui iulie. Banii mi se cuveneau, sigur că da, pentru că nu m-a anunțat că pleacă până pe 21 – dar nu i-aș fi amintit niciodată de ei... Era o tânără atât de șarmantă...

— Aveți cumva adresa ei?

— A, da, și numărul de telefon. O s-o sunați, nu-i așa? O să fie fericită să vă vadă... Domnii ceilalți au venit și-au

plecat, dar dumneavoastră ați fost un prieten adevărat, Herr Issyvoo. Știți, eu totdeauna am sperat că dumneavoastră doi o să vă căsătoriți până la urmă. Ați fi făcut o pereche ideală împreună. Dumneavoastră aveați mereu asupra ei o influență bună și echilibrată, iar ea vă mai descrețea puțin fruntea când stăteați prea cufundat în cărțile și în studiul dumneavoastră... Da, da, Herr Issyvoo, puteți să râdeți dumneavoastră, dar nu se știe niciodată! Poate că încă nu e prea târziu!

A doua zi dimineața domnișoara Schroeder m-a trezit extrem de agitată:

— Herr Issyvoo, Herr Issyvoo, ce credeți? Au închis banca Darmstädter und National! Nu m-ar mira să fie mii de oameni ruinați acum. Lăptarul zice că-n două săptămâni o să avem război civil în Germania. Ei, ce spuneți de una ca asta?

De îndată ce m-am îmbrăcat, am coborât în stradă. Și, într-adevăr, în fața filialei din colțul lui Nollendorfplatz erau o mulțime de oameni, bărbați cu săculețe de piele și femei cu sacoșe de plasă – întocmai ca domnișoara Schroeder. Obloanele de fier erau trase până jos deasupra ferestrelor băncii. Majoritatea oamenilor priveau concentrați sau cu un aer ușor prostesc la ușa încuiată. În mijlocul acesteia era prins un mic anunț, tipărit în minunate caractere gotice, ca o pagină dintr-un autor clasic. Anunțul spunea că președintele se declarase garant pentru toate depunerile. Totul era în perfectă regulă. Numai că banca nu se mai deschidea.

Un băiețaș se juca printre oameni cu cercul lui. Acesta s-a lovit de picioarele unei femei, care s-a și răstit la el:

— *Du, sei bloss nicht so frech!*[1] Obrăznicătură mică ce ești! Ce cauți aici?

1 Hei, nu fi atât de obraznic! (germ.)

O altă femeie i s-a alăturat, năpustindu-se și ea asupra copilului:

— Pleacă de-aici! Nu-nțelegi de vorbă bună?

Iar o a treia l-a întrebat, cu furie amestecată cu sarcasm:

— Nu cumva ai și tu bani depuși aici?

Băiețașul s-a făcut nevăzut pe dată din fața mâniei lor mocnind gata să izbucnească.

În acea după-amiază a fost foarte cald. Amănunte ale noilor decrete excepționale au apărut în ziarele de seară – toate sobre, de orientare guvernamentală. Un titlu alarmist ieșea ostentativ în evidență, barat cu tuș roșu ca sângele: „Totul se prăbușește!" Un ziarist nazist le reamintea cititorilor săi că a doua zi, 14 iulie, era sărbătoarea națională a Franței și că, fără îndoială, adăuga el, francezii se vor bucura în mod deosebit anul acesta cu gândul la apropiata perspectivă a prăbușirii Germaniei. Intrând într-un magazin de îmbrăcăminte, mi-am cumpărat o pereche de pantaloni din flanelă, pe care am dat douăsprezece mărci și cincizeci – un gest de încredere din partea Angliei. Apoi m-am urcat în metrou și m-am dus s-o vizitez pe Sally.

Locuia într-un bloc cu apartamente de trei camere, destinat pentru o colonie de artiști, nu departe de Breitenbachplatz. Când am sunat, mi-a deschis ea însăși.

— Buuună, Chris, porc bătrân ce ești!

— Bună, Sally dragă!

— Ce mai faci?... Fii atent, iubitule, să nu mă șifonezi, că trebuie să plec peste câteva clipe.

N-o mai văzusem niciodată îmbrăcată complet în alb. Îi stătea bine. Însă arăta slăbită la față și îmbătrânită. Era pieptănată altfel acum și avea un permanent superb.

— Arăți minunat, i-am spus.

— Serios? zâmbi Sally cu zâmbetul ei mulțumit, visător și sigur de sine.

Am urmat-o în salonul apartamentului. Unul din pereți era o fereastră imensă. Avea o mobilă dintr-un lemn de culoarea vișinei și un divan foarte jos, cu perne fistichii înflorate. Un cățel alb și flocos, ca o miniatură, sări în picioare și începu să latre subțire. Sally îl luă în brațe, mimând gestul de a-l săruta, însă fără a-l atinge cu buzele.

— *Freddi, mein Liebling, Du bist* sooo *süss!*[1]

— E al tău? am întrebat-o observând îmbunătățirea accentului ei în germană.

— Nu. E al Gerdei, fata cu care locuiesc.

— O cunoști de mult?

— De vreo săptămână sau două.

— Și cum e?

— Nu-i rea. Da-i zgârcită ca naiba. Practic pentru orișice fleac sunt nevoită să plătesc.

— E frumos aici.

— Ți se pare frumos? Da, cred că-i un schimb bun. În orice caz e mult mai plăcut decât în hruba aia din Nollendorfplatz.

— Dar de ce-ai plecat? Te-ai certat cu domnișoara Schroeder?

— Nu, nu chiar. Doar că m-am săturat de vorbăria ei. Mi-a împuiat pur și simplu capul. Zău, e o femeie teribil de plicticoasă.

— Ea ține foarte mult la tine.

Sally ridică din umeri cu o ușoară mișcare de nerăbdare și indiferență. În tot timpul discuției am observat că-mi evită privirile. A urmat o tăcere lungă. Mă simțeam încurcat și ușor jenat. Am început să mă întreb cât de curând puteam invoca o scuză ca să plec.

Apoi a sunat telefonul. Sally căscă și-și puse aparatul pe genunchi.

---

1 Freddi, iubitule, ești atât de dulce! (germ.)

— Ealuuu, cu cine vorbesc? Da, eu sunt... Nu... Nu... Serios că nu știu... *Foarte* serios, n-am deloc idee. Să ghicesc? Își încreți nasul: Nu-i cumva Erwin? Nu? Paul? Nu? Stai puțin... Să mă gândesc...

— Și acum, iubitule, trebuie să fug! îmi strigă Sally când, în sfârșit, termină convorbirea. Și-așa am întârziat aproape două ore.

— Ai un nou prieten.

Dar Sally nu-mi luă în seamă zâmbetul. Își aprinse o țigară cu o expresie de vagă neplăcere.

— Trebuie să mă văd cu un tip pentru o afacere, îmi spuse ea laconic.

— Și noi când ne mai vedem?

— De, știu și eu, iubitule... Am atâtea pe cap, în momentul de față... Mâine sunt toată ziua plecată din Berlin, probabil și poimâine... Te-anunț eu... S-ar putea să mă mut curând la Frankfurt.

— Ai găsit o slujbă acolo?

— Nu. Nu chiar. Tonul lui Sally era laconic, refuza subiectul. M-am hotărât oricum să nu mai încerc nimic cu filmele până în toamnă. Vreau să mă odihnesc o vreme.

— S-ar părea că ți-ai făcut o mulțime de prieteni noi.

Din nou atitudinea lui Sally deveni evazivă și prudent detașată:

— Da, cred că da... Probabil ca o formă de reacție după toate lunile alea state la domnișoara Schroeder, când nu m-am văzut cu nici un suflet.

— În regulă, i-am spus eu neputându-mi reprima un rânjet malițios, atunci sper, pentru binele tău, că nici unul dintre prietenii cei noi pe care ți i-ai făcut nu avea banii depuși la Darmsädter und National.

— De ce? se arătă ea pe dată interesată. S-a întâmplat ceva?

— Chiar vrei să spui că n-ai auzit?

— Habar nu am. Eu nu citesc niciodată ziarele, iar azi încă n-am ieșit din casă.

I-am comunicat vestea falimentului băncii. La sfârșitul povestirii mele arăta destul de alarmată.

— Și de ce nu mi-ai spus asta de la început? exclamă ea impacientată. S-ar putea să fie serios.

— Îmi pare rău, Sally. Dar mi-am închipuit că știai deja... mai ales cum te învârți tu acum mai mult prin cercurile financiare...

Însă n-a sesizat înțepătura mea. Stătea încruntată, adâncită cum era în gândurile ei.

— Dacă era *foarte* grav, mă suna Leo și-mi spunea... murmură ea în cele din urmă, reflecție ce păru să-i ridice o piatră grea de pe suflet.

Am însoțit-o până la colțul străzii, unde a făcut semn unui taxi să oprească.

— E foarte peste mână să locuiești atât de departe, îmi spuse ea la despărțire. S-ar putea să am în curând o mașină. Apropo, și-aduse aminte chiar în clipa când să ne luăm rămas-bun, cum a fost șederea ta pe insula Rügen?

— Am înotat mult.

— La revedere, iubitule. Sper că o să ne vedem curând.

— La revedere, Sally. Distracție plăcută.

La vreo săptămână după această întâlnire, mă trezesc cu un telefon de la ea:

— Poți veni la mine acum, imediat, Chris? E ceva foarte important. Vreau să te rog să-mi faci un serviciu.

Și de data aceasta am găsit-o singură în apartament.

— Vrei să câștigi niște bani, iubitule? m-a întrebat ea în loc de „bună ziua".

— Bineînțeles.

— Atunci e splendid! Uite, treaba stă așa... (Era într-un capot roz și pufos și își pierdea întruna suflul.) Un tip pe care-l cunosc eu vrea să lanseze o revistă. O să fie

ceva foarte pretențios și artistic, cu o mulțime de poze frumoase, moderne, călimări și capete de fete întoarse cu susu-n jos – mă rog, cunoști genul... Problema e că fiecare număr va fi dedicat câte unei țări și se va ocupa de ea pe larg, cu articole despre obiceiuri și tradiții, în fine, și-așa mai departe... Iar prima țară pe care vor s-o facă e Anglia și mi-au cerut mie să scriu un articol despre englezoaice... Bineînțeles că n-am nici cea mai vagă idee despre ce-ar trebui să scriu, așa că știi la ce m-am gândit? Să scrii tu articolul ăsta în numele meu și să încasezi toți banii. N-aș vrea să-l refuz pe individul care scoate revista, pentru că s-ar putea să-mi fie teribil de util în alte feluri, mai târziu...

— Bine, atunci am să-ncerc.

— Fantastic!

— Și cât de repede ai nevoie de el?

— Vezi tu, iubitule, aici e buba. Mi-ar trebui în clipa asta... Altfel nu mai e de nici un folos, pentru că eu l-am promis acum vreo patru zile și efectiv trebuie să i-l dau în seara asta... Nu-i nevoie să fie prea lung. Vreo cinci sute de cuvinte.

— O să-mi dau toată silința...

— Bine. E nemaipomenit... Ia loc unde-ți place. Poftim hârtie. Ai stilou? A, da, și-aici uite un dicționar, dacă se-ntâmplă să nu știi cum se scrie vreun cuvânt... Iar eu între timp mă duc la baie.

După trei sferturi de oră, când Sally a apărut îmbrăcată de ieșit în oraș, eram gata și eu. Ca să fiu sincer, eram destul de mulțumit de rezultatul străduaniei mele.

A citit textul cu multă grijă, adunând o cută abia schițată între sprâncenele ei atât de frumos desenate. Când a fost gata, a pus manuscrisul jos și a oftat:

— Îmi pare rău pentru tine, Chris, dar nu așa ceva îmi trebuia.

— Nu așa ceva trebuia să fie? am întrebat eu sincer luat prin surprindere.

— Sigur că nu, deși din punct de vedere literar e foarte bun și așa mai departe...

— Și-atunci, ce nu-i bine la el?

— N-are destul nerv. (Sally era foarte categorică.) Nu-i deloc genul de articol de care are nevoie individul ăsta.

Am ridicat din umeri:

— Îmi pare rău, Sally. Eu am făcut tot ce-am putut. Dar ziaristica, vezi tu, nu prea e punctul meu forte.

A urmat o tăcere încărcată de reproșuri. Orgoliul îmi fusese rănit.

— Dumnezeule mare, dar știu cine mi-l poate face, dacă-l rog! exclamă deodată Sally sărind în picioare. Cum de nu m-am gândit la el mai înainte? Apucă telefonul și formă un număr: O, ealuuu, Kurt, iubitule...

În răstimp de trei minute îi explicase totul despre articol. Punând înapoi receptorul în furcă, mă anunță triumfătoare:

— E formidabil! Mi-l scrie imediat... Făcu o mică pauză de efect, apoi adăugă: Era Kurt Rosenthal.

— Asta cine mai e?

— N-ai auzit niciodată de el? Sally era nemulțumită de ignoranța mea, dar se prefăcu numai extrem de surprinsă: Aveam impresia că te interesează cinematograful. E de departe cel mai bun scenarist tânăr. Câștigă, de altfel, o groază de bani. Articolul ăsta a spus că-l scrie doar ca să-mi facă mie un serviciu, bineînțeles... Zicea că i-l dictează secretarei în timp ce se bărbierește și că pe urmă i-l trimite el direct acasă editorului... E un tip absolut fantastic!

— Și ești convinsă că o să fie exact ce vrea editorul de data asta?

— Cred și eu că o să fie! Kurt doar e un geniu. Poate face orice. Acum scrie un roman în timpul liber. Are un program atât de încărcat, încât nu-l poate dicta decât în timp ce servește micul dejun. Mai deunăzi mi-a dat să citesc primele lui capitole. Sincer vorbind, cred că e fără discuție cel mai bun roman pe care l-am citit vreodată.

— Chiar așa?

— Eu genul ăsta de scriitor îl admir cel mai mult, continuă Sally, atentă să-mi evite privirile. E nemaipomenit de ambițios și muncește absolut nonstop; iar de scris îți poate scrie fără probleme orice – orice îți trebuie adică: scenarii, romane, piese, poezii, reclame... Nu e deloc arogant în privința asta. În orice caz nu ca tinerii care, dacă au scris și ei o carte, încep să nu mai discute decât despre Artă, cu A mare, și-și închipuie că sunt buricul pământului... Mie îmi vine să și vărs când îi aud...

Oricât de enervat eram pe ea, nu m-am putut abține să nu râd:

— De când mă condamni tu atât de tare, Sally?

— Eu... nu te condamn – dar tot nu mă privea în ochi –, de ce aș face-o?

— Dar îți vine să și verși când mă auzi.

— Nu știu ce s-a-ntâmplat cu tine... Dar pari deodată așa, schimbat...

— Cum adică schimbat?

— Mi-e greu să îți explic... Parcă-ți lipsesc energia sau voința de a realiza ceva. Și ești atât de diletant pe deasupra. Mă deprimă să te văd așa.

— Îmi pare rău că te necăjesc.

Dar tonul meu voit glumeț suna destul de forțat acum. Sally își privea încruntată pantofiorii negri.

— Trebuie să ții cont că eu sunt femeie, Christopher. Și femeilor le place ca bărbații să fie puternici și hotărâți și să lupte pentru o carieră în viață. Femeia vrea să fie maternă față de bărbat și să-i apere latura slabă, dar el

trebuie să aibă și o latură tare, pe care ea s-o poată respecta... Dacă ai să ții vreodată la o femeie, te sfătuiesc să n-o lași să observe la tine că n-ai nici o ambiție în viață. Pentru că altfel o să ajungă să te disprețuiască.

— Da, înțeleg... Și bănuiesc că tot ăsta-i principiul după care-ți alegi tu prietenii – mă refer la *cei noi*, desigur.

Aici Sally însă izbucni:

— Îți vine ușor ție să-ți bați joc de prietenii mei pentru că se pricep la afaceri. Dacă au bani, e numai fiindcă și-au dat osteneala să-i câștige, să știi... Îmi imaginez că tu te consideri mai bun decât ei.

— Da, Sally, dacă tot mă-ntrebi; dacă ei sunt chiar așa cum mi-i închipui eu, într-adevăr mă cred mai bun.

— Vezi, asta-i, Christopher! Reacția ta e tipică și asta mă deprimă cel mai mult la tine: ești încrezut și leneș. Dacă afirmi lucruri de genul ăsta, ar trebui să poți face și dovada lor.

— Și cum poate dovedi un om că e mai bun decât altul? În plus, nici n-am afirmat una ca asta. Am spus doar că mă cred mai bun – nu-i decât o chestiune de gust.

Sally nu răspunse nimic. Ușor încruntată, își aprinse o țigară.

— Spui că par schimbat, am continuat eu. Ca să fiu absolut sincer, și eu am avut aceeași impresie despre tine.

Sally nu păru surprinsă.

— Serios, Christopher? Poate că ai dreptate. Nu știu... Sau poate că nu ne-am schimbat nici unul. Poate că ne vedem în fine așa cum suntem de fapt. Și ne deosebim îngrozitor de tare în multe privințe, să știi.

— Da, lucrul ăsta l-am observat și eu.

— Cred, spuse Sally fumând meditativă, cu ochii ațintiți la pantofi, că ne-am cam dezvățat unul de altul, puțin.

— Poate că da... (Am zâmbit. Sensul real al vorbelor lui Sally era cum nici nu se putea mai clar.) În orice caz, nu e nevoie să ne certăm pentru atâta lucru.

— Bineînțeles că nu, iubitule.

A urmat o tăcere. Apoi am spus că trebuie să plec. Eram foarte încurcați amândoi acum și peste măsură de politicoși.

— Ești sigur că nu vrei o cafea?

— Nu, mulțumesc mult de tot.

— Atunci poate un ceai? E deosebit de bun. L-am primit de curând cadou.

— Nu, mulțumesc foarte mult încă o dată, Sally. Dar acum chiar că trebuie s-o iau din loc.

— Vorbești serios? (Părea însă destul de ușurată.) Și nu uita să mă mai suni din când în când, ne-am înțeles?

— Ne-am înțeles.

Abia după ce-am părăsit imobilul și am început să umblu pe stradă repede, mi-am dat seama deodată câtă furie și rușine se adunaseră în sufletul meu. Ce ticăloasă mică și fără scrupule e, mă gândeam. Dar la urma urmelor, îmi spuneam tot eu, nu e decât așa cum o știusem de la început. Ba nu, nu e adevărat: nu așa o știusem. Mă amăgisem singur – de ce să nu recunosc adevărul? – crezând că ținea la mine. Se pare că mă înșelasem; dar puteam eu oare s-o învinuiesc pentru prostia mea? Și totuși o învinuiam, ba chiar eram furios pe ea; nimic nu mi-ar fi făcut mai multă plăcere în acel moment decât s-o văd bătută bine cu nuiaua. De fapt, eram indispus într-un mod atât de prostesc, încât am început să mă întreb dacă, în toată această vreme, nu fusesem cumva, în felul meu ciudat și aparte, îndrăgostit de Sally.

Dar nu, nu era nici dragoste la mijloc – ci mult mai rău. Era în joc orgoliul meu rănit, un orgoliu de speța cea mai ieftină și cea mai copilăroasă. Și nu m-ar fi afectat vreun pic părerea ei despre acel articol al meu – sau foarte puțin, poate, numai foarte, foarte puțin; înfumurarea mea literară era impermeabilă la orice-ar fi putut veni

din partea uneia ca *ea* –, ci mă deranjau criticile pe care mi le aducea. Femeile astea aveau un adevărat talent de a-i dezumfla pe bieții bărbați! N-avea nici un rost să-mi spun acum în sinea mea că Sally avea vocabularul și mentalitatea unei eleve de doisprezece ani, că era absolut ridicolă și absurdă; n-avea nici un rost – știam doar atât, că fusesem făcut să mă simt ca un impostor. Dar nu eram eu oare puțin impostor – deși nu pentru acele motive ridicole înșirate de ea –, cu felul meu rafinat de a mă adresa elevelor de sex feminin și cu recent dobânditul meu socialism de salon? Ba da, eram. Dar ea habar n-avea de toate astea. Puteam s-o impresionez foarte ușor. Aici era și partea cea mai umilitoare a întregii istorii; ratasem întâlnirea noastră încă din prima clipă. Roșisem și mă bâlbâisem, în loc să apar în ochii ei șarmant, convingător, patern, superior, matur. Încercasem să concurez cu bestia aia mică de Kurt chiar pe terenul lui; adică, desigur, exact ceea ce voia și dorea să mă vadă Sally făcând! După atâtea luni de zile comisesem unica eroare cu adevărat fatală – îi demonstrasem că eram nu doar incompetent, ci și gelos. Da, vulgar de gelos. Îmi venea să-mi dau palme. Până și simplul gând la Sally mă făcea să mă roșesc de rușine din cap până în picioare.

Mă rog, prostia o făcusem de-acum, și gata. Nu-mi rămânea decât o singură soluție, să-ncerc să dau totul uitării. Și, categoric, mi-era cu neputință s-o mai văd vreodată pe Sally în ochi.

La vreo zece zile după această întâmplare, am primit într-o dimineață vizita unui tânăr scund, palid, cu păr negru și care vorbea fluent engleza americană, deși cu un ușor accent străin. Mi-a spus că se numea George P. Sandars. Văzuse în ziar anunțul meu că dau lecții de engleză.

— Și când ați dori să-ncepeți? l-am întrebat.

Însă tânărul clătină grăbit din cap. A, nu, el nu venise pentru lecții. Destul de dezamăgit, am așteptat răbdător să-mi explice motivul vizitei. Însă el nu părea deloc grăbit să-mi ofere o explicație. În schimb, a acceptat o țigară din partea mea, s-a așezat pe un scaun și a început să-mi vorbească degajat despre Statele Unite. Fusesem vreodată la Chicago? Nu? Bine, atunci auzisem cumva de James L. Schraube? Nu auzisem? Tânărul scoase un suspin ușor. Avea aerul că e foarte răbdător cu mine și cu lumea în general. Se vedea că mai trecuse prin acest chestionar cu o mulțime de oameni. James L. Schraube, m-a lămurit el, era un om cu greutate în Chicago, proprietarul unei rețele de restaurante și al mai multor cinematografe. Avea două case mari la țară și un iacht pe Lacul Michigan. Și nu mai puțin de patru mașini. În acest moment eu am început să bat darabana cu degetele pe masă. O expresie de stingherealã trecu pe fața tânărului meu vizitator, care se scuză că-mi răpea din timpul meu atât de prețios; dacă-mi povestise despre domnul Schraube, adăugă el, o făcuse numai bănuind că voi fi interesat – tonul său conținea în el și un mic reproș discret – și de asemeni pentru că domnul Schraube, dacă l-aș fi cunoscut, ar fi garantat cu siguranță pentru respectabilitatea prietenului său Sandars. Mă rog... sigur... acum n-avea ce face... pe scurt, îl puteam împrumuta cu două sute de mărci? Acești bani îi trebuiau ca să poată porni o afacere; era o ocazie unică, pe care o pierdea definitiv dacă nu făcea rost de bani până a doua zi dimineață. Urma să-mi restituie suma în decurs de trei zile. Dacă-i dădeam banii acum, trecea din nou mai pe seară să-mi arate actele doveditoare că tranzacția era absolut reală.

Nu? Atunci, mă rog... Nu părea peste măsură de afectat. Se și ridică să plece, întocmai ca un om de afaceri care-și pierduse douăzeci de minute prețioase pe seama unui posibil cumpărător; părea să vrea să-mi spună implicit

și amabil că eu pierdeam prin acest refuz, nu el. Însă la ușă mai zăbovi un moment: cunoșteam eu, din întâmplare, ceva actrițe de film? În mod colateral, o făcea și pe comis-voiajorul cu un nou tip de cremă de față, inventată anume pentru a feri pielea de uscăciunea provocată de reflectoarele de pe platourile de filmare. Vedetele de la Hollywood o foloseau toate deja, dar în Europa era încă necunoscută. Dacă găsea vreo jumătate de duzină de actrițe care s-o folosească și apoi s-o recomande mai departe, acestea primeau deocamdată eșantioane gratuite și în continuare comenzi la jumătate din preț.

După un moment de ezitare, i-am oferit adresa lui Sally. Nu știu nici eu ce mi-a venit în clipa aceea. În parte, desigur, pentru a scăpa de acest tânăr care dădea semne că dorea să se reașeze, spre a continua discuția începută. Însă poate și din maliție. N-o să fie nici o pagubă pentru Sally să facă față la dialogul lui timp de o oră sau două: doar îmi spusese că îi plac bărbații ambițioși. Poate primea și vreun borcan cu cremă de față – dacă exista vreo asemenea cremă. Iar dacă o tapa de cele două sute de mărci – o privea, și-așa n-avea prea mare importanță. Individul nu putea fraieri nici măcar un copil.

— Însă, orice ar fi, l-am pus eu în gardă, nu spuneți că eu v-am trimis.

A consimțit pe loc, zâmbindu-mi complice. Probabil avea explicația lui pentru această dorință a mea, căci nu i s-a părut deloc ciudată. Când a pornit în jos pe scări, și-a ridicat amabil pălăria. Până a doua zi dimineață uitasem complet de persoana lui.

După câteva zile am primit un telefon de la Sally. Cum mă întrerupsese din mijlocul unei lecții, am fost extrem de scurt și urâcios cu ea.

— A, tu ești, Christopher, iubitule?

— Da, eu.

— Auzi, poți trece pe la mine în clipa asta?

— Nu.

— A...

Refuzul meu o șocase în mod evident. După o tăcere de un minut, a continuat pe un ton de umilință neobișnuit la ea:

— Presupun că ești foarte ocupat.

— Da. Sunt.

— Atunci... te-ai supăra tare dacă aș veni eu până la tine?

— În legătură cu ce?

— Iubitule, vocea lui Sally era de-a dreptul disperată, nu pot să-ți explic mai mult la telefon... E vorba de ceva foarte serios.

— A, înțeleg, încercam eu să fiu cât mai urâcios cu putință, vreun alt articol pentru o revistă?

Cu toate acestea, de îndată ce am rostit aceste cuvinte, am și izbucnit amândoi în râs.

— Ești un animal, Chris! clincheti veselă vocea lui Sally pe fir. Apoi își reveni deodată: Nu, iubitule, de data asta te rog să mă crezi; e un lucru teribil de serios, îți spun cu toată sinceritatea. Făcu o pauză, apoi adăugă dramatic: Și tu ești singurul om de pe lumea asta care mă poate ajuta.

— Of, bine, bine... (Deja supărarea îmi trecuse pe jumătate.) Hai, vino peste o oră.

— Deci să încep cu începutul, iubitule, nu-i așa?... Ieri dimineață mă sună un individ și mă-ntreabă dacă poate trece pe la mine ca să mă vadă. Zicea că e vorba de-o chestiune foarte importantă; și, cum părea să știe numele meu și tot restul, bineînțeles că i-am spus să vină imediat... Și-a venit. Zicea că îl cheamă Rakowski – Paul Rakowski – și că era unul dintre agenții europeni al lui Metro-Goldwyn-Mayer, drept care venise să-mi facă o ofertă.

Zicea că studioul era în căutarea unei actrițe englezoaice care să vorbească limba germană, pentru a juca într-o comedie ce urma să fie turnată pe Riviera italiană. Era teribil de convingător; mi-a spus și cine va fi regizorul și operatorul și directorul artistic și chiar și cine a scris scenariul. Nu auzisem de nici unul din ei, dar nu mi s-a părut nimic ciudat: de fapt, totul suna mult mai real așa, pentru că majoritatea oamenilor și-ar fi ales unul dintre numele pe care le întâlnești mereu prin ziare... În orice caz, mi-a spus că acum, dacă tot mă văzuse, putea garanta că eu eram persoana potrivită pentru rol și că aproape că mi-l putea promite, dacă reușeam să trec de probe... Bineînțeles că am fost pur și simplu entuziasmată și l-am întrebat când aveau loc probele, iar el mi-a spus că încă vreo zi sau două nu, până reușea să aranjeze totul cu cei de la studiourile UFA... Pe urmă am început să vorbim despre Hollywood și mi-a povestit tot felul de întâmplări de acolo – presupun că puteau să fie *într-adevăr* lucruri citite prin revistele de cinema, însă parcă-mi vine să bag mâna-n foc că nu erau – și mi-a spus cum se realizează efectele sonore și trucajele; serios, era teribil de interesant și sunt sigură că trebuie să fi umblat printr-o mulțime de studiouri mari... În orice caz, când am terminat de vorbit despre Hollywood, a trecut la tot felul de povești despre restul Americii și despre oamenii pe care-i cunoștea el acolo și despre gangsteri și New York. Zicea că tocmai venea de la New York și că bagajul încă îi era în vamă la Hamburg. De fapt, mă gândeam și eu că era cam straniu cât de sărăcăcioasă îi arăta îmbrăcămintea; dar, după ce mi-a spus povestea cu vama, mi s-a părut absolut normal... Ei, și acum trebuie să-mi promiți că nu ai să râzi la partea asta, Chris, pentru că altfel n-o să mai fiu în stare să-ți mai spun nimic; n-a trecut mult și s-a apucat să-mi facă o curte nebună. La început chestia asta m-a cam deranjat, fiindcă ames-

teca afacerile și plăcerea; dar pe urmă, după o vreme, nu prea mi-a mai păsat, pentru că tipul avea destul de mult farmec, de un gen mai degrabă slav... Până la urmă m-a invitat la cină și ne-am dus împreună la Horcher, unde am mâncat una dintre cele mai formidabile mese din viața mea (măcar cu atâta consolare am rămas). Doar când a venit nota, mi-a spus: „O, apropo, iubito, nu m-ai putea tu împrumuta cu trei sute de mărci până mâine? Am numai dolari la mine și nu mi-i schimbă decât la bancă". Bineînțeles că i-am dat; și ghinionul meu a fost că aveam o mulțime de bani la mine în seara aia... Dar pe urmă tot el cică: „Hai să comandăm și o sticlă de șampanie, să bem în cinstea contractului nostru". Am fost de acord și cred că m-am amețit destul de tare, pentru că m-a rugat să rămân cu el peste noapte și eu am spus că da. Ne-am dus la unul din hotelurile alea mici de pe Augsburger Strasse – nu-i mai țin minte numele, dar l-aș putea recunoaște ușor... O văgăună înfiorătoare... Oricum, nu prea mai știu ce s-a întâmplat mai departe. Abia azi-dimineață am început să cântăresc lucrurile ca lumea, în timp ce el dormea încă, și să mă-ntreb dacă totul era oare în ordine cu băiatul ăsta... Nu-i observasem până atunci lenjeria: dar am fost cam șocată văzându-i-o. Te-ai aștepta de la un tip important în cinematografie să poarte mătase pe piele, nu? Ei bine, el purta niște chestii absolut fantastice, ca din păr de cămilă, sau cam așa ceva; și arătau de parcă ar fi fost ale lui Ioan Botezătorul. Ca să nu mai vorbim că avea un ac de cravată obișnuit, din tinichea curată, de la Woolworth. Și nu ar fi fost un capăt de țară că hainele lui arătau cam roase, dar îți dădeai seama că nici noi nu fusese vreodată prea mare lucru de capul lor... Tocmai mă hotărâsem să mă ridic din pat și să arunc o privire prin buzunarele lui, când s-a trezit și a trebuit să renunț. Așa încât ne-am comandat micul dejun... Nu știu dacă-și închipuia cumva că eram prea

nebunește îndrăgostită de el ca să mai observ sau dacă obosise să se prefacă, dar azi-dimineață era cu totul alt om – un vagabond oarecare. Mânca gemul direct de pe lama cuțitului, drept care, firește, cea mai mare parte a nimerit pe așternut. Și mai sugea interiorul oului cu un leorbăit de groază. Nu am putut să nu râd de el, ceea ce l-a înfuriat la culme... Atunci a spus: „Vreau să beau bere!" I-am spus: „Foarte bine, sună la recepție și zi să-ți trimită în cameră". Ca să fiu sinceră, începusem să mă cam tem de el. Se încrunta urât, ca un om al cavernelor; eram tot mai sigură că e nebun. Așa că m-am gândit să-i fac cât mai mult pe plac... În orice caz, sugestia mea i s-a părut probabil bună, pentru că a luat telefonul și a urmat o conversație lungă, care l-a înfuriat teribil, fiindcă, spunea el, hotelul refuza să servească bere în camere. Abia acum îmi dau seama că probabil a ținut receptorul tot timpul la ureche și doar s-a prefăcut că vorbește; fapt e că i-a reușit îngrozitor de bine șmecheria asta și eu eram, mă rog, mult prea speriată ca să mă mai prind. Mă temeam să nu-i vină cheful să mă omoare pentru că nu avea bere... Dar a fost destul de liniștit. A spus că trebuie să se îmbrace ca să coboare el s-o cumpere. În regulă, i-am spus... Și aștept, aștept, nimic. Într-un târziu, sun camerista și-o întreb dacă-l văzuse ieșind din hotel. „Da, cum să nu?" răspunde fata. „Domnul a achitat și a plecat acum vreo oră... Zicea să nu vă deranjeze nimeni." Eram atât de surprinsă încât am spus: „Da, bine, mulțumesc..." Culmea e că între timp așa de mult mă convinsesem că era sonat, încât nu mă mai gândeam că e escroc. Poate că asta și urmărea... În fine, nici foarte sonat nu era până la capăt, de vreme ce, aruncând eu o privire în poșetă, am constatat că se servise cu toți banii mei, precum și cu ce mai rămăsese din cele trei sute de mărci pe care i le împrumutasem cu o seară înainte... Ceea ce mă necăjește însă în toată povestea asta e că – pot pune pariu

– el își închipuie că-mi va fi rușine ca să anunț poliția. Ei bine, am să-i arăt eu cât de tare se înșală.

— Ascultă, Sally, cum arăta de fapt individul?

— Cam cât tine de înalt. Palid la față. Brunet. Îți dădeai imediat seama că nu era născut în America; vorbea cu un accent străin...

— Și-ți mai aduci aminte dacă s-a referit cumva la un anume Schraube, care trăiește la Chicago?

— Stai să vedem. Da, da, s-a referit. Mi-a tot vorbit despre el o mulțime... Dar, Chris, ce Dumnezeu!, de unde știi tu toate astea?

— Ascultă, Sally, adevărul e că... Aș vrea să-ți fac o mărturisire teribilă... Și nu știu dacă ai să mă poți ierta vreodată...

În aceeași după-amiază ne-am dus în Alexanderplatz.

Discuția a fost și mai jenantă decât mi-am închipuit. Cel puțin pentru mine. Sally, chiar dacă n-a fost în apele ei, n-a arătat-o nici măcar printr-o singură mișcare a pleoapelor. Expunea în detaliu cazul său în fața a doi funcționari de poliție ochelariști cu o asemenea vioiciune și naturalețe, încât îți venea să crezi, auzind-o, că voia să depună plângere pentru vreun cățel pierdut sau vreo umbrelă uitată în autobuz. Cei doi funcționari – amândoi vizibil tați de familie – au lăsat impresia la început că sunt realmente șocați. Își înmuiau excesiv de mult cele două tocuri în cerneala violetă din călimări, schițau gesturi inhibate largi și circulare cu cotul drept înainte de a începe să scrie și erau foarte concișI și ursuzi.

— Referitor la respectivul hotel, rosti cu gravitate cel mai în vârstă dintre cei doi, presupun că v-ați dat seama, înainte de a intra acolo, că era un așezământ de o anume speță.

— Doar nu v-ați închipuit că era să ne ducem la Bristol, nu? Tonul lui Sally era blând și excesiv de rezonabil: Oricum, nu ne-ar fi primit fără bagaje.

— A, prin urmare n-aveați bagaje?

Cel mai tânăr dintre cei doi se agăță triumfător de acest amănunt, ca și cum ar fi fost de o importanță capitală. Mâna sa, ce caligrafia violet și polițienește ceva, începu să se deplaseze în ritm constant peste o coală de hârtie mare și liniată. Profund absorbit de ocupația sa, nu dădu nici o atenție replicii lui Sally:

— De obicei nu-mi iau valiza când mă invită un bărbat la masă.

Cel vârstnic însă reacționa pe loc:

— Vasăzică nu înainte de a ajunge la restaurant v-a invitat acel tânăr să... ăăă... să-l însoțiți la hotel?

— Nu, abia după cină a făcut-o.

— Stimată domnișoară, se rezemă cel vârstnic de spătarul scaunului său cu aerul unui tată sarcastic, pot să vă întreb dacă obișnuiți în mod curent să acceptați acest soi de invitații de la indivizi care vă sunt total străini?

Sally îi zâmbi toată numai dulceață. În acel moment era candoarea și inocența întruchipate:

— Dar, vedeți dumneavoastră, Herr Kommissar, nu mi-era deloc total străin. Era logodnicul meu.

La această replică tresăriră amândoi pe scaune. Cel tânăr scăpă chiar și un strop de cerneală în mijlocul paginii sale albe – singura pată, probabil, din toate dosarele imaculate ale comisariatului de poliție.

— Adică vreți să spuneți, domnișoară Bowles – dar, în ciuda lipsei lui de amabilitate, în ochii celui mai vârstnic apăruse deja o lucire anume – dacă înțeleg eu bine, că v-ați logodit cu acest om în ziua în care l-ați cunoscut?

— Exact.

— Și nu vi se pare... de, știu și eu... cam neobișnuit?

— Tot ce se poate, îi concedă ea foarte serioasă. Dar, în ziua de azi, o fată nu-și poate permite să lase un bărbat să aștepte. Dacă o roagă o dată și ea-l refuză, atunci el se duce la alta. Și asta numai din cauza surplusului de femei.

Aici funcționarul cel vârstnic pufni în râs. Își împinse scaunul în spate și râse până se înveneți la față. A trebuit să treacă un minut întreg până să poată articula din nou vreun cuvânt. Cel tânăr se arătă ceva mai atent cu convenienețele; își scoase o batistă mare din buzunar și se prefăcu a-și sufla îndelung nasul. Dar suflatul de nas se transformă într-un fel de strănut, care apoi deveni hohot în toată legea; și curând încetă și el să mai încerce s-o ia pe Sally în serios. Restul discuției s-a desfășurat pe un ton absolut neoficial, de operă bufă, punctat de tentativele lor greoaie de galanterie masculină. Mai cu seamă funcționarul cel vârstnic devenise deosebit de îndrăzneț; cred că le părea rău că mai eram și eu de față. Ar fi vrut să rămână singuri cu Sally.

— Nu vă faceți griji, domnișoară Bowles, i-au spus ei bătând-o ușor pe mână la despărțire, vi-l găsim noi chiar dacă ar fi să răsturnăm tot Berlinul cu fundul în sus.

— Bravo! am exclamat eu admirativ de îndată ce nu ne mai puteau auzi. Trebuie să recunosc că te pricepi cum să îi iei pe polițiști.

Sally zâmbi visătoare; se vedea că e foarte mulțumită de sine.

— Nu înțeleg prea bine ce vrei să spui, iubitule.

— Ba mă-nțelegi foarte bine. Adică ideea de a-i face să râdă în halul ăla: să le spui că era logodnicul tău! Ce inspirație pe tine!

Dar Sally nu mai râdea. În schimb, se înroși puțin și privi în jos. O expresie puerilă și comic de vinovată i se întipări pe chip.

— Ei bine, Chris, vezi tu, întâmplarea face să fie adevărat...

— Adevărat?!

— Da, iubitule.

Acum, pentru prima dată, Sally arăta într-adevăr stingherită; începu să vorbească repede:

— Pur și simplu n-am fost în stare să-ți spun astăzi de dimineață: după tot ce mi s-a întâmplat ieri, ar fi sunat prea idiot... Mi-a cerut să mă căsătoresc cu el în timp ce eram la restaurant și – ce crezi? – am acceptat... M-am gândit că, știi, lucrând în cinematografie, probabil era deprins cu logodnele astea rapide. În fond, la Hollywood, toți fac la fel... Și, cum el e american, m-am gândit că am putea divorța ușor, oricând am dori... Ca să nu mai vorbim că putea fi un atu în cariera mea – vreau să spun dacă ar fi lucrat cu adevărat în industria filmului – nu?... Urma să ne căsătorim chiar azi, dacă reușeam să facem formele necesare... Acum, când mă gândesc, mi se pare atât de straniu...

— Ah, Sally! m-am oprit eu în loc și am privit-o.

Nu mă puteam abține să nu râd:

— Zău, ești cea mai de pomină ființă pe care-am cunoscut-o în viața mea!

Ea chicoti ușor, ca un copil neastâmpărat care a izbutit să-i distreze pe cei mari:

— Ți-am spus mereu că sunt puțin nebună, recunoști? Acum, în fine, poate că ai să mă crezi...

A trecut mai mult de-o săptămână până ce poliția să ne dea vreo veste. Într-o dimineață, doi detectivi au venit să mă caute. Un tânăr corespunzând descrierilor noastre fusese reperat și era ținut sub urmărire. Poliția îi cunoștea adresa actuală, însă voia să-l identific eu înainte de a opera arestarea. Insistau să vin neapărat până la un mic bufet de pe Kleiststrasse. Individul era acolo, cam la această oră, aproape în fiecare dimineață. Puteam să-l identific din mulțime și apoi să plec imediat, fără alte formalități și neplăceri.

Ideea nu mă prea atrăgea, dar nu aveam de ales acum. Când am ajuns, bufetul era înțesat de lume, căci tocmai era ora gustării de prânz. L-am identificat aproape imediat pe tânăr: stătea în picioare lângă samovarul cel mare, la bar, cu o ceașcă de ceai în mână. Văzut astfel, singuratic și neștiutor de primejdia care-l pândea, arăta jalnic; părea și mai jerpelit, dar și mult mai tânăr decât atunci când îl văzusem – era aproape un băiețandru. Îmi venea să spun: „Nu, nu-i aici". Dar la ce bun? Tot ar fi pus până la urmă mâna pe el.

— Da, el e, le-am spus celor doi detectivi. Acela de colo.

Au dat din cap afirmativ. Eu m-am întors și am pornit grăbit pe stradă, simțindu-mă cumplit de vinovat și jurându-mi în sinea mea că niciodată de-aici încolo poliția nu va mai primi ajutorul meu.

După câteva zile m-am trezit cu Sally, care venise să-mi povestească și restul întâmplării.

— A trebuit să-l văd, bineînțeles. M-am simțit îngrozitor, ca un monstru. Arăta atât de nenorocit, săracul. N-a spus decât: „Credeam că ești prietena mea". I-aș fi zis să păstreze el banii ăia, dar și-așa îi cheltuise deja pe toți... Cei de la poliție spuneau că fusese într-adevăr în Statele Unite, dar că nu era deloc american, ci polonez... Cel puțin n-or să-i facă proces, măcar atâta consolare am. L-a consultat și medicul și o să fie trimis la casa de corecție. Sper să-l trateze cu înțelegere acolo...

— Deci până la urmă tot era sărit de pe fix.

— Am impresia că da. O formă mai blândă însă... Sally zâmbi: Nu-i prea măgulitor pentru mine, cred. O, Chris, și știi câți ani avea? N-o să ghicești în veci!

— Eu zic că în jur de vreo douăzeci.

— Aș, șaisprezece!

— Aoleu!

— Da, serios... Cazul lui ar fi trebuit judecat la tribunalul pentru minori.

Am râs amândoi.

— Știi, Sally, i-am spus eu, ce-mi place mie mai mult la tine? Cât de ușor poți fi trasă pe sfoară. Oamenii care nu sunt trași niciodată pe sfoară sunt tare plicticoși.

— Deci tot mai ții la mine, iubitule?

— Da, Sally. Mai țin la tine.

— Eu mă temeam că ai să fii supărat pentru ce ți-am făcut mai deunăzi.

— Să știi că am fost. Chiar foarte supărat.

— Dar acum?... Mai ești?

— Nu... Cred că nu.

— N-are nici un rost să-ncerc să mă scuz ori să-ți explic, ori lucruri de genul ăsta... Așa mă apucă pe mine câteodată... Cred că mă înțelegi, nu-i așa, Chris?

— Da, i-am spus eu. Cred că te înțeleg.

De-atunci n-am mai văzut-o niciodată. După vreo două săptămâni, când tocmai mă gândeam că ar fi momentul să-i dau telefon, am primit o carte poștală de la ea din Paris: „Sosit aseară aici. Scriu mâine mai mult. Dragoste cu carul".

Nu a urmat însă nici o scrisoare. Vreo lună mai târziu o nouă carte poștală, de data aceasta din Roma, fără vreo adresă indicată pe ea: „Scriu mai mult peste vreo zi sau două". Aceasta se întâmpla cu șase ani în urmă.

Acum îi scriu eu ei.

Când vei citi aceste rânduri, Sally – dacă le vei citi vreodată –, primește-le, te rog, ca pe un omagiu, cel mai sincer, pe care ți-l pot aduce ție și prieteniei noastre.

Și poate-mi mai trimiți atunci o ilustrată.

Pe insula Rügen
(vara 1931)

Mă trezesc în zorii zilei și ies pe verandă în pijama. Pădurea aruncă umbre lungi peste câmpie. Păsările țipă cu o violență neobișnuită, ca niște ceasuri deșteptătoare declanșate brusc. Mestecenii atârnă împovărați peste pământul răscolit și nisipos al drumului de țară. O fâșie fragilă de nor se apropie încet dinspre șirul de copaci de pe malul lacului. Un bărbat călare pe o bicicletă își privește calul păscând pe un petic de iarbă de lângă drum; încearcă să îi descâlcească o copită din funia cu care e priponit; împinge calul cu amândouă mâinile, dar animalul nici nu vrea să se miște. Iar acum o femeie bătrână cu un șal pe umeri se apropie, ținând un băiețel de mână. Băiețelul poartă un costumaș albastru-închis, de marinar; arată foarte palid la față, iar gâtul îi este bandajat. Curând se întorc. Un alt bărbat trece pe bicicletă și-i strigă ceva omului care se luptă cu calul. Vocea lui răsună clar, și totuși de neînțeles, în nemișcarea dimineții. Undeva cântă un cocoș. Bicicleta scârțâie ușor în mers. Rouă căzută pe masa și scaunele albe din chioșcul grădinii și picurând din liliacul înflorit. Cântă un alt cocoș, mult mai aproape și mult mai tare. Și mi se pare că se-aude marea, sau niște clopote extrem de îndepărtate.

Satul este ascuns în pădure, undeva în stânga, sus. E aproape în întregime alcătuit din pensiuni concepute în diferitele stiluri ale arhitecturii de litoral – imitație maură,

clasic bavarez, Taj Mahal sau căsuță rococo pentru păpuși, cu balcoane de lemn dantelate. De cealaltă parte a pădurii se întinde marea. Până la ea se poate ajunge și fără a trece prin sat, pe o potecă în zigzag, care te-aduce deodată pe marginea unor faleze nisipoase, ce străjuiesc o plajă mică dedesubt, cu Marea Baltică puțin adâncă și călduță pornind aproape de la picioarele tale. Acest capăt al golfului e practic pustiu; plaja pentru public e după promontoriu. Cupolele în formă de bulb de la restaurantul Strand din Baabe vibrează, la vreun kilometru distanță de-aici, pe valurile fluide ale caniculei.

În pădure trăiesc iepuri, vipere și căprioare. Ieri-dimineață am văzut un căprior urmărit de un câine Borzoi, gonind drept peste câmp și pierzându-se printre copaci. Câinele nu-l putea prinde pe căprior, deși părea să fugă mai repede ca el, cu salturi lungi și grațioase, în timp ce căpriorul doar țopăia atingând pământul, cu zvâcnete rigide, ca un pian cu coadă vrăjit.

În afară de mine, în această casă mai stau doi oameni: unul din ei, un englez pe nume Peter Wilkinson, e cam de vârsta mea. Celălalt e un băiat german din clasa muncitoare berlineză și se numește Otto Nowak. Are vreo șaisprezece-șaptesprezece ani.

Peter – cum am și ajuns să-i spun, chiar după prima seară, în care ne-am îmbătat și am legat rapid prietenie – e slab, brunet și nervos. Poartă ochelari cu rame de aur. Când este enervat, își ține mâinile vârâte între genunchi, cu degetele strâns împreunate. Venele groase i se umflă pe tâmple. Începe să tremure tot, cuprins de un râs reținut, nervos, până ce Otto, destul de iritat, exclamă:

— *Mensch, reg' Dich bloss nicht so auf!*[1]

1 Omule, nu te ambala așa! (germ.)

Otto are o figură ca o piersică foarte coaptă. Părul blond și des îi acoperă aproape în întregime fruntea. Are niște ochi mici, scânteietori, cu o privire parșivă, și un zâmbet larg și dezarmant, parcă mult prea nevinovat pentru a fi real. De câte ori zâmbește, două gropițe adânci apar în obrajii lui ca floarea de piersic. Deocamdată îmi face asiduu curte, când lingușindu-mă, când râzând la glumele mele și nescăpând nici un prilej de a-mi face cu ochiul șiret și complice. Am impresia că mă socoate un aliat potențial în raporturile sale cu Peter.

Astăzi dimineață am făcut cu toții baie în mare. Acum Peter și Otto sunt ocupați cu construitul unei cetăți de nisip. Eu stau culcat și-l privesc pe Peter, care muncește îndrăcit, se bucură de căldură și sapă furios cu lopățica sa de copil, ca un ocnaș înlănțuit sub privirile paznicului înarmat. Pe toată durata dimineții aceleia lungi și caniculare, nu a stat locului nici o clipă. El și cu Otto au înotat, au săpat, s-au luptat între ei, s-au întrecut la fugă și s-au jucat cu o minge de cauciuc în sus și-n jos pe nisipul plajei. Peter e slab, dar vânos. La jocurile lui cu Otto nu face față, din câte mi se pare, decât printr-un imens și furios efort de voință. Voința lui Peter se întrece de fapt cu trupul lui Otto. Pentru că Otto e numai trup, iar Peter e numai cap. Otto se mișcă fluid, parcă fără efort; mișcările sale au grația sălbatică și inconștientă a unui animal elegant și crud, Peter se mână singur din urmă biciuindu-și trupul țeapăn și rigid cu nemiloasa cravașă a voinței sale.

Îngâmfarea lui Otto e revoltătoare. Peter i-a cumpărat un extensor și exersează solemn la orice oră a zilei. Intrând în dormitorul lor, după masa de prânz, în căutarea lui Peter, l-am găsit pe Otto luptându-se singur cu extensorul, ca Laocoon, în fața unei oglinzi:

— Uite-aici, Christoph! mi-a spus gâfâind. Vezi, pot face cu toate cinci corzile!

Fără doar și poate, Otto are niște umeri și un piept superbe pentru un băiat de vârsta lui – însă trupul lui e totuși puțin ridicol. Frumoasele linii împlinite ale torsului său se pierd prea abrupt în conturul îngust al bazinului și picioarelor sale osoase, imature. Iar toată această luptă cu extensorul îl face zi de zi parcă și mai masiv de la talie în sus.

Astă-seară Otto a suferit de insolație și s-a culcat devreme cu o durere de cap. Peter și cu mine ne-am dus singuri în sat. La cafeneaua bavareză, unde orchestra face un zgomot infernal, Peter mi-a zbierat în ureche povestea vieții lui.

E cel mai mic dintr-o familie cu patru copii. Mai are două surori, amândouă măritate. Una dintre surori locuiește la țară și-i mare vânătoare. Cealaltă este ceea ce ziarele numesc „o amfitrioană din lumea bună". Fratele mai mare al lui Peter e om de știință și explorator. A fost în expediții pe fluviul Congo, în Noile Hebride, la Marea Barieră de Corali. E un șahist pasionat, are o voce de moș de șaizeci de ani și niciodată, după știința lui Peter, n-a încercat experiența actului sexual. Singurul membru al familiei cu care Peter mai întreține în prezent relații este sora sa îndrăgostită de vânătoare, dar se întâlnește ararеori cu ea, căci îl urăște pe cumnatul său.

Peter a fost un copil firav. N-a mers la nici o școală pregătitoare, dar, la vârsta de treisprezece ani, tatăl său l-a înscris la o școală de stat. Părinții lui s-au tot certat pe acest subiect până ce Peter, la încurajarea mamei sale, a făcut o complicație cardiacă și a trebuit să fie retras la sfârșitul celui de-al doilea trimestru. Odată scăpat de școală, a început să-și urască mama fiindcă îl oblojise și-l alintase până-l făcuse să-i fie frică de tot și de toate. Aceasta și-a dat seama că n-o putea ierta și, deoarece era

singurul dintre toți copiii la care ținea cu adevărat, mama s-a îmbolnăvit și a murit curând.

Era prea târziu acum ca să-l mai trimită pe Peter la școală, astfel că domnul Wilkinson i-a angajat un profesor particular, un tânăr foarte atras de catolicism, care voia să intre în preoție. Făcea iarna băi reci și avea un păr buclat și o figură clasică grecească. Domnului Wilkinson nu i-a plăcut de la început, iar fratele mai mare tot făcea remarci ironice la adresa lui, motiv pentru ca Peter să treacă pătimaș cu arme și bagaje de partea nedreptățitului profesor. Cei doi porneau în drumeții prin Regiunea Lacurilor[1], discutând despre semnificația sacramentului în mijlocul unui peisaj mlăștinos auster. Genul acesta de discuții a produs în mod inevitabil o încâlceală complicată de emoții, rezolvată într-o seară brusc printr-o cumplită ceartă într-un șopron. A doua zi de dimineață profesorul a plecat, lăsând în urma sa o scrisoare de zece pagini. Peter s-a gândit la sinucidere. Mai târziu, pe-o cale ocolită, a aflat că profesorul său își lăsase mustață și emigrase în Australia. A continuat cu un alt profesor și în cele din urmă s-a înscris la Oxford.

Detestând afacerile tatălui și preocupările științifice ale fratelui său mai mare, a început să venereze muzica și literatura. În primul an, s-a simțit foarte bine la Oxford. Mergea la tot felul de petreceri și prinsese curaj să ia parte la discuții. Spre plăcuta lui surprindere, oamenii păreau să asculte ce spune. Dar, după mai multe ocazii de acest gen, a început să observe aerul lor de stânjeneală.

— Nu știu cum se făcea, spunea Peter, dar izbuteam întotdeauna să ating coarda care nu trebuia.

---

1 Zonă în partea de nord-vest a Angliei, declarată parc național în anul 1951. Cuprinde mai multe lacuri (Derwentwater, Ullswater, Windermere) și un peisaj variat, cu șesuri, mlaștini, dealuri și munți.

Între timp, acasă, în reședința lor impunătoare din Mayfair, cu patru săli de baie și cu garaj pentru trei mașini, unde mereu se gătea foarte multă mâncare, familia Wilkinson se dezintegra încet, ca un fruct atins de putregai. Tatăl, cu boala de rinichi, cu whisky-ul și experiența lui în a „trata cu oamenii", era supărat acum, confuz și demn, într-o oarecare măsură, de milă. Se răstea sau bombănea la copii ca un câine bătrân și urâcios ori de câte ori se-ntâmpla să treacă pe lângă el. La mese nimeni nu scotea o vorbă. Își evitau privirile, apoi se grăbeau să urce în camerele lor, unde scriau scrisori pline de ură și sarcasm către prietenii apropiați. Doar Peter nu avea cui scrie. Se închidea în dormitorul său plin de lucruri scumpe, dar fără nici un gust și citea fără întrerupere.

Și-a păstrat același program și la Oxford. Nu mai mergea la ceaiuri. Muncea din zori și până-n noapte, însă, chiar înainte de examen, a avut un colaps nervos. Doctorul i-a recomandat o schimbare radicală de decor și interes către alte domenii. Tatăl său l-a lăsat să se joace timp de șase luni de-a fermierul la o fermă din Devonshire, apoi a început să-i vorbească de afaceri. Domnul Wilkinson nu fusese în stare să trezească la vreunul din ceilalți copii ai săi nici un interes, fie el și de convenienţă, faţă de sursa venitului lor. Cu toții erau intangibili, fiecare în lumea lui. Una din fiice era pe punctul de a se mărita cu un aristocrat, cealaltă vâna frecvent cu prințul de Wales. Fiul său mai mare ținea comunicări la Societatea Regală de Geografie. Numai Peter nu avea nici o justificare pentru existența sa. Ceilalți copii se purtau egoist, dar cel puțin știau ce vor. Peter era și el egoist, dar nu știa ce vrea.

Cu toate acestea, chiar atunci, un unchi de-al lui Peter, din Canada, fratele mamei sale, muri. Îl văzuse pe Peter numai o dată în viață, demult, și copilul îi fusese simpatic, așa că i-a lăsat toți banii, nu foarte mulți, însă destui ca să poată trăi tihnit.

Peter s-a dus la Paris și a început să studieze muzica. Profesorul său i-a spus că nu va fi niciodată mai mult decât un amator, dar el s-a înverșunat să lucreze și mai intens. Muncea numai ca să nu fie nevoit să se gândească, drept care a făcut o nouă criză, mai puțin gravă decât prima. De data aceasta a fost convins că va înnebuni curând. A făcut un drum până la Londra, unde nu l-a găsit acasă decât pe tatăl său, cu care s-a certat din prima seară, după care abia dacă au mai schimbat vreo vorbă. După o săptămână de tăcere și mese copioase, Peter a avut un atac ușor de manie criminală. Pe toată durata micului dejun nu și-a putut desprinde ochii de la o bubuliță de pe gâtul tatălui său. Învârtea între degete întruna cuțitul de pâine. Deodată partea stângă a feței sale a început să se contracte, iar el a trebuit să-și acopere obrazul cu mâna. Era sigur că tatăl său remarcase amănuntul, dar că refuza să-l menționeze – anume ca să-l tortureze. În cele din urmă, Peter n-a mai putut suporta. A sărit în picioare și a ieșit ca un vârtej afară din cameră, în grădină, unde s-a aruncat cu fața în jos pe iarbă. Acolo a rămas culcat, mult prea speriat ca să se mai miște. După vreun sfert de oră contracțiile feței sale au încetat.

În acea seară, Peter s-a plimbat pe Regent Street și a agățat o prostituată. S-au dus împreună în camera fetei, unde au stat de vorbă ore întregi. El i-a depănat povestea vieții lui, pe urmă i-a dat zece lire și a plecat fără s-o fi sărutat măcar. A doua zi dimineață, o eczemă ciudată i-a apărut pe șoldul stâng. Doctorul nu a prea reușit să-i stabilească motivul, dar i-a prescris o alifie. Eczema s-a mai retras puțin, însă n-a dispărut complet până luna trecută. De asemeni, la scurt timp după episodul din Regent Street, Peter a început să aibă necazuri cu ochiul stâng.

De mai multă vreme cocheta discret cu ideea de a consulta un psihanalist. Alegerea sa finală s-a oprit la un bătrân freudian ortodox, care avea o voce când iritată, când

adormită și număr mare la pantofi. Peter nu l-a putut suferi din prima clipă, lucru pe care i l-a comunicat imediat. Bătrânul freudian și-a luat mai departe notițe pe o foaie de hârtie, fără să pară ofensat. Mai târziu, Peter a descoperit că nu-l interesa nimic, afară de arta chineză. Se întâlneau de trei ori pe săptămână, iar fiecare întâlnire costa câte două guinee[1].

După șase luni, a renunțat la freudian și a început să frecventeze alt psihanalist, o doamnă finlandeză cu păr alb și conversație spumoasă. I s-a părut o parteneră ideală pentru discuții. I-a povestit deci, cum s-a priceput el mai bine, tot ce-a făcut, rostit, gândit sau visat vreodată. Uneori numai, în clipele de deznădejde, îi povestea istorii neadevărate sau anecdote culese de prin cărți. Mai apoi își recunoștea minciuna și discutau împreună ce anume îl determinase s-o spună, fiind amândoi de acord că motivul era foarte interesant. În zilele de sărbătoare, Peter avea câte un vis care le oferea apoi subiecte de discuții pentru următoarele săptămâni. Această psihanaliză a durat aproape doi ani și n-a dus la nici un rezultat.

Anul acesta Peter s-a plictisit de doamna finlandeză. În schimb, a auzit că la Berlin ar fi un bun specialist. În fond, de ce nu? și-a zis. Era, oricum, o schimbare. Și o economie, în plus. Pentru o ședință, psihanalistul din Berlin cerea doar cincisprezece mărci.

— Și-acum mai mergi la el? am întrebat.

— Nu... zâmbi Peter. Nu-mi pot permite.

Luna trecută, la vreo zi sau două după sosirea sa, Peter s-a dus la Wannsee, să facă baie. Apa era încă destul de rece și nu venise prea multă lume. A observat un tânăr care făcea singur roata în nisip. Mai târziu, tânărul a venit

1 1 guinee = 1 liră și 1 șiling. Unitate monetară folosită în Anglia mai ales la stabilirea onorariilor.

la el și i-a cerut un foc. Așa au intrat în vorbă. Era Otto Nowak.

— Otto a fost scandalizat când i-am povestit de psihanalist. „Cum, îi dădeai ăluia cincisprezece mărci pe zi doar ca să stai de vorbă cu el? mi-a zis. Păi dă-mi mie zece mărci și o să stăm de vorbă toată ziua și toată noaptea, dacă vrei!"

Peter a început să râdă în hohote, roșu ca sfecla și dând din mâini.

În mod paradoxal, Otto nu fusese complet deplasat când se oferise să ia locul psihanalistului. Ca mulți dintre oamenii rudimentari, Otto dă dovada unor calități tămăduitoare instinctive – dacă își dă osteneala. În astfel de ocazii, se poartă cu Peter cum nu se poate mai inspirat. Peter stă uneori la masă, adus de spate, cu colțurile gurii căzute, sub apăsarea unor temeri din copilărie: o imagine grăitoare a felului în care și-a petrecut vârsta fragedă. Iar Otto dă buzna în cameră, numai zâmbete și gropițe, dărâmă un scaun, îl bate pe Peter pe umăr, își freacă mâinile și exclamă plin de sine: *„Ja, ja... so ist die Sache!"*[1]

Peter se metamorfozează pe dată. Se relaxează, adoptă o postură firească. Buzele nu îi mai sunt strânse, ochii își pierd căutătura de fiară hăituită. Cât timp se află în puterea vrăjii, e un om obișnuit.

Peter îmi povestește că, până să-l întâlnească pe Otto, era atât de îngrozit de infecții, încât se spăla pe mâini cu fenol după ce mângâia o pisică. Acum, bea câteodată din același pahar cu Otto, folosește același burete sau mănâncă din aceeași farfurie.

1 Asta-i treaba! (germ.)

La sanatoriu și la cafenea au început să se organizeze seri de dans. Am văzut anunțul primei seri acum două zile, când ne făceam plimbarea de seară pe strada principală din sat. Am observat că Otto a privit îndelung afișul, pe gânduri, și că Peter a băgat de seamă. Însă nici unul din ei nu a comentat nimic.

Ieri vremea a fost rece și umedă. Otto ne-a propus să închiriem o barcă și să pescuim pe lac. Peter s-a arătat încântat de idee și a fost imediat de acord. Dar, după ce am stat trei sferturi de oră în burniță fără să prindem nimic, s-a cam enervat. Vâslind spre mal, Otto ne-a tot împroșcat cu apă, la început pentru că nu se obișnuise cu vâslele, dar apoi ca să-l necăjească pe Peter. Peter s-a supărat foarte tare și l-a înjurat pe Otto, care s-a îmbufnat.

După cină, Otto ne-a anunțat că merge să danseze la Kurhaus. Peter a primit vestea în tăcere, posomorât, iar colțurile gurii i s-au lăsat în jos. Otto, fie că nu-și dădea seama de dezaprobarea lui Peter, fie că o ignora anume, a considerat chestiunea lămurită.

După plecarea lui Otto, eu și Peter am stat în camera mea friguroasă, ascultând cum picăturile de ploaie lovesc în geam.

— Știam eu că nu poate dura, a zis Peter mohorât. Ăsta e doar începutul. O să vezi.

— Astea-s prostii, Peter. Începutul a ce? Mi se pare firesc ca Otto să aibă chef să danseze. Nu trebuie să fii așa posesiv.

— Știu, știu. Sunt absurd, ca de obicei... Însă ăsta e începutul...

Spre surprinderea mea, s-a dovedit că eu am avut dreptate. Otto s-a întors de la dans înainte de zece seara. Era dezamăgit. Nu erau decât câțiva oameni, iar orchestra era jalnică.

— Nu mă mai duc, a adăugat el, zâmbind ușor. O să stau în fiecare seară cu tine și cu Christoph. Ne distrăm mai bine toți trei, nu-i așa?

Ieri dimineață, pe când stăteam în fortăreața noastră de pe plajă, un omuleț cu ochi albaștri mici, ca de viezure, și cu mustăcioară a venit la noi și ne-a propus să ne jucăm cu mingea. Otto, întotdeauna plin de entuziasm față de străini, a acceptat imediat, așa că eu și Peter n-aveam de ales: ori ne dovedeam nepoliticoși, ori luam parte la partidă.

După ce ni s-a prezentat și am aflat că e chirurg la un spital din Berlin, omulețul a preluat conducerea, arătându-ne unde trebuie să stăm. Era foarte autoritar – mă trimitea imediat la locul meu dacă încercam să mă apropii un pic, ca să nu am de aruncat mingea prea departe.

Apoi s-a dovedit că Peter arunca greșit: micuțul medic a întrerupt scurt jocul pentru a-i demonstra cum se făcea corect mișcarea. La început Peter s-a amuzat, însă pe urmă s-a enervat. I-a răspuns cu multă brutalitate, dar doctorul avea o piele groasă.

— Aveți o poziție prea rigidă, îi explică el zâmbitor. Și este greșit. Încercați din nou, iar eu am să țin mâna pe omoplatul dumneavoastră, să văd dacă vă relaxați cu adevărat... Nu. Nici acum n-a fost bine!

Părea încântat, de parcă nereușita lui Peter ar fi însemnat triumful metodei lui explicative. Privirea i s-a întâlnit cu a lui Otto, care a rânjit aprobator.

Întâlnirea noastră cu medicul berlinez l-a indispus pe Peter pentru tot restul zilei. Vrând să-l sâcâie în continuare, Otto s-a prefăcut că-i plăcuse doctorul foarte mult:

— Ăsta e genul de individ cu care mi-ar plăcea să fiu prieten, spunea el cu un zâmbet sfidător. Sportiv adevărat!

Ar trebui să faci și tu sport, Peter! Dacă vrei să ai o ținută ca el!

Într-o altă stare de spirit, o asemenea remarcă l-ar fi făcut poate pe Peter să zâmbească. Dar, în starea în care era, s-a supărat:

— Mai bine du-te la doctorul tău chiar acum, dacă-l iubești atât de mult!

— Nu m-a chemat încă, rânji Otto provocator.

Ieri-seară s-a dus să danseze din nou la sanatoriu și nu s-a întors până târziu de tot.

Acum sunt mulți vilegiaturiști în sat. Plaja de lângă dig, cu toată mulțimea ei de stegulețe, începe să arate ca o tabără militară din Evul Mediu. Fiecare familie are propriul ei scaun uriaș din nuiele și fiecare scaun arborează câte un steguleț. Sunt steaguri ale orașelor germane – Hamburg, Hanovra, Dresda, Rostock și Berlin, alături de culorile naționale, republicane și naziste. Fiecare scaun e înconjurat de un mic brâu de nisip, pe care ocupanții au scris din conuri de brad: *Waldesruh*[1], *Familie Walter, Stahlhelm*[2], *Heil Hitler!* Multe din aceste fortărețe sunt de asemeni împodobite cu zvastica nazistă. Mai deunăzi, dimineața, am văzut un copilaș de vreo cinci ani, gol-goluț, mărșăluind de unul singur cu un steguleț cu zvastică pe umăr și cântând *Deutschland über alles.* Micuțul doctor aproape că înflorește în această atmosferă. Dimineață de dimineață se prezintă la fortăreața noastră, cu o vizită de misionariat.

1 Liniștea pădurii (germ.).

2 „Casca de Oțel" – organizație militaristă înființată în 1918 la Magdeburg, pentru înfrângerea revoluției germane de după Primul Război Mondial. Organizația a conlucrat îndeaproape cu mișcarea fascistă, fiind absorbită în SA după 1933.

— Zău că ar trebui să veniți pe cealaltă plajă, ne spune el. E mult mai plăcut acolo. Și vă prezint și unor fete drăguțe. Tinerii de aici sunt absolut superbi! Ca medic, o spun în cunoștință de cauză. Deunăzi am fost la Hiddensee. Numai evrei! E o plăcere să te întorci aici, să vezi iarăși figuri de nordici adevărați.

— Hai să mergem pe cealaltă plajă, a fost de părere Otto. E așa o plictiseală aici. Nu e nimeni interesant.

— Poți să te duci, dacă vrei, i-a replicat Peter cu sarcasm. Eu mă tem să nu arăt cam deplasat acolo, fiindcă o bunică de-a mea avea ceva sânge spaniol.

Dar micul doctor nu voia să ne dea pace. Reticența noastră și neplăcerea mai mult sau mai puțin manifestă păreau să-l fascineze. Otto ne trădează mereu în fața lui. Într-o zi, pe când doctorul ne vorbea entuziast de Hitler, i-a spus:

— Lui Christoph n-are rost să-i povestiți așa ceva, Herr Doktor. El este comunist!

Ceea ce a părut să-l încânte de-a dreptul pe medic. Ochii săi gri vicleni sclipiră a triumf. Și-a lăsat mâna cu afecțiune pe umărul meu.

— *Nu se poate* să fiți comunist! *Nu se poate!*

— De ce nu se poate? l-am întrebat cu răceală, îndepărtându-mă câțiva pași, căci îmi repugnă atingerea lui.

— Pentru că nu există noțiunea de comunism. E numai o halucinație. O boală mintală. Oamenii doar își închipuie că sunt comuniști. Și de fapt nu sunt.

— Atunci ce sunt?

Dar el nu mă urmărea. Mă fixă cu zâmbetul său triumfător, viclean.

— Acum cinci ani gândeam și eu ca dumneavoastră. Dar munca mea la clinică m-a convins între timp că acest așa-zis comunism nu este decât o halucinație. Oamenii

au nevoie de disciplină, de autocontrol. V-o spun acum ca medic. O știu din propria mea experiență.

Azi-dimineață eram toți trei în camera mea, gata să plecăm la scăldat. Atmosfera era încărcată, pentru că Peter și Otto mai continuau încă o ceartă mărunță, pe care o începuseră înainte de micul dejun, în camera lor. Eu întorceam încet paginile unei cărți, neacordându-le nici o atenție. Deodată Peter l-a plesnit cu putere pe Otto peste obraji. Pe loc s-au și repezit unul la altul și au început, încleștați, să se lupte, răsturnând scaunele din calea lor. Îi priveam, ferindu-mă de ei cât puteam, de teamă să nu mă lovească. Erau caraghioși, dar în același timp și respingători, căci furia îi desfigurase, făcându-i să-mi apară urâți și străini. Curând Otto l-a pus pe Peter la pământ, răsucindu-i brațul la spate. „Te-ai săturat? Ți-ajunge?", îl întreba el fără încetare. Rânjea: în acea clipă era de-a dreptul hidos, cu trăsăturile deformate de răutate. Știam că Otto se bucura că eram eu de față, fiindcă prezența mea sporea umilința lui Peter. Așa că am râs, ca și cum totul ar fi fost o glumă și am ieșit. Am mers prin pădure în direcția Baabe și am intrat în mare în dreptul unei plaje îndepărtate. Nu doream să-i mai văd timp de câteva ore bune.

Dacă Otto vrea să-l umilească pe Peter, în felul său și Peter ține neapărat să-l umilească pe Otto. Vrea să-l oblige să se supună în fața voinței lui, iar Otto refuză în mod instinctiv. Otto este de un egoism direct și sănătos, ca de animal. Dacă sunt două scaune în cameră, îl alege fără ezitare pe cel mai confortabil, pentru că niciodată nu-i trece prin minte să se gândească la confortul lui Peter. Egoismul lui Peter e mult mai puțin onest, dar mai civilizat – și mai pervers. Dacă știi cum să-l iei, e-n stare de orice sacrificiu, oricât de absurd și inutil. Însă când Otto își însușește cel mai bun scaun ca printr-un

drept al său incontestabil, Peter o ia ca pe o provocare pe care nu îndrăznește s-o refuze. Cred că – date fiind naturile lor opuse – situația este fără ieșire. Peter nu poate decât să lupte spre a dobândi supunerea lui Otto. Dacă va înceta nu va însemna decât că și-a pierdut complet interesul față de el.

Elementul distructiv din relația lor e plictiseala. E absolut normal ca Peter să se simtă adesea plictisit de Otto – căci nu prea au vreun interes comun – dar, din motive sentimentale, el n-o va recunoaște niciodată. Când Otto, care n-are asemenea motive de prefăcătorie, spune de-a dreptul: „E plicticos aici!" Peter clipește des și arată îndurerat. Cu toate acestea, Otto se plictisește de fapt mult mai puțin decât se plictisește Peter; îi place compania lui Peter și-i bucuros să fie cu el aproape toată ziua. Adeseori, când Otto vorbește aiurea timp de o oră, simt că Peter își dorește ca prietenul lui să tacă și să ne lase în pace. Dar, pentru el, să recunoască așa ceva ar fi o înfrângere totală, așa că râde și își freacă mâinile, făcându-mă complice la tentativa sa de simulare a interesului pentru cele spuse de Otto.

Pe drumul de întoarcere, prin pădure, l-am văzut pe doctorașul cel blond și viclean venindu-mi în întâmpinare. Era prea târziu ca să mă mai întorc. I-am urat „Bună dimineața" cât mai amabil și rece cu putință. Doctorul era echipat în chiloți de sport și maiou; mi-a explicat că tocmai făcea un *Waldlauf*[1].

— Dar acum cred că am să mă întorc, a adăugat el. Nu vreți să alergați puțin cu mine?

— Mă tem că nu pot, i-am spus grăbit. Mi-am sucit ieri glezna.

1 Alergare prin pădure (germ.).

Îmi venea să-mi trag palme de necaz la vederea licărului de triumf din ochii lui.

— A, v-ați luxat glezna? Vă rog, dați-mi voie să văd! (M-am supus în scârbă atingerii degetelor lui neliniștite.) Dar nu e nimic, vă asigur. N-aveți nici un motiv să fiți îngrijorat.

După ce am pornit împreună pe potecă, doctorul a început să mă chestioneze despre Peter și Otto, răsucindu-și gâtul în sus pentru a mă privi ori de câte ori îmi punea vreo întrebare cu glasul său precis, scormonitor. Era aproape mistuit de curiozitate.

— Munca mea la clinică m-a învățat că n-are nici un rost să-ncerci să salvezi acest tip de tânăr. Prietenul dumneavoastră e foarte generos și bine intenționat, însă face o mare greșeală. Tinerii de teapa lui recidivează mereu. Din punct de vedere științific, mie mi se pare extrem de interesant.

Și, ca și cum s-ar fi pregătit să rostească un lucru senzațional, doctorul se opri brusc în mijlocul potecii, tăcu o clipă spre a-mi ascuți atenția și proclamă zâmbind:

— Are un chip de criminal!

— Și credeți că oamenii cu chipuri de criminali chiar trebuie lăsați să devină criminali?

— Bineînțeles că nu. Eu cred în disciplină. Băieții aceștia ar trebui băgați în lagăre de muncă.

— Și ce vă gândiți să faceți cu ei după ce i-ați băgat în lagăr? Spuneați că oricum tot nu se pot schimba, așa că îmi închipui că i-ați ține închiși tot restul vieții lor.

Doctorul râse încântat, ca și cum aș fi spus o glumă care-l viza direct, dar pe care era în stare totuși s-o aprecieze. Își puse mâna pe brațul meu:

— Sunteți un idealist! Să nu vă imaginați că nu vă înțeleg punctul de vedere. Dar el este neștiințific, absolut neștiințific. Dumneavoastră și prietenul dumneavoastră nu-i înțelegeți pe tinerii de felul lui Otto. Eu îi înțeleg.

Săptămânal vin câte doi-trei astfel de băieți la mine la clinică și trebuie să-i operez fie de adenoide, fie de mastoide, fie de amigdale purulente. Așa că, vedeți dumneavoastră, îi cunosc ca pe buzunarul meu.

— Eu cred că ar fi mai potrivit să spuneți că le cunoașteți gâtul și urechile.

Probabil însă că germana mea nu era îndeajuns de complexă ca să redea sensul exact al ultimei remarci. În orice caz, doctorașul a ignorat-o complet.

— Cunosc foarte bine tinerii de teapa lui, a repetat el. Sunt răi și degenerați. Cu băieții de genul acesta nu mai este nimic de făcut. Amigdalele lor sunt aproape fără excepție bolnave.

Peter și Otto se ciondănesc mereu, dar n-aș putea totuși spune că viața alături de ei e foarte neplăcută. În clipa de față sunt foarte absorbit de noul meu roman. Ca să mă pot gândi la el, fac lungi plimbări de unul singur. De fapt, caut tot mai des pretexte pentru a-i lăsa în voia lor; e un gest egoist, căci, dacă sunt cu ei, le pot înăbuși în față certurile schimbând subiectul sau făcând vreo glumă. Lui Peter, știu, nu-i plac dezertările mele. „Ești un ascet, mi-a spus el mai deunăzi înciudat, mereu îți place să te retragi în contemplațiile tale." Odată, pe când stăteam la o cafenea de lângă dig și ascultam cum cântă orchestra, Peter și Otto au trecut prin dreptul meu. „Vasăzică aici te ascundeai!" a exclamat Peter. Mi-am dat seama că, în acel moment, mă antipatiza profund.

Într-o seară ne plimbam toți trei pe strada principală, înțesată de vilegiaturiști, când Otto i-a spus lui Peter, cu un zâmbet cât se poate de provocator:

— De ce-i nevoie să te uiți mereu unde mă uit eu?

Era o observație justă, căci, de câte ori Otto întorcea capul după vreo fată, ochii lui Peter îi urmăreau privirea cu o gelozie instinctivă. Am trecut pe lângă vitrina

atelierului de fotografie, în care, zi de zi, erau expuse ultimele grupuri de turiști pozați de fotografii de pe plajă. Otto s-a oprit să studieze cu mare atenție o fotografie anume, ca și cum subiectul ei l-ar fi atras în mod deosebit. Am văzut cum buzele lui Peter se contractă. Încerca să se controleze, dar nu-și putu înfrânge curiozitatea și se opri și el. Fotografia era a unui bărbat gras și bătrân, cu barbă lungă și care flutura un steguleț al orașului Berlin. Văzând că izbutise să-l atragă în cursă, Otto râse răutăcios.

În fiecare seară, după cină, Otto se duce să danseze la sanatoriu sau la cafeneaua de lângă lac. Nici măcar nu se mai ostenește să-i ceară lui Peter permisiunea; și-a impus deja dreptul de a-și petrece serile singur. Eu și cu Peter ne plimbăm prin sat. Ne rezemăm, tăcuți, pe gânduri, de balustrada digului și privim la salba ieftină a luminilor de la sanatoriu, reflectate în apa neagră de sub noi. Câteodată mergem la cafeneaua bavareză, iar Peter se îmbată criță; gura lui severă și puritană se contractă ușor a scârbă ori de câte ori duce la buze paharul. Eu nu spun nimic. Ar fi oricum prea multe de spus. Știu bine că Peter ar vrea să fac vreun comentariu critic la adresa lui Otto, să-i ofer o scuză ca să-și exprime resentimentele. Eu însă tac și bem împreună – schimbând câteva remarci despre cărți, concerte sau piese de teatru. Târziu, când ne întoarcem acasă, pașii lui Peter se lungesc treptat până ce, în momentul când intrăm în vilă, mă părăsește brusc și fuge în camera lui. Adeseori nici nu ne întoarcem până la douăsprezece și jumătate sau unu fără un sfert, însă pe Otto nu-l găsim în pat decât arareori.

Alături de gară e un cămin de vacanță pentru copiii din cartierele sărace ale Hamburgului. Otto a cunoscut o profesoară de la acest cămin și acum merg împreună să danseze aproape în fiecare seară. Uneori fata, cu mica ei trupă de copii, trece prin dreptul casei noastre. Copiii

își ridică privirile și, dacă Otto este la fereastră, se amuză pe seama lui, făcând glume precoce. O trag și o ciupesc de braț pe profesoară până ce reușesc s-o convingă să se uite și ea în sus.

În asemenea ocazii, fata zâmbește sfios și îi aruncă lui Otto câte o privire scurtă pe sub genele-i lungi, în timp ce, urmărindu-i de după perdele, Peter scrâșnește înciudat printre dinți: „Cățeaua... cățeaua, cățeaua..." Această formă de persecuție îl irită mai mult decât prietenia în sine. De câte ori ne plimbăm prin pădure, copiii par să ne aștină calea. Merg doi câte doi, cu cântec – doar cântece despre patria-mamă –, iar glasurile lor subțiri sunt ca un ciripit de păsări. Îi auzim de departe venind și suntem nevoiți s-o apucăm în grabă în direcția opusă.

După ce Peter a făcut o scenă, Otto i-a spus prietenei sale să nu-și mai aducă alaiul de copii prin fața casei noastre. Acum însă au început să vină pe plaja aleasă de noi, nu departe de fortăreață. În prima zi când au apărut, Otto și-a întors privirile întruna spre ei. Peter, desigur, a observat și n-a mai ieșit din mutenia lui ursuză.

— Dar ce s-a-ntâmplat cu tine astăzi, Peter? l-a întrebat Otto la un moment dat. De ce ești așa urâcios cu mine?

— Urâcios? *Cu tine?* râse sarcastic Peter.

— Ei, foarte bine atunci. (Otto sări în picioare.) Văd că n-ai chef de prezența mea.

Și, trecând peste zidul fortăreței noastre, începu să alerge cu multă grație peste plajă spre profesoară și copiii ei, punându-și în valoare silueta sa de sportiv.

Ieri-seară a fost gală de dans la sanatoriu. Într-un acces de neobișnuită generozitate, Otto i-a promis lui Peter să nu întârzie peste ora unu fără un sfert și Peter s-a așezat să-l aștepte cu o carte în mână. Cum nu eram obosit și

voiam să termin un capitol, i-am propus să vină în camera mea, să aștepte acolo.

Eu scriam. Peter citea. Orele treceau încet. La un moment dat, am privit la ceas și am constatat că era două și un sfert. Peter ațipise în fotoliul lui. Chiar în clipa când mă gândeam cum e mai bine, să-l trezesc sau nu, l-am auzit pe Otto urcând pe scări. Avea pașii nesiguri, ca de om beat. Negăsind pe nimeni în camera lui, a trântit ușa mea de perete, iar Peter s-a trezit speriat.

Otto stătea rezemat de cadrul ușii. Mi-a adresat un salut de bețiv.

— Și în toată vremea asta ai citit? l-a întrebat pe Peter.

— Da, îi răspunse Peter pe un ton stăpânit.

— De ce? spuse Otto cu un zâmbet prostesc.

— Pentru că nu am putut dormi.

— Și de ce n-ai putut dormi?

— Știi foarte bine, zise Peter, abia descleștându-și buzele.

Otto căscă lung, cu o nepăsare jignitoare.

— Ba nu știu și nici nu-mi pasă... Îți place să faci mereu atâta caz!

Peter sări ca ars.

— Ești un porc! strigă el plesnindu-l pe Otto cu dosul palmei.

Otto nici măcar nu schiță vreun gest de apărare. În schimb, ochii săi mici și senini îi aruncară lui Peter o privire plină de ură.

— Bine! spuse el pe un ton aproape grav. Mâine mă-ntorc la Berlin.

Și se răsuci nesigur pe călcâie.

— Otto, vino aici, strigă Peter. (Încă o clipă și ar fi izbucnit în lacrimi din cauza furiei neputincioase. Îl urmă pe Otto în coridor.) Vino aici, spuse el din nou, pe un ton aspru, poruncitor.

— Lasă-mă-n pace, îi aruncă Otto complet absent. M-am săturat de tine. Vreau să dorm. Mâine mă-ntorc la Berlin.

Azi-dimineață, totuși, s-au împăcat – dar cu un preț. Căința lui Otto a luat forma unei izbucniri de duioșie față de familia lui:

— Eu m-am distrat aici și nu m-am gândit la ei nici măcar o dată... Săraca mama, trage ca la jug... ea, care-i atât de bolnavă... Plămânii... Hai să-i trimitem niște bani, Peter! Hai să-i trimitem cincizeci de mărci...

Dar generozitatea i-a amintit lui Otto de propriile-i nevoi. Pe lângă banii pentru doamna Nowak, Peter a fost convins să comande pentru prietenul său un costum nou-nouț, care urma să coste o sută optzeci de mărci, precum și o pereche de pantofi, un halat de casă și o pălărie.

În schimbul acestor cheltuieli, Otto s-a oferit să rupă relațiile cu mica profesoară. (Abia acum descoperim că, oricum, fata urma să plece chiar a doua zi.) După cină a apărut, plimbându-se în sus și-n jos prin fața casei noastre.

— Las-o să aștepte până-i trece cheful, declară sus și tare Otto. Eu nu mai cobor la ea.

Nerăbdătoare, fata începu curând să fluiere, ceea ce-i provocă lui Otto o criză euforică. Deschizând larg fereastra, începu să țopăie în fața ei, agitându-și brațele și făcând scălâmbăieli hidoase către profesoara care rămăsese ca paralizată de uimire la vederea acestei exhibiții absurde.

— Du-te de-aici! îi striga Otto. Pleacă odată!

Fata se întoarse și se îndepărtă încet, demnă de milă, prin înserarea ce se cobora.

— Puteai să-ți iei măcar la revedere, îi spuse Peter, căruia-i dădea mâna acum să fie mărinimos, dacă-și vedea alungat dușmanul.

Dar Otto nici nu voia să audă.

— Ce nevoie avem noi de fetele astea nenorocite? În fiecare seară veneau la mine și mă tot băteau la cap să dansez cu ele... Și tu știi cum sunt eu, Peter, mă las atât

de ușor convins... A fost urât din partea mea să te las singur, dar crezi că aveam de ales ? Zău, numai din vina lor...

Traiul nostru comun a intrat acum într-o nouă fază. Promisiunile lui Otto au avut o viață foarte scurtă. Peter și cu mine rămânem cea mai mare parte a timpului în doi. Micuța profesoară a plecat și, odată cu ea, a dispărut și interesul lui Otto de a mai înota cu noi la fortăreață. Acum se duce în fiecare dimineață pe plaja de lângă dig, unde flirtează și joacă mingea cu partenerele lui de dans din seara precedentă. A dispărut și doctorașul blond, așa că eu și cu Peter suntem iarăși liberi să stăm tolăniți la soare în modul cel mai puțin atletic cu putință.

După mesele de seară începe ritualul pregătirilor lui Otto pentru dans. Din camera mea, aud pe culoar pașii elastici și ușori ai lui Peter, căci acum e momentul când se simte complet scutit de obligația de a arăta vreun interes pentru activitățile lui Otto. Când îl aud bătând la ușa mea, închid pe dată cartea. Am fost mai devreme în sat și am cumpărat o jumătate de lichior de mentă. Peter își ia la revedere de la Otto, nutrind încă speranță deșartă că poate va fi și el o dată punctual:

— Atunci până la douăspe jumate...

— Până la unu, se tocmește Otto.

— Bine, îi concede Peter. Până la unu. Dar să nu întârzii.

— Nu, Peter, nu întârzii.

Când deschidem poarta grădinii și traversăm strada către pădure, Otto ne face cu mâna de la balcon. Eu trebuie să bag de seamă să ascund lichiorul de mentă sub haină, ca nu cumva să-l vadă. Râzând amândoi vinovați, o luăm prin pădure spre Baabe. Ne petrecem serile mereu la Baabe. Ne place mai mult decât în satul nostru. Singura lui stradă mare și nisipoasă, mărginită de case scunde, pierdute printre pini, are un aer romantic, colonial; e ca o adunătură de colibe pierdută în străfundul pădurii,

unde oamenii vin după o mină de aur inexistentă și eșuează acolo pentru tot restul vieții lor.

În restaurantul micuț de-aici mâncăm fragi cu frișcă și discutăm cu un chelner tânăr. Acesta urăște Germania și ar vrea să plece în America. *„Hier ist nichts los."*[1] În timpul verii nu are nici un minut liber, în schimb iernile nu câștigă nimic. Majoritatea băieților din Baabe sunt naziști. Doi dintre ei mai vin pe la restaurant și purtăm discuții politice nu foarte aprinse. Ne povestesc despre instrucția și jocurile lor militare.

— Voi vă pregătiți de război, le spune Peter indignat.

Deși nu-l interesează câtuși de puțin politica, în asemenea ocazii se înfierbântă peste măsură.

— Scuzați-mă, îl contrazice unul din băieți, aici greșiți. Führer-ul nu vrea război. Programul nostru dorește pacea, dar o pace onorabilă. Ce-i drept... adaugă el nostalgic, luminându-se tot la față, războiul poate fi un lucru minunat, nici nu vă închipuiți! Să ne gândim la vechii greci!

— Vechii greci, intervin eu, nu foloseau gazele toxice.

Băieții reacționează ironic la acest subterfugiu. Unul din ei răspunde suficient:

— Nu e decât un aspect pur tehnic.

La zece jumătate coborâm și noi, odată cu majoritatea populației, până la gară, să asistăm la sosirea ultimului tren. De obicei e gol. Se face nevăzut cu un clămpănit de osii prin pădurea sumbră, șuierând de câteva ori strident. În fine, se face destul de târziu ca să pornim spre casă. Peste câmpie se vede intrarea iluminată a cafenelei de lângă lac, unde se duce Otto să danseze.

— Focurile iadului strălucesc puternic astă-seară, îi place lui Peter să spună.

---

1 Aici nu se-ntâmplă nimic (germ.).

Gelozia extremă îi dă insomnii. A început să ia somnifere, dar recunoaște că nu-și fac efectul decât arareori. Cel mult a doua zi, după micul dejun, se simte ca drogat și adesea doarme o oră-două în fortăreața noastră de nisip de pe malul mării.

Azi-dimineață vremea era închisă și rece, iar marea – cenușie. Eu și Peter am luat o barcă, am tras la rame până dincolo de dig, apoi ne-am lăsat în voia curentului slab, ce ne ducea ușor către larg, în derivă. Peter și-a aprins o țigară. Deodată a izbucnit:

— Mă-ntreb cât mai poate dura situația asta...

— Cred că atâta timp cât o vei accepta.

— Așa-i... S-ar părea că am ajuns într-un fel de fundătură, nu? Și nu văd ce ne-ar putea face să nu ne mai purtăm unul cu altul ca acum... Făcu o pauză, apoi adăugă: În afara cazului în care nu-i mai dau nici un ban.

— Ce crezi că s-ar întâmpla dacă ai face asta?

Peter vâsli ușor cu degetele prin apă.

— M-ar părăsi.

Barca luneca în derivă de câteva minute bune. L-am întrebat:

— Tu crezi că nu-i pasă de tine? Deloc?

— La început i-a păsat, poate... Dar acum nu. Nu mai contează decât banii mei.

— Dar ție-ți mai pasă de el?

— Nu... adică nu știu. Poate... Uneori îl urăsc, dacă și ăsta e un semn că-ți pasă de cineva.

— S-ar putea.

A urmat o pauză prelungă. Peter și-a șters cu batista mâna udă. Gura îi tremura nervos.

— Ei, spuse el în cele din urmă, tu ce mă sfătuiești să fac?

— Dar tu ce-ai vrea să faci?

Buzele lui Peter schițară o grimasă.

— Cred, foarte serios, că vreau să-l părăsesc.

— Atunci părăsește-l!

— Așa, deodată?

— Cu cât mai repede, cu atât mai bine. Fă-i un cadou frumos și trimite-l urgent la Berlin. Chiar azi după-amiază.

Peter clătina din cap zâmbind cu tristețe:

— Nu pot.

Urmă altă pauză lungă, după care Peter vorbi din nou:

— Îmi pare rău, Christopher... Ai perfectă dreptate, știu. În locul tău, și eu aș spune la fel... Dar nu pot. Lucrurile trebuie să continue așa – până se va ajunge la un deznodământ. Mult nu mai poate dura, oricum... Ah, știu că sunt un om foarte slab...

— Nu-i nevoie să mi te scuzi mie, am zâmbit încercând să-mi ascund ușoara iritare. Nu sunt psihanalistul tău!

Apoi am apucat lopețile și am început să vâslesc spre mal. Când am ajuns în dreptul digului, Peter a spus:

— Acum îmi vine să râd dar, când l-am cunoscut pe Otto, am fost convins că o să putem trăi împreună tot restul vieții noastre.

— Doamne Dumnezeule!

Imaginea unei vieți petrecute în preajma lui Otto mi se părea ca un infern ridicol. Am râs. Peter râdea și el, frângându-și mâinile încleștate între genunchi. Din roz chipul lui se făcu roșu, din roșu – purpuriu. Venele i se umflaseră. Când am sărit pe mal, încă râdeam amândoi cu poftă.

Proprietarul ne aștepta în grădină.

— Ce păcat! exclamă el. Domnii sosesc prea târziu! Ne arătă cu mâna peste câmpuri, în direcția lacului, unde, pe după șirul de plopi, se vedea ridicându-se un fuior de fum de la trenulețul ce tocmai ieșea din gară. Prietenul dumneavoastră a fost nevoit să plece de urgență la Berlin, pentru chestiuni ce nu suferă amânare. A sperat

că domnii vor sosi la timp ca să-și ia rămas-bun de la dumnealui. Ce păcat!

Eu și Peter am urcat în fugă scările. În camera lui domnea o harababură de nedescris – toate sertarele și dulapurile erau desfăcute. În mijlocul mesei, proptit de un vas, un bilet cu caligrafia înghesuită și neglijentă a lui Otto:

„Dragă Peter. Te rog să mă ierți, nu mai puteam suporta să stau aici, așa că mă întorc la mine acasă.

Cu drag, Otto.
Nu fi supărat."

(Am remarcat că biletul era scris pe pagina de titlu a uneia dintre cărțile de psihologie ale lui Peter, *Dincolo de principiul plăcerii*.)

— Mda!

Gura lui Peter a început să tremure. L-am privit încordat, așteptându-mă la o izbucnire de violență, dar el părea relativ calm. După o clipă, s-a dus la dulap și a început să caute prin sertare.

N-a luat prea mult, mă anunță el la sfârșitul cercetării. Doar câteva cravate, trei cămăși – noroc că nu purtăm același număr la pantofi! – și, să vedem... vreo două sute de mărci... Peter începu să râdă cam isteric: A fost destul de modest!

— Crezi că s-a hotărât să plece așa, din senin? l-am întrebat eu mai mult ca să nu tac.

— Probabil că da. I-ar sta în fire... Și, dacă mă gândesc mai bine, i-am spus că o să ieșim în dimineața asta cu barca în larg, iar el m-a întrebat dacă lipsim mai mult...

— Aha, înțeleg...

M-am așezat pe patul lui Peter, gândindu-mă, în chip destul de straniu, că, măcar o dată, Otto făcuse un gest ce-mi inspira un anumit respect.

Buna dispoziție isterică a lui Peter a durat tot restul dimineții; la prânz era însă trist și nu mai scotea nici măcar o vorbă.

— Mă duc să-mi fac bagajul, mi-a spus la sfârșitul mesei.

— Te-ai hotărât să pleci și tu?

— Bineînțeles.

— Tot la Berlin?

— Nu, Christopher, zâmbi el. Nu fi îngrijorat. Plec în Anglia...

— A...

— E un tren cu care ajung la noapte până la Hamburg. De-acolo cred că am să plec direct... Simt că nu trebuie să mă opresc până ce nu ies din țara asta blestemată...

Ce-ar mai fi fost de spus? L-am ajutat să-și facă bagajele în tăcere. Când își punea oglinda de bărbierit în valiză, m-a întrebat:

— Ții minte cum a spart-o Otto odată când a stat în cap?

— Da.

Cu valizele pline, Peter a ieșit pe balcon.

— Cred că o să ai un cor de fluierături diseară, mi-a spus.

Am zâmbit.

— O să fiu nevoit să cobor să le consolez.

— Da. N-ai ce face!

L-am însoțit la gară. Din fericire, mecanicul locomotivei era grăbit și trenul n-a stat decât câteva minute.

— Și ce-ai să faci când o să ajungi la Londra? l-am întrebat.

Colțurile gurii i s-au lăsat în jos; mi-a zâmbit cu un fel de rânjet strâmb:

— O să-mi caut alt psihanalist, așa cred.

— Bine, dar să te tocmești la preț!

— De acord.

Când trenul s-a pus în mișcare, mi-a făcut semn cu mâna:

— La revedere, Christopher. Și-ți mulțumesc pentru sprijinul tău moral!

Nu mi-a sugerat nici măcar o dată să-i scriu sau să-l mai vizitez acasă. Bănuiesc că dorește să uite acest loc și pe oricine a fost cumva legat de el. Nu-l pot condamna pentru asta.

Abia astă-seară, dând paginile unei cărți pe care o citeam, am găsit un alt bilet scris de Otto și strecurat în ea.

„Te rog, Christopher dragă, nu fi și tu supărat pe mine, doar nu ești tâmpit ca Peter. Când o să te întorci la Berlin o să trec să te văd pentru că știu unde locuiești; ți-am văzut adresa pe una din scrisori și atunci o să putem sta amândoi de vorbă în liniște și pace.

Al tău sincer prieten,
Otto"

Atunci mi-a trecut prin minte că de băiatul ăsta nu se putea scăpa așa, cu una, cu două.

De fapt, acum plec și eu la Berlin, probabil mâine, sau poate poimâine. Mă gândisem să stau până la sfârșitul lui august, să-ncerc să-mi termin romanul, dar deodată locul acesta mi se pare pustiu. Resimt lipsa lui Peter și a lui Otto, cu certurile lor de zi cu zi, mai mult decât mi-aș fi închipuit. Nici partenerele de dans ale lui Otto nu mai dau acum târcoale pe sub fereastra mea, după lăsarea întunericului.

Familia Nowak

Intrarea în Wassertorstrasse se făcea printr-o arcadă mare de piatră, o frântură din vechiul Berlin, pictată cu seceri și ciocane și zvastici naziste și împestrițată cu afișe ferfenițite, care anunțau diferite licitații sau crime. Era o stradă cu case înalte, sărăcăcioase, pavată cu piatră și plină de copii care plângeau întruna. Tineri în pulovere de lână o străbăteau vijelios pe bicicletele lor de curse, strigând după fetele care treceau cărând căni mari de lapte. Trotuarul era marcat pentru un fel de șotron numit Pământ-și-Cer. La capătul străzii se înalța o biserică, asemenea unui instrument roșu, mare și periculos de ascuțit.

Doamna Nowak în persoană mi-a deschis ușa. Arăta mult mai bolnavă ca ultima dată când o văzusem și avea pungi vineții sub ochi. Purta aceeași pălărie și același pardesiu vechi, negru și jerpelit. În prima clipă nu m-a recunoscut.

— Bună ziua, doamnă Nowak!

Expresia ei se schimbă din suspiciune scormonitoare într-un zâmbet luminos, timid, aproape feciorelnic, de bun venit:

— Vai, dumneavoastră erați, Herr Christoph! Dar intrați, Herr Christoph! Intrați și luați loc!

— Mi se pare că tocmai voiați să ieșiți, nu-i așa?

— Nu, nu, Herr Christoph – abia m-am întors, chiar în clipa asta. (Și-a șters în grabă mâinile de șorț înainte

de a-mi întinde mie dreapta.) Azi e una din zilele mele foarte pline. Și nu termin până la două și jumătate, de-aia și masa e gata mai târziu.

S-a dat la o parte să-mi facă loc să intru. Am deschis ușa, dar, împingând-o, am atins mânerul tigăii de pe mașina de gătit, aflată chiar în spatele ei. În bucătărioara cea strâmtă abia dacă aveam loc amândoi. Un miros sufocant de cartofi prăjiți în margarină ieftină umplea apartamentul.

— Intrați și luați loc, Herr Christoph, a repetat ea făcând grăbită onorurile casei. Îmi pare rău că e mare dezordine la noi. Vă rog să ne iertați. Eu trebuie să plec dis-de-dimineață și Grete a mea e o mare puturoasă, deși a împlinit deja doispe ani. Nu reușesc s-o conving să facă nimic dacă nu stau toată ziua cu gura pe ea.

Salonul avea un tavan înclinat, cu pete de igrasie. În încăpere erau o masă mare cu șase scaune, un bufet și două paturi duble. Erau atâtea mobile încât trebuia să te strecori printre ele, piezis.

— Grete! strigă doamna Nowak. Unde ești? Vino încoace imediat!

— E plecată, se auzi vocea lui Otto din camera vecină.

— Otto! Haide să vezi cine a venit!

— Nu pot acum. Repar gramofonul.

— Ce să spun, ești tare ocupat! Vai, vai! Neisprăvitule! Frumos vorbești cu mama ta! Hai, ieși odată din camera aia, n-auzi?

Se înfuriase instantaneu și cu o violență uimitoare. Toată fața ei părea formată numai din nasul ascuțit, mânios, inflamat. Tot corpul îi era scuturat de un tremur nervos.

— Nu face nimic, doamnă Nowak, am spus eu. Lăsați-l să vină când vrea el. Surpriza o să fie cu atât mai mare.

— Halal fiu mi-a fost dat să am! Păi să-mi vorbească el mie în felul ăsta?!

Își scosese pălăria și acum descâlcea niște pachete unsuroase dintr-o plasă:

— Of, Doamne Dumnezeule, făcea ea în continuare caz, mă-ntreb: și fata asta pe unde-o fi umblând? Tot timpul pe stradă, tot timpul. Dacă nu i-aș fi spus de-o sută de ori... Dar copiii ăștia n-au nici un respect.

— Și cum o mai duceți cu plămânii, doamnă Nowak?

A oftat.

— Câteodată mi se pare că mai rău de-atât nici nu se poate. Am ca o arsură puternică uite-aici. Iar când termin cu treaba, mă simt atât de obosită, că nu-mi vine nici să mai mănânc. Și cât mă supără și bila... Doctorul nu e nici el prea mulțumit de mine. Vorbește mereu că ar vrea să mă trimită la un sanatoriu, dar ceva mai târziu, la iarnă. Știți, am mai fost eu odată acolo. Dar atât de mulți își așteaptă rândul... Pe urmă și apartamentul e așa de umed pe vremea asta! Vedeți ce pete avem pe tavan? Sunt zile când trebuie să punem un lighean sub ele, să nu se facă baltă pe jos. Desigur că n-au dreptul să-nchirieze podurile astea pentru locuit în ele, serios. Până și inspectorul a atras atenția de-atâtea și-atâtea ori. Dar ce să facem? Undeva tot trebuie să dormim. Am făcut cerere de transfer acum mai bine de un an și ni se tot promite că se va rezolva. Dar mai sunt încă destui care stau mai prost ca noi, trebuie să recunosc... Soțul meu citea zilele trecute în ziar despre englezi și despre lira lor sterlină. Cică scade întruna, așa scria. Eu nu știu cum vine asta, că nu mă pricep. Dar sper că n-ați pierdut ceva bani, Herr Christoph?

— De fapt, doamnă Nowak, și ăsta e unul din motivele pentru care am trecut azi pe la dumneavoastră. M-am hotărât să mă mut într-o cameră ceva mai ieftină și mă întrebam dacă nu există vreuna pe care să mi-o puteți recomanda pe-aici, prin apropiere.

— Vai de mine, Herr Christoph, să știți că îmi pare rău! Arăta sincer tulburată: Dar cum să locuiți în cartierul

ăsta – tocmai un gentleman ca dumneavoastră?! Nu, nu. Cred că nu se cuvine. În nici un caz.

— Eu nu sunt atât de pretențios cum poate vă-nchipuiți dumneavoastră. Nu vreau decât o cameră curată, liniștită și care să nu coste mai mult de douăzeci de mărci pe lună. Poate să fie oricât de mică. Și-așa eu lipsesc aproape tot timpul de-acasă.

A clătinat din cap cu îndoială.

— Păi, să vedem, Herr Christoph, să ne gândim ce posibilități există...

— Mamă, încă nu-i gata masa? întrebă Otto apărând în pragul ușii doar în cămașă. Că mor de foame!

— Cum vrei să fie gata când toată dimineața mi-o pierd robotind pentru voi, tăntălău mare și leneș ce ești! țipă doamna Nowak strident, pe un ton extrem de ascuțit. Apoi, trecând fără nici un efort la tonul ei amabil, de gazdă, spuse: Nu vezi cine-a venit în vizită la noi?

— O, Christoph!

Ca de obicei, Otto a început pe loc să joace teatru. Figura lui se lumina încet de soarele unei fericiri totale. Făcuse gropițe în obraji de zâmbet. S-a repezit la mine aruncându-și un braț pe după gâtul meu și strângându-mi mâna:

— Christoph, bătrâne, unde te-ai ascuns în tot timpul ăsta? Apoi vocea i-a devenit languroasă, plină de reproș: Ne-a fost atât de dor de tine! De ce n-ai mai trecut pe-aici să ne vezi?

— Herr Christoph e un domn foarte ocupat, a intervenit mustrătoare mama. Și n-are timp să umble după un neisprăvit ca tine.

Otto zâmbi și-mi făcu prietenos cu ochiul; apoi se întoarse reprobator spre doamna Nowak:

— Mamă, ce-i cu tine? Îl lași pe Christoph să stea aici fără să-i dai măcar o ceașcă de cafea? O fi însetat, după atâtea scări!

— Mai bine spune, Otto, că *tu* ești însetat, așa-i? Nu, serios, nu vreau nimic, doamnă Nowak. Și nici nu vreau să vă mai reții de la pregătitul mesei... Ascultă, Otto, ești amabil să vii cu mine puțin să mă ajuți să-mi găsesc o gazdă? Tocmai îi spuneam mamei tale că am de gând să mă mut în cartierul vostru. O să bem amândoi o cafea afară.

— Cum, Christoph, vrei să locuiești aici, în Hallesches Tor?! Otto începu să țopăie de fericire: O, mamă, ce grozav! O, cât de bine-mi pare!

— Mai bine du-te și dă o raită prin jur cu Herr Christoph, spuse doamna Nowak. Masa tot nu e gata încă vreo oră de-aici încolo. Acasă nu faci decât să mă-ncurci. Nu *dumneavoastră*, Herr Christoph, se poate? Vă întoarceți să mâncați ceva cu noi, da?

— Nu, doamnă Nowak, sunteți foarte drăguță, însă mă tem că azi nu pot. Trebuie să mă-ntorc la mine acasă.

— Dă-mi doar o coajă de pâine, mamă, ca de plecare, se milogi Otto abject. Am burta atât de goală că mi se-nvârte capul.

— Bine, bine, spuse doamna Nowak tăind o felie de pâine și mai mult azvârlindu-i-o de supărare, dar pe urmă să nu vii diseară să țipi la mine că nu e nimic în casa asta, că n-ai nici cu ce face un sandvici... La revedere, Herr Christoph. E foarte drăguț din partea dumneavoastră că ați trecut să ne vedeți. Dacă vă hotărâți să locuiți în cartier, poate veniți mai des pe la noi, deși mă îndoiesc că o să găsiți prea multe lucruri să vă placă. Aici nu e cum sunteți dumneavoastră obișnuit...

În clipa când Otto se pregătea să iasă în urma mea, ea l-a chemat înapoi. I-am auzit certându-se; apoi ușa s-a închis. Am coborât cele cinci etaje încet, până am ajuns în curtea interioară. Aici era și ud și întunecos, cu toate că soarele răsărise de după un nor. Găleți desfundate, roți de cărucior și bucăți de cameră de bicicletă zăceau

risipite care încotro întocmai ca obiectele căzute într-o fântână.

După un minut sau două a coborât și Otto, sărind câte patru trepte.

— N-a vrut să te-ntrebe mama, îmi zise el gâfâind. Se temea că ai să te simți jenat... Dar i-am spus că eu sunt sigur că ți-ar plăcea să stai la noi, unde ești liber să faci ce vrei și unde știi că totul este curat, mai degrabă decât într-o casă străină, cu ploșnițe și cu gândaci... Hai, spune da, Christoph, te rog! Și ce-o să ne mai distrăm! Tu și cu mine o să dormim în camera din spate. Iei patul lui Lothar, că tot nu se supără. El o să doarmă în patul dublu, cu Grete... Și dimineața poți lenevi cât ai chef. Iar dacă vrei, ți-aduc eu micul dejun... Ei, ce zici, ești de acord, nu-i așa?

Ce mai puteam să fac? Am fost de acord.

Prima mea seară în calitate de chiriaș al familiei Nowak a semănat cu o ceremonie. Când am sosit, cu cele două valize după mine, puțin după ora cinci, doamna Nowak era deja ocupată cu pregătitul cinei. Otto mi-a șoptit discret că o să avem tocană de rinichi, o delicatesă făcută anume pentru acest prilej.

— Mi-e teamă că n-o să vă placă mâncarea noastră, mi-a spus doamna Nowak, după toate bunătățile cu care ați fost obișnuit. Dar o să ne dăm silința.

Era toată numai zâmbete și aferată de emoție. Am zâmbit și eu, cât am putut mai bine, simțindu-mă stingherit și nelalocul meu. Într-un târziu, m-am cățărat peste mobila din hol și m-am așezat în patul meu. N-aveam unde să-mi desfac bagajul și nici unde să-mi atârn hainele. La masa din salon, Grete era ocupată cu cărțile ei de joc și cu niște abțibilduri. Era o fetiță îndesată, în vârstă de doisprezece ani, drăguță la modul siropos, cu umeri plinuți și poate puțin prea grasă. Prezența mea o făcea să fie foarte

plină de sine. Se fâțâia, se sclifosea și striga, cu o voce afectată, cântată, „matură“:

— Mămico! Vino să vezi ce flori frumoase!

— N-am timp și de florile tale frumoase, exclamă într-un târziu doamna Nowak, exasperată. Am o fată cât un elefant, dar eu tot singură robotesc aici, ca o sclavă, pentru masa voastră!

— Așa e, mamă! strigă Otto, băgându-se vesel în vorbă. Se întoarse apoi spre Grete ca un moralist indignat: De ce n-o ajuți și tu, asta aș vrea să știu? Că doar ești destul de grasă. Toată ziua stai și nu faci nimic. Ridică-te de pe scaun în clipa asta, auzi? Și mai lasă odată cărțile alea împuțite, că ți le arunc în foc cu mâna mea!

Cu o mână a apucat cărțile de joc, iar cu cealaltă a plesnit-o pe Grete peste față. Grete, pe care lovitura n-o durea, a scos pe dată un chiot puternic, teatral.

— Ah, Otto, ce m-ai *lovit*!

Și și-a acoperit fața cu palmele, privind spre mine printre degetele răsfirate.

— *Nu vrei* să lași copilul ăla-n pace? a strigat ascuțit doamna Nowak din bucătărie. Aș vrea să știu și eu cine te crezi ca să vorbești de lene *tocmai* tu! Iar tu Grete, mai termină odată cu bocitul, că altfel îi spun lui Otto să te bată ca lumea, să ai măcar motiv serios de plâns. Voi doi o să mă scoateți din minți.

— Vai, mamă! Otto veni fuga în bucătărie, o luă de mijloc și începu s-o sărute: Biata mămică, biata mamiță, biata mamițicuță, fredona el pe tonul celei mai extreme solicitudini batjocoritoare. Tu trebuie să muncești atât de mult și Otto e așa ticălos cu tine. Dar nu dinadins, doar știi și tu – ci numai din prostie... Să-ți aduc eu cărbunii mâine, mămico? Te-ai bucura?

— Dă-mi drumul, parșivule ce ești! strigă doamna Nowak râzând și zbătându-se să scape din strânsoarea lui. N-am eu nevoie de cuvinte siropoase și ieftine! Că

mult îți mai pasă *ție* de bătrâna ta mamă! Lasă-mă-n pace acum, să-mi văd de treabă!

— N-ar fi băiat rău Otto, s-a întors ea spre mine când a scăpat în fine de el, dar e tare zăpăcit. Exact opusul lui Lothar – ăsta zic și eu copil model! Nu-i cade rangul să facă nici o muncă, indiferent ce-ar fi și, când a reușit să adune câțiva *Groschen*, în loc să cheltuie doar pentru el, vine direct la mine și-mi spune: „Ia-i tu, mamă, și du-te de-ți cumpără o pereche de pâslari călduroși pentru iarnă".

Și doamna Nowak ținea mâna întinsă spre mine cu gestul omului care dă niște bani cuiva. Întocmai ca și Otto, avea obiceiul să interpreteze scena pe care o descria.

— Da, Lothar în sus, Lothar în jos, a întrerupt-o Otto supărat. De dimineața până seara Lothar. Da' spune, mamă, alaltăieri cine ți-a dat bancnota aia de douăzeci de mărci? Lothar nu-ți poate câștiga atât nici într-o viață de om. Păi, dacă vorbești în felul ăsta, să nu te mai aștepți că-ți dau ceva nici dacă vii la mine în genunchi.

— Ești și măgar acum, se ambala ea într-o clipă. Nu ți-e deloc rușine să vorbești despre lucruri dintre-astea în fața lui Herr Christoph? Să știe dumnealui de unde aveai tu mărcile alea – și o mulțime încă pe deasupra – i-ar fi și scârbă să mai stea o clipă cu tine în aceeași casă. Și pe bună dreptate! Auzi la el tupeu – să spună că mi-a dat banii ăia! Când știi foarte bine că, dacă nu găsea taică-tău plicul...

— Așa-i! strigă Otto schimonosindu-și fața ca o maimuță și începând să țopăie în loc de enervare. Abia așteptam să spui asta! Recunoaște și-n fața lui Christoph că i-ai furat! Ești o hoață! Asta ești! Hoață!

— Otto, cum îndrăznești?!

Și doamna Nowak, iute ca o zvârlugă, luă capacul unei cratițe în mână. Eu m-am dat iute înapoi, să ies din raza ei de acțiune, dar m-am împiedicat de un scaun și am căzut pe spate cât eram de lung. Grete scoase o exclamație

afectată, de alarmă, dar și de veselie. În aceeași clipă ușa apartamentului s-a deschis. Era domnul Nowak, care venea de la slujbă.

Domnul Nowak era un bărbat bondoc, dar puternic, cu mustăți ascuțite, părul tuns perie și sprâncene stufoase. A fotografiat întreaga scenă cu un mormăit prelung, ce aducea mai mult a râgâială. Părea să nu-și dea seama ce se întâmplă de fapt; sau poate că-i era indiferent. Nici doamna Nowak nu îi oferea vreo lămurire. A atârnat tăcută capacul într-un cui. Grete a sărit de la locul ei, repezindu-se spre nou-venit cu brațele deschise.

— *Pappi! Pappi!*

Domnul Nowak îi zâmbi cu drag, arătând două sau trei cioturi de dinți pătate de nicotină. Aplecându-se, a luat-o în brațe, cu grijă, agilitate și o anumită curiozitate admirativă, ca pe o amforă de mare valoare. Profesia sa era cărător de mobilă. Apoi mi-a întins mie mâna – încet, pe îndelete, cu metodă și nu din cale-afară de amabil.

— *Servus, Herr!*

— Tu nu te bucuri, *Pappi*, că a venit să stea la noi Herr Christoph? cânta întruna Grete, cocoțată pe umărul tatălui ei, cu același ton de melodie siropoasă; la care, ca și cum ar fi primit o infuzie bruscă de energie, domnul Nowak începu să-mi scuture mâna iar, cu mult mai multă prietenie acum și să mă bată pe spate:

— Dacă mă bucur? Păi cum să nu mă bucur?! Dădu el din cap plin de o vigoare entuziastă. *Englisch man? Anglais, eh!* Ha, ha. Păi nu? Vorbesc și franceza, vezi? Am uitat mult acum. Ce-am reușit să prind în război. Eu am fost pe frontul de vest – *Feldwebel*[1]. Vorbeam cu prizonierii. Băieți buni. Ca și noi...

— Tată, iar ești băut! exclamă doamna Nowak cu scârbă. Ce idee o să-și facă Herr Christoph despre tine?

1 Plutonier (germ.).

— Lui Christoph nu-i pasă. Îți pasă, Christoph? mă bătu domnul Nowak ușor pe umăr.

— Christoph i-ai spus? Bravo ție! Frumos! Pentru tine-i *Herr* Christoph! Tu nu recunoști un domn când stai în fața lui?

— Aș prefera să-mi spuneți Christoph, am intervenit eu.

— Așa e, Christoph! Ai dreptate! Toți suntem o apă și-un pământ... *Argent, money* – totuna! Ha, ha!

Otto mă luă de braț:

— Cum s-ar zice, de-acum ești din familia noastră, Christoph!

Curând ne-am așezat la o masă mare compusă din tocană de rinichi, pâine neagră, cartofi fierți și cafea de malț. Pradă impulsului de a cheltui văzându-se cu bani în mână (îi plătisem eu zece mărci înainte, în contul primei săptămâni), doamna Nowak făcuse destui cartofi să ajungă pentru o duzină de oameni. Îi tot căra dintr-un platou în farfuria mea, până am simțit că mă sufoc.

— Dar mai luați, Herr Christoph. N-ați mâncat nimic.

— În viața mea n-am mâncat atâta, doamnă Nowak.

— Lui Christoph nu-i place mâncarea noastră, declară domnul Nowak. Nu face nimic, Christoph, te-obișnuiești tu cu ea. Nici lui Otto nu-i mai plăcea după ce s-a întors de la mare. Se-obișnuise cu tot felul de bunătățuri de la englezul lui...

— Mai ține-ți gura, tată! îi spuse doamna Nowak prevenitor. Nu poți să nu te legi de băiat? E destul de mare acum să hotărască singur ce-i bine și ce-i rău – mai mare rușinea!

Eram încă la masă când a venit și Lothar. Și-a aruncat șapca pe pat, mi-a întins mâna amabil, dar tăcut, cu o mică reverență și-apoi s-a așezat la masă. Prezența mea părea că nu-l interesează și nu-l surprinde câtuși de puțin: privirile noastre abia dacă s-au întâlnit vreodată. Avea,

aflasem, doar douăzeci de ani; dar îi puteai da mulți în plus. Era deja un bărbat. Otto arăta ca un copil pe lângă el. Avea o figură prelungă, osoasă, de țăran, înăsprită de ereditatea generațiilor ce trudiseră pe pământuri neroditoare.

— Lothar merge la școala serală, m-a informat cu mândrie mama. Știți, el lucra la un garaj; dar acum și-a pus în gând să studieze ingineria. Azi nu te mai angajează nimeni dacă nu ai o diplomă, oricare ar fi. Să vă arate desenele lui, Herr Christoph, când o să aveți odată timp să vă uitați la ele. Profesorul spune că-s foarte bune.

— Mi-ar plăcea să le văd.

Lothar nu reacționa nicicum. Înțelegeam ce simte și eram stingher. Însă doamna Nowak ținea să se laude cu tot dinadinsul:

— În ce zile ai școală tu, Lothar?

— Lunea și joia.

Mânca mai departe înciudat, obstinat, fără să-ntoarcă privirile către mama sa. Apoi, poate pentru a-mi arăta că n-avea nimic cu mine, adăugă:

— De la opt la zece treizeci.

De îndată ce a terminat, s-a ridicat fără un cuvânt, mi-a întins mâna cu aceeași mică reverență ca la venire, și-a luat șapca și a ieșit pe ușă. Doamna Nowak a rămas privind în urma sa și suspinând:

— Cred că se duce iar la naziștii lui. Adesea îmi doresc să nu se fi-nhăitat cu ei, pentru că-i bagă tot felul de prostii în cap. Și toate astea-l tulbură, săracul. De când s-a înscris la ei, parcă-i alt om... Și nu că m-aș pricepe eu la politica asta. Da' ce mă-ntreb mereu e: de ce nu-l putem noi avea iarăși pe Kaiserul nostru? Fiindcă, orice s-ar spune, se trăia bine pe vremea lui.

— Eh, mai dă-l și dracului pe Kaiserul tău, spuse Otto. Ce ne trebuie nouă acum e o revoluție comunistă.

— O revoluție comunistă! pufni doamna Nowak. Auzi la el! Păi, toți comuniștii tăi nu sunt decât o bandă de...

— Și Christoph e comunist, îi spuse Otto. Nu-i așa, Christoph?

— Mă tem că... nu chiar...

Doamna Nowak zâmbi:

— Ce bazaconii îndrugi tu, băiete, acolo? Cum poate fi Herr Christoph comunist? Herr Christoph e un domn.

— Eu spun așa, lăsă Herr Nowak jos cuțitul și furculița, ștergându-și grijuliu mustățile cu dosul mâinii, că toți suntem egali, așa cum ne-a făcut Dumnezeu. Tu ești la fel de bun ca mine; eu sunt la fel de bun ca tine. Francezul e la fel de bun ca englezul; englezul e la fel de bun ca neamțul. Nu știu dacă-nțelegi ce vreau să spun.

Am dat din cap că da.

— Bunăoară, să luăm războiul... Și domnul Nowak și-mpinse scaunul în spate. Într-o zi eram undeva, în pădure. Înțelegi, singur. Mergeam prin pădure singur, cum aș umbla, să zicem acum pe stradă... Când deodată, în fața mea, un francez. Ca din pământ, așa răsărise. Nu era mai departe de mine decât ești tu acum. În timp ce vorbea, domnul Nowak se ridicase în picioare. Luând de pe masă cuțitul de pâine, îl ținea încordat în fața lui, într-o poziție defensivă, ca pe o baionetă. De sub sprâncenele-i stufoase privea fix în direcția mea, amintindu-și scena: Stăm așa amândoi. Ne privim unul pe altul. Francezul era palid ca moartea. Deodată numai ce strigă: „Nu mă-mpușca!" Exact cum îți spun. (Domnul Nowak își împreună mâinile într-un gest de implorare vrednic de toată mila. Cuțitul de pâine îl cam încurca, drept care îl puse pe masă.) „Nu mă-mpușca! Am cinci copii." El vorbea, natural, franțuzește; dar eu înțelegeam. Pe vremea aceea vorbeam franțuzește fluent;

de-atunci încoace am mai uitat. De, mă uit eu la el, se uită el la mine. Pe urmă-i spun: „*Ami*". Asta înseamnă „prieten". Și ne întindem mâna. Domnul Nowak luă mâna mea între ale lui și mi-o strânse cu multă emoție. Apoi începem să ne depărtăm unul de altul, dar îndărăt, că nu voiam să mă împuște pe la spate.

Privind întruna fix în fața lui, domnul Nowak porni să se retragă prudent înapoi, pas cu pas, până ce se izbi violent de bufet. O fotografie înrămată se prăbuși. Sticla ei se făcu țăndări.

— *Pappi! Pappi!* strigă fericită Grete. Ia uită-te ce-ai făcut!

— Altă dată să te-nveți minte cu aiurelile tale, măscărici bătrân ce ești! exclamă doamna Nowak supărată.

Grete începu să râdă tare și afectat, până ce Otto îi trase o palmă și atunci arboră scâncetul ei teatral. Între timp, domnul Nowak își recâștigase favorurile soției sale sărutând-o și ciupind-o de obraz.

— Pleacă de lângă mine, golan parșiv! protesta ea râzând, dar intimidată pentru că mă aflam și eu de față. Lasă-mă-n pace! Miroși a bere!

În acea vreme, dădeam o mulțime de lecții. Aproape toată ziua eram plecat. Elevii mei erau împrăștiați prin toate suburbiile bogate ale cartierului de vest – erau mai cu seamă femei înstărite și bine conservate, de-o vârstă cu doamna Nowak, dar arătând cu zece ani mai tinere; aveau toate hobby-ul de a face puțină conversație în limba engleză în după-amiezile monotone când soții lor lucrau la firmă. Șezând pe perne de mătase în fața șemineului aprins, discutam împreună *Punct contrapunct* și *Amantul doamnei Chatterley*. Un valet aducea câte o tavă cu ceai și pâine prăjită cu unt. Uneori, când se plictiseau de literatură, le înveseleam cu istorioare din familia Nowak. Aveam totuși grijă să nu-mi scape cumva

că locuiam la ei: ar fi fost rău pentru firma mea să recunosc implicit că eram sărac. Doamnele îmi plăteau câte trei mărci pe oră, cu o anumită reticență, după ce căutaseră s-o scoată la capăt cu două și jumătate. Majoritatea încercau, deliberat sau inconștient, să mă rețină peste oră. De aceea trebuia să fiu mereu cu ochii pe ceas.

Tot mai puțină lume voia lecții de dimineață; așa se făcea că de obicei mă sculam mai târziu decât restul familiei Nowak. Doamna pleca la treaba ei, domnul la mutat de mobile, Lothar, care era șomer, își ajuta un prieten să distribuie ziare, iar Grete se ducea la școală. Numai Otto îmi ținea companie; în afară de acele dimineți când, după o interminabilă tocmeală cu mama sa, era gonit până la biroul de plasare, să își vizeze cartea de muncă.

După ce luam micul dejun, o ceașcă de cafea și o felie de pâine îmbibată cu untură topită, Otto își scotea pijamaua și începea să facă exerciții, să practice box sau să stea în cap. Își încorda mușchii ca să i-i admir. Șezând apoi turcește în patul meu, îmi povestea tot felul de lucruri.

— Ți-am spus vreodată, Christoph, cum am văzut eu Mâna?

— Nu, nu cred.

— Atunci ascultă... Odată, când eram foarte mic, stăteam într-o noapte în pat. Era foarte întuneric și foarte târziu. Deodată mă trezesc și văd o mână mare, neagră, care se-ntinde spre mine. Eram atât de îngrozit, încât nici nu puteam țipa. M-am ghemuit și m-am uitat la ea. După un minut sau două a dispărut și atunci am început să urlu. A venit mama în fugă și i-am spus: „Mamă, am văzut Mâna". Dar ea a râs de mine și nu m-a crezut.

Figura inocentă a lui Otto, cu cele două gropițe în obraji, devenise acum extrem de solemnă. Mă privea cu ochii lui mici, concentrându-se să-mi povestească.

— Mai târziu, Christoph, după câțiva ani, mă angajasem ucenic la un tapițer. Într-o zi – era în mijlocul dimineții, în plină lumină – ședeam pe scăunelul meu și lucram. Deodată mi s-a părut că totul se-ntunecă în jurul meu și, când mi-am ridicat ochii, am văzut Mâna, nu mai departe decât stai tu acum, închizându-se asupra mea. Am simțit cum îmi îngheață și mâinile și picioarele și că nu mai pot nici respira, nici striga după ajutor. Meșterul m-a văzut cum mă albesc la față și-a spus: „Hei, Otto, ce-ai pățit? Nu te simți bine?" Și, în timp ce-mi vorbea el, mi s-a părut că Mâna se retrage de deasupra mea, făcându-se tot mai mică, până ce n-a mai rămas din ea decât un singur punct. Când mi-am venit în fire, în cameră era lumină ca și până atunci și acolo unde văzusem punctul acela negru era o muscă mare plimbându-se pe tavan. Dar m-am simțit atât de rău în ziua aceea, că meșterul a trebuit să mă trimită acasă.

În timpul relatării, chipul lui Otto pălise incredibil și o expresie de teamă cu adevărat paralizantă îi coborâse peste trăsături. Acum era emoționat; ochii săi mici înotau în lacrimi.

— Într-o zi o să văd iarăși Mâna. Și-atunci am să mor.

— Prostii, i-am spus eu râzând. Te-apărăm noi.

Otto însă clătină din cap cu tristețe:

— Să sperăm, Christoph, să sperăm. Deși mă tem că nu-i nimic de făcut. Mâna-mi va veni de hac până la urmă.

— Și cât ai stat la acel tapițer? l-am întrebat.

— A, nu prea mult. Numai câteva săptămâni. Meșterul era rău cu mine. Îmi dădea întotdeauna doar muncile cele mai grele – și eu eram un copilaș pe-atunci. Într-o zi am sosit cu cinci minute întârziere. Nu-ți închipui ce scandal mi-a făcut! Mi-a spus *verfluchter Hund*[1]. Îți închipui că am acceptat, ce crezi? Și Otto se aplecă

1 Câine blestemat (germ.).

în față, vârându-și figura, contractată într-un rânjet uscat de răutate, sub nasul meu. *Nee, nee! Bei mir nicht!*[1]

Ochii săi mici se ațintiră asupra mea cu o asemenea ură animalică, încât trăsăturile sale plinuțe deveniră uimitor de urâte. Apoi s-au relaxat. Nu mai eram tapițerul. A râs nevinovat și vesel, dându-și părul pe spate.

— M-am prefăcut doar că-l lovesc. Dar ce sperietură a tras!

Mi-a imitat gestul speriat al unui bărbat de vârstă mijlocie ferindu-se de-o lovitură invizibilă. Râdea.

— Și pe urmă a trebuit să pleci, nu?

A încuviințat tăcut. Expresia i se schimba încet. Acum devenise din nou melancolic.

— Dar ce-au spus părinții tăi?

— A, ei au fost întotdeauna împotriva mea. Încă de când eram copil. Dacă aveau două cojițe de pâine, mama i-o dădea mereu pe cea mai mare lui Lothar. De câte ori mă plângeam și eu, spuneau: „Du-te și muncește. Că ești destul de mare. Câștigă-ți singur pâinea. De ce să te ținem noi?" Ochii lui Otto se înmuiară de cea mai sinceră autocompătimire: Nimeni nu mă-nțelege aici. Nimeni nu-i bun și cu mine. Toți mă urăsc și ar vrea să mă vadă mort.

— Cum poți vorbi asemenea tâmpenii, Otto? Crezi că mama ta e-n stare să te urască?

— Săraca mama! fu de acord și el. Într-o clipă, tonul i se schimbase; părea complet inconștient de ce spusese până atunci: E-ngrozitor. Nu mai suport să mă gândesc la ea cum trage din greu zi de zi. Știi, Christoph, ea-i foarte, foarte bolnavă. Adesea, nopțile, tușește ore în șir. Iar câteodată mai scuipă și sânge. Eu stau și nu mai pot să dorm și atunci mă tot gândesc că s-ar putea să moară.

L-am aprobat din cap. Neputându-mă abține, am început să zâmbesc, dar nu pentru că n-aș fi crezut des-

1 Nu, nu! La mine nu ține asta! (germ.)

tăinuirile sale despre doamna Nowak, ci pentru că Otto, șezând turcește pe patul meu, arăta atât de vital, bronzat cum era și plesnind de sănătate, încât monologul său despre moarte părea la fel de caraghios ca o înmormântare descrisă de un clovn. Cred că și-a dat el însuși seama, căci mi-a răspuns la zâmbet, câtuși de puțin șocat de aparenta mea insensibilitate. Întinzându-și picioarele, s-a aplecat fără efort în față și și-a cuprins gleznele cu ambele mâini.

— Tu poți face asta, Christoph?

Deodată însă i-a venit o idee.

— Christoph, dacă-ți arăt ceva, juri să nu spui nimănui?

— Îți jur.

S-a ridicat și a scotocit sub pat. O scândură de la dușumea era desprinsă la capătul dinspre fereastră: săltând-o puțin, a scos de sub ea o cutie de aluminiu, ce conținuse cândva biscuiți. Cutia era plină de poze și scrisori, pe care le-a împrăștiat pe patul meu.

— Cred că mama le-ar pune pe foc, dacă mi le-ar găsi... Ia uite, Christoph, îți place? O cheamă Hilde. Am cunoscut-o la sala unde merg să dansez... Iar asta-i Marie. Nu-i așa că are ochi frumoși? E-nnebunită după mine și toți băieții crapă de gelozie. Dar nu e genul meu. Clătină din cap cu multă gravitate: Știi, ce-i mai ciudat e că în momentul când văd că o fată se dă în vânt după mine, începe să mă lase rece și nu mă mai interesează. Cu asta am vrut s-o rup complet; dar a venit aici și mi-a făcut un circ în fața mamei!... Acum sunt nevoit s-o văd din când în când, să stea liniștită nebuna... Și aici e Trude – serios, Christoph, ai zice că are douăzeci și șapte de ani? Atâta are. Ce corp frumos, nu? Locuiește în cartierul de vest, are un apartament. A divorțat de două ori. Pot să mă duc la ea oricând am chef. Fotografia asta frate-său i-a făcut-o. Voia el să ne facă și împreună, dar n-am vrut eu. M-am temut să nu le vândă pe urmă – că pentru așa

ceva se-ajunge la închisoare, știi... Otto zâmbi încrezut și-mi înmână un pachet de scrisori: Ia și citește astea; să vezi dacă nu mori de râs. De exemplu, asta-i de la un olandez. Are cea mai mare mașină pe care am văzut-o în viața mea. L-am cunoscut în primăvară. Câteodată îmi mai scrie. Tata s-a prins și-acum pândește mereu să vadă dacă nu sunt și bani în plic – măgarul! Dar i-am făcut-o eu! Am spus la toți prietenii mei să-mi scrie pe adresa brutăriei din colț. Băiatul brutarului mi-e prieten bun...

— Mai ai vreo veste de la Peter? l-am întrebat.

Mă privi timp de o clipă solemn:

— Christoph?

— Da.

— Vrei să-mi faci un favor?

— Ce anume? l-am întrebat prudent, căci Otto își alegea mereu momentele cele mai neașteptate ca să-ți ceară câte un mic împrumut.

— Te rog... – zise el pe un ton de reproș duios – te rog din suflet să nu mai pronunți acest nume în fața mea...

— A, bine, am spus eu luat prin surprindere, sigur, dacă nu vrei...

— Pentru că Peter, vezi tu, m-a rănit foarte tare. Credeam că mi-e prieten. Și pe urmă, deodată, dispare, mă lasă singur...

Jos, în fundul curții interioare noroioase, unde în acea toamnă umedă ceața nu se ridica niciodată, cântăreții și muzicanții ambulanți se succedau într-o reprezentație aproape neîntreruptă. Veneau echipe de băieți cu mandoline, un bătrân care cânta la o concertină și un tată acompaniat vocal de fetițele sale. De la mare distanță, cântecul preferat era *Aus der Jugendzeit*[1]. Adeseori îl auzeam cântat și de câte zece ori într-o dimineață. Tatăl fetițelor era paralizat și nu putea scoate decât niște sunete

1 Din tinerețe (germ.).

guturale disperate, ca un răget de măgar; în schimb fetițele cântau cu o energie îndrăcită. „*Sie* kommt, *sie* kommt *nicht mehr!*“[1], zbierau ele la unison, ca niște demoni care se bucurau de nenorocirile omenirii. Câteodată, de la ferestrele de sus, locatarii le aruncau câte un *Groschen* învelit într-un colț de hârtie. Acesta lovea pavajul ricoșând ca un glonț, dar fetițele nici măcar nu schițau gestul de a se feri din calea lui.

Din când în când venea câte o asistentă medicală s-o viziteze pe doamna Nowak și clătina din cap văzând condițiile de locuit, după care pleca din nou. Inspectorul cu problemele locative, un tânăr palid și descheiat la guler (pe care-l purta așa din principiu), trecea și el și lua notițe amănunțite. Acel pod, îi spunea el doamnei Nowak, era absolut insalubru și de nelocuit. Avea un ușor ton de reproș când spunea aceasta, de parcă noi am fi fost vinovați. Doamna Nowak primea cu mare neplăcere acești vizitatori. Ei nu încercau, după părerea ei, decât s-o spioneze și permanent trăia cu teama că fie sora, fie inspectorul vor trece într-o zi când în apartament era mizerie. Atât de adâncă îi era suspiciunea că ajungea să spună minciuni – de pildă susținea că gaura din tavan nici nu era prea serioasă – numai să-i vadă odată ieșiți din casa ei.

Un alt vizitator obișnuit în imobil era croitorul evreu, care vindea haine de orice fel cu plata în rate. Era micuț, amabil și foarte convingător. Toată ziua și-o petrecea făcând turul imobilelor din cartier și adunând câte cincizeci de pfennigi de ici, câte o marcă de colo, ciugulindu-și hrana precară ca o găină, din acest pământ aparent sterp. Niciodată nu insista să fie plătit, ci prefera să-și îndemne clienții să cumpere mărfuri noi, angajându-se astfel la noi credite pe termen lung. Cu doi ani în urmă,

1 Ea *vine*, ea nu mai *vine* (germ.).

doamna Nowak îi cumpărase lui Otto un costum de haine și un palton la prețul de trei sute de mărci. Și costumul și paltonul erau de mult uzate, însă banii nu fuseseră nici pe departe plătiți. La scurtă vreme după venirea mea, a investit în haine pentru Grete alte șaptezeci și cinci de mărci. Croitorul n-a obiectat nimic.

Tot cartierul îi era dator. Cu toate acestea, nu era hulit, ci se bucura de statutul unui veritabil erou popular, pe care lumea îl înjură cu bonomie.

— Poate că are dreptate Lothar, spunea uneori doamna Nowak. Să vină Hitler la putere și le arată el evreilor ce și cum, să nu mai fie atât de obraznici.

Dar, când i-am sugerat că, dacă ar fi după Hitler, ar dispărea complet și croitorașul nostru, doamna Nowak a-ntors-o pe loc:

— O, așa ceva n-aș dori defel, în fond, el face haine foarte bune. Pe lângă asta, evreul te păsuiește mereu când ești la ananghie. N-ai vedea un creștin să vândă pe credit cum face el... Întrebați pe-oricine din jur, Herr Christoph: nimeni nu i-ar goni în veci pe evrei.

Spre seară, Otto, care trândăvise toată ziua – fie învârtindu-se prin locuință, fie stând de vorbă cu prietenii săi jos, la intrarea în curte –, începea să se trezească la viață. Când mă-ntorceam de la ore, îl găseam de obicei schimbându-se din pantalonii trei sferturi și pulover în costumul său de gală, cu umeri vătuiți, cu vestă scurtă, la două rânduri și cu pantaloni largi. Avea o impresionantă colecție de cravate și-i lua cel puțin o jumătate de ceas până își alegea una și îi făcea un nod care să-i fie pe plac. Stătea zâmbind încântat de sine în fața ciobului de oglindă din bucătărie, cu gropițe de îngâmfare în obrajii săi roz și bucălați, stându-i în drum doamnei Nowak și ignorându-i protestele. De îndată ce termina cina, o și ștergea degrabă la dans.

În general, serile ieșeam și eu. Oricât de obosit eram, nu mă puteam culca imediat după masa de seară; adesea Grete și părinții ei la ora nouă erau în pat, așa că mergeam la cinema sau mă așezam într-o cafenea și citeam presa din ziua aceea, căscând. Altceva tot nu era de făcut.

În capătul străzii noastre era un local deschis într-o pivniță, numit Alexander Casino. Mi-l arătase într-o seară Otto, când am părăsit împreună casa. Coborai patru trepte de la nivelul străzii, deschideai o ușă, dădeai deoparte o cortină de piele grea, care oprea curentul de afară și te trezeai într-o încăpere lungă, joasă și sordidă. Era luminată de niște lampioane roșiatice și împodobită cu ghirlande de hârtie prăfuite. De jur împrejurul pereților se înșiruiau măsuțe de răchită și banchete ponosite, ce semănau cu cele din vagoanele englezești de clasa a treia. În fundul sălii erau niște separeuri, ai căror pereți despărțitori erau năpădiți de flori de cireș artificiale. Tot localul trăsnea a bere.

Mai fusesem aici cu vreun an în urmă, pe vremea când, sâmbetele seara, Fritz Wendel mă mai lua cu el să dăm o raită prin „bombele" capitalei. Totul arăta exact ca atunci, dar era mai puțin sinistru, mai puțin pitoresc, nemaisimbolizând parcă adevărul teribil despre sensul existenței – pentru că, de data aceasta, nu eram beat. Același proprietar, un fost boxer, își sprijinea burdihanul de bar, același chelner umil își târșâia picioarele încoace și încolo în tunica lui albă pătată; două fete, aceleași poate, dansau între ele pe muzica tânguitoare ce ieșea dintr-un difuzor. Un grup de tineri cu pulovere și scurte de piele jucau cărți; spectatorii se aplecau peste umărul lor să urmărească partida. Un băiat cu brațele tatuate ședea lângă sobă, cufundat în lectura unui roman polițist de duzină. Avea cămașa descheiată la gât și mânecile suflecate până subsuoară; purta pantaloni scurți și șosete, ca și cum ar fi venit pregătit să alerge într-o cursă. În separeul cel mai

depărtat stăteau un bărbat și un băiețandru. Acesta avea o figură rotundă, copilăroasă, dar pleoapele grele și roșii îi arătau umflate, ca de nesomn. Îi povestea ceva bărbatului mai vârstnic, ras în cap și respectabil, care stătea și asculta cam fără chef, trăgând întruna din trabucul scurt. Băiatul îi depăna povestea cu mare grijă și răbdare. Din când în când, pentru întărirea spuselor sale, își lăsa mâna pe genunchiul bărbatului de lângă el și se uita direct în ochii lui, urmărindu-le cea mai mică mișcare cu atenție și viclenie, ca un doctor examinând un pacient nervos.

Mai târziu, am ajuns să-l cunosc destul de bine pe acest băiat. Se numea Pieps și era un mare hoinar. Fugise de acasă la vârsta de paisprezece ani din cauză că tatăl său, un tăietor de lemne din Pădurea Turingiană, îl bătea cumplit. Pieps a pornit pe jos spre Hamburg. Aici s-a îmbarcat în mod clandestin pe un vapor cu destinația Anvers, de unde s-a întors în Germania pe jos, urmând cursul Rinului în amonte. Mai fusese în Austria și în Cehoslovacia. Cunoștea o mulțime de cântece, istorioare și glume: era o fire extraordinar de veselă și fericită și îi plăcea să-mpartă cu prietenii săi tot ce avea, neîngrijindu-se niciodată de unde va face rost de următoarea masă. Era un hoț de buzunare abil și opera de preferință în sala de distracții de pe Friedrichstrasse, nu departe de Pasaj, un loc înțesat de polițiști în civil și devenit, în zilele noastre, destul de periculos. În acea sală de distracții erau standuri de tras cu mingea la țintă, *peep-show*-uri și mașini de încercat puterea. Majoritatea băieților de la Alexander Casino își petreceau după-amiezile aici, în timp ce fetele lor băteau Frieckichstrasse și Unter den Linden, după eventuali clienți.

Pieps locuia împreună cu prietenii săi Gerhardt și Kurt într-un subsol de pe malul canalului, nu departe de gară. Proprietăreasa era o mătușă a lui Gerhardt, prostituată bătrână de pe Friedrichstrasse, care avea brațele

și picioarele tatuate cu păsări, cu șerpi și cu flori. Gerhardt era un tip înalt, cu un zâmbet absent, prostesc și nefericit. Nu era hoț de buzunare, ci fura din marile magazine, dar până acum încă nu fusese prins, poate tocmai din cauza neobrăzării nebunești a furturilor sale. Rânjind stupid, își înfunda obiectele în buzunare; direct sub nasul supraveghetorilor de la raioane. Tot ce fura dădea apoi mătușii sale, care-l mai și înjura că era leneș, ținându-l foarte din scurt cu banii. Într-o zi, a scos din buzunar un cordon de damă din piele colorată și mi l-a arătat:

— Nu-i așa, Christoph, că-i frumos?

— De unde l-ai luat?

— Din magazinul Landauer, spuse el. Hei... dar de ce zâmbești?

— Vezi tu, familia Landauer sunt niște prieteni buni de-ai mei. Și mi se pare comic, atâta tot.

Figura lui Gerhardt fu cuprinsă de groază:

— Doar n-o să mă spui, Christoph, nu-i așa?

— Nu, i-am promis. N-o să te spun.

Kurt venea la Alexander Casino mult mai rar decât ceilalți doi. Pe el îl înțelegeam mai bine decât pe Gerhardt sau pe Pieps, fiindcă nefericirea lui era conștientă. Avea o trăsătură de caracter incontrolabilă și fatală, o capacitate specială de a cădea pradă unor accese bruște de furie împotriva existenței sale lipsite de perspective. Germanii o numesc *Wut*. Ședea tăcut în colțul lui, dând unul după altul pe gât paharele și bătând din când în când cu pumnul în masă, autoritar și ursuz. Apoi deodată sărea în picioare, exclama: *„Ach, Scheiss!"*[1] și ieșea cu pași mari afară. În această stare de spirit, se lua dinadins la harță cu ceilalți băieți, încăierându-se cu câte trei-patru deodată, până ce era azvârlit în stradă, semiconștient și plin

1 Ah, la dracu'! (germ.)

de sânge. În asemenea ocazii chiar Pieps și Gerhardt se uneau împotriva lui ca în fața unui pericol public: îl loveau la fel de tare ca și ceilalți, după care îl cărau împreună acasă, fără cea mai mică ranchiună pentru vânătăile de la ochi pe care adesea el reușea să li le facă. Purtarea lui nu părea să-i mire câtuși de puțin. A doua zi dimineața erau din nou toți trei prieteni buni.

La ora când mă-ntorceam eu acasă, domnul și doamna Nowak dormeau deja de vreo două-trei ceasuri. Otto ajungea de obicei mai târziu ca mine. Dar, cu toate acestea, domnul Nowak, altfel foarte nemulțumit de toată atitudinea fiului său, nu părea niciodată supărat când se scula să-i deschidă, indiferent la ce oră din noapte ar fi fost. Din cine știe ce motiv misterios, nimic pe lume nu i-ar fi convins pe soții Nowak să ne dea o cheie vreunuia din noi. Dar nici nu puteau adormi liniștiți până ce ușa de la intrare nu era încuiată și zăvorâtă.

În acel tip de imobile, era prevăzut un WC la patru apartamente. Al nostru se afla cu un etaj mai jos. Dacă, înainte de a mă retrage la culcare, natura își mai cerea o dată drepturile, trebuia să fac o adevărată expediție prin întunericul salonului până în bucătărie, mergând de-a lungul mesei, ferindu-mă de scaune, încercând să nu mă lovesc de tăblia patului conjugal al soților Nowak, ori să zgudui celălalt pat, în care dormeau Lothar și Grete. Dar, oricât de atent mergeam, doamna Nowak tot se trezea: părea să aibă darul de a mă vedea prin beznă și mă făcea să intru în pământ de rușine cu indicațiile ei politicoase:

— Nu, Herr Christoph, nu acolo, vă rog frumos, în găleata din stânga, de lângă plită.

Întins în pat, pe întuneric, în colțișorul meu din uriașa menajerie a acestor clădiri asemănătoare, auzeam, cu o precizie ce-ți dădea fiori, fiecare sunet ce urca dinspre curtea interioară, de parcă forma ei ar fi acționat ca pâl-

nia unui gramofon. Dedesubtul nostru cineva cobora pe scări, probabil vecinul de-alături, domnul Müller, care lucra în tura de noapte la căile ferate. Îi auzeam pașii din ce în ce mai slabi cu fiecare etaj; apoi au traversat curtea interioară, răsunând pe piatra udă. Încordându-mi auzul, am identificat, sau cel puțin mi-am închipuit că identific și scrâșnetul cheii în broasca ușii masive de la intrare. O clipă mai târziu, ușa s-a închis cu un bufnet profund și lung. Acum, în camera vecină, doamna Nowak avea un acces de tuse. În liniștea ce i-a urmat, patul lui Lothar a scârțâit când acesta s-a întors pe o parte, îngăimând ceva neclar și amenințător prin somn. De partea cealaltă a curții un copil mic a început să plângă, la un etaj s-a trântit o fereastră, iar ceva foarte greu s-a izbit înfundat de un zid în adâncurile pierdute ale clădirii. Era un sentiment de înstrăinare, neliniște și mister, întocmai ca atunci când dormi singur, sub cerul liber, în mijlocul unei jungle.

Duminica era o zi lungă în locuința familiei Nowak. Timpul era atât de urât afară, încât n-aveai unde te duce. Stăteam deci cu toții acasă. Grete și domnul Nowak urmăreau atenți o capcană pentru prins vrăbii, pe care tatăl o construise și o montase în fereastră. Ceas după ceas o priveau nemișcați, plini de o concentrare mută. Sfoara care urma să-nchidă capcana era în mâna Gretei. Din când în când chicoteau și priveau spre mine. Eu ședeam de cealaltă parte a mesei, încruntat deasupra foii de hârtie, pe care scrisesem: „Dar, Edward, tu nu-ți dai *seama*?" încercând să avansez cu romanul meu. Era despre o familie care trăia într-o casă mare la țară, din rentă, și ai cărei membri erau foarte nefericiți și-și petreceau tot timpul explicându-și unul altuia de ce nu se puteau bucura de viață; iar unele dintre motivele lor – și nu o spun din orgoliu – erau foarte ingenioase. Din păcate, m-am trezit cum scade întruna interesul meu față de nefericitele

personaje: atmosfera din familia Nowak nu mă inspira deloc. În camera din spate, cu ușa deschisă, Otto se distra punând obiecte în echilibru pe discul unui gramofon hârbuit și studia cât timp le trebuia până să cadă și să se spargă. Lothar șlefuia chei și repara lacăte pentru vecini, ținându-și chipul palid și ursuz aplecat cu acea concentrare a lui obstinată. În timp ce gătea lângă plită, doamna Nowak se lansă într-o predică despre fratele cel bun și cel nevrednic:

— Uite la Lothar. Chiar și când n-are slujbă, întruna își găsește ceva de făcut. Dar tu nu ești bun decât să spargi totul în jurul tău. Nici nu te mai recunosc de fiu, să știi.

Otto se răsucea rânjind provocator în pat și aruncând câte un cuvânt obscen sau făcând zgomote nerușinate din buze. Anumite intonații ale vocii sale te scoteau pur și simplu din minți, de-ți venea să-l plesnești peste gură – iar el știa foarte bine acest lucru. Dojana stridentă a doamnei Nowak devenea țipăt:

— Să știi că sunt absolut hotărâtă să te dau afară din casă! Ce-ai făcut tu vreodată bun pentru noi? Când e de muncă, ești mereu obosit; în schimb nu ești obosit să umbli toată noaptea haimana pe străzi – neisprăvit și nemernic ce ești...

Otto a sărit brusc în picioare și a început să danseze prin cameră cu strigăte de triumf animalic. Doamna Nowak a luat o bucată de săpun și a aruncat-o după el. Otto s-a făcut mic, iar săpunul a nimerit în geam, spărgându-l. La care doamna Nowak s-a așezat pe un scaun și s-a pornit pe plâns. Otto s-a repezit pe loc la ea și a început s-o dezmierde cu săruturi sonore. Nici Lothar, nici domnul Nowak n-au dat prea mare atenție conflictului. Tatăl părea chiar să se distreze și îmi făcu șmecher cu ochiul. Mai târziu, gaura din fereastră a fost astupată cu o bucată de carton. Geamul a rămas așa, neînlocuit, adăugând un curent în plus în mansarda familiei Nowak. La cină a fost o mare

veselie. Domnul Nowak s-a ridicat de la masă pentru a imita diferitele feluri de rugăciuni catolice și evreiești. A căzut în genunchi și s-a izbit cu capul de câteva ori puternic de podea, bălmăjind cuvinte aiurea, care voiau să fie rugăciunile respective în ebraică și latină:

— *Kulivocika, kulivocika, kulivocika. Amen.*

Apoi ne-a istorisit povești cu execuții, spre groaza și deliciul lui Grete și al doamnei Nowak:

— Wilhelm I – bătrânul Wilhelm – nu a semnat în viața lui o condamnare la moarte; și știți de ce? Fiindcă odată, la scurt timp după ce urcase el pe tron, a fost un proces celebru pentru o crimă și multă vreme judecătorii n-au putut hotărî dacă inculpatul era vinovat sau nu, dar până la urmă l-au condamnat la moarte. L-au pus pe butuc și călăul a luat securea – uite-așa a ridicat-o odată, și-a luat avânt și a trăsnit una: *trosc!* (pentru că știa, nu-i așa ?, sunt antrenați, pe când noi n-am putea reteza capul cuiva nici pentru o mie de mărci dintr-o singură lovitură), iar capul a căzut în coș acolo: flop! (Domnul Nowak își dădu ochii peste cap, scoase limba să-i atârne prin colțul gurii și ne oferi o imagine foarte vie și dezgustătoare a capului retezat.) Și atunci capul a vorbit așa, singur, de capul lui și a spus: „Sunt nevinovat!" Bineînțeles, era doar o chestiune de nervi care lucrau acolo; dar a vorbit, exact așa cum vă vorbesc eu vouă acuma. „Sunt nevinovat!" a spus... Iar câteva luni mai târziu, alt om a mărturisit pe patul de moarte că el fusese adevăratul criminal. Așa că, după asta, Wilhelm n-a mai semnat în viața lui o a doua condamnare la moarte.

În Wassertorstrasse fiecare săptămână semăna perfect cu celelalte. Micul nostru pod, cu găuri peste tot și sufocant de strâmt, mirosea mereu a gătit și a canalizare proastă. Când soba din hol era aprinsă, abia mai puteam respira; când era stinsă, înghețam. Vremea se făcuse foarte

rece. Dacă nu era la lucru, doamna Nowak bătea întruna străzile, de la clinică la serviciul medical al asigurărilor sociale și înapoi; ore întregi aștepta pe câte o bancă, într-un coridor plin de curent, ori se uita nedumerită la formularele complicate pe care le primea spre completare. Medicii nu reușeau să se pună de acord în privința cazului ei. Unul era de părere că trebuia trimisă urgent la sanatoriu. Altul considera că boala era prea avansată ca să mai merite osteneala – și i-o spunea în față. Un al treilea o asigura că nu e nimic serios și că avea nevoie de două săptămâni la munte. Doamna Nowak îi asculta pe toți cu maximum de respect și niciodată nu uita să precizeze, povestind aceste consultații, că fiecare din ei era cel mai drăguț și mai deștept profesor din toată Europa.

Se întorcea acasă tușind și tremurând toată, cu pantofii îmbibați de apă, moartă de oboseală și isterizată. Nici n-apuca să intre bine în apartament că și începea să se răstească la Grete sau la Otto, în mod automat, ca o păpușă mecanică întoarsă cu cheia:

— Ascultă-mă ce-ți spun: tu ai să ajungi la închisoare! Îmi pare rău că nu te-am băgat la școala de corecție când aveai paisprezece ani. Ți-ar fi venit și ție mintea la cap... În toată familia mea n-am avut pe nimeni să nu fie decent și respectabil!

— Da, ce să spun! *Tu* și respectabilă! pufni a batjocură Otto. În tinerețea ta te dădeai în vânt după orișice pantalon care-ți ieșea în cale.

— Îți interzic să-mi vorbești așa! M-auzi? Îți interzic! O, cât de rău îmi pare că n-am apucat să mor înainte de a te naște pe tine, copil nenorocit și ticălos ce ești!

Otto se învârtea în jurul ei tot evitându-i loviturile, turbat de satisfacție că izbutise s-o enerveze. Surescitarea îl făcea să se strâmbe oribil.

— E nebun! exclama doamna Nowak. Uitați-vă numai la el, Herr Christoph. Spuneți și dumneavoastră dacă

nu e nebun de legat. Trebuie neapărat să-l duc la spital să-l vadă un doctor.

Ideea a prins rădăcini în imaginația romantică a lui Otto. Când rămâneam numai noi doi, îmi spunea cu lacrimi în ochi:

— N-o să mai stau mult în casa asta, Christoph. Nervii mei sunt gata să plesnească. O să vină curând să mă ia de aici. O să mă lege în cămașa de forță și o să mă hrănească prin furtun. Iar când o să vii să mă vezi, eu n-o să te mai recunosc.

Doamna Nowak și Otto nu erau singurii oameni „cu nervi". Încet, dar sigur, întreaga familie îmi toca mărunt răbdarea. Cu fiecare zi mirosul chiuvetei din bucătărie îmi devenea tot mai insuportabil; cu fiecare zi vocea lui Otto, când se certa, devenea tot mai aspră, iar a mamei sale tot mai stridentă. Miorlăiala lui Grete mă făcea să scrâșnesc din dinți. Când Otto izbea vreo ușă, clipeam iritat din ochi. Iar nopțile nu izbuteam să adorm dacă nu eram pe jumătate beat. De asemeni mă îngrijora în secret o anumită eczemă inexplicabilă și neplăcută: poate mi se trăgea de la mâncarea doamnei Nowak, sau poate era ceva și mai rău.

Îmi petreceam acum majoritatea serilor la Alexander Casino. La o masă din colț, lângă sobă, îmi scriam scrisorile, vorbeam cu Pieps și cu Gerhardt, sau pur și simplu mă amuzam privind la ceilalți clienți. De obicei localul era liniștit. Stăteam cu toții în cerc sau ne omoram timpul la bar, tot așteptând să se-ntâmple ceva. Dacă se auzea vreun zgomot la ușa de afară, vreo zece perechi de ochi se întorceau să vadă ce vizitator apare de după perdeaua de piele. În general, era doar câte un vânzător de biscuiți cu coșul atârnat de gât, sau vreo fată de la Armata Salvării cu o cutie de colectă și cu broșuri. Dacă vânzătorul de biscuiți avusese deverul bun sau dacă era beat, juca zaruri cu noi pe pachete de napolitane. Cât

despre fata de la Armata Salvării, aceasta își făcea tristă rondul prin încăpere, nu primea nici un ban de la nimeni și pleca, fără ca noi să ne simțim câtuși de puțin stingheriți din cauza ei. De fapt, ea devenise într-o măsură așa de mare o parte componentă a rutinei serilor, încât Gerhardt și Pieps nici măcar nu mai făceau glume pe seama ei după ce ieșea. Apoi se strecura înăuntru un bătrân, șoptea ceva la urechea barmanului și se retrăgea cu el în camera din spate. Știam că se droga cu cocaină. O clipă mai târziu reapărea, își ridica pălăria ușor spre toată asistența, cu un gest de vagă curtoazie, apoi se strecura afară. Bătrânul acesta avea un tic nervos și absolut tot timpul clătina din cap, de parcă i-ar fi spus întruna vieții: Nu. Nu. Nu.

Câteodată apăreau și polițiștii, în căutarea vreunor delincvenți ori a băieților scăpați de la școala de corecție. De obicei, vizitele lor erau așteptate, ba chiar și pregătite, în orice caz, puteai mereu, după cum mi-a explicat și mie Pieps, ieși în ultima clipă pe o fereastră de la WC-uri în curtea din spate a localului.

— Dar trebuie să ai grijă, Christoph, adăugase el, să sari departe de perete, că altfel cazi în toboganul de cărbuni și te trezești frumos în pivniță. Eu am pățit odată. Iar Hamburg Werner, care venea în urma mea, a râs atât de tare, încât curcanii l-au înhățat.

Sâmbăta și duminica seara Alexander Casino era plin. Soseau vizitatori din cartierul de vest, ca niște ambasadori dintr-o altă țară. Erau și străini – mai ales olandezi, dar și englezi. Englezii vorbeau foarte tare, acut și surescitat. Discutau despre stânga, Van Gogh și restaurante șic. Unii din ei păreau puțin speriați; poate se așteptau la un cuțit în spate în această vizuină de hoți. Pieps și cu Gerhardt luau loc la mesele lor și le mimau accentul, cerșindu-le țigări și băuturi. Un bărbat mic și îndesat, cu rame groase la ochelari, a întrebat: „Ați fost la petrecerea

aia drăguță, dată de Bill pentru coriștii negri?“ Iar un tânăr care purta monoclu a murmurat: „Pe fața aceea e toată poezia lumii“. Știam ce simte în acea clipă: îl înțelegeam, ba chiar îl invidiam. Dar era trist să îți dai seama că peste două săptămâni o să se laude cu întâmplările sale de-aici în fața unui grup select la clubul sau la catedra lui – colecție de zâmbete încălzite și discrete, în jurul unei mese aranjate cu argintărie veche și legendarul porto, iar acest sentiment mă făcea să mă simt bătrân.

În fine, medicii s-au hotărât: doamna Nowak urma să meargă la sanatoriu cât mai repede – chiar înainte de Crăciun. De îndată ce a aflat de marea veste, și-a și comandat o rochie nouă la croitor. Era atât de mulțumită și emoționată de parcă ar fi fost poftită la o petrecere.

— Surorile în sanatoriu sunt foarte exigente cu noi, Herr Christoph. Au grijă să fim mereu curate și elegante. Dacă nu, ne pedepsesc – și pe bună dreptate... Sunt sigură că o să-mi placă mult acolo, oftă ea copleșită, de nu mi-aș face atâtea griji cu familia asta a mea. Ce or să facă ei cât oi lipsi, doar cerul știe. Că-s neajutorați ca o turmă de oi...

Serile își petrecea ore întregi împletindu-și lenjerie groasă de flanelă și zâmbindu-și în sinea ei, ca o femeie care așteaptă un copil.

În după-amiaza plecării mele, Otto a fost foarte deprimat.

— Acum că te duci și tu, Christoph, eu știu ce-o să se-ntâmple cu mine. De-acum în șase luni, poate că n-am să mai fiu în viață.

— Te-ai descurcat foarte bine până la venirea mea, nu?

— Da... dar acum mama pleacă și ea. Iar tata cred că n-o să-mi dea nici un dumicat de pâine.

— Vorbești prostii!

— Ia-mă cu tine, Christoph. Fă-mă servitorul tău. Ți-aș putea fi de mare folos, să știi. Ți-aș găti mâncarea, ți-aș cârpi hainele, aș deschide ușa elevilor tăi... Ochii lui Otto se luminară la perspectiva unui asemenea rol: Și aș purta o livrea scurtă, albă – sau poate mai bine albastră, cu nasturi argintii...

— Mi-e teamă că tu ești un lux pe care nu mi-l pot permite.

— O, Christoph, dar n-aș vrea nimic de la tine, desigur. (Otto se opri bănuind că totuși oferta lui fusese prea generoasă.) Adică, adăugă el mai prudent, numai o marcă, două, din când în când, ca să mă duc la dans.

— Îmi pare foarte rău, nu se poate.

Am fost întrerupți de sosirea doamnei Nowak, întoarsă mai devreme să-mi pregătească o masă de adio. Plasa îi era plină de lucrurile cumpărate și se obosise cărând-o până sus. În clipa când a închis ușa de la bucătărie în urma ei, am și auzit-o oftând profund și izbucnind pe dată, cu nervii încordați, gata să înceapă un nou scandal.

— Ascultă, Otto, de ce-ai lăsat să se stingă plita? Mai ales după ce te-am rugat să fii cu ochii pe ea. Doamne Dumnezeule, oare nu mă pot baza pe nimeni în casa asta, să mă ajute cu un lucru cât de mic?

— Îmi pare rău, mamă, spuse Otto, dar am uitat.

— Bineînțeles că ai uitat! Tu ții vreodată minte ceva? Nu. *Ai uitat*! zbieră doamna Nowak la el, cu toate trăsăturile adunate într-o grimasă ascuțită, de furie. Doar pentru voi am muncit până am ajuns la sapă de lemn și asta mi-e acum mulțumirea. Când n-oi mai fi eu, sper că taică-tău o să te dea afară, să stai pe străzi. Și-atunci să vedem noi dacă o să-ți placă! Mălai-mare și bleg și leneș ce ești! Măcar pleacă din ochii mei, auzi? Piei din ochii mei!

— Așa? Bine. Ai auzit și tu, Christoph, ce mi-a spus?

S-a întors spre mine cu fața contorsionată de ură; în clipa aceea semănau surprinzător de mult unul cu celălalt; erau ca niște creaturi stăpânite de demoni.

— O s-o fac să-i pară toată viața rău pentru ce-ai auzit că mi-a spus acum.

Apoi s-a întors, dispărând în camera din fund și izbind cu putere ușa în urma lui. Doamna Nowak s-a și dus pe dată la sobă și a început să scoată cenușa afară. Tremura din tot corpul și tușea violent. Am ajutat-o și eu, întinzându-i lemnele și cărbunii; mi-i lua din mână orbește, fără o privire, fără un cuvânt. Simțindu-mă, ca de obicei, în plus, m-am retras în salon și m-am proptit prosteș-te de tocul ferestrei, dorindu-mi să pot dispărea curând. Mă săturasem. Pe pervaz era un ciot de creion. L-am luat și am desenat un cerculeț pe lemn, spunându-mi: aici am lăsat un semn al trecerii mele. Apoi mi-am amintit că același lucru îl făcusem, cu ani înainte, și la plecarea mea dintr-o pensiune aflată în North Wales. În camera din spate era tăcere. M-am decis să dau piept cu bosumflarea lui Otto. Oricum trebuia să-mi fac valizele.

Când am deschis ușa, Otto ședea în pat. Se uita ca hipnotizat la o rană de la încheietura mâinii stângi, din care sângele se prelingea picătură cu picătură peste palma deschisă și picura pe jos. În mâna dreaptă, între degetul mare și arătător, ținea aparatul de ras. Nu mi-a opus nici o rezistență când i l-am smuls din mână. Rana în sine era superficială; l-am bandajat cu batista lui. Timp de o clipă am avut impresia că o să leșine, căci s-a prăbușit peste umărul meu.

— Cum dracu' de ți-a venit o idee ca asta?

— Am vrut s-o învăț minte, a spus Otto. (Era foarte palid. Se vedea că trăsese o spaimă urâtă.) Nu trebuia să mă-mpiedici, Christoph.

— Ești un tâmpit, i-am spus supărat, căci mă speriase și pe mine. Într-o zi o să-ți faci singur vreun pocinog – și totul numai din greșeală.

Otto îmi întoarse o privire lungă, plină de reproș. Încetul cu încetul, ochii i se umpleau de lacrimi.

— Ce mai contează, Christoph? Tot nu sunt bun de nimic... Ce crezi tu că o să se-ntâmple cu mine când am să fiu mai bătrân?

— Ai să muncești.

— Să muncesc...

Până și simplul gând îl făcu pe Otto să izbucnească în lacrimi. Suspinând profund, se șterse la nas cu dosul mâinii. I-am oferit batista mea din buzunar.

— Poftim. Ia asta.

— Mulțumesc, Christoph...

Și-a tamponat ochii cu un gest dramatic și și-a suflat nasul puternic în ea. Ceva însă părea să-i fi atras atenția la batistă. A început s-o examineze, mai întâi apatic, apoi cu tot mai mult interes.

— Vai, Christoph, exclamă el indignat, dar asta este batista mea!

La câteva zile după Crăciun, într-o după-amiază, am vizitat din nou imobilul de pe Wassertorstrasse. Felinarele erau deja aprinse când am dat colțul și am intrat, pe sub arcada boltită, în strada umedă, pătată ici și colo cu resturi de zăpadă murdară. Prin vitrinele magazinelor de la demisol răzbăteau reflexe gălbui slabe. Sub unul din felinare, un invalid vindea legume și fructe dintr-un cărucior. Un grup de adolescenți cu chipuri posomorâte și rele priveau la doi băieți ce se băteau în dreptul intrării într-un gang: o voce de fată se auzi țipând încântată când unul din cei doi se-mpiedică și căzu. Traversând curtea noroioasă și inhalând mirosul familiar de putregai și umezeală degajat de clădiri, mă gândeam: Oare am trăit cu

adevărat aici? Acum, când aveam o cameră confortabilă în cartierul de vest și o slujbă excelentă, mă-nstrăinasem complet de mahalalele acestea.

Pe scara familiei Nowak lumina era stricată: întuneric beznă. Am urcat fără prea mare greutate pipăind pereții și am bătut la ușa lor. Făceam cât de mult zgomot puteam căci, judecând după strigătele și cântecul dinăuntru, încinseseră o petrecere în toată legea.

— Cine-i acolo? răsună glasul domnului Nowak.

— Eu, Christoph.

— Aaa! Christoph! *Anglais! Englisch man!* Hai, intră! Intră!

Ușa s-a deschis de perete. Herr Nowak se clătina nesigur pe picioare în prag, cu brațele deschise pentru a mă îmbrățișa. În spatele lui apăruse Grete, tremurând toată ca o piftie, cu lacrimi de râs scurgându-i-se pe obraji. Altcineva nu mai părea să fie.

— Bătrânul Christoph! a exclamat domnul Nowak bătându-mă pe spate. Tocmai îi spuneam fetiței: Să vezi că o să vină Christoph! Doar nu ne părăsește el așa!

Cu un gest burlesc de bun venit, m-a împins violent în hol. În locuință domnea o harababură cumplită. Fel de fel de haine zăceau aruncate la voia întâmplării într-o grămadă ce se înălța pe unul din paturi; pe celălalt erau împrăștiate cești, farfurii, pantofi, cuțite și furculițe. Pe bufet trona o tigaie cu grăsime sleită. Camera era luminată de trei lumânări înfipte în trei sticle de bere.

— Ni s-a tăiat lumina, mi-a explicat domnul Nowak cu o mișcare neglijentă a mâinii. Pentru că n-am achitat factura... O să plătim odată, bineînțeles... Da' nu-i nimic – e mai plăcut așa parcă, nu? Hai, Grete, vino să aprindem pomul de Crăciun.

Pomul lor de Crăciun era cel mai mărunt pe care-l văzusem vreodată. Era atât de mic și de amărât, încât n-avea decât o singură lumânare, și aceea în vârf. Un singur fir

subțire de beteală se înfășura jur-împrejur. Domnului Nowak i-au scăpat mai multe chibrituri aprinse până să reușească să dea foc fitilului lumânării. Dacă n-aș fi călcat eu pe ele, poalele feței de masă ar fi luat foc.

— Unde sunt Lothar și Otto? am întrebat eu.

— Habar n-am. Pe-aici, pe undeva... Nu prea se-arată ei pe-acasă în ultima vreme, nu le convine aici... Treaba lor, noi suntem fericiți unul cu altul, nu-i așa, Grete? Domnul Nowak schiță câțiva pași greoi de dans și-ncepu să cânte: *O Tannenbaum! O Tannenbaum!...* Hai, Christoph, cu toții acum! *Wie treu sind Deine Blätter*![1]

Când s-a încheiat acest ritual, le-am oferit cadourile mele: țigări de foi pentru domnul Nowak, iar pentru Grete bomboane de ciocolată și un șoricel mecanic. Domnul Nowak a scos și el de sub pat o sticlă de bere. După ce și-a căutat îndelung ochelarii, pe care în cele din urmă i-a găsit agățați de robinetul din bucătărie, mi-a citit o scrisoare primită de la doamna Nowak din sanatoriu. Fiecare frază o repeta de câte trei-patru ori, pe la mijloc s-a încurcat, a tras o înjurătură, și-a suflat nasul și s-a scobit în urechi. Abia dacă înțelegeam ici-colo câte un cuvânt. Apoi el și cu Grete au început să se joace cu șoricelul mecanic lăsându-l să alerge pe masă și țipând cât îi ținea gura când jucăria ajungea la margine și risca să cadă. Atâta succes a avut șoricelul meu, încât m-am putut retrage ușor, fără multe discuții.

— La revedere, Christoph. Și mai treci pe-aici, mi-a spus domnul Nowak grăbit, întorcându-se imediat spre masă.

Ședeau aplecați deasupra ei cu acel aer absorbit al unor jucători de cărți, în timp ce eu ieșeam pe neobservate din apartament și îmi vedeam de drumul meu.

---

1 O, brad frumos! O, brad frumos!... Cu cetina ta verde! (germ.)

Nu mult după această vizită, a trecut pe la mine Otto. Venise să mă întrebe dacă nu voiam să merg cu el duminica următoare s-o vizităm pe doamna Nowak. Era ziua de vizite a sanatoriului și un autobuz special pleca chiar de la Hallesches Tor.

— Nu e nevoie să-mi plătești tu drumul, să știi, adăugă el mărinimos.

Aproape că strălucea, într-atât era de mulțumit de sine.

— E un gest frumos din partea ta, Otto... Costumul ăsta-i nou?

— Îți place?

— Cred că a costat ceva.

— Două sute cincizeci de mărci.

— Măi, măi! Dar unde-ai dat lovitura?

Otto zâmbi satisfăcut:

— Mă văd acum destul de des cu Trude. I-a lăsat ceva bani un unchi de-al ei. Poate ne căsătorim la primăvară.

— Felicitări... Presupun însă că deocamdată locuiești tot acasă.

— A, da, mai trec pe la ei uneori, își lăsă el colțurile gurii în jos într-o grimasă de neplăcere și plictiseală. Numai că tata e mereu beat.

— Dezgustător, nu-i așa? i-am imitat cu tonul, și am izbucnit amândoi în râs.

— Aoleu, Christoph, atât de târziu s-a făcut? înseamnă că trebuie s-o iau din loc... Pe duminică, deci. Până atunci fii cuminte.

Am sosit la sanatoriu pe la amiază.

Un drum accidentat, pentru căruțe, șerpuia câțiva kilometri printre pădurile de pini înzăpezite, apoi trecea pe neașteptate printr-o poartă gotică din cărămizi, ca o intrare într-un cimitir, dincolo de care se înălțau mai multe clădiri masive și roșii. Autobuzul s-a oprit, Otto și cu mine am fost ultimii care au coborât din el. Ne-am

dezmorțit membrele și am clipit la vederea zăpezii strălucitoare: aici, în mijlocul naturii, totul era orbitor de alb. Începeniserăm cu toții, căci autobuzul era un camion acoperit, cu lăzi de ambalaj și bănci de școală în loc de scaune. Acestea totuși nu se mișcaseră prea tare în timpul călătoriei, pentru că eram atât de mulți încât stăteam înghesuiți ca niște cărți pe un raft.

Acum pacienții veneau în fugă spre noi – siluete stângace, încotoșmănate în șaluri și pături groase, împiedicându-se și alunecând pe gheața bătătorită de pe alee. Erau cu toții atât de grăbiți, încât atacul lor nesăbuit s-a încheiat cu un lunecuș general. S-au prăbușit, pierzându-și echilibrul, în brațele prietenilor și rudelor lor, care se clătinau sub violența loviturii. Un cuplu chiar a căzut pe jos, în hohotul de râs general.

— Otto!

— Mamă!

— Deci ai venit până la urmă! Vai, ce frumos arăți!

— Bineînțeles că am venit, mamă! Tu ce credeai?

Doamna Nowak s-a desprins din brațele lui Otto ca să dea mâna și cu mine.

— Bună ziua, Herr Chirstoph.

Arăta fantastic de întinerită. Figura ei durdulie, ovală și inocentă, vioaie și puțin parșivă, cu ochișorii ei mici de țărancă, semăna cu fața unei fete tinere. Pe obraji era dată cu mult fard. Și zâmbea de parcă nu se mai putea opri.

— A, Herr Christoph, ce drăguț din partea dumneavoastră că ați venit! Și ce drăguț că l-ați adus și pe Otto să mă viziteze!

Hohoti scurt, ciudat și puțin isteric. Am urcat câteva trepte până la clădire. Mirosul de interioare calde, curate și antiseptice mi-a pătruns în nări, dându-mi fiori de teamă.

— M-au pus într-unul din saloanele mai mici, ne povestea cu animație doamna Nowak. Nu suntem decât

patru în cameră. Și ne ținem de tot felul de nebunii. Deschizând mândră ușa de perete, făcu prezentările: Asta e Muttchen – ea ne mai ține-n frâu! Asta e Erna. Și asta e Erika – mezina noastră!

Erika era o blondă despletită de optsprezece ani, care chicoti voioasă:

— Deci ăsta-i celebrul Otto! De săptămâni de zile tot așteptăm să-l vedem!

Otto zâmbea subtil, discret și foarte încântat de sine. Costumul său nou-nouț maro era de un prost gust indescriptibil; la fel și ghetrele mov și pantofii galbeni cu bot ascuțit. Pe deget purta un imens inel cu sigiliu, cu o piatră pătrată, ciocolatie. Era extrem de mândru de acest inel și-și tot odihnea într-o poziție grațioasă mâna, aruncându-i priviri pe furiș, pentru a-i admira efectul. Iar doamna Nowak nu era în stare să îi dea pace, îmbrățișându-l întruna și tot ciupindu-l de obraz.

— Uitați-vă ce chipeș e! exclama ea. Uitați-vă ce splendid arată! Păi, Otto, tu ești atât de mare și de puternic că poți să mă ridici cu o singură mână!

Bătrâna Muttchen era răcită, ne-au explicat ele. Purta un bandaj la gât, strâns bine sub gulerul înalt al rochiei sale negre, de modă veche. Părea o bătrânică de treabă, dar oarecum ușor obscenă, ca un câine bătrân plin de bube. Ședea pe marginea patului, cu fotografiile copiilor și ale nepoților pe măsuța de lângă ea, ca niște trofee pe care le câștigase. Avea un aer de mulțumire șireată, ca și cum i-ar fi părut bine că e atât de bolnavă. Doamna Nowak ne spuse că Muttchen mai fusese în acel sanatoriu de trei ori până atunci. De fiecare dată o externau vindecată, dar, după nouă luni sau un an de zile, boala recidiva și trebuia să fie trimisă înapoi.

— Unii din cei mai pricepuți profesori din Germania au venit aici s-o examineze, adăugă doamna Nowak

mândră, dar tu i-ai tras mereu pe sfoară, nu-i așa?, Muttchen dragă?

Bătrâna dădu din cap zâmbind, ca un copil inteligent lăudat de părinți.

— Dar Erna e aici pentru a doua oară, continuă doamna Nowak. Doctorii i-au spus că o să se simtă bine; numai că ea n-avea destulă mâncare acasă. Așa că acum s-a întors la noi, nu-i așa, Erna?

— Da, m-am întors, confirmă Erna.

Era o femeie slabă, tunsă scurt, băiețește, de vreo treizeci și cinci de ani, care trebuie să fi fost însă foarte feminină cândva, atrăgătore, molatică în gesturi și melancolică. Deși era vlăguită, părea posedată de o hotărâre plină de disperare, de un anumit spirit sfidător. Avea niște ochi imenși, întunecați și hămesiți. Verigheta îi era largă pe degetul osos. De câte ori vorbea și era emoționată, mâinile începeau să-i fluture încoace și încolo în gesturi fără nici un rost, întocmai ca doi fluturi veștejiți.

— Soțul meu m-a bătut și-apoi a fugit de-acasă. În seara când a plecat mi-a tras o asemenea bătaie, încât semnele mi-au rămas multe luni după aceea pe corp. Era un bărbat puternic și mare. Puțin a lipsit să nu mă omoare atunci.

Vorbea calm, măsurat, însă cu o anumită emoție reprimată, nedezlipindu-și ochii de pe fața mea. Privirea ei hămesită îmi scormonea creierul, citindu-mi cu intensitate gândurile.

— Îl mai visez uneori și acum, adăugă ea parcă ușor amuzată.

Otto și cu mine ne-am așezat la masă, în timp ce doamna Nowak se agita în jurul nostru cu cafeaua și prăjiturile aduse de una din surorile sanatoriului. Tot ceea ce mi se-ntâmpla în ziua aceea rămânea, în mod straniu, fără nici un efect asupra mea: simțurile mi-erau amorțite, anesteziate, funcționând parcă într-un vis ce se desfășura

aievea. În această cameră albă și liniștită, cu ferestre mari dând spre pădurea tăcută de pini – brăduțul de Crăciun pe masă, ghirlandele de hârtie deasupra paturilor, fotografiile de familie prinse-n perete, farfuria plină de biscuiți cu cacao în formă de inimioare –, aceste patru femei trăiau și se mișcau. Ochii mei puteau explora fiecare colțișor al lumii lor: diagramele pentru febra zilnică, extinctorul cu spumă din perete, capitonajul cu piele al ușii. Îmbrăcate în hainele lor cele mai bune, cu mâinile curate, acum nerănite de înțepăturile acelor, neînăsprite de spălatul rufelor, stăteau în șezlonguri pe terasă și ascultau radioul, neavând voie să vorbească între ele. Trăind împreună în aceeași cameră, aceste femei creau o atmosferă ușor grețoasă, ca rufele murdare închise într-un dulap neaerisit. Erau jucăușe și țipau ascuțit, ca niște școlărițe mai bătrâne. Doamna Nowak și cu Erika erau cuprinse brusc de accese de rupt și smuls, când se trăgeau una pe alta de haine în tăcere, apoi explodau într-un râs crispat și strident. Se vedea că se dau în spectacol în fața noastră.

— Nici nu știți cât de mult am așteptat ziua de azi, mi-a mărturisit Erna. Să vezi un bărbat adevărat în carne și oase!

Doamna Nowak chicoti.

— Erika era o copilă atât de nevinovată până a venit aici... Habar n-aveai de nimic, nu-i așa, Erika?

Aceasta pufni în râs.

— Am învățat destule între timp...

— Da, păi te cred și eu! Nici nu vă-nchipuiți, Herr Christoph – mătușa ei i-a trimis un Pinocchio cadou de Crăciun și-acum îl ia în fiecare noapte cu ea în pat, cică nu poate dormi fără un bărbat alături.

Erika râse îndrăzneț.

— Oricum, e mai bine decât nimic, nu-i așa?

Și clipi șmecherește spre Otto, care-și dădu ochii peste cap, prefăcându-se teribil de șocat.

După masa de prânz, doamna Nowak trebuia să se odihnească vreun ceas. Erika și Erna ne-au luat în primire pentru o plimbare prin parcul sanatoriului.

— Să le-arătăm întâi cimitirul, propuse Erna.

În cimitir erau înmormântate animalele moarte ale personalului medical. Vreo duzină de cruci mici și pietre funerare se ridicau din pământ, cu inscripții în versuri eroicomice. Erau îngropate acolo păsările moarte și cobai și iepuri, ba chiar și un liliac găsit degerat în urma unui viscol.

— Te-apucă tristețea, nu?, când te gândești la ele cum zac aici, spuse Erna cu ochii scăldați în lacrimi dând la o parte zăpada de pe unul din micile morminte.

Dar, cum am pornit din nou pe alee, și ea și Erika s-au înveselit. Am râs toți patru și ne-am bătut cu bulgări. Otto a luat-o pe Erika în brațe și s-a făcut că vrea s-o arunce într-un nămete. Puțin mai încolo am trecut pe lângă o casă de vară, ceva mai retrasă din drum și înălțându-se printre copaci, pe o ridicătură a solului. Din ea tocmai ieșeau un bărbat și o femeie.

— Asta e doamna Klemke, m-a informat pe dată Erna. Azi a venit s-o vadă soțul. Și, închipuie-ți, cocioaba asta e singurul loc de pe tot domeniul unde doi oameni pot fi împreună singuri...

— Dar cred că-i destul de rece pe vremea asta.

— Bineînțeles că-i rece! Mâine ea o să facă iar febră și n-o să poată coborî vreo două săptămâni din pat... Dar nu-i nimic! În locul ei, la fel aș face și eu. Erna mă strânse de braț: Doar trebuie să trăim cât suntem tineri, nu?

— Bineînțeles!

Erna își întoarse iute privirile spre mine; ochii ei mari și umbroși se agățară de-ai mei ca niște cârlige; îmi și închipuiam că mă trag în jos.

— Eu n-am de fapt tuberculoză, Christoph, să știi... Doar nu ți-ai imaginat că am numai pentru că mă vezi aici?

— Nu, Erna, bineînțeles că nu.

— Multe din fetele de aici nu au. Le trebuie doar puțină îngrijire, ca mie... Doctorul spune că, dacă o să-mi văd de sănătate, o să mă pun în nou pe picioare... Și care crezi că e primul lucru pe care o să-l fac când or să-mi dea drumul de-aici?

— Care?

— Întâi dau urgent divorț, iar pe urmă-mi găsesc un soț. Și Erna râse, cu un soi de triumf amar: Asta n-o să dureze mult – îți promit eu!

După ce-am băut ceaiul, ne-am dus în salon. Doamna Nowak făcuse rost de un gramofon, ca să putem dansa. Eu am dansat cu Erna. Erika l-a luat pe Otto. Era foarte băiețoasă în mișcări și nepricepută, râzând prea tare de câte ori încurca pașii sau îl călca pe Otto pe pantofi. Acesta, cu un zâmbet lunecos, o conducea înainte și înapoi, ținându-și umerii aduși în față în acea postură de cimpanzeu la modă în Hallesches Tor. Bătrâna Muttchen ședea în capul oaselor, privindu-ne din patul ei. Când o țineam pe Erna în brațe, o simțeam înfiorată și tremurând. Acum se întunecase aproape complet, dar nimeni nu propunea să aprindem lumina.

După o vreme am terminat cu dansul și ne-am așezat pe paturile din salon în cerc. Doamna Nowak a început să povestească din copilăria ei, când trăia împreună cu părinții la o fermă, în Prusia Orientală.

— Aveam un joagăr numai al nostru, își amintea ea, și treizeci de cai. Cei mai grozavi din tot districtul; o mulțime de premii a câștigat tata cu ei, pe la expoziții...

Acum se-ntunecase de-a binelea în salon. Ferestrele arătau ca niște dreptunghiuri palide tăiate în beznă. Șezând lângă mine pe pat, Erna îmi prinse mâna și mi-o strânse

tare; apoi se-ntoarse, petrecându-mi brațul pe după mijlocul ei. Tremura violent din tot corpul.

— Christoph... îmi șopti ea înfiorată la ureche.

— ...iar verile, povestea întruna doamna Nowak, ne duceam toți la dans la hambarul cel mare, de lângă râu...

Gura mea strivi buzele uscate, fierbinți ale Ernei, dar tot nu reușeam să am senzația contactului direct: nu era în continuare decât o parte din lungul și sinistrul vis din care nu izbuteam să scap încă de dimineață.

— Așa-s de fericită în seara asta... îmi șopti Erna încet.

— Băiatul poștașului cânta la vioară, spunea doamna Nowak. Și cânta atât de frumos... Îți venea să plângi...

Din patul pe care ședeau Erika și Otto se auzi un foșnet ca de încăierare scurtă și un chicotit sonor:

— Vai, Otto, da' ce măgar poți fi... Mă uimești cu purtările astea! Să știi că te spun mamei tale!

Cinci minute mai târziu o soră medicală veni să ne spună că autobuzul era gata de plecare.

— Pe cuvântul meu, Christoph, îmi strecură Otto printre dinți în timp ce ne puneam amândoi paltoanele, cu fata asta puteam face orice voiam. Află că am pipăit-o peste tot... Tu cum te-ai distrat cu a ta? Cam slăbănoagă, nu?, da' pun pariu că-i toată numai foc și pară!

Apoi ne-am urcat în autobuz alături de ceilalți pasageri. Pacienții stăteau grămadă împrejur ca să ne spună la revedere. Înveliți și acoperiți în cap cu păturile lor imense, puteau fi la fel de bine și membrii unui trib aborigen din junglă.

Pe doamna Nowak o umflase plânsul, deși încercase să fie zâmbitoare.

— Tatii să-i spui că vin în curând acasă...

— Am să-i spun, mamă! Las' că te faci tu bine. Și vii în curând acasă.

— Nu mai am mult... oftă doamna Nowak, cu lacrimile curgându-i șiroaie peste zâmbetul ei hidos, ca de broască.

Dar deodată începu să tușească și trupul ei păru că se rupe în două, ca o marionetă scăpată din mână. Strângându-și brațele peste piept, scotea o tuse spasmodică și scâncită, ca un mic animal rănit. Cuvertura îi alunecă de peste cap și umeri; o șuviță de păr, desprinsă din coc, îi cădea întruna în ochi – se scutura orbește pentru a scăpa de ea. Două surori încercară ușor s-o ia de acolo, dar ea începu să li se zbată furioasă în brațe. Nu voia să plece cu ele.

— Du-te înăuntru, mamă! o rugă și Otto, abia stăpânindu-se să nu plângă. Te rog, du-te înăuntru! Că altfel răcești și mori!

— Ai să-mi mai scrii din când în când, da, Christoph?

Erna se agăța de mâna mea de parcă s-ar fi temut de înec. Privirile ei mă fixau cu acea cumplită intensitate a disperării ce nu mai cunoaște nici o rușine.

— Poate să fie și o simplă carte poștală... Îți scrii doar numele pe ea și-atât.

— Sigur că da.

Timp de o clipă s-au grămădit asupra noastră în micul cerc de lumină din jurul autobuzului ce gâfâia ușor, cu chipurile lucind terifiant, ca niște duhuri, pe fondul compact și negru al pădurii de pini. Acesta avea să fie apogeul visului meu, momentul de coșmar în care a luat sfârșit. Timp de o clipă m-a încercat spaima absurdă că or să ne atace – umbre tăcute și moi –, smulgându-ne din scaunele noastre și târându-ne jos flămânde, într-o muțenie de moarte. Însă momentul a trecut. S-au tras înapoi – erau, în fond, inofensive ca orice duh – pierind în întuneric, în timp ce autobuzul nostru, cu un scrâșnet acut de roți, se îndrepta către oraș, prin zăpada înaltă și nevăzută.

Familia Landauer

Într-o seară de octombrie a anului 1930, la vreo lună după alegeri, s-a iscat un mare tărăboi pe Leipziger Strasse. Câteva bande de naziști s-au apucat să demonstreze împotriva evreilor. Au molestat niște trecători bruneți, cu nasuri mari, și au spart vitrinele tuturor magazinelor evreiești. Incidentul în sine n-a avut nimic deosebit; morți nu au fost nici unul, cu arma s-a tras doar foarte puțin și nu s-au operat mai mult de câteva zeci de arestări. Mi-l amintesc însă pentru că el a fost cel dintâi contact al meu cu politica berlineză.

Domnișoara Mayr, bineînțeles, era încântată.

— Așa le trebuie! a exclamat ea. Orașul ăsta e năpădit de evrei. Ridicați o piatră și câțiva evrei și-ncep să se târască de sub ea ca gândacii. Ne otrăvesc până și apa pe care-o bem! Ne strangulează, ne fură, ne sug sângele și viața din noi. Uitați-vă la toate marile magazine: Wertheim, KDW, Landauer. Ale cui sunt? Ale unor pungași de evrei împuțiți!

— Îi cunosc personal pe cei din familia Landauer, i-am replicat eu tăios și am părăsit încăperea înainte ca domnișoara Mayr să aibă timp să găsească un răspuns potrivit.

Afirmația mea nu era întru totul adevărată. De fapt, nu cunoscusem pe nici unul dintre membrii familiei Landauer. Înainte de a pleca din Anglia însă, un prieten

comun îmi dăduse o scrisoare de recomandare către ei. Cum n-am nici o încredere în astfel de scrisori, probabil nu m-aș fi folosit nici de aceasta dacă n-ar fi fost remarca domnișoarei Mayr. Acum însă, m-am hotărât să-i scriu neîntârziat câteva rânduri doamnei Landauer.

Natalia Landauer, pe care am văzut-o prima dată trei zile mai târziu, era o elevă de vreo optsprezece ani. Avea un păr negru vâlvoi – o claie prea deasă, care-i făcea figura, cu ochi scânteietori, să pară prea lungă și prea îngustă. Semăna cu un pui de vulpe. Când ne-am dat mâna, a scuturat-o pe a ei din umăr, în maniera energică a tinerilor. „Intrăm aici, vă rog." Tonul îi era energic și hotărât.

Salonul era o încăpere mare și veselă, aranjată după gustul dinainte de război și cam prea plină de mobile. Natalia începu să vorbească pe dată, cu însuflețire, într-o engleză poticnită, dar plină de râvnă, arătându-mi discuri, tablouri, cărți, dar nepermițându-mi să mă uit la nimic mai mult de o singură secundă:

— Vă place Mozart? Da? O, și mie! Foarte mult!... Acești tablouri sunt în Kronprinz Palast. Nu ați văzut pe el? O să vă arăt pe el într-o zi, da?... Sunteți îndrăgostit de Heine? Spuneți foarte sincer, vă rog. Își ridică privirile dinspre bibliotecă zâmbind, însă cu o anumită severitate de profesoară pedantă: Să citiți. E frumos, găsesc.

Nu eram nici de un sfert de oră în casa lor și Natalia pusese deja patru cărți deoparte, ca să le iau cu mine la plecare: *Tonio Kröger*, povestirile lui Jacobsen, un volum de Stefan George și scrisorile lui Goethe.

— Trebuie să-mi spuneți opinia dumneavoastră sinceră, m-a avertizat ea.

Deodată o servitoare a deschis cele două uși glisante de sticlă din capătul camerei și ne-am trezit în prezența doamnei Landauer, o femeie mare, palidă, cu o aluniță pe

obrazul stâng și cu părul pieptănat în coc. Ședea liniștită la o masă și umplea pahare cu ceai dintr-un samovar. Mai erau acolo și farfurii cu șuncă și salam tăiat în felii și un vas plin cu cârnați din aceia umezi și lunecoși care te-mproașcă tot cu apă fiartă când le-nțepi pielița cu furculița; de asemeni brânză, ridichi, *Pumpernickel*[1] și sticle de bere.

— Dumneata o să bei bere, porunci Natalia înapoindu-i mamei sale unul dintre paharele de ceai.

Privind în jurul meu, am observat că puținele spații goale dintre tablouri și dulapuri erau decorate cu siluete excentrice în mărime naturală, decupate din hârtie colorată – fecioare cu părul despletit sau gazele cu ochii oblici – fixate cu ace de gămălie pe perete; contrastau comic și ineficient cu soliditatea burgheză a mobilei din mahon. Mi-am dat seama, fără să-mi spună nimeni, că Natalia trebuie să fi făcut acele desene. Da, ea le făcuse și le prinsese acolo în vederea unei petreceri; acum însă le-ar fi dat jos, numai că mama ei n-o lăsa. Au și avut pe loc o mică dispută pe acest subiect – evident, unul din punctele de program ale rutinei lor domestice.

— O, dar ele sunt *terrribile*! proclamă Natalia pe englezește.

— Mie mi se par foarte drăguțe, îi răspunse liniștită doamna Landauer în limba germană, fără a ridica ochii din farfurie, cu gura plină de *Pumpernickel* și ridichi.

De îndată ce am terminat cina, Natalia mi-a dat de înțeles că trebuia să-i urez noapte bună doamnei Landauer. Apoi ne-am întors în salon. Aici s-a pornit să-mi ia un adevărat interogatoriu. Unde stăteam în gazdă? Cât plăteam pentru cameră? Când i-am spus, a decretat pe dată că nu alesesem bine cartierul (Wilmersdorf era preferabil) și că fusesem tras pe sfoară. Puteam găsi exact

1 Varietate de pâine neagră de Westfalia.

același lucru, la același preț, dar cu apă curentă și încălzire centrală.

— Trebuia să întrebați pe mine, a adăugat ea parcă uitând că abia în acea seară ne cunoscusem. V-aș fi făcut eu rost.

— Prietenul dumitale ne spune că sunteți scriitor, mă atacă apoi, din senin, Natalia.

— Ei, nu prea sunt eu scriitor, am protestat.

— Dar ați scris o carte? Da?

Da, scrisesem o carte. Natalia triumfă:

— Ați scris o carte și spuneți că nu sunteți scriitor. Sunteți nebun, eu așa cred!

Atunci a trebuit să-i spun întreaga istorie despre *Toți conspiratorii*, de ce se intitula așa, despre ce era vorba în ea, când a apărut și așa mai departe.

— Să-mi aduceți un exemplar, vă rog.

— Nu mai am nici unul, i-am spus cu satisfacție, și tirajul s-a epuizat.

Pe moment a fost descumpănită, apoi a adulmecat abilă o nouă urmă:

— Și asta care scrieți la Berlin? Spuneți-mi, vă rog, ce e?

Spre mulțumirea ei, am început să-i spun rezumatul unei povestiri scrise cu ani în urmă pentru o revistă universitară din Cambridge. Am îmbunătățit-o cât am putut *ex tempore*, pe măsură ce înaintam cu narațiunea. Relatarea subiectului m-a captivat din nou, cu atât mai mult cu cât am început să simt că ideea nici nu fusese prea rea în fond și că aș putea încerca s-o mai scriu o dată. După fiecare propoziție pe care o rosteam, Natalia strângea din buze și aproba atât de violent din cap că părul îi sălta în sus și-n jos pe față.

— Da, da, repeta ea întruna. Da, da.

Abia după câteva minute bune mi-am dat seama că nu pricepea o iotă din ceea ce-i povesteam. Era evident că nu avea cum înțelege engleza mea, căci vorbeam foarte

repede acum și fără să-mi aleg cuvintele. În ciuda efortului ei teribil de concentrare și devoțiune, observasem cum îmi studiază pe rând cărarea și cravata lucioasă la nod. Ba chiar și-a aruncat pe furiș o privire și spre pantofii mei. M-am prefăcut totuși că nu sesizez nimic, căci ar fi fost o grosolănie din partea mea să mă opresc din povestire și o nedelicatețe să întrerup plăcerea Nataliei de a mă asculta vorbindu-i atât de intim despre ceva ce mă privea numai pe mine, în ciuda faptului că eram doi străini.

Când am fost gata, m-a întrebat pe dată:

— Și va fi gata cât de curând?

Căci își apropriase povestirea, împreună cu toate celelalte lucruri ale mele. I-am spus că nu știu. Eram leneș.

—A, sunteți leneș? căscă Natalia ochii a bătaie de joc. Așa? În cazul ăsta îmi pare rău. Nu am ce vă face.

Nu peste mult am spus că trebuia să plec. A venit cu mine până la ușă.

— Și o să-mi aduceți povestea curând? insistă ea.

— Da.

— Cât de curând?

— Săptămâna viitoare, am promis eu cam cu jumătate de gură.

Dar au trecut vreo două săptămâni până să trec din nou pe la familia Landauer. După cină, când doamna Landauer nu mai era în odaie, Natalia m-a informat că aveam să mergem la film împreună.

— Suntem invitații mamei mele.

Când ne-am ridicat de plecare, a înșfăcat de pe bufet o portocală și două mere și le-a îndesat în buzunarul meu. Probabil era convinsă că sufeream de subnutriție. Am încercat să protestez.

— Când mai spui un cuvânt, sunt supărată, mă puse ea în gardă. Și ai adus-o? mă-ntrebă în timp ce ieșeam pe ușă.

Fiind pe deplin conștient că se referea la povestire, m-am prefăcut cât mai inocent cu putință:

— Ce să aduc?

— Știi foarte bine. Care ai promis.

— Nu țin minte să fi promis ceva.

— *Nu ții minte?* râse Natalia disprețuitoare. În cazul ăsta îmi pare rău. N-am ce să-ți fac.

Dar, până să ajungem la cinema, mă iertase totuși. Marele film era cu Pat și Patachon. Natalia rosti severă:

— Genul ăsta de film nu-ți place, cred. El nu este ceva destul de inteligent pentru tine.

Am negat că mi-ar plăcea numai filmele „inteligente", dar ea a rămas tot sceptică.

— Bine. Să vedem.

Pe toată durata filmului mi-a aruncat întruna priviri, să vadă dacă râdeam sau nu. La început am exagerat cu râsul. Apoi, plictisindu-mă de această joacă, n-am vrut să mai râd. Natalia a devenit tot mai nerăbdătoare. Către sfârșitul filmului a început chiar să mă îmboldească în momentele când trebuia să râd. Nici nu s-au aprins bine luminile, că a și izbucnit:

— Vezi? Am avut dreptate. Nu ți-a plăcut, nu?

— Ba mi-a plăcut foarte mult.

— O, da, să știi că te cred! Hai, spune drept.

— Ți-am spus doar. Mi-a plăcut.

— Dar n-ai râs. Tu stai mereu cu fața așa... încercă Natalia să mă imite. Niciodată nu râzi.

— Eu nu râd niciodată când mă distrez, am spus.

— O, da, poate! Acesta e unul din obiceiurile voastre englezești, să nu râdeți?

— Nici un englez nu râde când se distrează.

— Și vrei să te cred? Atunci îți spun: englezii voștri sunt nebuni.

— Remarca nu e foarte originală.

— Și trebuie întotdeauna remarcile mele să fie așa originale, stimate domn?

— Când ești cu mine, da.

— Imbecilule!

Ne-am așezat puțin într-o cofetărie din apropierea gării de la Grădina Zoologică și am mâncat câte o înghețată. Înghețata avea cocoloașe tari în ea și un ușor gust de cartofi. Deodată Natalia a început să vorbească de părinții ei.

— Eu nu înțeleg ce vor să spună cărțile astea moderne când spun: mama și tata întotdeauna trebuie să aibă ceartă cu copiii. Să știi, mie ar fi imposibil să am ceartă cu părinții mei. Imposibil.

Și mă privi cu atenție, ca pentru a vedea dacă o credeam sau nu ce-mi spunea. Am dat din cap afirmativ.

— Absolut imposibil, repetă ea solemn. Pentru că știu că tatăl meu și mama mea mă iubesc. Așa că întotdeauna ei se gândesc nu la ei, ci la ce e pentru mine cel mai bun. Mama mea, știi, nu e puternică. Are câteodată cele mai *terrribile* dureri de cap. Și atunci, bineînțeles, eu nu pot lăsa singură la ea. Foarte des aș vrea să merg afară la un cinema sau la un teatru sau la un concert și mama mea, ea nu spune nimic, dar eu uit la ea și văd că ea nu simte bine, așa că spun: Nu, eu trebuie să rămân acasă, eu nu voi merge. Dar niciodată se întâmplă să spună un cuvânt mic despre durerea care ea o suferează. Niciodată.

(Prima dată când m-am dus la familia Landauer am cheltuit două mărci cincizeci pe trandafiri pentru mama Nataliei. A meritat efortul. Nici măcar o singură dată după aceea n-a mai avut dureri de cap în serile când propuneam să ies în oraș cu Natalia.)

— Tatăl meu vrea întotdeauna ca eu să am cel mai bun din totul, continuă ea. Tatăl meu vrea întotdeauna ca să spun: Părinții mei sunt bogați, eu nu trebuie să gândesc despre bani. Oftă: Dar eu sunt altfel decât așa. Eu aștept întotdeauna să vină cel mai rău. Eu știu cum sunt lucrurile în Germania azi și deodată poate fi că tatăl meu pierde tot. Știi că asta deja s-a întâmplat o dată? Înainte de război,

tatăl meu a avut o fabrică mare la Posen. Vine războiul și tatăl meu trebuie să plece. Mâine poate fi la fel aici. Dar tatăl meu, el e așa un om că pentru el este egal. El poate să înceapă cu un pfennig și să muncească și să muncească până câștigă totul înapoi. Și de aceea, spuse ea mai departe, eu vreau să las școala și să încep a învăța ceva folositor, ca să pot să câștig pâinea mea. Eu nu pot să știu cât timp mai au bani părinții mei. Tatăl meu vrea să fac *Abitur*[1] și să merg la universitate. Dar acum eu vreau să vorbesc cu ei și să întreb pe el dacă nu pot să merg la Paris ca să studiez arta. Dacă știu să desenez și să pictez, poate că pot să câștig viața mea; și mai vreau să învăț și bucătărie. Știi că eu nu știu să gătesc nimic, nici cel mai simplu lucru?

— Nici eu nu știu.

— Pentru un bărbat acesta nu este așa important. Dar o fată trebuie să fie pregătită pentru tot. Dacă vreau, adăugă ea cu toată seriozitatea, eu voi pleca departe cu bărbatul pe care iubesc și voi trăi cu el; chiar dacă nu putem deveni căsătoriți, aceasta nu va fi important. Atunci eu trebuie să fiu în stare să fac tot singură, înțelegi? Nu ajunge să spui: Eu am făcut *Abitur*, eu am diplomă din universitate. El va răspunde: Și prânzul meu, mă rog, unde-i?

A urmat o pauză.

— Nu ești șocat la ce-am spus acum? mă-ntrebă Natalia pe neașteptate. Că aș trăi cu un bărbat fără că suntem căsătoriți?

— Nu, bineînțeles că nu.

— Să nu înțelegi greșit pe mine, te rog. Eu nu admirez femeile care întotdeauna merg de la un bărbat la altul... asta e așa, făcu Natalia un gest de repulsie, așa degenerat, găsesc.

---

1 Bacalaureat (germ.).

— Nu crezi că femeile ar trebui să aibă și ele dreptul de a se răzgândi?

— Nu știu. Eu nu înțeleg astfel de lucruri... Dar e degenerat.

Am condus-o acasă. Natalia avea obiceiul de a te aduce până în pragul ușii, iar acolo, cu o extraordinară rapiditate, îți dădea scurt mâna și apoi intra în casă brusc, trântindu-ți ușa în nas.

— Mă telefonezi? Săptămâna viitoare? Da? parcă-i aud vocea și acum, după care ușa se trântea cu zgomot și ea dispărea nemaiașteptând răspunsul meu.

Natalia evita orice contact, fie direct, fie indirect. Așa cum nu stătea să mai pălăvrăgim în pragul ușii. Și am remarcat că prefera să aibă o masă între noi, dacă ședeam cumva pe scaune. Îi displăcea de asemeni să-i țin haina: „Încă n-am șaizeci de ani, stimate domn!" Dacă ne ridicam să plecăm dintr-o cofetărie sau dintr-un restaurant și vedea privirile mele îndreptându-se spre cuierul unde era agățată haina ei, în aceeași clipă se și repezea asupra acesteia și o ducea cu ea într-un colț, întocmai ca un animal care-și păzește hrana.

Într-o seară, am intrat într-o cofetărie și am comandat două cești de cremă de ciocolată. Când au sosit, am constatat că fata care servea uitase să pună linguriță și la Natalia. Eu sorbisem deja din ceașca mea și învârtisem cu linguriță în ea după ce am sorbit. Mi s-a părut absolut firesc să-i ofer linguriță mea, dar am rămas surprins și puțin iritat când ea a refuzat cu o expresie de ușoară scârbă. Respingea până și acest contact indirect cu gura mea.

Natalia a luat bilete la un concert de Mozart. Seara însă n-a fost reușită. Sala severă în stil corintic era foarte rece, iar ochii îmi erau orbiți de strălucirea luminilor electrice. Scaunele din lemn lustruit s-au dovedit a fi auster

de tari. Iar publicul privea concertul aproape ca pe o ceremonie religioasă. Entuziasmul devoțional, rigid, mă apăsa ca o durere de cap; nici o clipă n-am reușit să fac abstracție de toate chipurile acelea ce ascultau orbite sau pe jumătate încruntate. Și, cu toată muzica lui Mozart, nu m-am putut abține să nu gândesc: Halal mod de a-ți petrece seara!

În drum spre casă am fost cam obosit și cam ursuz, iar rezultatul a fost o ciondăneală cu Natalia. Totul a pornit de la ea, în clipa când a adus vorba despre Hippi Bernstein. Natalia fusese cea care îmi făcuse rost de această elevă: ea și Hippi erau colege de școală. Câteva zile mai înainte, Hippi avusese prima ei lecție de engleză cu mine.

— Și cum îți place ea? mă-ntrebă Natalia.

— Foarte mult. Ție nu?

— Da, eu de asemenea... Însă are două mari greșeli. Cred că tu nu le-ai observat încă, da?

Cum nu m-am lăsat atras pe această pistă, a rostit solemn:

— Știi că doresc să spui mie sincer care sunt greșelile *mele*?

Într-o altă stare de spirit, mi s-ar fi părut o întrebare nostimă, ba chiar destul de emoționantă. Așa însă nu mi-a trecut prin cap decât: „Mai vrea și complimente acum" și am izbucnit:

— Nu știu ce înțelegi tu prin „greșeli". Eu nu judec oamenii după mediile lor trimestriale. Așa ceva să-ți dea profesorii tăi de la școală.

Replica mea a redus-o pe Natalia la tăcere. Dar numai o clipă, căci a început din nou. Citisem vreuna din cărțile primite de la ea?

Nu citisem nici una, dar am răspuns că da, citisem *Frau Marie Grubbe* de Jacobsen.

Și ce părere aveam?

— E foarte bună, am răspuns arțăgos fiindcă mă simțeam cu musca pe căciulă.

Natalia mă privi tăios:

— Mă tem că ești foarte nesincer. Tu nu dai sensul tău adevărat.

Deodată m-am simțit copilărește de furios:

— Sigur că nu. De ce aș face-o? Discuțiile în contradictoriu mă plictisesc. Și n-am de gând să spun ceva cu care s-ar putea să nu fii de acord.

— Dar, dacă este așa, spuse ea sincer contrariată, atunci nu are nici un rost să mai vorbim ceva serios.

— Bineînțeles că n-are.

— Și-atunci să nu vorbim deloc? întrebă săraca Natalia.

— Cel mai bine ar fi, i-am replicat eu, să scoatem tot felul de zgomote, ca animalele dintr-o curte. Mie îmi place să aud sunetul vocii tale, dar nu mă interesează nici un pic ce zici. Așa încât mult mai bine ar fi să spunem doar „Ham-ham" și „Beee" și „Miau".

Natalia roși. Era stupefiată și profund jignită. După o lungă tăcere, spuse doar:

— Da, înțeleg.

Când ne-am apropiat de casa ei, am încercat să dreg ce mai era de dres transformând totul într-o glumă, dar n-a vrut să reacționeze în nici un fel. M-am întors acasă foarte rușinat de mine însumi.

După câteva zile totuși, Natalia m-a sunat și mi-a făcut o invitație pentru prânz. La sosire mi-a deschis ea însăși – evident, așteptase momentul acesta – și, în loc de salut, a exclamat:

— Ham, ham! Beee! Miau!

Timp de o clipă am crezut că înnebunise cu adevărat. Apoi mi-am adus aminte de cearta noastră. Dar, odată făcută această glumă, Natalia era dispusă din nou să fim prieteni.

Am mers amândoi în salon, unde a început să pună pastile de aspirină în vasele cu flori, ca să le împrospăteze, spunea ea. Am întrebat-o ce mai făcuse în ultimele zile.

— Toată săptămâna aceasta, îmi explică Natalia, eu nu mă duc la școală. Nu m-am simțit bine. Acum trei zile, stau lângă pian acolo și deodată cad pe jos – așa. Cum se spune *ohnmächtig*?

— Adică ai leșinat?

— Da, asta e, dădu ea energic din cap. Eu sunt *ohnmächtig.*

— Dar în cazul ăsta ar trebui să stai în pat. Brusc mă simțeam masculin și protector: Și-acum te simți mai bine?

Natalia râse voioasă și nu cred că am văzut-o vreodată arătând mai bine:

— O, nu-i chiar așa important. Am ceva care trebuie să-ți spun, adăugă ea. Va fi o surpriză plăcută pentru tine, cred. Astăzi vine tatăl meu și vărul meu Bernhard.

— O, ce plăcere!

— Da! Nu-i așa? Tatăl meu ne face mare bucurie când vine, căci acum el este adesea în călătorie. Are multe afaceri peste tot, la Paris, la Viena, la Praga. Întotdeauna el trebuie să fie în tren. El îți va plăcea, cred.

— Sunt sigur.

Și, într-adevăr, când ușile cu geam au fost deschise, însuși domnul Landauer mă aștepta ca să mă cunoască. Lângă el se afla Bernhard Landauer, vărul Nataliei, un tânăr înalt și palid într-un costum închis, cu doar câțiva ani mai mare decât mine.

— Mă bucur foarte mult să vă cunosc, a rostit el când ne-am strâns mâinile.

Vorbea engleza fără urmă de accent străin.

Domnul Landauer era un omuleț vioi, cu o piele măslinie, ridată și tăbăcită, ca o cizmă veche și lustruită. Avea

ochi căprui scânteietori ca niște nasturi de botină și sprâncenele unui actor de mâna a treia – atât de groase și de negre de parcă ar fi fost cănite. Era evident că-și adora familia. Îi deschidea doamnei Landauer ușa curtenitor, ca pentru o domnișoară foarte drăguță și tânără. Zâmbetul său binevoitor și satisfăcut îmbrățișa întreaga adunare – Natalia radiind de bucurie pentru întoarcerea tatălui ei, doamna Landauer ușor îmbujorată, Bernhard molatic și palid, de o politețe enigmatică; până și eu însumi eram inclus. De fapt, domnul Landauer îmi adresa aproape întreaga sa conversație numai mie, evitând cu grijă orice referire la chestiunile de familie, care mi-ar fi putut reaminti că eram doar un străin la masa lui.

— Acum treizeci și cinci de ani eram în Anglia, îmi povestea el vorbind cu un accent foarte puternic. Am venit în capitala dumneavoastră să-mi scriu teza de doctorat despre condiția muncitorilor evrei din East End. Am văzut o mulțime de lucruri atunci pe care oficialitățile dumneavoastră engleze n-ar fi dorit să le văd. Eram un băiețandru destul de tânăr pe atunci; mai tânăr, cred, decât ești dumneata acum. Și am purtat o serie de discuții extrem de interesante cu docherii, cu prostituatele și cu administratorii așa-numitelor dumneavoastră Așezăminte Publice. Foarte interesant... Domnul Landauer zâmbi nostalgic: Și această teză mică și neînsemnată a stârnit o groază de discuții. A fost tradusă în nu mai puțin de cinci limbi.

— Cinci limbi! îmi repetă Natalia în germană. Vezi că și tata e scriitor!

— Ei, asta a fost acum treizeci și cinci de ani! Cu mult înainte să te naști dumneata, dragul meu. Domnul Landauer clătină dezaprobator din cap, ochii săi ca niște nasturi clipiră cu bunăvoință: Acum nu mai am timp pentru asemenea studii. Se întoarse din nou spre mine: Tocmai am citit o carte în limba franceză despre

marele dumneavoastră poet englez Lord Byron. O carte foarte interesantă. M-aș bucura foarte mult să aflu părerea dumitale, ca scriitor, despre această problemă atât de importantă, și anume dacă Lord Byron s-a făcut sau nu vinovat de incest? Ei, ce zici, domnule Isherwood?

Am și simțit cum încep să roșesc. Cine știe din ce motiv, nu prezența Nataliei, ci a doamnei Landauer, care-și mesteca liniștită mâncarea, mă stingherea cel mai teribil în această clipă. Bernhard stătea cu ochii în farfurie, surâzând ușor.

— Acum, am început eu, e destul de greu să...

— E o problemă foarte interesantă, mă întrerupse domnul Landauer privind jur-împrejurul său cu multă bunăvoință și mestecând cu mare satisfacție. Putem accepta că omul de geniu e o ființă de excepție și care poate să facă lucruri de excepție? Sau trebuie să spunem: Nu, poți tu să scrii un poem frumos, ori să pictezi un tablou inspirat, dar în viața de fiecare zi ești dator să te porți ca un om obișnuit și trebuie să te supui acelor legi pe care le-am făcut pentru toți? Noi nu-ți vom îngădui să fii un om *extra*-ordinar. Domnul Landauer ne fixă triumfător pe fiecare, cu gura plină de mâncare. Deodată privirea lui se opri radioasă la mine: Sau dramaturgul dumneavoastră Oscar Wilde... iată alt caz. Ți-l supun atenției, domnule Isherwood. Aș dori foarte mult să aflu părerea dumitale. Era sau nu justificată justiția dumneavoastră engleză să-l pedepsească pe Oscar Wilde? Spune-mi, te rog, ce crezi?

Și domnul Landauer mă privi încântat, cu o furculiță plină de carne oprită la jumătatea drumului către gură. În planul doi, eram conștient de prezența lui Bernhard, zâmbind discret.

— Sigur că... am început eu cu urechile arzându-mi de roșeață.

De data aceasta însă, doamna Landauer a fost cea de la care mi-a venit pe neașteptate salvarea, căci i s-a adresat Nataliei cu o remarcă în limba germană referitoare la legume. A urmat un scurt dialog, în cursul căruia domnul Landauer a părut să fi uitat complet de întrebarea sa. În schimb mânca mulțumit mai departe. S-a băgat însă acum Natalia în vorbă.

— Te rog spune și tatei numele cărții tale. Eu nu mi-l aduc aminte. El e un nume tare caraghios.

Am încercat să-i adresez o încruntătură de nemulțumire, pe care ceilalți să n-o observe.

— *Toți conspiratorii*, am informat-o rece.

— *Toți conspiratorii*... o, da, desigur!

— A, scrieți istorii cu criminali, domnule Isherwood? zâmbi domnul Landauer aprobator.

— Mă tem că această carte n-are nimic de-a face cu criminalii, i-am răspuns eu politicos.

Domnul Landauer se arătă încurcat și cam stingherit:

— N-are de-a face cu criminalii?

— Să-i explici, te rog, îmi comandă Natalia.

Am tras aer adânc în piept:

— Titlul voia să fie simbolic... E luat din *Iuliu Cezar* de Shakespeare...

— A, Shakespeare! Splendid! Foarte interesant... se lumină pe loc domnul Landauer.

— În limba germană, am zâmbit eu abia perceptibil la propria mea șiretenie de a îndrepta discuția pe o altă pistă, aveți, cred, traduceri admirabile din Shakespeare.

— Da, într-adevăr! Traducerile din opera lui sunt adevărate monumente ale limbii noastre. Datorită lor, Shakespeare al dumneavoastră a devenit, cum s-ar zice, aproape un poet german...

— Dar tu nu spui, insistă Natalia cu o maliție ce părea de-a dreptul diabolică, despre ce tratează cartea ta.

Am scrâșnit din dinți:

— Este povestea a doi tineri. Unul din ei e artist, celălalt student la medicină.

— Și ei sunt singurele persoane din cartea ta? întrebă Natalia.

— Bineînțeles că nu... Dar mă surprinde ce memorie scurtă ai. Doar ți-am povestit de curând subiectul de-a fir a păr.

— Prostule! Nu pentru mine întreb. Natural că amintesc tot ce ai povestit mie. Dar tatăl meu n-a auzit încă. Așa că vrei să-i spui?... Și ce este apoi?

— Artistul are o mamă și o soră. Toți trei sunt foarte nefericiți.

— Dar de ce sunt nefericiți? Tatăl meu și mama mea și eu, noi nu suntem nefericiți.

Aș fi dat orice s-o înghită pământul în acea clipă.

— Nu toți oamenii sunt la fel, am rostit eu prudent, evitând privirea domnului Landauer.

— Bine, spuse Natalia. Ei sunt nefericiți... Și apoi?

— Artistul fuge de acasă, iar sora lui se mărită cu un tânăr foarte antipatic.

Natalia observa în mod evident că nu mai suportam multă vreme scena și îmi servi o ultimă înțepătură:

— Și câte exemplare ai vândut?

— Cinci.

— Cinci?! Dar aceasta este foarte puțin, nu-i așa?

— Este foarte puțin, într-adevăr.

La sfârșitul mesei, s-a dat de înțeles că Bernhard cu unchiul și mătușa lui vor discuta în trei chestiuni de familie.

— Îți place, m-a întrebat Natalia, ca noi să plimbăm puțin împreună?

Domnul Landauer își luă rămas-bun foarte ceremonios de la mine:

— În orice împrejurare și oricând sunteți binevenit sub acoperișul meu, domnule Isherwood.

Ne-am înclinat amândoi.

— Poate într-o seară, îmi spuse Bernhard oferindu-mi cartea sa de vizită, veți avea plăcerea să poftiți și pe la mine, să-nviorați puțin sihăstria în care trăiesc?

I-am mulțumit, declarându-i că voi fi încântat s-o fac.

— Și ce părere ai despre tatăl meu? mă întrebă Natalia de îndată ce am ieșit din casă.

— Cred că e cel mai drăguț tată pe care l-am cunoscut.

— Așa crezi sincer?

Era fericită.

— Da, sincer.

— Și acum mărturisește mie, tatăl meu te-a șocat când a vorbit despre Lord Byron, nu? Erai roșu ca racul.

— Tatăl tău mă face să mă simt extrem de demodat, am râs eu, cu conversația lui atât de modernă.

— Vezi, am avut dreptate! exclamă triumfătoare Natalia. Ai fost șocat. O, ce mă bucur! Pentru că, vezi tu, eu spun tatălui meu: Un tânăr foarte inteligent vine aici să viziteze pe noi – și așa că el dorește să arate ție că de asemeni și el poate a fi modern și a vorbi despre toți subiecții aceștia. Tu credeai că tatăl meu o să fie un bătrân cam prost? Hai, spune adevărul, te rog.

— Nu, căutși de puțin, am protestat eu, nici prin gând nu mi-a trecut una ca asta.

— Ei bine, el nu este prost, înțelegi... El este foarte deștept. Numai că nu are atâta de mult timp pentru citit, pentru că muncește mereu. Câteodată el trebuie să muncească optsprezece sau nouăsprezece ore în zi; este *terrribil*... Și el este cel mai bun tată din toată lumea!

— Vărul tău Bernhard este asociatul tatălui tău, nu-i așa?

Natalia dădu afirmativ din cap.

— El este care conduce magazinul aici, în Berlin. Și el este foarte deștept.

— Presupun că vă întâlniți adesea, nu?

— Nu... Nu este adesea că vine pe la noi acasă... Știi, el este un om curios. Eu cred că place lui a fi foarte mult singur. Și sunt surprinsă că te roagă să faci lui o vizită... Trebuie să fii atent.

— Atent? De ce trebuie să fiu atent?

— El este foarte sarcastic, înțelegi? Eu cred poate că el să râdă despre tine.

— Ei, asta n-ar fi chiar un capăt de țară. O mulțime de oameni râd de mine... Chiar și tu, uneori...

— A, eu! Aceasta este altceva. Natalia scutură solemnă din cap; era evident că vorbea dintr-o experiență proprie neplăcută: Când eu râd, este pentru glumă, știi? Dar când râde Bernhard despre tine, nu este frumos...

Bernhard avea un apartament pe o stradă liniștită, nu departe de Grădina Zoologică. Când am sunat la poarta dinspre stradă, un portar cu o statură de gnom s-a holbat la mine printr-o ferestruică de la parter, m-a întrebat la cine mergeam și, după ce m-a cântărit câteva clipe cu o neîncredere profundă, a apăsat pe un buton care a ridicat automat zăvorul porții. Aceasta era atât de grea, încât am fost nevoit s-o împing cu amândouă mâinile; s-a închis singură în urma mea cu o bubuitură prelungă, ca o salvă de tun. Au venit apoi două uși la rând, ce dădeau spre o curte interioară, aici încă o ușă de la casa din fundul curții, apoi cinci etaje pe scări și, în fine, ușa de la apartament. În total, patru rânduri de uși îl apărau pe Bernhard de lumea exterioară.

În acea seară purta un chimono cu minunate broderii orientale peste hainele sale de oraș. Nu mai arăta chiar așa cum îl țineam eu minte de la precedenta noastră întâlnire: atunci nu mi se păruse câtuși de puțin oriental – și chimonoul, cred, îi scotea acum în evidență această trăsătură. Profilul rafinat, impecabil, conturat cu finețe și coroiat, îi conferea ceva din aerul unei păsări de pe o

broderie chinezească. Era molatic, negativist, m-am gândit eu, și totuși ciudat de puternic, având concentrată în el toată acea forță ascunsă a unei figuri de fildeș sculptate într-un altar. Am remarcat din nou engleza lui minunată și gesturile reținute ale mâinilor, în timp ce-mi arăta un cap din gresie al lui Buddha din Regatul Khmer, datând din secolul al XII-lea, pe care îl ținea la piciorul patului său – „ca să-mi vegheze visele". Pe o bibliotecă scundă și albă se-nșiruiau statuete și capete de piatră grecești, siameze și indochineze, majoritatea aduse de Bernhard din călătoriile sale. Printre volumele de istoria artei, reproduceri fotografice și monografii despre sculpturi și antichități, am văzut *Colina* de Vachell și *Ce-i de făcut?* de Lenin. Locuința putea fi la fel de bine așezată și în străfundurile unui peisaj de țară: dinspre lumea exterioară nu răzbătea nici un sunet. O servitoare sobră, într-o uniformă cu șorț, ne-a servit cina. Eu am mâncat o supă, pește, cotlet și apoi desertul; Bernhard a băut doar lapte și a mâncat roșii și fursecuri.

Am stat de vorbă despre Londra, pe care n-o vizitase încă, și despre Paris, unde studiase o vreme în atelierul unui sculptor.

— Însă, oftă el zâmbind cu blândețe, Providența a decis altfel.

Aș fi dorit să vorbesc cu el despre afacerile familiei Landauer, dar n-am făcut-o, de teamă să nu i se pară o lipsă de tact din partea mea. Cu toate acestea, el însuși a amintit și de ele, într-o doară:

— Să treci pe la noi într-o zi, dacă subiectul te pasionează. Presupun că trebuie să fie interesant, fie și numai ca fenomen economic contemporan.

Zâmbi și pe chip i se coborî o mască a oboselii: mi-a trecut prin minte o clipă gândul că poate suferea de vreo boală fatală.

După cină însă păru ceva mai senin: începu să-mi povestească din călătoriile sale. Cu câțiva ani înainte făcuse o dată înconjurul lumii – își vârâse, cu o curiozitate moderată și o ironie binevoitoare, peste tot nasul său coroiat: cunoscuse așezările rurale ale evreilor din Palestina, coloniile evreiești de la Marea Neagră, comitetele revoluționare din India, armatele rebele din Mexic. Ezitant și alegându-și cu mare grijă cuvintele, mi-a descris dialogul său despre demoni cu un luntraș chinez, precum și un caz incredibil de brutalitate din partea poliției newyorkeze.

De patru sau de cinci ori în cursul acelei seri s-a auzit sunând la el telefonul; de fiecare dată, am avut impresia, pentru a i se cere ajutor și sfat.

— Treci pe la mine mâine, rostea cu vocea lui obosită, liniștitoare. Da... sunt sigur că se poate aranja... Și-acum te rog eu nu-ți mai face griji. Bagă-te în pat și culcă-te. Îți recomand să iei două-trei aspirine...

Zâmbi moale, ironic. Era clar că urma să-i împrumute cu bani pe toți interlocutorii lui.

— Și spune-mi, te rog, mă întrebă el în clipa când să ies pe ușă, dacă nu ți se pare o impertinență din partea mea, ce anume te-a determinat să vii la Berlin?

— Am vrut să-nvăț germana, i-am spus.

După ce mă pusese Natalia în gardă, n-aveam de gând în nici un caz să încredințez povestea vieții mele tocmai lui Bernhard.

— Și ești fericit aici?

— Foarte.

— E un lucru minunat, cred... Absolut minunat... Și Bernhard râse cu acel râs al lui blând și ironic: Un spirit înzestrat cu atâta vitalitate încât să se poată simți fericit până și la Berlin. Trebuie neapărat să-mi împărtășești și mie secretul tău. Mă lași să stau culcat la picioarele tale, să învăț înțelepciunea?

Zâmbetul i se contractă, făcându-se nevăzut. Din nou nepăsarea unei oboseli de moarte se coborî ca o umbră pe chipul său încă atât de tânăr.

— Nutresc speranța, spuse el, că ai să-mi mai dai vreun telefon ori de câte ori nu o să ai ceva mai bun de făcut.

La scurt timp după această întâlnire, am fost să-l văd pe Bernhard la birou.

Supermagazinul Landauer era o clădire enormă din oțel și sticlă, nu departe de Potsdamer Platz. Mi-a trebuit aproape un sfert de ceas până ce am reușit să-mi găsesc drumul prin raionul de lenjerie, unelte, articole electrice, sportive și cuțitărie până în lumea secretă din spatele scenei – serviciul de vânzare cu ridicata, serviciul comercial și de tranzacții și birourile în care lucra Bernhard. Un portar mi-a dat drumul să intru într-o mică sală de așteptare, cu lambriuri dintr-un lemn dungat și foarte bine lustruit, având pe jos un covor gros albastru și pe un perete o gravură cu Berlinul la 1803. După câteva clipe, și-a făcut apariția însuși Bernhard. În acea dimineață arăta mai tânăr, mai spilcuit, purta papion și avea un costum gri-deschis foarte elegant.

— Sper ca această cameră modestă să întrunească aprecierea ta, mi se adresă el direct. Sunt de părere că, deoarece țin o mulțime de oameni aici în așteptare, trebuie să le ofer o atmosferă plăcută, care să le mai aline nerăbdarea.

— E foarte frumoasă, am spus eu adăugând, pentru a face conversație, căci mă simțeam puțin stingher: Ce fel de lemn este ăsta?

— Nuc caucazian.

Bernhard pronunța cuvintele cu obișnuita sa distincție și foarte precis. Deodată zâmbi. Acum părea într-o stare de spirit mult mai bună:

— Hai să-ți arăt magazinul.

La raionul de articole casnice, o prezentatoare îmbrăcată într-o salopetă demonstra meritele unui filtru de cafea recent brevetat. Bernhard se opri s-o întrebe cum mergea vânzarea și femeia ne oferi câte o ceașcă de cafea. În timp ce eu sorbeam dintr-a mea, el începu să îi explice că eram un bine-cunoscut negustor de cafea din Londra și că deci merita să afle părerea mea. La început femeia a înclinat să-l creadă, însă văzând că râdem cu atâta poftă, a devenit suspicioasă. Apoi lui Bernhard i-a scăpat ceașca din mână și s-a spart. Era dezolat; și-a cerut o mulțime de scuze.

— Nu face nimic, l-a liniștit prezentatoarea, ca și cum ar fi fost un mic funcționar oarecare, speriat că ar putea fi concediat pentru stângăcia sa. Mai am încă două.

Curând am ajuns și la raionul de jucării. Bernhard îmi mărturisi că nici el și nici unchiul său nu admiteau ca în magazinele Landauer să se vândă soldați sau pușți de jucărie. Nu demult, la o întrunire a directorilor de filiale, avuseseră o controversă aprinsă în legătură cu vânzarea de tancuri în miniatură și Bernhard reușise să își impună punctul de vedere.

— Dar nu e decât un început foarte modest, adăugă el trist luând în mână un tractoraș cu șenile.

Apoi îmi prezentă o cameră unde copiii puteau să se joace în timp ce mamele lor își făceau cumpărăturile în magazin. O supraveghetoare în halat alb ajuta doi băieței să construiască un castel din cuburi.

— Te rog să observi, îmi atrase atenția Bernhard, că filantropia se împletește aici cu reclama. Vizavi de această cameră de obicei expunem pălării de damă ieftine și foarte atractive. Astfel mamele care-și aduc copiii aici cad imediat în ispită... Mă tem că ai să ne consideri dezolant de materialiști...

L-am întrebat de ce nu exista și un raion de cărți.

— Pentru că nu îndrăznim să avem și un raion de cărți. Unchiul meu știe că n-aș mai ieși toată ziua de acolo.

Pretutindeni în magazin se vedeau lămpi colorate, roșii, verzi, albastre, galbene. Am întrebat pentru ce erau și Bernhard mă lămuri că fiecare dintre ele era semnalul pentru câte unul din conducătorii firmei.

— Eu sunt lumina albastră. Poate că, într-o anumită măsură, e simbolic.

Dar, înainte de-a avea timp ca să-l întreb ce vrea să spună, lampa albastră la care ne uitam începu să clipească des. Bernhard s-a îndreptat spre cel mai apropiat telefon; i s-a transmis că îl aștepta cineva. Așa încât ne-am luat rămas-bun. La plecare mi-am cumpărat o pereche de șosete.

Către începutul iernii m-am întâlnit frecvent cu Bernhard. Nu aș putea spune că am ajuns să-l cunosc mai bine după acele seri petrecute împreună. Rămânea curios de departe de mine – cu chipul său inert de epuizare umbrit de abajurul lămpii, cu glasul lui molatic depănând ușor anecdote vag amuzante. Îmi descria, de exemplu, un prânz luat împreună cu niște prieteni de-ai săi evrei ortodocși. „A, le spusese Bernhard pe un ton lejer, de conversație, vasăzică prânzim afară azi? Ce încântare! Și încă-i atât de cald pentru vremea asta, nu? Iar grădina voastră e o minune." Apoi și-a dat seama că gazdele sale îl priveau cam strâmb și și-a adus aminte cu oroare că de fapt era Sărbătoarea Corturilor.[1]

Am râs. Mă amuzase povestea. Bernhard spunea foarte frumos povești. Însă tot timpul mă încerca senzația unei anume nerăbdări. De ce mă tratează oare ca pe un copil? mă gândeam eu. Pe toți ne tratează ca pe niște copii –

1 Sărbătoare evreiască de toamnă, ce comemorează șederea vechilor evrei în deșert.

pe unchiul și mătușa lui, pe Natalia, pe mine. Ne spune tuturor povești. Este simpatic, fermecător. Dar gesturile lui, când îmi oferă un pahar cu vin sau o țigară, sunt îmbrăcate în aroganță, în umilința arogantă a Orientului. N-o să-mi spună niciodată ce crede sau ce gândește și o să mă disprețuiască pentru că eu nu știu. N-o să-mi dezvăluie niciodată nimic despre persoana lui sau despre lucrurile care pentru el sunt cele mai importante. Și, pentru că eu nu sunt așa cum este el, pentru că sunt exact opusul lui și mi-aș împărtăși cu drag ideile și tot ce simt cu patruzeci de milioane de oameni dacă aceștia și-ar da osteneala să mă citească, pe jumătate îl admiram pe Bernhard, însă pe jumătate îl și respingeam.

Nu abordam decât rareori în discuțiile noastre situația politică a Germaniei, dar, într-o seară, Bernhard îmi povesti o întâmplare din zilele războiului civil. Primise vizita unui prieten student, care participa la lupte. Studentul era foarte nervos și refuza categoric să ia loc pe scaun. I-a mărturisit lui Bernhard că avea ordin să ducă un mesaj în clădirea unui ziar, asediată de poliție; pentru a ajunge la acele birouri, era nevoie să urce și să se târască pe niște acoperișuri expuse focului de mitralieră. Firește că nu se prea grăbea să treacă la fapte. Studentul purta un pardesiu neobișnuit de gros, pe care Bernhard a insistat să și-l scoată, căci încăperea era bine încălzită și pe fața celuilalt curgea sudoarea. În cele din urmă, după îndelungi ezitări, studentul s-a dezbrăcat dezvăluindu-i, spre groaza sa, că pardesiul avea sub căptușeală mai multe buzunare pline cu grenade de mână.

— Și partea cea mai neplăcută a fost, povestea mai departe Bernhard, că luase hotărârea să nu-și mai asume riscuri și să își lase pardesiul la mine. Voia să îl pună în cadă și să dea drumul la apa rece peste el. Până la urmă am reușit să-l conving că mult mai sigur era să-l scoată pe întuneric din casă și să-l arunce în canal – ceea ce a

și făcut până la urmă... Astăzi acel student este unul din cei mai distinși profesori ai unei anumite universități din țară. Sunt sigur că a și uitat de mult episodul cu acea escapadă a lui cam jenantă.

— Dar tu ai fost vreodată comunist, Bernhard? l-am întrebat.

Pe dată – s-a observat pe fața lui – a și trecut în defensivă. După o clipă a spus încet:

— Nu, Christopher. Mă tem că întotdeauna am fost, prin însăși constituția mea, un om incapabil să se ridice pe culmea necesară a entuziasmului.

Brusc am simțit că-mi pierd răbdarea cu el; ba chiar că mă înfurii:

— ...a entuziasmului de a crede în ceva?

Bernhard zâmbi distant la izbucnirea mea de violență. Poate că îl amuza faptul că mă vedea atât de ambalat.

— Eventual... Apoi adăugă, ca pentru sine: Nu... nu-i adevărat...

— Atunci în ce crezi tu? l-am provocat eu mai departe.

Rămase o vreme tăcut și dus pe gânduri, cu profilul său coroiat imobil și cu ochii pe jumătate închiși. În cele din urmă spuse:

— Cred probabil în disciplină.

— În disciplină?

— Nu poți pricepe, Christopher? Atunci să încerc să-ți explic... Eu cred în disciplină – în disciplină pentru mine, pe care nu vreau în nici un caz s-o impun și altora. Pentru alții nu pot judeca și lua hotărâri eu. Știu doar atât, că trebuie să am anumite norme pe care să le respect și fără de care aș fi pierdut... Ți se pare că sună prea groaznic?

— Nu, i-am răspuns, și mi-a trecut prin cap: vorbește ca Natalia.

— Nu trebuie să mă condamni prea aspru, Christopher. (Zâmbetul acela batjocoritor îi reapăruse pe față.) Și apoi, nu uita că eu sunt o corcitură. În fond, până la urmă, poate că în venele mele curge și un strop de sânge curat prusac. Poate că degetul ăsta mic – îl ridică el în lumină – e degetul unui sergent-major prusac... Tu, Christopher, cu secolele de libertate anglo-saxonă în spate, cu Magna Charta gravată în inimă, nu poți înțelege că noi, bieții barbari, avem nevoie de ștaiful uniformei ca să ne țină drepți.

— De ce râzi mereu de mine, Bernhard?

— Să râd de tine, dragă Christopher? N-aș îndrăzni.

Dar, poate, cu acel prilej mi-a spus ceva mai mult decât avea de gând.

Am meditat îndelung dacă să fac sau nu experimentul de a o prezenta pe Natalia lui Sally Bowles. Cred că știam dinainte care va fi rezultatul. În orice caz, am avut atâta minte să nu-l mai invit și pe Fritz Wendel.

Urma să ne întâlnim la o cafenea elegantă de pe Kurfürstendamm. Natalia trebuia să ajungă prima. A venit cu un sfert de oră întârziere – probabil dorind să aibă avantajul de a sosi la urmă. Numai că o evaluase prost pe Sally: ea avea tupeul să întârzie în stil mare. Săraca Natalia! Încercase să arate mai matură – dar nu reușise decât să se îmbrăce urât și în haine demodate. Rochia lungă și căutat sofisticată nu-i venea bine deloc. Deasupra unei sprâncene își plantase o pălărioară – parodie involuntară a tocii de paj a lui Sally. Însă părul ei era mult prea înfoiat pentru așa ceva: pălărioara plutea pe valuri ca o barcă pe jumătate răsturnată în voia unei mări agitate.

— Ei, cum arăt? mă întrebă ea imediat așezându-se vizavi de mine, destul de fâstâcită.

— Arăți foarte bine.

— Te rog spune-mi sincer ce o să gândească despre mine?

— O să-i placi foarte mult.

— Cum poți să spui așa ceva? (Natalia era de-a dreptul indignată.) Nu ai de unde să știi.

— Întâi vrei să afli părerea mea și pe urmă spui că n-am de unde să știu.

— Prostule! Eu nu-ți cer complimente.

— Mă tem că nu prea înțeleg *de fapt* ce vrei.

— O, nu? exclamă Natalia cu dispreț. Nu înțelegi? Atunci îmi pare rău. N-am ce să-ți fac.

În clipa aceea sosi și Sally.

— Buuună, iubitule, începu ea cât mai gunguritor cu putință, îmi pare *teribil* de rău că am întârziat – mă ierți? Se așează cu multă gingășie pe un scaun, învăluindu-ne pe amândoi în efluviile parfumului ei și se apucă să își extragă, cu gesturi mici și istovite, deget cu deget mănușile de pe mâini: M-am culcat cu un împuțit de producător evreu, un babalâc, în speranța că o să-mi dea un contract... Dar, până acum, nimic...

I-am tras zdravăn lui Sally un picior pe sub masă și ea s-a oprit brusc, cu o expresie de consternare absurdă pe față – numai că acum, desigur, era prea târziu. Natalia îngheță sub ochii noștri. Tot ce-i spusesem ori îi sugerasem eu mai înainte ca ipotetică scuză anticipată pentru felul de a fi al lui Sally deveni dintr-odată nul. După un moment de pauză glacială, Natalia mă întrebă dacă văzusem filmul *Sous les toits de Paris*[1]. Vorbea în germană. Nu voia să-i ofere lui Sally satisfacția de a râde de engleza ei.

Dar Sally se băgă pe dată în vorbă, cătușă de puțin descurajată de întâmplare. Văzuse *ea* filmul și i se păruse

1 Film celebru regizat de René Clair, lansat în 1930.

magnific și cât de magnific era Préjean și mai țineam noi minte scena aia cu trenul care trece în fundal când ei doi încep să se bată? Germana lui Sally era mult mai dezastruoasă decât de obicei; mă întrebam dacă nu cumva anume exagera, pentru a-și bate joc de Natalia.

Restul întâlnirii a însemnat pentru mine o adevărată tortură. Natalia abia dacă scotea o vorbă. Sally continua să pălăvrăgească în germana ei catastrofală, făcând ceea ce ea credea că este o conversație ușoară pe teme cât mai generale cu putință, dar inspirată mai ales din industria cinematografică engleză. Însă, cum fiecare anecdotă includea și precizarea că una era amanta cuiva, că unul era bețiv, că altul se droga, atmosfera n-a reușit să devină în nici un caz mai agreabilă. Începeam să mă simt din ce în ce mai plictisit de amândouă – de Sally pentru vorbăria ei prostească și pornografică ce nu se mai termina, iar de Natalia fiindcă era atât de puritană. După o vreme, care mie mi s-a părut o eternitate, dar care n-a însemnat în realitate decât abia vreo douăzeci de minute, Natalia s-a ridicat și a spus că ea trebuie să plece.

— O, Dumnezeule mare, și eu trebuie să plec! a exclamat Sally în engleză. Chris, iubitule, nu-i așa că mă conduci tu până la Eden?

Cu lașitate, am privit spre Natalia încercând s-o conving că n-aveam ce face. Deși știam cât se poate de bine că momentul avea să fie privit ca un test de loialitate din partea mea și că deja căzusem la acest examen. Expresia de pe figura Nataliei nu arăta nici cea mai mică urmă de milă. Trăsăturile îi erau împietrite. Se supărase rău de tot.

— Când ne mai vedem? am întrebat-o eu într-o doară.

— Nu știu, răspunse Natalia și porni cu pași hotărâți în jos pe Kurfürstendamm, ca și cum niciodată în viața ei n-ar mai fi vrut să dea ochii cu vreunul din noi.

Deși n-aveam de mers decât vreo sută sau două sute de metri, Sally a insistat să luăm un taxi. Nu se făcea, mi-a explicat ea, să ajungem la Eden venind pe jos.

— Fetei ăleia nu prea i-a plăcut de mine, nu? întrebă Sally când mașina porni din loc.

— Nu, Sally. Nu prea.

— Și zău dacă înțeleg de ce... M-am dat peste cap ca să fiu drăguță cu ea.

— Dacă la tine asta înseamnă a fi drăguță... am râs eu, în ciuda supărării mele.

— Dar ce-ar fi trebuit să fac în plus?

— Mai important e ce-ar fi trebuit să *nu* faci... Tu nu poți conversa despre nimic altceva decât despre adultere?

— Lumea n-are decât să mă ia așa cum sunt, îmi replică Sally trufașă.

— Cu tot cu unghii ojate și restul?

Observasem privirea Nataliei țintuindu-le cu o fascinație oripilată.

— Astăzi anume, râse tare Sally, nu mi-am ojat și unghiile de la picioare.

— Ce naiba, Sally? Și pe-alea le ojezi?

— Da, sigur că da.

— Dar, pentru Dumnezeu, de ce? Când nimeni... – dar m-am corectat – când foarte puțină lume le vede...

Sally îmi întoarse zâmbetul ei cel mai stupid:

— Știu, iubitule... Dar lucrul ăsta mă face să mă simt magnific de senzuală...

Această întâlnire a marcat începutul declinului relațiilor mele cu Natalia. Și nu fiindcă am fi avut vreo dispută sau s-ar fi produs vreo ruptură definitivă. De fapt, ne-am întâlnit din nou după câteva zile; însă din prima clipă mi-a fost clară schimbarea de temperatură în prietenia noastră. Am vorbit, ca de obicei, despre artă, cărți, muzică – evitând amândoi cu grijă să dăm o notă prea

personală dialogului purtat. Ne plimbam de aproape o oră prin Grădina Zoologică împreună, când Natalia m-a întrebat din senin:

— Îți place domnișoara Bowles foarte mult?

În privirile ei, fixate asupra aleii pline de frunze căzute, juca un zâmbet malițios.

— Cum să nu-mi placă...? Doar urmează să ne căsătorim curând.

— Prostule!

Am mai umblat câteva minute bune în tăcere.

— Știi, spuse Natalia pe neașteptate cu aerul cuiva care a făcut o descoperire surprinzătoare, că mie nu-mi place deloc domnișoara ta Bowles?

— Știu că nu-ți place.

Tonul meu a jignit-o – exact ceea ce urmăream.

— Ce cred eu nu este important?

— Câtuși de puțin, i-am zâmbit eu provocator.

— Numai domnișoara ta Bowles este importantă?

— Ea este foarte importantă.

Natalia roși toată și-și mușcă buza de jos. Acum începea de-a binelea să se supere.

— Într-o zi tu vei vedea că eu am avut dreptate.

— Nu mă-ndoiesc.

Am făcut tot drumul înapoi până la Natalia acasă fără a schimba nici un singur cuvânt. În pragul ușii, m-a întrebat totuși, ca de obicei:

— Poate mă vei telefona, într-o zi... – dar s-a oprit o clipă, trăgând apoi un ultim foc – ...dacă va permite domnișoara ta Bowles?

— Și dacă permite, și dacă nu, am râs eu, am să te sun foarte curând.

Aproape înainte ca eu să-mi închei vorba, Natalia îmi și trântise ușa în nas.

Cu toate acestea, nu m-am ținut de cuvânt. A trecut o lună încheiată până să formez din nou numărul Nataliei.

De câteva ori fusesem pe punctul de a o suna, dar de fiecare dată lipsa mea de tragere de inimă a fost mai puternică decât dorința unei revederi. Și, când, în sfârșit, ne-am văzut, temperatura mai scăzuse cu alte câteva grade; păream acum doar simple cunoștințe. Natalia era convinsă, cred, că Sally devenise amanta mea între timp, iar eu, pe de altă parte, nu vedeam ce rost ar fi avut să fac rectificările cuvenite; un asemenea pas ar fi însemnat, desigur, o lungă discuție sinceră, de care pur și simplu nu mă simțeam în stare. Și, după toate explicațiile de rigoare, probabil că Natalia ar fi fost la fel de șocată ca și-acum, numai că mult mai geloasă, poate. Nu încercam să mă flatez singur spunându-mi că Natalia m-ar fi dorit vreodată, dar începuse categoric să mă trateze ca un fel de soră mai mare autoritară și – într-un mod destul de absurd – tocmai acest rol anume izbutise să i-l sufle Sally. Nu, era păcat, dar până la urmă, am hotărât eu, mai bine să rămână totul așa cum era acum. Așa că am dat apă la moară întrebărilor indirecte și insinuărilor ei, lăsând din când în când să-mi scape sugestii vagi de fericire domestică: „Azi-dimineață, când luam micul dejun cu Sally...", sau: „Îți place cravata mea? Sally mi-a cumpărat-o...". Natalia, săraca, le recepta într-o tăcere sumbră; iar eu, ca de atâtea ori până atunci, mă simțeam vinovat și rău. Două întâlniri am mai avut pe urmă, amândouă soldate cu un eșec. Apoi, pe la sfârșitul lui februarie, când am sunat la ea, mi s-a comunicat că plecase în străinătate.

Nici pe Bernhard nu-l mai văzusem de multă vreme. De aceea am și fost destul de surprins să-i aud într-o dimineață vocea la telefon. Voia să știe dacă doream să merg în acea seară cu el „la țară" și să rămân peste noapte acolo. Totul suna foarte misterios, iar când am încercat

să scot de la el unde anume urma să mergem și de ce, a râs cu poftă.

A trecut să mă ia pe la opt, într-o mașină mare închisă, cu șofer. Mașina, mi-a explicat Bernhard, era a firmei și o foloseau împreună el și cu unchiul lui. Mi s-a părut caracteristic pentru simplitatea patriarhală a traiului familiei Landauer că părinții n-aveau o mașină a lor și că Bernhard părea să se scuze în fața mea chiar și pentru existența acestei mașini comune. Era un gen de simplitate complicată, un fel de negare a negației. Rădăcinile ei se încolăceau adânc în teribila vinovăție a sentimentului posesiunii. O, Doamne, oftam eu în sinea mea, o să ajung eu cândva să dau de capătul gândirii acestor oameni, o să reușesc să-i înțeleg vreodată? Reflecțiile asupra structurii psihice a familiei Landauer îmi dădeau o senzație de epuizare și de eșec total.

— Ești obosit? mă întrebă prevenitor Bernhard.

— A, nu... am tresărit eu din moleșeală. Deloc.

— N-ai să te superi dacă trecem întâi pe la casa unui prieten de-al meu? Pentru că mai vine cineva cu noi... Sper că n-o să te deranjeze.

— Bineînțeles că nu. Cum să mă deranjeze? am spus eu politicos.

— E foarte liniștit. Un prieten vechi al familiei.

Cine știe din ce motiv, Bernhard părea amuzat și râdea în barbă abia perceptibil.

Mașina se opri în fața unei vile de pe Fasanenstrasse. Bernhard sună la sonerie și intră: după câteva clipe reapăru ducând în brațe un terrier mic și blănos. Am început să râd.

— Ai fost extrem de politicos, îmi spuse Bernhard zâmbind. Cu toate acestea, am observat o anumită rezervă din partea ta... Am sau nu dreptate?

— Poate că...

— Mă întreb cine anume te așteptai să fie? Poate vreun bătrân senil și cam plicticos? Bernhard mângâie terrierul. Mă tem, Christopher, că tu ești mult prea bine crescut ca să mărturisești deschis.

Mașina încetini și se opri în fața barierei de la intrarea pe autostrada Avus[1].

— Dar unde mergem? am întrebat eu. Te rog, spune-mi și mie.

Bernhard zâmbi cu acel zâmbet al său moale și cordial-asiatic:

— Sunt foarte misterios, nu-i așa?

— Foarte.

— Sunt sigur că trebuie să fie o senzație fantastică pentru tine să mergi cu mașina prin noapte, fără să știi încotro te îndrepți. Dacă ți-aș spune că mergem la Paris, la Madrid sau la Moscova, nu ar mai fi nici un mister și ai pierde o jumătate din plăcere... Știi, Christopher, cât te invidiez pentru că nu știi unde mergem?

— E și acesta un mod de a privi lucrurile... Dar, în orice caz, știu sigur că nu spre Moscova ne-ndreptăm. Pentru că mergem în direcția opusă.

Bernhard râse:

— Cât de englez ești câteodată, Christopher. Mă-ntreb dacă îți dai seama de acest lucru.

— Tu ești cel care scoți tot anglicismul meu în evidență, cred, i-am răspuns eu și aproape imediat m-am și simțit puțin stingherit, de parcă remarca mea ar fi avut intenția să fie jignitoare; însă Bernhard părea să fie perfect conștient de gândul meu.

— Trebuie să iau cuvintele tale ca pe un compliment sau ca pe un reproș?

— Ca pe un compliment, desigur.

---

1 Prima autostradă între Berlin și Wannsee, folosită multă vreme ca pistă pentru cursele automobilistice.

Mașina gonea pe autostrada întunecată înspre imensa beznă a unui peisaj de iarnă. Semne reflectorizante uriașe au strălucit o clipă în conurile de lumină ale farurilor, apoi s-au stins ca niște chibrituri arse. Berlinul era deja doar o lucire roșiatică pe cerul din spatele nostru, ce s-a făcut nevăzută curând înapoia unei păduri masive de pini. Proiectorul de pe turnul de radio își plimba raza subțire prin noapte. Șoseaua dreaptă și întunecată vuia mereu în contrasens, mistuindu-se în urma noastră. În întunericul capitonat al mașinii, Bernhard mângâia întruna câinele neliniștit de pe genunchii săi.

— Foarte bine, am să-ți spun... Mergem la o casă de pe malul lui Wannsee, care a fost cândva a tatălui meu. Ceea ce în Anglia voi numiți o vilă la țară.

— O vilă? O, ce frumos...!

Tonul meu îl distra pe Bernhard. Îmi dădeam seama după vocea lui că zâmbește:

— Sper că n-o să ți se pară prea neconfortabilă.

— Sunt sigur că o să-mi placă.

— S-ar putea să o găsești cam sărăcăcioasă, la început... Bernhard râse discret, doar pentru sine: Oricum e ceva amuzant...

— Probabil că e...

Cred că mă așteptasem la un hotel, cu lumini, muzică și cu mâncare foarte bună. Și reflectam cu amărăciune că doar un orășean bogat și civilizat până la decadență putea descrie dormitul într-o vilă la țară jilavă și sărăcăcioasă, acum, în toiul iernii, drept „ceva" amuzant. Și ce tipic, în plus, să mă aducă până la ea într-o limuzină de lux! Șoferul unde o să doarmă oare? Probabil că la cel mai bun hotel din Potsdam... Când am trecut pe lângă luminile cabinei încasatorului de taxă de la celălalt capăt al autostrăzii, l-am văzut pe Bernhard zâmbind în continuare pentru sine.

Apoi mașina a cotit la dreapta și a luat-o în jos pe un drum mărginit de copaci golași. Aveam senzația proximității marelui lac, ascuns după copacii deși din stânga. Nici nu mi-am dat seama când drumul s-a oprit la o poartă înaltă, după care urma o alee; curând mașina a tras la scara unei vile mari.

— Unde suntem? l-am întrebat pe Bernhard, presupunând în zăpăceala primei clipe că mai avea de luat pe cineva – probabil vreun alt terrier. Dar Bernhard râse voios:

— Aici e capătul liniei, Christopher dragă! Toată lumea coboară!

Un valet în livrea cu dungi a deschis portiera mașinii. Câinele a sărit afară, iar Bernhard și cu mine l-am urmat. Sprijinindu-și o mână pe umărul meu, m-a condus prin antreu, în sus pe scări. Am observat în treacăt covorul gros și niște gravuri înrămate. A deschis ușa spre un dormitor luxos, în alb și roz, cu o pilotă lucioasă de mătase brodată pe pat. În spate era o baie, în care strălucea argintul lustruit și unde atârnau prosoape albe pufoase.

— Săracul Christopher! zâmbi Bernhard. Mă tem că ești cam dezamăgit de vila noastră. Nu ți se pare cumva prea mare sau prea ostentativă? Sau poate tânjeai după plăcerea frustă de a dormi direct pe jos, printre gândaci?

Atmosfera acestei glume ne-a învăluit și-n timpul mesei. De câte ori valetul aducea vreo mâncare nouă pe câte o tavă de argint, Bernhard îmi urmărea privirea și zâmbea dezaprobator. Sufrageria era moderat barocă, elegantă și destul de searbădă. L-am întrebat când fusese construită vila.

— Vila asta a construit-o tata în 1904. A vrut să facă din ea o casă cât mai englezească – de dragul mamei mele...

După cină, am coborât în grădină prin vânt și prin întuneric. Rafale puternice suflau printre copaci din

direcția apei. L-am urmat pe Bernhard, împiedicându-mă mereu de terrierul care tot alerga printre picioarele mele, am coborât împreună câteva trepte de piatră, până am ajuns la un debarcader. Lacul întunecat era brăzdat de valuri, iar de partea opusă, în direcția Potsdam, un șirag de lumini săltărețe lăsau o coadă ca de cometă prin apa neagră. Pe parapet o lampă de gaz demontată clămpănea în bătaia vântului, iar sub noi valurile se spărgeau, stropind și clipocind ușor, de piatra invizibilă.

— În copilărie, coboram treptele astea în serile de iarnă și stăteam ore întregi aici... începu să povestească Bernhard. (Vocea îi era atât de joasă încât de-abia puteam să-l înțeleg; stătea cu fața în partea opusă, privind prin întuneric peste lac. Dacă venea vreo rafală mai tare de vânt, și cuvintele lui se auzeau mai distinct, ca și cum însuși vântul ar fi vorbit.) Asta se întâmpla în timpul războiului. Fratele meu căzuse pe front, încă din primele luni... Mai târziu, unii rivali în afaceri ai tatei au început să facă propagandă împotriva lui pentru că avea nevastă englezoaică, așa că nu mai venea să ne viziteze nimeni și umbla zvonul că am fi spioni. Până la urmă nici furnizorii locali nu mai voiau să treacă pe la noi... Totul era destul de ridicol și în același timp îngrozitor – ca niște ființe, omenești să poată avea atâta răutate în suflet...

Am început să tremur privind la suprafața apei. Era frig. Vocea moale și blândă a lui Bernhard continua să toarcă în urechea mea:

— Stăteam aici în serile de iarnă și-mi închipuiam că sunt ultimul om rămas în viață pe lumea asta... Eram un băiat cu o fire ciudată, cred... Nu mă-mpăcam niciodată bine cu alți băieți, deși îmi doream foarte mult să fiu popular și să-mi fac o mulțime de prieteni. Poate că asta și era greșeala mea – doream prea mult să mă împrietenesc cu ceilalți. Băieții au observat lucrul ăsta și au devenit cu atât mai cruzi cu mine. În mod obiectiv, îi pot

înțelege... poate că eu însumi aș fi fost capabil de asemenea cruzimi, dacă împrejurările ar fi fost diferite. E greu de spus... Dar, fiind așa cum eram, școala era pentru mine ca picătura chinezească... înțelegi acum de ce-mi plăcea serile să vin aici, să stau singur pe malul lacului. Și apoi mai era și războiul... Pe atunci îmi închipuiam că o să dureze poate vreo zece, cincisprezece sau chiar douăzeci de ani. Eram conștient că foarte curând voi fi concentrat și eu. În mod destul de ciudat, nu-mi amintesc să-mi fi fost câtuși de puțin frică. Primeam ca atare faptul. Părea destul de firesc să trebuiască să murim cu toții. Presupun că asta era mentalitatea generală în timpul războiului. Dar cred că, în ce mă privește, intervenea și un element tipic semit în atitudinea mea. E foarte greu să vorbești imparțial despre asemenea chestiuni. Câteodată nu-ți vine să recunoști anumite lucruri nici chiar pentru tine însuți, de teamă să nu-ți știrbească respectul de sine...

Ne-am întors încet, urcând panta grădinii dinspre lac în direcția casei. Din când în când auzeam gâfâielile câinelui gonind prin beznă. Vocea lui Bernhard torcea mereu, ezitantă, alegându-și cuvintele:

— După ce fratele meu a fost ucis, mama n-a prea mai părăsit nici casa, nici grădina. Cred că încerca să uite că pe lumea asta există o țară numită Germania. A început să studieze ebraica veche și să se concentreze asupra istoriei și literaturii antice evreiești. Am impresia că e un proces simptomatic în faza modernă a evoluției iudaismului – această îndepărtare de cultura și de tradițiile europene. Eu însumi uneori sunt conștient de el la propria mea persoană... Mi-o amintesc pe mama umblând prin casă ca o somnambulă. Regreta orice moment care o ținea departe de studiul ei, ceea ce era destul de tragic în sine, fiindcă, în tot acest răstimp, era bolnavă grav de cancer... De îndată ce a înțeles ce se întâmpla cu ea, a refuzat să

mai meargă la doctor. Se temea de o operație... În cele din urmă, când durerile au devenit insuportabile, s-a sinucis...

Ajunsesem la vilă. Bernhard a deschis o ușă de sticlă și, printr-o mică seră, am intrat într-un salon imens, plin de umbre săltărețe de la un foc ce ardea într-un șemineu englezesc. Bernhard aprinse câteva lămpi, încăperea devenind orbitor de luminoasă.

— Chiar e nevoie de atâta iluminație? am întrebat eu. Cred că lumina de la foc e cu mult mai plăcută.

— Serios? zâmbi Bernhard subtil. Și eu sunt de aceeași părere... Dar am crezut că poate ai să preferi lumina lămpilor electrice.

— Și de ce, mă rog, s-o prefer?

Eram neîncrezător în tonul lui.

— Știu eu?! Nu e de vină decât concepția mea de spre caracterul tău. Dar cât de prost sunt!

Vocea lui Bernhard era batjocoritoare. Nu i-am răspuns. S-a ridicat și a stins toate luminile, cu excepția unei veioze, pe masa de lângă mine. Urmă o liniște prelungă.

— Ți-ar face plăcere să ascultăm radioul?

De data aceasta, tonul lui m-a făcut să surâd.

— Să știi că nu e nevoie să mă distrezi! Mă simt foarte bine așa cum sunt în clipa asta, aici, lângă foc.

— Dacă te simți bine, atunci sunt și eu fericit... E o prostie din partea mea, dar am avut impresia exact contrară.

— Cum adică?

— M-am temut că te plictisești.

— Cum să mă plictisesc?! Ce idee!

— Ești foarte politicos, Christopher. Întotdeauna ești foarte politicos. Dar eu îți pot citi perfect gândurile...

Nu-l mai auzisem niciodată pe Bernhard vorbind așa; vocea lui suna de-a dreptul ostilă:

— Te-ntrebi poate de ce te-oi fi adus eu în casa asta. Și în primul rând te întrebi de ce oare ți-oi fi spus ceea ce ți-am spus adineauri.

— Dar eu mă bucur că mi-ai spus...

— Nu, Christopher. Nu-i adevărat. Recunoaște că ești puțin șocat. Despre lucruri dintr-astea nu se vorbește, după părerea ta. Sentimentalismele astea evreiești lezează educația englezească pe care ai primit-o tu în școală. Îți place să-ți spui că ești un om de lume și ca nici o formă de slăbiciune omenească nu-ți repugnă, dar educația ta e mult mai puternică decât tine. Oamenii n-ar trebui să vorbească între ei așa, după părerea ta. Una ca asta nu se cuvine.

— Bernhard, ești incredibil!

— Da? S-ar putea... Deși nu cred. În fine... Dacă tot vrei să știi, am să-ncerc să-ți explic de ce te-am adus aici... Am vrut să fac o experiență.

— O experiență? Cu mine?

— Nu. O experiență cu mine. Vreau să spun că... De zece ani n-am mai vorbit cu nimeni atât de intim cum am vorbit cu tine astă-seară... Nu știu dacă tu poți să te pui în locul meu și să-ți închipui ce-nseamnă asta. Iar azi... Poate că, în fond, e și imposibil de explicat... Să-ncerc să formulez altfel. Eu te aduc aici, în casa asta, care pentru tine nu-nseamnă nimic. N-ai nici un motiv să te simți apăsat de trecut în ea. Apoi îți spun povestea vieții mele... să văd dacă reușesc să ucid în mine niște stafii... Mă exprim însă prost și confuz. Ți se pare foarte absurd ce spun?

— Nu. Câtuși de puțin... Dar de ce m-ai ales tocmai pe mine pentru experiența ta?

— Vocea ta sună foarte aspru, Christopher, când mă întrebi. Și cred că mă disprețuiești.

— Nu, Bernhard. Mă gândesc că probabil tu mă disprețuiești... Adesea mă și întreb de ce îți pierzi timpul

cu mine. Câteodată simt că mă antipatizezi și că nu faci și nu rostești decât lucruri care să mi-o dovedească – și, totuși, într-un fel, simt și contrariul; altfel bănuiesc că nu m-ai chema întruna, să vin pe la tine, să ne-ntâlnim... Oricum, încep să mă cam plictisesc de ceea ce tu numești experiențele tale. Pentru că cea de astă-seară nu este prima, în nici un caz. Experiențele tale eșuează, iar tu apoi te superi pe mine. Trebuie să-ți spun că mi se pare nedrept... Dar ceea ce nu pot suferi la tine e că-ți arăți resentimentele adoptând această atitudine fals umilă, când, de fapt, ești omul cel mai puțin umil pe care l-am întâlnit vreodată.

Bernhard tăcea, își aprinsese o țigară și acum sufla fumul afară pe nări încet. După o vreme spuse:

— S-ar putea să ai și dreptate... Dar cred că nu integral. Numai în parte... Da, există o anumită însușire la tine care mă atrage și pe care o invidiez foarte mult și totodată această însușire a ta îmi trezește și ostilitatea... S-ar putea să fie tocmai din cauză că și eu sunt pe jumătate englez, iar tu reprezinți pentru mine o latură a propriului meu caracter... Nu, nici asta nu-i adevărat... Nimic nu-i atât de simplu pe cât aș vrea eu să fie... Mă tem, își trecu Bernhard o mână peste frunte și ochi cu un gest obosit, că sunt un mecanism inutil de complicat.

Urmă o clipă de tăcere, după care adăugă:

— Dar toate acestea sunt doar o vorbărie prostească și egoistă. Vreau să te rog să mă ierți. N-am nici un drept să-ți vorbesc în felul acesta.

S-a ridicat în picioare, a traversat încet încăperea și a aprins radioul. Ridicându-se, și-a sprijinit o clipă mâna pe umărul meu. Însoțit de primele acorduri ale muzicii, s-a întors la locul lui din fața șemineului, zâmbitor. Avea un zâmbet blând și totuși ostil. O ostilitate străveche. Îmi amintea de una din statuetele orientale din apartamentul lui berlinez.

— Astă-seară, zâmbi el molatic, se transmite ultimul act din *Maeştrii cântăreţi din Nürnberg.*

— Foarte interesant, am spus eu.

O jumătate de oră mai târziu, Bernhard mă conducea până la uşa camerei, ţinându-şi mereu mâna pe umărul meu şi zâmbind întruna. A doua zi dimineaţă, la micul dejun, arăta obosit, în schimb a fost vesel şi amuzant. N-a făcut nici cea mai vagă referire la dialogul nostru din seara precedentă.

Maşina ne-a dus înapoi la Berlin şi m-a lăsat în colţul lui Nollendorfplatz.

— Sună-mă cât de curând, i-am spus.

— Bineînţeles. La începutul săptămânii viitoare.

— Şi mulţumesc foarte mult.

— Eu îţi mulţumesc, Christopher dragă, pentru că ai venit.

Nu l-am mai revăzut timp de aproape şase luni.

Într-o duminică, pe la începutul lui august, a avut loc un referendum, pentru a hotărî soarta guvernului Brüning[1]. Eu mă întorsesem la domnişoara Schroeder şi zăceam în pat pe o vreme atât de frumoasă, blestemându-mi amarnic degetul de la picior: mi-l tăiasem într-o bucată de tablă făcând ultima baie în mare pe insula Rügen, iar acum rana se infectase şi era plină de puroi. Am

1 Heinrich Brüning (1885-1970), om politic german. În calitatea sa de conducător al Partidului Centrist, a devenit cancelar (1930-1932), însă, neavând o majoritate în parlament (Reichstag), a guvernat prin decrete, încercând să depăşească dificila situaţie economică a Germaniei prin adoptarea unor măsuri de austeritate, ceea ce a produs o largă nemulţumire, şi a fost nevoit să demisioneze. În 1934, a emigrat în Statele Unite, unde a fost profesor la Harvard. Întors în Europa, în perioada 1951-1954, a fost, cu intermitenţe, profesor la Universitatea din Köln.

fost fericit când, pe neașteptate, am primit un telefon de la Bernhard.

— Mai ții cumva minte o anumită vilă la țară pe malul lui Wannsee? Da? Tocmai mă întrebam dacă ți-ar plăcea să petreci azi după-amiază câteva ceasuri acolo... Da, proprietăreasa ta mi-a povestit deja ce necaz ai pățit. Îmi pare nespus de rău... Pot să trimit mașina după tine? Cred că o să-ți prindă bine să evadezi puțin din orașul ăsta. Ești liber să faci acolo absolut ce vrei – să stai chiar și în pat, să te odihnești. Nimeni nu-ți va tulbura libertatea.

Curând după masa de prânz a venit într-adevăr să mă ia mașina. Era o după-amiază de vis și, în timpul drumului, l-am binecuvântat pe Bernhard pentru bunătatea lui. Dar când am sosit la vilă am avut un șoc neplăcut: gazonul din imensa grădină era înțesat de lume.

Asta nu-mi mai plăcea deloc. Era o glumă proastă, îmi spuneam. Cu hainele mele ponosite, cu un picior bandajat și sprijinit în baston, fusesem atras în mijlocul unei petreceri șic în aer liber! Și deodată apăru Bernhard în niște pantaloni sport și o bluză tinerească de marinar. Era uimitor cât de tânăr arăta. În graba cu care venea să mă întâmpine, sări peste o balustradă joasă.

— Christopher! Ai venit, în fine! Hai, fă-te comod!

În ciuda protestelor mele, m-a obligat să-mi scot haina și pălăria. Spre ghinionul meu, purtam bretele. Majoritatea celorlalți invitați erau îmbrăcați în costume sport. Zâmbind acru și adoptând în mod instinctiv armura excentricității morocănoase, care mă proteja în asemenea ocazii, am avansat șontâcăind în mijlocul lor. Mai multe perechi dansau pe muzica unui gramofon portabil; doi tineri se băteau cu perne, încurajați fiecare de partenere; cei mai mulți dintre protagoniștii acestei petreceri stăteau întinși pe pături în iarbă și discutau. Totul era extrem de neprotocolar, iar servitorii și șoferii se țineau discreți

deoparte, privindu-le scălâmbăielile cu aerul unor guvernante de copii celebri.

Ce căutau aici cu toții? De ce-i chemase oare Bernhard? Era și aceasta o nouă încercare, mai sofisticată, de a-și exorciza duhurile? Nu, am hotărât eu în sinea mea; era probabil doar o petrecere obligatorie, o dată pe an, pentru toate neamurile, prietenii și apropiații familiei. Iar numele meu trebuia bifat și el, aproape de sfârșitul listei. Oricum, ar fi fost o prostie să fiu urâcios acum. De venit tot venisem. N-aveam decât să mă simt bine.

Apoi, spre marea mea surprindere, am zărit-o pe Natalia. Era îmbrăcată într-o rochiță galben-deschis, cu mânecuțe bufante și ținea o pălărie mare de pai în mână. Arăta atât de nostim, încât nici nu aș fi recunoscut-o. Mă întâmpină cu multă veselie:

— A, Christopher! Îmi pare atât de bine!

— Unde ai fost în tot timpul ăsta?

— La Paris. N-ai știut? Sincer? Aștept mereu o scrisoare de la tine – și nu vine nimic!

— Dar, Natalia, nu mi-ai scris niciodată adresa.

— O, *ba da*!

— Ei bine, în cazul ăsta nu ți-am primit scrisoarea... În plus, vezi tu, am fost și eu plecat.

— Așa? Ai fost plecat? Atunci îmi pare rău... N-am ce să-ți fac!

Am râs amândoi. Râsul Nataliei era schimbat, ca de altfel totul în apariția ei. Nu mai era acel râs de școlăriță severă, care îmi recomanda cândva să-i citesc pe Jacobsen și Goethe. Iar pe chip i se instalase un zâmbet visător, de încântare, ca și cum, îmi spuneam eu, ar fi ascultat întruna o muzică vioaie și plăcută. În ciuda bucuriei vizibile de a mă reîntâlni, părea că abia participă la conversație.

— Și la Paris ce faci? Studiezi artele plastice, cum doreai tu?

— Dar bineînțeles!

— Și-ți place?

— E minunat! dădu Natalia energic din cap.

Ochii îi străluceau. Însă cuvântul părea menit să descrie de fapt altceva.

— Este și mama ta cu tine?

— Da. Da...

— Aveți o locuință împreună?

— Da... dădu ea din nou din cap. O locuință... O, este minunat!

— Și te întorci curând?

— A, da... Bineînțeles! Chiar mâine!

Părea complet surprinsă că pun asemenea întrebare – surprinsă că lumea întreagă nu știe... Ce bine cunoșteam acest sentiment! Și puteam spune cu toată siguranța că Natalia este îndrăgostită.

Am mai stat de vorbă câteva minute – Natalia zâmbind întruna și ascultând cu un aer visător, dar nu pe mine. Apoi, din senin, a cuprins-o graba, întârziase, spunea. Avea de făcut bagaje. Trebuia să plece de îndată. Mi-a strâns mâna și am privit-o traversând gazonul în fugă spre o mașină care o aștepta. Uitase până și să-mi ceară să-i scriu sau să îmi lase adresa ei. În timp ce-i făceam cu mâna, degetul meu infectat mi-a și transmis o înțepătură de invidie.

Mai târziu, membrii cei mai tineri ai adunării au făcut baie, plescăind prin apa tulbure de la picioarele scărilor de piatră. Benrhard era și el printre ei. Avea un trup nevinovat și alb, ca de copil, cu un abdomen mic și rotund și ușor proeminent. Râdea și plescăia prin apă mai tare ca toți ceilalți. Când mi-a întâlnit privirea, a început să facă și mai mult zgomot parcă – oare, mă gândeam eu, poate dintr-o anumită sfidare? Se gândea el acum, ca mine, la cele ce îmi spusese cu șase luni mai înainte, stând în același loc?

— Vino și tu în apă, Christopher! îmi strigă el. Îți face bine la rana de la picior!

Când, în cele din urmă, au ieșit din apă cu toții și acum se uscau, el și cu alți câțiva tinerei au început să se fugărească, râzând, printre copacii de pe mal.

Însă, cu toate zbenguielile lui Bernhard, petrecerea nu „demara". Societatea se împărțise pe bisericuțe și grupuri; chiar și atunci când veselia era mai în toi, cel puțin un sfert dintre invitați discutau politică pe un ton coborât și grav. De fapt, unii dintre ei veniseră în chip atât de evident la Bernhard doar spre a se întâlni și a-și discuta problemele personale, încât nici măcar nu-și dădeau osteneala de a se preface că luau cât de cât parte la acele mondenități. Puteau la fel de bine să fi rămas și în birourile lor sau să fi stat acasă.

Când s-a înserat, o fată a început să cânte. A cântat în rusește și, ca de obicei, cântecul a sunat copleșitor de trist. Valeții au apărut cu pahare și cu un bol imens de crușon. În grădină era acum răcoare. Cerul se umpluse de un milion de stele. Pe suprafața întinsă și calmă a lacului, ultimele pânze, ca niște duhuri, pluteau încoace și încolo, duse de briza nehotărâtă a serii. Gramofonul cânta. M-am rezemat de mai multe perne, ascultându-l pe un medic evreu care argumenta că Franța nu îi putea înțelege pe germani fiindcă francezii nu trecuseră prin nici o experiență comparabilă cu viața nevrozantă a celor din Germania în perioada de după război. O fată râse deodată strident în mijlocul unui grup de tineri. Departe, în oraș, se numărau în vremea aceasta voturile. Gândul îmi zbură pe neașteptate la Natalia: gata, scăpase, poate chiar la momentul propice. Oricât s-ar mai amâna verdictul, toți oamenii aceștia erau de fapt condamnați. Seara de azi nu era decât repetiția generală dinaintea dezastrului. Semăna cu ultima noapte a unui ev.

Pe la ora zece și jumătate petrecerea începu să se împrăștie. Stăteam în picioare în hol sau în preajma ușii de la intrare, în timp ce un invitat telefona la Berlin să afle primele rezultate. Câteva clipe de tăcere și sâsâieli, după care chipul de la telefon se destinse și arboră un zâmbet. Guvernul era în siguranță, ne comunică el. Mai mulți invitați au răcnit urale mai mult în glumă, dar ușurați. M-am întors, pentru a-l găsi pe Bernhard în spatele meu.

— Încă o dată capitalismul a fost salvat, surâse el ușor.

Mi-a aranjat să fiu luat pe strapontina unei mașini ce mergea spre Berlin. În timp ce înaintam pe Tauentzienstrasse, copiii vindeau ziare cu știrea atentatului din Bülowplatz. M-am gândit la petrecerea noastră de pe gazonul de lângă lac, unde stăteam și beam crușon, iar gramofonul cânta întruna, în timp ce un ofițer de poliție, cu revolverul în mână, se împleticea rănit mortal pe scările unui cinematograf și se prăbușea fără viață la picioarele unei reclame din carton care anunța o comedie nouă.

A urmat o nouă tăcere – de data aceasta de opt luni. Și iată-mă acum sunând la soneria apartamentului lui Bernhard. Da, domnul era acasă.

— Ce onoare, Christopher. Din nefericire însă, una foarte rară.

— Da, îmi pare rău. Fiindcă adesea am avut de gând să trec să te vizitez... Nu știu nici eu de ce n-am făcut-o.

— Ai fost la Berlin tot timpul ăsta? Să știi că de două ori am sunat la domnișoara Schroeder și o voce cam ciudată mi-a spus că te-ai întors în Anglia.

— Eu i-am spus așa domnișoarei Schroeder. Nu voiam să știe că am rămas în oraș.

— A, serios? Doar nu v-ați certat?

— Nu, dimpotrivă. I-am spus că mă-ntorc în Anglia fiindcă altminteri ar fi insistat să mă întrețină ea. Ajunsesem să cam trag mâța de coadă... Însă totul e din nou

în regulă acum, m-am grăbit eu să adaug, văzând o expresie preocupată ivindu-se pe chipul lui.

— Ești sigur? Atunci mă bucur foarte mult... Dar cum te-ai descurcat în tot timpul ăsta?

— Am stat cu o familie de cinci persoane în două camere la o mansardă din Hallesches Tor.

Bernhard zâmbi:

— Pe onoarea mea, Christopher... ce viață romantică duci!

— Mă bucur că numești lucrul ăsta romantic. Eu nu!

Am râs amândoi.

— În orice caz, adăugă Bernhard, îmi face impresia că ți-a priit. Plesnești de sănătate.

În schimb eu nu-i puteam întoarce complimentul. Parcă nu-l văzusem pe Bernhard niciodată atât de bolnav. Era palid la față și tras; oboseala nu-i dispărea din priviri nici chiar atunci când încerca să zâmbească. Sub ochi avea cearcăne vinețiii și adânci. Până și părul părea că i se rărise. Oricum, arăta cu zece ani mai în vârstă decât ultima oară când ne văzusem.

— Și tu cum ai mai dus-o? l-am întrebat.

— Mă tem că existența pe care-o duc, prin comparație cu a ta, e deprimant de monotonă... Cu toate acestea apar și unele diversiuni, să spunem, tragicomice.

— Diversiuni? De ce fel?

— De exemplu, asta... Și Bernhard se îndreptă spre masa lui de scris, de pe care luă o hârtie, pe care mi-o înmână: A sosit cu poșta de azi-dimineață.

Textul era bătut la mașină:

„Bernhard Landauer, bagă de seamă. Se apropie ziua răfuielii cu tine și cu unchiu-tău și cu toți ceilalți jidani împuțiți. Vă dăm douăzeci și patru de ore ca să părăsiți Germania. Dacă nu, sunteți niște oameni morți".

— Cam sângeros, nu-i așa? râse Bernhard cu amărăciune.

— E incredibil... Cine bănuiești că ți-a putut trimite o asemenea porcărie?

— Vreun angajat care a fost dat afară, poate. Sau vreun glumeț. Sau vreun nebun. Sau vreun elev cu mintea înfierbântată de idei naziste.

— Și ce faci acum?

— Nimic.

— Dar te duci la poliție, da?

— Christopher dragă, poliția se va plictisi curând de toate prostiile acestea. Primim câte trei-patru asemenea scrisori pe săptămână.

— Dar poate că ăsta nu glumește... Or fi scriind ei, naziștii, ca elevii de curs primar, dar sunt în stare de orice. Tocmai de aceea și sunt atât de periculoși. Oamenii râd de ei, până-ntr-o zi când...

Bernhard zâmbi cu zâmbetul său obosit:

— Sunt deosebit de mișcat de grija ta pentru mine. Cu toate acestea, sunt absolut nedemn de ea... Existența mea nu e de asemenea importanță vitală nici pentru mine, nici pentru alții, încât să fie angajate forțele legii întru protejarea mea... Cât despre unchiul meu, în clipa de față e la Varșovia...

Am înțeles că voia să schimbe subiectul.

— Mai ai vreo veste de la Natalia și de la doamna Landauer?

— O, da, desigur! Natalia s-a măritat. Cum, nu știai? Cu un medic francez tânăr... Aud că sunt un cuplu cât se poate de fericit.

— Mă bucur mult.

— Da... E plăcut, nu-i așa?, să știi că prietenii tăi sunt fericiți. Bernhard se duse până la coșul de hârtii și aruncă scrisoarea în el. Mai ales când sunt în altă țară... zâmbi el blând și plin de tristețe.

— Și în Germania ce crezi ca o să se-ntâmple acum? l-am întrebat. Urmează un puci nazist sau o revoluție comunistă?

— Văd că nu ți-a pierit deloc entuziasmul, râse cu poftă Bernhard. Îmi pare rău numai că întrebarea ta nu e la fel de presantă pentru mine cum constat că este pentru tine...

„Într-o bună zi o să fie destul de presantă", îmi stătea pe limbă să-i spun; acum mă bucur că n-am făcut-o. L-am întrebat în schimb:

— Dar de ce spui că îți pare rău?

— Pentru că ar fi fost un semn de sănătate în caracterul meu... E drept că, în ziua de azi, asemenea lucruri ar trebui să ne intereseze, recunosc. E un lucru normal. Un lucru sănătos... Dar, din cauză că toate acestea mi se par puțin ireale, puțin – te rog să nu te simți lezat, Christopher dragă – cam prea comune, sunt conștient că-mi pierd contactul cu existența. Ceea ce-i rău, desigur... Un simț al proporțiilor trebuie totuși păstrat. Știi că uneori, serile, stau aici singur, printre aceste cărți și statuete de piatră și am o ciudată senzație de irealitate, ca și cum asta ar fi toată viața mea? Da, în fond câteodată ajungeam chiar să mă îndoiesc dacă firma noastră – acea clădire mare, înțesată din pivniță până în pod cu toată proprietatea noastră acumulată – există și aievea, nu doar în închipuirea mea... Și apoi aveam un sentiment extrem de neplăcut, cum numai în vise ni se întâmplă, și anume că eu însumi nu mai exist. E un gând foarte morbid și foarte dezaxat, fără îndoială.... Am să îți fac o mărturisire, Christopher... Într-o seară eram atât de tulburat de această halucinație, cum că magazinul Landauer nu există, încât am luat în mână receptorul și am purtat o lungă conversație cu unul din paznicii de noapte, invocând un motiv stupid pentru care pasămite îl deranjasem. Și asta numai ca să mă asigur, înțelegi? Nu crezi că am început să înnebunesc?

— Nici gând de așa ceva... I se poate întâmpla oricui muncește prea mult.

— Și atunci îmi recomanzi să iau o vacanță? Cumva o lună în Italia la începutul primăverii? Da... Mi-aduc aminte de zilele frumoase când o lună de soare italian era soluția pentru toate problemele mele. Dar, din păcate, medicamentul acesta și-a pierdut puterea acum. Îți ofer un paradox! Magazinul Landauer nu mai e deloc real pentru mine și, cu toate acestea, sunt mai mult ca niciodată sclavul lui. Iată pedeapsa unei vieți de materialism sordid. Interzice-mi să mai muncesc până ce cad seara lat și devin de-a dreptul nefericit... Ah, Christopher, învață din greșelile mele!

Zâmbea. Vorbea neserios, pe jumătate zeflemitor! Nu aș fi vrut să mai continui cu acest subiect.

— Să știi, i-am spus, că de data asta chiar *plec* în Anglia. Peste vreo trei sau patru zile.

— Îmi pare rău. Și cât ai de gând să rămâi plecat?

— Probabil că toată vara.

— Te-ai săturat de Berlin, în fine?

— A, nu... Simt mai degrabă că Berlinul s-a săturat de mine.

— Și pe urmă te-ntorci?

— Da, cred că da.

— Eu cred că ai să revii mereu în Berlin, Christopher dragă. Locul tău pare să fie aici.

— Poate că da, într-un fel.

— Este ciudat cum unii oameni par să-și găsească locul... mai ales acolo unde nu s-au născut... Prima oară când am fost în China mi se părea că mă simt acasă, pentru prima oară în viața mea... Poate, când o să mor, spiritul meu va fi purtat la Pekin.

— Ai face mai bine să lași un tren să-ți poarte trupul până acolo, și asta cât mai repede cu putință!

— Prea bine, râse Bernhard. Am să urmez întocmai sfatul tău. Dar cu două condiții: prima – să vii cu mine; iar a doua – să părăsim Berlinul astă-seară.

— Vorbești serios?

— Bineînțeles că da.

— Păcat! Fiindcă aș fi vrut să vin... Din nefericire însă, n-am decât o sută cincizeci de mărci în total.

— Se înțelege că ai fi invitatul meu.

— O, Bernhard, ce minunat! Câteva zile ne-am opri la Varșovia, pentru vize. Apoi la Moscova, să luăm Transsiberianul...

— Deci vrei să vii?

— Bineînțeles!

— Astă-seară?

M-am prefăcut că reflectez:

— Mă tem că în astă-seară nu se poate... Am încă rufele la curățătorie... Dar mâine, ce zici?

— E prea târziu.

— O, ce păcat!

— Da, nu-i așa?

Și am râs amândoi. Pe Bernhard părea să-l înveselească gluma în mod cu totul deosebit. Era o notă ușor exagerată în râsul lui, ca și cum situația ar fi avut și o altă dimensiune umoristică, pe care eu n-o percepusem însă. Râdeam amândoi încă în momentul despărțirii.

Poate eram prea greu de cap pentru a înțelege gluma. În orice caz, mi-au trebuit aproape optsprezece luni ca să-i pricep, în fine, poanta – și s-o recunosc în ea pe cea din urmă, dar și cea mai îndrăzneață și cinică experiență a lui Bernhard. Fiindcă acum sunt sigur – aș băga chiar mâna în foc – că oferta lui în acel moment era cât se poate de serioasă.

Când m-am întors, în toamna lui 1932, la Berlin, i-am telefonat lui Bernhard, dar am aflat că era plecat cu

afaceri la Hamburg. Îmi reproșez și acum – mereu ne reproșăm doar *după aceea* – că nu am fost mai insistent atunci. Însă aveam atâtea de făcut, atât de mulți elevi, atâta lume de vizitat; săptămânile s-au transformat în luni; a venit Crăciunul – i-am trimis lui Bernhard o felicitare, dar nu mi-a răspuns la ea; probabil era plecat. Apoi a venit Anul Nou.

A ajuns la putere Hitler, a urmat incendiul de la Reichstag și simulacrul de alegeri. Mă tot întrebam ce se întâmpla cu Bernhard. De trei ori l-am sunat – de fiecare dată de la un telefon public, de teamă să nu-i creez domnișoarei Schroeder necazuri; niciodată nu mi-a răspuns nimeni. Apoi, pe la începutul lui aprilie, într-o seară, am trecut pe la casa lui. Portarul a scos un cap ursuz pe ferestruica lui, mai urâcios ca niciodată. La început părea că vrea să nege că-l cunoscuse vreodată pe Bernhard. Apoi s-a răstit la mine:

— Domnul Landauer a plecat... s-a dus de aici.

— Cum, s-a mutat? l-am întrebat eu. Și-aveți adresa lui?

— S-a dus de-aici, mi-a repetat portarul și mi-a trântit geamul în nas.

Nici eu n-am mai insistat, conchizând, pe bună dreptate, că în sfârșit Bernhard se pusese în siguranță undeva, probabil în străinătate.

În dimineața când s-a declarat boicotarea evreilor, m-am dus degrabă să văd ce se întâmplă cu magazinul Landauer. Lucrurile păreau mai mult sau mai puțin normale, la suprafață. Câte doi-trei băiețandri în uniforme SA erau postați la fiecare dintre ușile principale. Când se apropia câte un cumpărător, unul din ei îi spunea: „Țineți cont că ăsta e un magazin evreiesc!" Băiețandrii erau destul de politicoși, de zâmbitori și făceau întruna glume între ei. Mici grupuri de trecători se adunau să asiste la acest spectacol – interesați, amuzați sau apatici, dar încă

nesiguri dacă să aprobe totul sau nu. Nici vorbă de atmosfera din micile orășele de provincie, despre care s-a putut citi mai târziu în presă, unde cumpărătorii au fost însemnați pe frunte și pe obraji în mod samavolnic cu o ștampilă. Destul de multe persoane intrau în clădire. Printre ele am intrat și eu, am cumpărat primul obiect pe care mi-au căzut privirile – s-a întâmplat să fie o răzătoare pentru nucșoară – și apoi am ieșit agale, balansând pachețelul în mână. Unul din băieții de la ușă i-a făcut semn cu ochiul tovarășului său și i-a șoptit ceva. Mi-am amintit că îl văzusem o dată sau de două ori la Alexander Casino pe vremea când locuiam încă la familia Nowak.

În mai am părăsit definitiv Berlinul. Prima mea oprire a fost la Praga – și acolo, stând într-o seară singur într-un restaurant aflat într-o pivniță boltită, am auzit, în mod indirect, cele din urmă vești despre familia Landauer.

La masa de lângă mine doi bărbați vorbeau în limba germană. Unul din ei era precis austriac; pe celălalt nu-l prea puteam situa: era gras și lucios la față, de vreo patruzeci și cinci de ani și putea fi proprietarul unei prăvălioare în orice capitală europeană, de la Belgrad până la Stockholm. Amândoi erau fără îndoială prosperi, de origine ariană și neutri din punct de vedere politic. Cel care mi-a atras atenția a fost cel gras.

— Știi magazinul Landaeur? Landauer din Berlin?

Austriacul a dat din cap:

— Sigur că-l știu... Am făcut și afaceri cu ei, pe vremuri... Clădirea-i nemaipomenită. I-o fi costat ceva, cred...

— Ai văzut ziarele de azi-dimineață?

— Nu. N-am avut timp. Știi, ne mutăm în locuința nouă. Se-ntoarce și nevastă-mea.

— Ei, nu mai spune! Chiar se întoarce? Parcă a fost la Viena, nu?

— Exact.

— Și? S-a distrat bine?

— Poți să fii sigur! Întreabă-mă numai cât m-a costat.
— Viena e cam scumpă în ultima vreme.
— Așa e. Cam scumpă.
— Mâncarea costă mult.
— Peste tot costă mult mâncarea.
— Aicea cred că ai dreptate. Și grasul începu să se scobească între dinți: Da' ce-ți spuneam?
— Spuneai ceva de magazinul Landauer.
— A, da... Nu ai citit ziarele de azi-dimineață?
— Nu, nu am apucat.
— Scria în ele de Bernhard Landauer.
— Bernhard? se miră austriacul. Stai să vedem – parcă e fiul, nu?
— De unde să știu eu?...
Grăsanul extrase un mic fragment de carne pe vârful scobitorii. Înălțându-l apoi în lumină, îl examină extrem de gânditor.
— Cred că e fiul, își dădu cu părerea austriacul. Sau poate nepotul... Nu. Cred că e fiul.
— Mă rog, oricine ar fi – depuse grăsanul bucățica de carne pe marginea farfuriei cu un gest de scârbă – acum e mort.
— Ei, nu mai spune!
— Stop cardiac. (Grăsanul se încruntă și ridică o mână la gură spre a masca un râgâit. Purta trei inele de aur pe degete.) Scrie-n ziar.
— Stop cardiac! se foi austriacul mirat pe scaun. Hai nu mă înnebuni!
— Sunt multe stopuri cardiace în ultima vreme în Germania, spuse grasul.
Austriacul confirmă din cap:
— Dar nu poți crede tot ce se spune. Asta e cert.
— Ascultă-mă pe mine, spuse grăsanul, oricine poate face un stop cardiac, dacă îi trece un glonț prin inimă.
Austriacul părea extrem de tulburat:
— Of, și naziștii ăștia... începu el.

— Tipii să știi că nu se joacă. Pe grăsan părea că îl distrează să-l îngrozească pe prietenul său. Ține minte ce-ți spun eu: Ăștia or să curețe Germania de evrei. De toți.

Austriacul clătină din cap:

— Asta nu-mi place.

— Lagărele de concentrare, spuse grăsanul aprinzându-și un trabuc. Îi internează în ele, îi pun să mai semneze una-alta... Și pac! un stop cardiac.

— Asta nu-mi place, repetă austriacul. E rău pentru comerț.

— Așa e, fu de acord grăsanul. E rău pentru comerț.

— Totul devine atât de nesigur.

— Așa-i. Nici nu mai știi cu cine faci afaceri. Grăsanul râse. Era destul de macabru în felul său: Te pomenești că dai peste un cadavru.

Austriacul fu scuturat de un fior.

— Dar bătrânul? Landauer-tatăl? Și el a pățit-o?

— A, nu, el e bine mersi. Era prea șmecher pentru ei. Acuma e la Paris.

— Ei, nu mai spune!

— Eu cred că or să-i preia naziștii magazinul. Așa se procedează acum.

— În cazul ăsta mă gândesc că bătrânul o fi ruinat.

— El?! Niciodată! Grăsanul scutură plin de dispreț vârful de scrum de la trabuc. Are el pus ceva deoparte cine știe pe unde, în ce țară. O să vezi tu. Și-o să pornească un alt ghișeft, precis. Pentru că-s șmecheri evreii ăștia...

— Așa e, confirmă și austriacul. Pe evreu nu-l pui niciodată cu botul pe labe. (Gândul păru să-l mai înveselească. Se lumină la față tot.) Apropo! Știam eu că vreau să-ți spun ceva... Ai auzit bancul ăla cu evreul și fata de goi cu piciorul de lemn?

— Nu. Grăsanul pufăi din trabuc. Digestia îi era normală acum și masa copioasă îl binedispusese. Ia spune-mi-l...

Jurnal berlinez
(iarna 1932-33)

Astă-seară, pentru prima oară de când a venit iarna, e foarte frig. Gerul tăios prinde cu ghearele sale întreg orașul într-o tăcere totală, asemeni tăcerii din timpul amiezilor de vară, când arșița e în toi. Pe frig, orașul pare că se contractă, că se chircește, până ce devine un punct negru, abia un pic mai mare decât sute de alte puncte, izolate și greu de găsit pe nesfârșita hartă a Europei. Afară, în noapte, dincolo de ultimele blocuri nou clădite și de străzile ce se sfârșesc la loturile de parcele individuale, se întinde câmpia prusacă. O simți pretutindeni în jurul tău astă-seară, târându-se către oraș, precum sinistra imensitate a unui ocean ostil – presărată cu trunchiuri de pomi desfrunziți și lacuri înghețate și sătucuri ce poartă nume stranii de mari bătălii din războaie pe jumătate uitate. Berlinul e un schelet ce doare când e frig: e propriul meu schelet care doare. Simt tăișul ascuțit al frigului în grinzile de fier ale liniilor suspendate ale trenului, în poduri, șine de tramvai, felinare, latrine. Fierul vibrează și se contractă, piatra și cărămida dor înăbușit, mortarul amorțește.

Berlinul e un oraș cu două centre – un ciorchine de hoteluri, baruri, cinematografe și magazine scumpe în jurul Bisericii Memoriale, un nucleu lucitor de lumină, ca un diamant fals pe fondul asfințitului monoton; și centrul civic, plin de sine, din jurul bulevardului Unter den

Linden, garnisit cu tot ce-i trebuie și cu multă grijă. Clădirile construite în stiluri arhitectonice universale, cópii ale unor cópii, întăresc prestigiul de capitală al marelui oraș – un parlament, o mână de muzee, o bancă națională, o catedrală, o operă, o duzină de ambasade, un arc de triumf; nimic n-a fost uitat. Și toate cu atâta pompă, cu atâta corectitudine excesivă – în afară de catedrală, care trădează în arhitectura ei acel licăr de isterie ce se aprinde o clipă în spatele oricărei fațade grave și serioase de casă prusacă. Stinsă și apăsată sub cupola ei absurdă, arată, la prima vedere, atât de caraghioasă, încât îți vine să-i cauți un nume pe măsura lipsei de noimă ce o dovedește – Biserica Imaculatei Complicațiuni.

Dar adevărata inimă a Berlinului e o pădurice jilavă și întunecată – Tiergarten[1]. În această perioadă a anului, frigul începe să-i gonească pe fiii de țărani din sătucurile lor viscolite către oraș, în căutare de muncă și de hrană. Însă orașul, care-și trimisese luminile atât de puternice și îmbietoare spre cerul întunecat al nopții, e rece și crud cu ei și lipsit de viață. Căldura lui e o iluzie, un miraj al pustiului iernii. El nu vrea să-i primească pe acești băieți. Nu are nimic să le ofere. Frigul îi gonește de pe străzi, îndreptându-i către pădurea care este inima lui cea crudă. Aici se ghemuiesc pe bănci și mor de foame sau degeră de frig, visând la focul ce arde în vatră, în colibele lor, departe.

Domnișoara Schroeder urăște frigul. Încotoșmănată în jacheta ei de catifea tivită cu blană, șade într-un colț, cu picioarele proptite de sobă. Uneori fumează câte o țigară, alteori soarbe din câte o ceașcă de ceai, dar cel mai adesea stă, privind amorțită la cahlele sobei, într-un fel de somn hibernal. A rămas singură acum. Domnișoara

1 Grădina Zoologică.

Mayr e în turneu în Olanda, astfel că domnișoara Schroder nu mai are cu cine schimba o vorbă, în afară de Bobby și mine.

Oricum Bobby a căzut în dizgrație. Nu numai că a rămas fără lucru și e în urmă de trei luni cu chiria, dar domnișoara Schroeder are și motive să-l suspecteze că-i fură bani din poșetă.

— Știți dumneavoastră, Herr Issyvoo, îmi spune ea, nu m-aș mira ca tocmai el să fi ciupit cele cincizeci de mărci de la domnișoara Kost... Ar fi în stare, porcul! Când mă gândesc numai cât m-am putut înșela în privința lui! Mă credeți, Herr Issyvoo, că l-am tratat ca pe propriul meu copil – și poftim de ce mulțumire am parte! Zice că o să-mi plătească până la ultimul pfennig dacă apucă să ajungă barman la Lady Windermere... dacă, *dacă*... Domnișoara Schroeder pufnește cu un imens dispreț: Știți ce zic eu? Dacă bunica avea patru roți, la ora asta era tramvai!

Bobby a fost scos din fosta lui cameră și exilat în „pavilionul suedez". Trebuie să fie un curent teribil acolo sus. Câteodată bietul de el e vânăt de frig. S-a schimbat foarte mult de un an încoace – părul i s-a rărit, hainele îi sunt mai ponosite, obrăznicia lui a devenit sfidătoare și aproape jalnică. Indivizii ca el nu sunt decât slujbele pe care le au – ia-le slujba și în mare parte încetează să mai existe. Uneori se mai strecoară în salon, nebărbierit, cu mâinile în buzunare și lâncezește pe-acolo stingher și sfidător, fluierând mai mult pentru sine – melodiile de dans pe care le fluieră nu mai sunt nici ele prea noi. Domnișoara Schroeder îi mai aruncă vreo vorbă din când în când, ca pe o coajă de pâine zvârlită cu reticență, dar fără să-l privească și fără să-i facă loc lângă sobă. Poate că nu l-a putut ierta niciodată pentru aventura lui cu domnișoara Kost. Zilele când Bobby o gâdila și o plesnea peste fund pe gazdă s-au terminat de mult.

Ieri am primit o vizită de la domnișoara Kost în persoană. Eu eram plecat de acasă; când m-am întors, am găsit-o pe domnișoara Schroeder în culmea fericirii.

— Închipuiți-vă, Herr Issyvoo, că nici n-am recunoscut-o în prima clipă! Acum e o adevărată doamnă! Prietenul ei japonez i-a cumpărat o haină de blană – blană veritabilă, nici măcar nu vreau să mă gândesc cât o fi dat pe ea! Și pantofii – din șarpe veritabil! Ei da, pesemne că le-o fi meritat! Ce face ea merge bine chiar și-n ziua de azi... Mă gândeam să intru și eu în branșă!

Dar, indiferent cât de mult sarcasm afecta domnișoara Schroeder pe seama domnișoarei Kost, se vedea că fusese puternic impresionată, și nu defavorabil. Și nu atât pentru haina de blană sau pentru pantofi, cât pentru faptul că domnișoara Kost câștigase mult mai mult decât atât, și anume un simbol al respectabilității în lumea domnișoarei Schroeder: își făcuse o operație într-o clinică particulară.

— A, nu ce vă gândiți dumneavoastră, Herr Issyvoo! A fost o intervenție la gât. Tot prietenul ei a plătit și pentru asta, bineînțeles... Închipuiți-vă că doctorii i-au extirpat ceva din fundul nasului; iar acum poate să-și umple gura cu apă și s-o împroaște pe nări, ca dintr-o seringă! Nu-mi venea să cred la început, dar mi-a arătat. Pe cuvântul meu de onoare, Herr Issyvoo, apa a zburat dintr-un colț în altul al bucătăriei! Nu-i vorbă, a evoluat foarte mult femeia asta de pe vremea când stătea aici... Nu m-aș mira să se mărite într-o zi cu vreun director de bancă. Da, da, țineți minte ce vă spun eu: fata asta o să ajungă departe.

Unul dintre elevii mei, Herr Krampf, un tânăr inginer, îmi descrie copilăria sa în timpul războiului și al marii inflații. În ultimii ani ai războiului, au dispărut chingile de la ferestrele vagoanelor de cale ferată: oamenii le tăiau

pentru că nu se mai găsea deloc piele. Ba chiar puteai întâlni bărbați și femei care umblau în haine făcute din materialul folosit la tapisarea scaunelor în trenuri. Un grup de colegi de școală ai domnului Krampf au pătruns noaptea într-o fabrică, de unde au furat toate curelele de transmisie, care erau din piele. Toată lumea fura. Toată lumea vindea ce avea de vândut – inclusiv pe ei înșiși. Un băiat de numai paisprezece ani, din clasa lui Krampf, plasa cocaină pe stradă, între orele de curs.

Zarzavagiii și măcelarii erau atotputernici. Trebuia să le îndeplinești cele mai extravagante mofturi dacă voiai să ai zarzavaturi sau carne. Familia Krampf cunoștea un măcelar într-un sătuc de lângă Berlin, care avea întotdeauna carne pentru clienți. Numai că avea și o perversiune sexuală aparte. Plăcerea lui erotică supremă era să ciupească și să plesnească peste obraji o fată sau o femeie fină, de familie bună. Posibilitatea de a umili în acest fel o doamnă precum mama lui Krampf îl excita la culme: dacă nu era lăsat să-și realizeze fantezia, refuza categoric să stea de vorbă. Așa că, în fiecare duminică, doamna Krampf își lua copiii și se ducea în acel sat, oferindu-și răbdătoare obrajii să fie ciupiți și plesniți, în schimbul câtorva cotlete sau al unei bucăți de mușchi.

La capătul îndepărtat al lui Potsdamer Strasse e un bâlci cu leagăne și tiribombe. Una din principalele sale atracții este un cort, unde au loc meciuri de box și de lupte. Plătești și intri, concurenții se înfruntă timp de trei sau patru reprize, după care arbitrul anunță că, dacă vrei să-i vezi luptând, trebuie să plătești zece pfennigi în plus. Unul din luptători e un bărbat ras în cap, cu o burtă mare: poartă o pereche de pantaloni de pânză suflecați, ca și cum ar merge să tragă la vâsle. Adversarul lui poartă chiloți negri și genunchiere de piele, ce arată de parcă ar fi fost luate de la un cal bătrân înhămat la un tramvai. Luptătorii

se trântesc unul pe altul cât pot, făcând salturi spectaculoase pentru plăcerea spectatorilor. Grăsanul, care joacă rolul celui învins, se preface foarte supărat când e bătut de celălalt și îl amenință cu pumnii pe arbitru.

Unul dintre boxeri e negru și el câștigă întotdeauna. Boxerii se lovesc cu mănușa deschisă, făcând un zgomot teribil în jurul lor. Celălalt, un tânăr înalt și bine clădit, cu vreo douăzeci de ani mai tânăr și vizibil mai puternic decât adversarul său, este făcut knock-out în doi timpi și trei mișcări. Se zbate pe podea, aproape că reușește să se ridice în picioare cât ai număra până la zece, dar în ultima clipă se prăbușește înapoi cu un geamăt grav. După acest meci, arbitrul mai încasează câte zece pfennigi de la cei prezenți și întreabă dacă din public e cineva care dorește să se înfrunte cu învingătorul. Înainte ca vreun posibil concurent cinstit să accepte provocarea sa, alt tânăr, care până atunci vorbise și glumise deschis cu luptătorii, sare grăbit în ring și-și dă jos hainele de pe el, dovedindu-se deja echipat în chiloți și ghete de box. Arbitrul anunță un gaj de cinci mărci; de data aceasta negrul e cel făcut knock-out.

Publicul ia meciul foarte în serios, cu strigăte de încurajare pentru combatanți, certându-se și pariind asupra rezultatului. Și, cu toate acestea, au stat toți în cort cât și mine, ba chiar mai mult ca mine, căci i-am lăsat acolo la plecarea mea. Morala politică e absolut deprimantă: oamenii aceștia pot fi făcuți să creadă în oricine și în orice.

Plimbându-mă în seara asta pe Kleiststrasse, am văzut o mică mulțime adunată în jurul unei mașini particulare. În mașină erau două fete; pe trotuar, doi tineri evrei se angajaseră într-o dispută violentă cu un bărbat mare și blond, care se vedea cât de colo că-i beat. Evreii, se pare, mergeau încet cu mașina pe lângă trotuar, încercând să agațe fete și le invitaseră pe cele două să facă o plimbare cu ei. Fetele acceptaseră și tocmai urcau în

mașină, când a intervenit bărbatul cel blond. Era nazist, ne spunea el, și a simțit de datoria lui să apere onoarea femeii germane de amenințarea obscenă a degeneraților anti-nordici. Cei doi evrei însă nu s-au lăsat intimidați; i-au comunicat nazistului, în termeni foarte duri, să-și vadă de treaba lui. Între timp, fetele, profitând de îmbulzeală, s-au strecurat afară din mașină și au luat-o la fugă pe stradă în jos. Atunci nazistul a încercat să-l târască pe unul din evrei cu el, în căutarea unui polițist, dar, cu brațul rămas liber, acesta i-a tras un upercut care l-a răsturnat pe spate. Înainte ca nazistul să se ridice în picioare, cei doi tineri au sărit în mașina lor și s-au făcut nevăzuți. Mulțimea a început să se împrăștie încet, discutând. Foarte puțini martori ai scenei erau în mod deschis de partea nazistului; mai mulți au luat apărarea celor doi evrei; însă majoritatea s-au mulțumit să clatine din cap cu îndoială, rostind în barbă: *„Allerhand!"*[1]

După trei ceasuri, când am trecut din nou prin același loc, nazistul patrula în continuare în sus și în jos, căutând alte femei germane pe care să le scape eroic de la pierzanie.

Adineauri a sosit o scrisoare de la domnișoara Mayr: domnișoara Schroeder m-a chemat s-o ascult și eu. Domnișoarei Mayr nu-i place în Olanda. A fost nevoită să cânte într-o serie de localuri de mâna a doua din orașe de mâna a treia, iar dormitorul îi este adesea prost încălzit. Olandezii, ne spune ea, sunt inculți, n-a întâlnit decât un singur domn într-adevăr rafinat și superior, care e văduv. Acesta o asigură că ea este o femeie și jumătate – lui nu-i trebuiesc mucoasele astea de fete. Vrând să-și manifeste admirația pentru arta ei, i-a dăruit un set întreg de lenjerie de corp.

1 Fel de fel! (germ.)

Domnișoara Mayr are de asemeni probleme cu colegele ei. Într-unul din orașe, o actriță rivală, invidioasă pe calitățile vocale ale domnișoarei Mayr, a încercat să-i scoată ochii cu un ac de pălărie. Nu pot să nu admir curajul acelei actrițe. Când domnișoara Mayr a terminat cu ea, cealaltă era atât de bine aranjată, încât o săptămână întreagă n-a mai putut apărea pe scenă.

Aseară Fritz Wendel mi-a propus un tur al „bombelor" capitalei, un fel de vizită de bun rămas, căci poliția a început să se intereseze foarte îndeaproape de aceste localuri. Se fac adesea razii, iar numele clienților sunt notate. Umblă chiar vorba că va urma o curățenie generală în Berlin.

L-am cam contrariat cu insistența mea de a merge la Salomé, un local unde nu mai fusesem deloc până atunci. Fiind un expert al vieții de noapte a orașului, Fritz mi-a arătat un dispreț profund. Nici măcar nu era o cârciumă originală, mi-a spus el. Proprietarul ei oferea un program mai mult în folosul vizitatorilor provinciali.

Localul Salomé s-a dovedit foarte scump și mult mai deprimant decât mă așteptasem la început. Câteva femei îndoielnice și băieți cu sprâncene smulse lâncezeau pe lângă bar, scoțând ba răgete foarte groase, ba strigăte ascuțite – care voiau, se pare, să fie hohotele de râs ale dezmoșteniților sorții. Întreg aranjamentul interior era pictat în auriu și roșu-infernal – pretutindeni pluș stacojiu gros de câțiva centimetri și oglinzi uriașe cu rame aurii. Sala era aproape plină. Publicul consta mai ales din negustori respectabili de vârstă mijlocie însoțiți de familii care exclamau cu o uimire binevoitoare: „Cum, serios?" sau „Nici chiar așa!". Ne-am ridicat să plecăm pe la jumătatea programului de cabaret, după ce un tânăr, îmbrăcat în crinolină cu paiete și un sutien cusut cu pietre prețioase,

a executat, destul de greu, dar cu succes, o suită de trei spagaturi.

La ieșire ne-am întâlnit cu un grup de tineri americani foarte amețiți, care voiau să intre în local. Cel ce părea să fie un fel de șef al lor era un tip bondoc și care purta *pince-nez*, cu un maxilar pătrat.

— Ia zi, l-a întrebat el pe Fritz, ce se poate vedea aici?

— Bărbați costumați în femei, a zâmbit Fritz.

Americanului nu-i venea să creadă.

— Bărbați costumați *în femei*? *În femei*, zici? Adică-s niște... dintr-ăia?

— Până la urmă, toți suntem niște dintr-ăia, rosti solemn Fritz, pe un ton lugubru.

Tânărul ne privi încet din cap până-n picioare. Până atunci probabil fugise, căci încă mai gâfâia. Ceilalți s-au grupat stângaci în spatele lui, gata de orice – cu toate că fețele lor imberbe, cu gurile căscate, arătau puțin temătoare în lumina verde de deasupra ușii.

— Hei, și tu ești unul dintr-ăia? mă întrebă micuțul american, întorcându-se brusc spre mine.

— Da, i-am răspuns eu, foarte *dintr-ăia*.

A stat o clipă în fața mea răsuflând greu, cu falca împungând în sus, neștiind parcă ce să facă: să mă lovească sau nu între ochi. Apoi s-a răsucit, a scos un strigăt sălbatic de luptă și, urmat de ceilalți, s-a repezit, cu capul înainte, pe ușa deschisă a localului.

— Ai fost vreodată la bomba aia comunistă de lângă Grădina Zoologică? m-a întrebat Fritz în timp ce ne îndepărtam de Salomé. Până la urmă n-ar strica să aruncăm și noi un ochi pe-acolo... Peste șase luni, cine știe?, te pomenești că purtăm cu toții cămăși roșii...

Am fost de acord. Eram curios să văd ce-nseamnă pentru Fritz o „bombă comunistă".

De fapt, era un mic subsol cu pereții văruiți. Se ședea pe niște bănci lungi la niște mese goale mari; erau în

total vreo duzină de oameni strânși la un loc – semăna cu sala de mese a unei școli. Pe ziduri erau scrijelite desene expresioniste, tăieturi din ziare, cărți de joc fixate cu pioneze în cartoane imprimate cu mărci de bere, cutii de țigări și capete decupate din fotografii. Cafeneaua era plină de studenți, îmbrăcați majoritatea cu o nepăsare agresiv politică – bărbații în pulovere de marinari și pantaloni șifonați și pătați, fetele în bluze prost croite, cu fuste ce se țineau doar în ace de siguranță și cu eșarfe țigănești stridente, înnodate neglijent. Proprietăreasa fuma trabuc. Băiatul care servea în sală se tot plimba cu o țigară în colțul gurii și bătea clienții pe spate când le lua comenzile.

Atmosfera era absolut degajată, veselă și prietenoasă: nu puteai să nu te simți imediat ca acasă. Bineînțeles, Fritz și-a găsit și aici o mulțime de prieteni. M-a prezentat și pe mine la trei dintre ei – un tip pe nume Martin, un student la arte, Werner, și prietena lui, Inge. Inge era zdravănă și plină de viață și avea o pălărioară cu pană care o făcea să semene în mod destul de comic cu Henric al VIII-lea. În timp ce Werner și Inge discutau între ei, Martin tăcea. Era slab și întunecat la față și colțuros, cu acel zâmbet sardonic superior al complotistului. Mai târziu, când Fritz, Werner și Inge s-au alăturat unui alt grup la capătul opus al mesei, Martin a început să-mi vorbească despre războiul civil iminent din Germania. Când va izbucni, îmi explica el, comuniștii, care n-aveau decât puține arme automate, vor lua în stăpânire acoperișurile orașului, de unde vor ține poliția la distanță cu ajutorul grenadelor. Numai trei zile trebuiau să reziste, căci flota sovietică, mă asigura el, se va îndrepta urgent spre Swinemünde[1] și va începe debarcarea trupelor.

1 Mic port la Marea Baltică, pe insula Usedom, azi în Polonia (Swinoujscie).

— Eu îmi petrec cea mai mare parte a timpului fabricând bombe, adăugă el.

L-am aprobat din cap și am zâmbit, destul de încurcat – nedându-mi seama dacă-și bătea joc de mine sau comitea în mod deliberat o indiscreție cumplită. Precis nu era băut și n-am avut impresia că ar fi nebun.

La un moment dat a intrat în local un băiat izbitor de frumos, de vreo șaisprezece sau șaptesprezece ani. Se numea Rudi. Era îmbrăcat cu o rubașcă, pantaloni de piele scurți și cizme de călărie și s-a îndreptat cu pași apăsați spre masa noastră, afișând atitudinea eroică a mesagerului ce revine victorios dintr-o misiune disperată. N-avea însă nici un mesaj de transmis. După intrarea sa furtunoasă în scenă și o suită de mâini strânse scurt și solemn, s-a așezat tăcut alături de noi și și-a comandat un pahar de ceai.

Astă-seară am vizitat din nou localul respectiv. E o mică lume fascinantă în sine, plină de intrigi și contra-intrigi. Napoleon-ul ei este sinistrul fabricant de bombe artizanale Martin; Werner pare a fi Danton; iar Rudi – Ioana d'Arc. Toată lumea bănuiește aici pe toată lumea. Martin m-a pus deja în gardă în privința lui Werner: acesta „nu prezintă garanții politice" – vara trecută a subtilizat întregul fond al unei organizații de tineret. Și Werner m-a prevenit să mă feresc de Martin, care e fie agent nazist, fie spion al poliției, fie în slujba guvernului francez. În plus, și Martin și Werner m-au sfătuit în modul cel mai grav să nu am de-a face cu Rudi, dar ambii au refuzat categoric să-mi spună de ce.

Numai că n-am putut nicicum să mă feresc de Rudi. Acesta s-a postat alături de mine și s-a pornit pe loc să îmi turuiască – un adevărat vârtej de entuziasm. Cuvântul său favorit e „*knorke*": „*Rupător!*" E cercetaș. Voia

să afle de la mine cum sunt cercetașii englezi. Aveau spirit de aventură?

— Băieții germani iubesc toți aventura. Aventura e un lucru rupător. Avem un instructor – un tip rupător. Anul trecut s-a dus în Laponia și a locuit într-o colibă, toată vara, singur... Ești comunist?

— Nu sunt. Dar tu?

Era încurcat.

— Cred și eu! Toți suntem, aici... îți împrumut niște cărți, dacă vrei... Ar trebui să vii să vezi clubul nostru. E rupător... Cântăm *Stindardul roșu* și alte cântece interzise... Vrei să mă-nveți englezește? Eu vreau să-nvăț toate limbile străine.

L-am întrebat dacă există și fete în detașamentul lui. S-a arătat atât de șocat, de parcă aș fi spus ceva indecent.

— Femeile nu-s bune de nimic, mi-a mărturisit el cu amărăciune. Îți strică tot cheful. N-au nici un pic de spirit de aventură. Bărbații se înțeleg mult mai bine între ei când sunt singuri. Nenea Peter, instructorul nostru, spune mereu că femeile ar trebui să stea acasă și să cârpească ciorapi. Doar pentru atâta-s bune!

— Și nenea Peter e comunist?

— Cred și eu! exclamă Rudi, privindu-mă cu suspiciune. Dar de ce întrebi?

— A, întrebam doar așa, i-am răspuns grăbit. Credeam că l-am confundat cu altul...

Azi după-amiază m-am dus la școala de corecție să-l vizitez pe unul din elevii mei, Herr Brink, care-i profesor acolo. E un omuleț scund, cu umeri lați și cu părul blond, subțire și lipsit de viață, cu ochii blânzi și cu acea frunte mare, proeminentă de intelectual vegetarian. L-am găsit în sala de sport, făcând exerciții cu o clasă de deficienți mintali – căci școala de corecție adăpostește atât copii handicapați, cât și delincvenți minori. Cu o mândrie

puțin tristă mi-a arătat diferitele cazuri: un băiețel bolnav de sifilis ereditar avea o privire teribil de crucișă; un altul, copil de beți vi bătrâni, nu se putea opri din râs. Se cățărau ca niște maimuțe pe spaliere, râzând întruna și ciripind, în aparență fericiți.

Apoi ne-am dus în atelier, unde băieți mai mari, în uniforme albastre – toți infractori cu condamnare – confecționau cizme. Cei mai mulți dintre ei și-au ridicat privirile la intrarea lui Brink și au zâmbit; numai câțiva au rămas posomorâți. Eu nu-i puteam privi pe nici unul în ochi. Mă simțeam extrem de vinovat și de rușinat: aveam impresia că sunt, în acel moment, reprezentantul unic al societății capitaliste, care era temnicerul lor. Mă-ntrebam dacă vreunul din ei nu fusese cumva arestat la Alexander Casino și, dacă da, mă recunoștea el oare în această clipă?

Am mâncat în salonul sorei-șefe. Herr Brink s-a scuzat că-mi oferă aceeași mâncare pe care o mănâncă și băieții – supă de cartofi cu doi cârnați și o mâncare din mere și prune coapte înăbușit. Am protestat – așa cum, fără îndoială, se cuvenea –, spunând că totul era foarte bun. Și totuși gândul că băieții erau nevoiți să mănânce acea mâncare, sau orice altceva, într-o asemenea clădire îmi oprea fiecare dumicat în gât. Mâncarea de internat are un gust indescriptibil, deși probabil doar în închipuirea noastră. (Una din cele mai vii și mai grețoase amintiri ale mele din anii de școală este mirosul de pâine albă.)

— Văd că n-aveți nici gratii, nici porți încuiate, am remarcat eu. Mi-nchipuiam că o școală de corecție ar trebui... Vreau să spun: băieții nu-ncearcă să fugă de-aici?

— Doar când și când, răspunse domnul Brink, iar recunoașterea acestui fapt păru să-l facă de-a dreptul nefericit; își sprijini fruntea epuizat în palme. Și-apoi, unde

să fugă? Aici e rău. Dar la ei acasă e și mai rău. Majoritatea lor știu foarte bine acest lucru.

— Dar nu simt un dor de libertate?

— Cum să nu? Dar și-l pierd curând. Sistemul îi ajută să-l piardă. Eu cred că, la germani, acest instinct n-a fost niciodată puternic.

— Înseamnă că n-aveți prea multe probleme aici.

— Ba da. Uneori... Acum trei luni s-a întâmplat un lucru îngrozitor. Un băiat a furat haina altui băiat și a cerut voie să meargă în oraș – la noi e permis – probabil cu intenția ca s-o vândă. Însă proprietarul hainei l-a urmărit și s-au încăierat. Băiatul căruia i s-a furat haina a luat un pietroi și a aruncat în celălalt care, rănit fiind, și-a băgat dinadins niște praf în rană, sperând să i se infecteze, pentru a scăpa de pedeapsă. Rana, într-adevăr, i s-a infectat. După trei zile a murit de septicemie. Când celălalt a aflat de moartea lui, s-a sinucis cu un cuțit de bucătărie... Brink oftă din rărunchi: Câteodată mă apucă disperarea, îmi mărturisi el. Lumea de azi parcă ar fi lovită de un blestem, de o boală.

— Dar ce puteți face concret pentru copiii aceștia? l-am întrebat eu.

— Foarte puțin. Îi învățăm o meserie. Mai târziu încercăm să le facem rost și de un loc de muncă – ceea ce-i aproape imposibil. Dacă-și găsesc de lucru prin apropiere, pot încă dormi nopțile aici... Directorul nostru e de părere că viața lor mai poate fi îndreptată cu ajutorul învățăturilor creștine. În ce mă privește, nu cred că-i posibil. Problema nu e atât de simplă. Mă tem că majoritatea, dacă nu se pot apuca de-o muncă cinstită, se vor apuca precis de furtișaguri. În fond, lumea nu poate fi condamnată să moară de foame.

— Și nu există nici o alternativă?

Brink se ridică de pe scaunul său și mă conduse la fereastră.

— Vedeți clădirile alea două de colo? Una din ele e fabrica de mașini, cealaltă e închisoarea. Pentru băieții din cartierul ăsta nu existau până acum decât două opțiuni... Numai că fabrica a dat faliment. Săptămâna viitoare or s-o închidă.

Azi-dimineață m-am dus să vizitez clubul lui Rudi, unde-și are sediul revista cercetașilor. Redactorul ei, nenea Peter, e un om încă destul de tânăr, slab, tras la față, cu o piele de culoarea pergamentului și ochii înfundați în orbite, îmbrăcat cu o haină de catifea și cu pantaloni scurți. El este fără doar și poate idolul entuziastului Rudi. Băiatul nu tace decât în clipa când nenea Peter are ceva de spus. Mi-au arătat zeci și zeci de fotografii de băieți, toate luate de undeva de jos, cu aparatul orientat spre cer, astfel încât să arate ca uriașii din poveste, cu profilul proiectat pe norii maiestuoși. Revista conținea articole de vânătoare, de orientare și prepararea hranei – toate într-un stil hiperentuziast, cu o notă ciudată de isterie în subtext, ca și cum toate acțiunile descrise acolo ar fi parte componentă a unui ritual erotic sau religios. Mai erau câțiva băieți în cameră cu noi: toți într-o stare de seminuditate eroică, purtând cei mai scurți pantaloni scurți cu putință și cele mai subțiri maiouri sau cămăși, deși afară vremea era extrem de rece.

Când am terminat de privit fotografiile, Rudi m-a dus în sala cea mare a clubului. Stindarde lungi și colorate atârnau pe pereți, brodate cu inițiale și prevăzute la vârf cu totemuri ciudate. Pe una din laturile camerei era o masă joasă, acoperită cu o față brodată de un roșu-aprins – semăna cu un fel de altar. Pe masă erau lumânări și sfeșnice de alamă.

— Le-aprindem joia, îmi explica Rudi, când facem ședătoarea la focul de tabără. Ne-așezăm în cerc pe jos, cântăm tot felul de cântece și spunem povești.

Deasupra mesei cu acele sfeșnice era agățată un fel de icoană – desenul înrămat al unui tânăr cercetaș de o frumusețe nepământeană, privind sever spre zarea îndepărtată și ținând în mână un stindard. Decorul îmi crea o stare de disconfort. Mi-am cerut scuze și m-am retras cât mai repede cu putință.

Dialog auzit într-o cafenea: un tânăr nazist, la o masă, cu iubita lui; discută împreună viitorul partidului. Nazistul e beat.

— A, știu că o să câștigăm, precis, exclamă el nerăbdător, numai că nu ajunge atât! Lovește cu pumnul în masă: Mai trebuie să curgă și sânge!

Fata îl temperează mângâindu-l pe braț. Ar vrea să-l convingă să vină acasă.

— Dar bineînțeles că o să curgă, dragă, îi gungurește ea liniștitor la ureche. Doar a promis și Führerul în programul partidului nostru.

Azi e penultima duminică înainte de Crăciun. Străzile sunt înțesate de negustori ambulanți. De-a lungul lui Tauentzienstrasse bărbați, femei și băieți oferă ilustrate, flori, cărți de cântece, uleiuri de păr, brățări. Pe aleea centrală dintre șinele de tramvai stau brazii de Crăciun expuși la vânzare. SA-iști în uniformă își zdrăngăne cutiile de colectă. Pe străzile laterale, camioane de poliție pline stau și așteaptă; căci orice mulțime mai mare în ziua de azi e în stare să se transforme într-o demonstrație cu caracter politic. Armata Salvării a ridicat un brad înalt, frumos iluminat, în Wittenbergplatz, cu o stea din becuri albastre în vârf. Niște studenți stăteau în jurul lui, făcând întruna remarci sarcastice. Printre ei l-am recunoscut pe Werner, de la localul „comunist".

— Anul viitor pe vremea asta, spunea el, steaua o să fie de altă culoare!

Și a râs violent; era într-o stare de surescitare.

Ieri mi-a povestit că avusese o mare aventură:

— Să vezi, trei alți tovarăși și cu mine am hotărât să facem o demonstrație la Brațele de Muncă din Neukölln. Eu să vorbesc, iar ei să aibă grijă să nu fiu întrerupt. Ne-am dus acolo pe la zece și jumătate, când este înghesuiala mai mare. Bineînțeles, pusesem totul dinainte la punct – fiecare din cei trei tovarăși trebuia să țină câte-o ușă, astfel ca nici unul din funcționari să nu poată ieși afară. Îi găbjisem acolo ca pe niște iepuri... Bineînțeles, n-aveam cum să-i împiedicăm să dea telefon la poliție, de asta eram conștienți. Ne-am făcut socoteala că aveam un răgaz de șase sau șapte minute... Și, de îndată ce ușile au fost blocate, eu am sărit pe o masă și am început să urlu ce mi-a trecut prin cap – nici nu mai știu acum ce-am spus. Oricum tipilor le-a plăcut... După o jumătate de minut îi ambalasem atât de tare încât mi s-a făcut și frică. Mă temeam să nu intre cumva în birouri, să mai linșeze pe cineva. Te rog să mă crezi, a ieșit un tărăboi de mai mare dragul! Dar, când atmosfera începuse să se-ncălzească mai bine, un tovarăș a urcat de jos ca să ne anunțe că polițiștii erau deja în stradă – și tocmai coborau din camioane. A trebuit s-o ștergem rapid... Cred că ar fi pus ei mâna pe noi, însă mulțimea era toată de partea noastră și nu i-a lăsat să intre până ce n-am ieșit pe cealaltă ușă în stradă... Werner încheie răsuflând din greu: Ascultă-mă ce-ți spun eu, Christopher, sistemul capitalist nu mai poate dura prea mult. Deja muncitorimea se mișcă!

Pe seară mă plimbam pe Bülowstrasse. Fusese un mare miting nazist la Palatul Sporturilor și acum grupuri de bărbați și tineri veneau dintr-acolo în uniformele lor negre sau brune. În fața mea pe un trotuar mergeau trei SA-iști. Purtau pe umeri stindarde naziste, ca pe niște pușți, cu pânza înfășurată strâns în jurul bățului – care

la capăt avea un vârf ascuțit de metal, în formă de săgeată.

Deodată cei trei s-au trezit față-n față cu un tânăr de șaptesprezece sau optsprezece ani, îmbrăcat în haine civile, care mergea în direcția opusă, grăbit. L-am auzit pe unul dintre ei strigând: „Ăsta e!" și în aceeași clipă toți trei s-au aruncat asupra lui. Băiatul a scos un țipăt, a încercat s-o ia la fugă, dar SA-iștii au fost mai iuți ca el. Într-o secundă l-au îmbrâncit în umbra unui gang, l-au doborât și s-au pornit să-l lovească ba cu picioarele, ba să-l înțepe cu vârfurile ascuțite de la stindarde. Și totul cu o asemenea viteză, că nici n-am apucat să mă dezmeticesc când deja cei trei SA-iști și-au și părăsit victima, croindu-și drum prin mulțime spre scara ce ducea către peronul stației de tren local.

Eu și un alt trecător am fost cei dintâi care am ajuns în gangul unde zăcea tânărul rănit. Acesta era ghemuit într-un colț, ca un sac aruncat la voia întâmplării. Când a fost ridicat, i-am zărit timp de o clipă fața – globul ochiului stâng îi atârna pe jumătate afară, iar sângele îi curgea șiroaie din rană. Nu era mort. Cineva s-a oferit să-l ducă la spital cu taxiul.

Între timp se adunase o mulțime de oameni. Păreau surprinși, dar nu deosebit de șocați – întâmplări de felul acesta se repetau prea des în ziua de azi. *„Allerhand..."*, îi auzeam șoptind. Doar câțiva metri mai încolo, la colțul cu Potsdamer Strasse, stătea un grup de polițiști înarmați până-n dinți. Cu piepturile bombate, cu mâinile pe centiron, ignorau cu desăvârșire întreaga scenă.

Werner a devenit un erou. Fotografia lui a apărut acum câteva zile în ziarul *Rote Fahne* sub titlul: „Încă o victimă a băii de sânge organizate de poliție". Ieri, în ziua de Anul Nou, am fost să-l vizitez la spital.

Imediat după Crăciun, se pare, a avut loc o încăierare pe stradă lângă Stettiner Bahnhof. Werner stătea undeva într-o margine a mulțimii, neștiind pentru ce se-nfruntau bătăușii. Încercându-și norocul, doar-doar o fi fost vreo împrejurare politică, a început să strige: „Frontul Roșu!" Un polițist a vrut să-l aresteze. Werner i-a tras un picior în stomac. La care polițistul a scos pistolul și l-a împușcat de trei ori în picior. Când a terminat de tras, a chemat un alt polițist și, împreună, l-au urcat pe Werner într-un taxi. În drum spre comisariat l-au bătut amândoi cu bastoanele până ce a leșinat. Când își va reveni îndeajuns, va fi aproape sigur deferit justiției.

Mi-a povestit toate aceste amănunte cu o imensă satisfacție, șezând în capul oaselor în pat, înconjurat de prietenii săi plini de admirație, inclusiv Rudi și Inge, cu pălărioara ei *à la* Henric al VIII-lea. Pe cuvertură era plin de tăieturi din presă. Cineva subliniase cu multă grijă orice apariție în ziar a numelui lui Werner cu creionul roșu.

Azi, 22 ianuarie, naziștii au organizat o demonstrație în Bülowplatz, în fața sediului Partidului Comunist, Karl Liebknecht[1] Haus. De o săptămână încoace, comuniștii tot încearcă să obțină interzicerea demonstrației, susținând că ea voia să fie o provocare – ceea ce firește că și era. M-am dus și eu să văd ce se întâmplă, împreună cu Frank, un corespondent de presă.

După cum spunea și Frank după aceea, nu a fost deloc o demonstrație a naziștilor, ci mai degrabă una a poliției

1 Karl Liebknecht (1871-1919), politician german de stânga, deputat social-democrat din 1912, membru fondator (1917) și conducător, împreună cu Rosa Luxemburg (1871-1919), al organizației marxiste Liga Spartakiștilor. A fost asasinat în 1919, în timpul insurecției comuniste din Berlin, pentru pretinsă încercare de evadare.

– fiindcă erau cel puțin câte doi polițiști pentru fiecare nazist prezent. Poate că generalul von Schleicher n-a îngăduit să aibă loc marșul decât spre a dovedi cine erau de fapt adevărații stăpâni ai Berlinului. Toată lumea vorbește că o să proclame o dictatură militară.

Însă adevărații stăpâni ai Berlinului nu sunt nici poliția, nici armata, și în nici un caz naziștii. Adevărații stăpâni ai Berlinului sunt muncitorii – în ciuda întregii propagande auzite și citite de mine și a tuturor demonstrațiilor la care am asistat, abia astăzi mi-am dat seama, cu toată claritatea, de această realitate incontestabilă. Doar câteva sute de oameni din lumea strânsă pe străzile de lângă Bülowplatz păreau să aparțină organizațiilor comuniste, și totuși aveai sentimentul acut că fiecare individ era solidar cu ceilalți împotriva acelui marș al naziștilor berlinezi. Cineva a dat tonul *Internaționalei* și, într-o clipă, toată mulțimea i s-a alăturat – chiar și femeile cu copii în brațe, ieșite la ferestrele de la etaj. Naziștii doar s-au strecurat prin piață, mărșăluind cât îi țineau picioarele de iute, încadrați pe cele două părți de șirul protector al polițiștilor. Cei mai mulți fie priveau în pământ, fie stăteau cu ochii ațintiți în față: câțiva au încercat un rânjet fugar, crispat. După încheierea procesiunii, un SA-ist în vârstă, grăsuț, rămas, cine știe cum, în urmă, veni în plină fugă și gâfâind, cuprins de disperarea celui pierdut pe drum și încercând zadarnic să prindă coloana. Un hohot de râs cuprinse mulțimea.

În timpul demonstrației, nimeni nu avusese voie să intre în Bülowplatz. Pe urmă lumea a avansat timid și lucrurile au luat o întorsătură urâtă. Scoțându-și pușțile de pe umăr, polițiștii ne-au ordonat să ne întoarcem urgent; unii, mai puțin experimentați, și-au pierdut capul și au luat chiar poziție de tragere. Apoi a apărut o mașină blindată, care a început să-și întoarcă mitraliera încet în direcția noastră. Lumea a dat năvală în gangurile de

la clădiri și în localuri; dar nici n-a apucat să plece bine mașina, că oamenii s-au și repezit iar în stradă, țipând și cântând. Prea tare semăna totul cu o joacă de școlari obraznici pentru ca situația să fie într-adevăr alarmantă. Distrându-se copios și râzând cu gura până la urechi, Frank tot țopăia de colo până colo, semănând, cu paltonul său descheiat și ochelarii mari, ca de bufniță, cu o pasăre cântătoare neîndemânatică pe asfaltul străzii.

Numai o săptămână a trecut de la însemnarea de mai sus. Schleicher și-a prezentat demisia. Monoclurile și-au trăit traiul. Hitler a format un cabinet împreună cu Hugenberg[1]. Nimeni nu crede că o să reziste până la primăvară.

Ziarele devin din ce în ce mai mult un fel de variante ale unei reviste școlare. Nu găsești nimic altceva în ele decât noi dispoziții, noi sancțiuni și liste de persoane care au fost „reținute". Azi-dimineață, Göring a inventat trei cazuri proaspete de înaltă trădare.

În fiecare seară mă duc la marea cafenea, pe jumătate goală, a artiștilor, lângă Biserica Memorială, unde evrei și intelectuali de stânga și-apropie capetele deasupra mesei, vorbind cu voci scăzute și speriate. Mulți dintre ei știu că vor fi arestați – dacă nu azi, probabil mâine sau săptămâna viitoare. Acum sunt amabili, drăguți unii cu alții, ridică pălăria când se văd și se interesează ce mai

1 Alfred Hugenberg (1865-1951), om de afaceri și politician german, director al uzinelor Krupp (1909-1918). Din 1916 director al concernului Hugenberg (ziare, agenții de informații, studiouri de film), între 1928-1933 președinte al Partidului Popular Național German. În ianuarie 1933 a fost cooptat în cabinetul Hitler ca ministru al Economiei și Alimentației, dar a demisionat în luna iunie a aceluiași an.

fac familiile. Celebrele controverse literare prelungite de câțiva ani sunt date complet uitării.

Aproape în fiecare seară la cafenea apare și SA-ul. Uneori fac numai colecte de fonduri, la care toată lumea e obligată să participe. Alteori vin să aresteze pe cineva. Într-o seară, un scriitor evreu, aflat de față, s-a repezit la cabina de telefon și a încercat să cheme poliția. Naziștii l-au tras cu forța afară, apoi l-au dus cu ei. Nimeni n-a ridicat un deget. Până au ieșit cu toții din local, era o liniște de auzeai și musca.

Corespondenții ziarelor străine cinează în fiecare seară la același mic restaurant italian, în jurul unei mese mari dintr-un colț. Toată lumea dinăuntru privește spre ei, încercând să prindă câte o vorbă din zbor. Dacă ai vreo știre să le comunici – detaliile unei arestări, adresa unei victime a cărei familie ar putea fi interogată –, unul din ziariști se scoală de la masă și se plimbă cu tine în sus și-n jos pe trotuarul din fața localului.

Un tânăr comunist pe care-l cunosc eu a fost arestat de SA-iști, dus la o cazarmă nazistă și burdușit acolo rău de tot. După trei-patru zile l-au eliberat și s-a întors acasă. A doua zi dimineață aude o bătaie în ușă. Șontâcăind, cu o mână în ghips, omul s-a dus, conștiincios, să deschidă; la ușă un nazist cu o cutie de colectă. La vederea lui cunoscutul meu și-a ieșit din fire.

— N-ajunge, a strigat el, că m-ați schilodit de tot? Acum mai aveți și tupeul să-mi cereți bani!

Dar nazistul i-a râs în nas.

— Hai, lasă, tovarășe! Fără ciorovăieli politice! Ține cont că trăim în al Treilea Reich și că toți suntem frați acum! Trebuie să-ncerci să gonești ura asta politică din sufletul tău!

Astă-seară m-am dus la ceainăria rusească de pe Kleiststrasse, unde m-am întâlnit cu D. Un moment am

avut impresia că visez. M-a salutat însă ca de obicei, cu o expresie ce radia o mare bucurie.

— Doamne Dumnezeule! am șoptit eu. Ce faci aici?

D. arăta încântat.

— Credeai că sunt deja în străinătate?

— Bineînțeles...

— Dar situația de-acum e atât de interesantă...

Am râs.

— E și ăsta un punct de vedere, desigur... Deși bănuiesc că ești în pericol, nu?

A zâmbit doar. Apoi s-a întors spre fata cu care era și i-a spus:

— El este domnul Isherwood... Poți să-i vorbești absolut deschis. Urăște naziștii la fel de mult ca și noi. A, da! Domnul Isherwood e un antifascist convins!

Și a râs din toată inima, bătându-mă pe spate. Mai multă lume din apropierea noastră l-a auzit ce-a spus. Reacția a fost ciudată. Fie nu le venea să-și creadă urechilor, fie au fost atât de speriați, încât s-au prefăcut că nu aud nimic și au continuat să-și soarbă ceaiul într-o stare de teroare surdă. Cât despre mine, de puține ori în întreaga-mi viață m-am simțit mai prost ca în acel moment. (Cu toate acestea, tactica lui D. pare a fi fost eficientă. Și nimeni nu l-a arestat. Două luni mai târziu trecea cu succes frontiera spre Olanda.)

Mergând de dimineață pe Bülowstrasse, am văzut o razie la locuința unui mic editor liberal pacifist. Naziștii aduseseră un camion cu ei, pe care îl umpleau cu biblioteca bietului om. Șoferul citea în bătaie de joc mulțimii titlurile cărților confiscate.

— *Nie wieder Krieg!* răcni el ținând o carte de un colț, cu scârbă, ca și cum ar fi fost vreo reptilă grețoasă.

Toată lumea râdea pe-ntrecute.

—„Nicicând alt război!", repetă o femeie grasă, bine îmbrăcată, cu un râs isteric, batjocoritor. Auzi ce idee!

În momentul de față, unul dintre elevii mei stabili este domnul N., fost mare șef în poliție sub Republica de la Weimar. Vine la lecție în fiecare zi. Vrea să se pună la punct cu limba engleză, căci urmează să plece curând pentru a prelua o slujbă în Statele Unite. Ciudat la aceste lecții e numai faptul că le ținem în uriașa mașină închisă a domnului N., în timp ce ne plimbăm întruna pe străzi. Domnul N. nu intră niciodată în casă; trimite în schimb șoferul să mă cheme și mașina demarează pe loc. Uneori ne oprim câteva minute la marginea Grădinii Zoologice și ne plimbăm o vreme pe alei – urmați întotdeauna de șofer la o distanță respectuoasă.

Domnul N. Îmi vorbește mai ales de familia lui. E îngrijorat pentru fiul său, care e foarte plăpând și pe care e nevoit să-l lase în țară, urmând să i se facă o operație. Soția e foarte plăpândă și ea. Speră ca drumul să n-o oboseasc prea tare. Îmi descrie simptomele bolii ei și medicamentele pe care le ia. Îmi povestește unele întâmplări de când băiatul era mic. În mod impersonal și cu mult tact, am devenit aproape prieteni. Domnul N. e fermecător de amabil și ascultă mereu grav și foarte atent explicațiile mele gramaticale. Dincolo de fiecare vorbă a lui bănuiesc o tristețe incomensurabilă.

Politică nu discutăm deloc; dar știu că domnul N. e precis un dușman al naziștilor și poate chiar în pericol de a fi în orice clipă arestat. Într-o dimineață, plimbându-ne pe Unter den Linden, am trecut pe lângă un grup de SA-iști foarte plini de sine, care stăteau liniștiți de vorbă, blocând întregul trotuar. Ceilalți pietoni erau obligați să ocolească prin stradă. Domnul N. a schițat doar un zâmbet vag și trist.

— Se petrec lucruri ciudate pe străzile noastre azi, a fost unicul lui comentariu.

Din când în când se apleacă în dreptul geamului mașinii și privește o casă, o piață ori câte o stradă cu un aer îndurerat, ca și cum ar vrea să-și imprime imaginea ei în minte și să-și ia totodată adio de la ea.

Mâine plec înapoi în Anglia. Peste câteva săptămâni mă-ntorc însă pentru a-mi lua bagajele, înainte de a părăsi Berlinul definitiv.

Săraca domnișoara Schroeder este neconsolată:

— Nu mai găsesc eu în veci, Herr Issyvoo, un domn ca dumneavoastră – mereu atât de punctual cu chiria... Zău dacă știu ce v-a venit să părăsiți Berlinul așa, deodată...

Tot n-ar avea nici un rost să-i explic sau să dezbatem acum politică. A și început deja să se adapteze și se va adapta la oricare regim. Azi-dimineață am auzit-o chiar eu vorbind cu mult respect despre „Führer" cu nevasta portarului, prietena ei. Dacă i-aș aminti cumva că, la alegerile din noiembrie, a votat pentru comuniști, probabil ar nega cu multă ardoare și bună credință. Ea nu face decât să se adapteze, după o lege naturală, întocmai ca un animal, care își schimbă părul pentru iarnă. Și mii de oameni ca și ea se adaptează în aceste vremuri. La urma urmelor, indiferent cine ar fi la putere, ei sunt sortiți să trăiască în acest oraș.

Azi soarele strălucește cu multă putere; vremea e plăcută și caldă. Mă duc să fac ultima mea plimbare, fără palton și fără pălărie. Soarele strălucește, iar Hitler este stăpân peste oraș. Soarele strălucește, iar zeci de prieteni de-ai mei – elevi de la Școala Muncitorească, bărbați și femei pe care i-am cunoscut la IAH – se află în închisori sau poate-s morți. Dar nu la ei mă gândesc în această zi

frumoasă, la oamenii cu idei clare, cu scopuri precise, cu firi de eroi; acești oameni au știut care-i riscul și și l-au asumat. Nu, mă gândesc doar la bietul Rudi, îmbrăcat în rubașca lui. O joacă fantezistă din cartea de povești devine de-acum serioasă; naziștii intră și ei în joc. Și n-o să le ajungă să râdă de el, ci or să-l ia în serios cu rolul pe care pretinde că-l joacă. Poate chiar în această clipă Rudi e torturat și moare.

Îmi zăresc în treacăt chipul în vitrina unei prăvălii și mi-e groază de mine când constat că zâmbesc. Dar pe o asemenea vreme frumoasă nu te poți abține să nu zâmbești. Tramvaiele trec în sus și-n jos, ca întotdeauna, pe Kleiststrasse. Ele și lumea de pe trotuar și acoperișul ca un capac de ceainic al stației de tren din Nollendorfplatz au toate un aer de ciudată familiaritate, o izbitoare asemănare cu ceva ce-ți amintești că, în trecut, era firesc și era plăcut – ca într-o fotografie extrem de clară.

Nu. Parcă nici acum nu-mi vine să cred că toate acestea s-au întâmplat aievea...

Cuprins

Jurnal berlinez (toamna 1930) 9
Sally Bowles 33
Pe insula Rügen (vara 1931) 99
Familia Nowak 127
Familia Landauer 172
Jurnal berlinez (iarna 1932-33) 227

Adio, Berlin a inspirat scenariul celebrului film *Cabaret*, regizat de Bob Fosse, distins cu 8 premii Oscar, 7 premii BAFTA și 3 premii Globul de Aur în 1973.

Berlinul interbelic: un oraș decadent plin de cabarete și cafenele, un oraș grotesc, populat de „păsări de noapte", un oraș al magnaților și al lumii interlope, un oraș plin de pericole, unde amenințarea tăcută a nazismului se va transforma curând într-o realitate atroce.

„Un roman strălucit."

Anthony Burgess

„*Adio, Berlin* etalează o succesiune ametitoare de tablouri magnifice ale unei societăți în declin."

George Orwell

„Christopher Isherwood scrie cu o precizie inegalabilă și cu un umor concis. Romanul său este expresia cea mai pură și mai nuanțată a subtilității britanice."

The New York Times Book Review

„Isherwood este fără doar și poate cel mai bun prozator englez al secolului XX."

Gore Vidal

„Isherwood e unul dintre cei mai rafinați «mânuitori» ai limbii engleze: stilul neconvențional, economia de mijloace, ironia fină și amară fac din *Adio, Berlin* un roman de referință al modernității."

Sunday Times

Fotocopiată © GULIVER

ISBN (10) 973-50-1362-2
ISBN (13) 978-973-50-1362-2